

ЄВРЕЙСЬКЕ НАСЕЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ЄВРЕЙСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО РУХУ НА БУКОВИНІ

В ОСТАННІЙ ЧВЕРТІ XVIII –
НА ПОЧАТКУ XX СТ.

ЗБІРНИК ДОКУМЕНТІВ
ТА МАТЕРІАЛІВ

Читати Книжки
Чернівці, 2007

Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

**Єврейське населення
та розвиток єврейського національного руху
на Буковині в останній чверті XVIII –
на початку ХХ ст.**

Збірник документів та матеріалів

Упорядники:
Олександр Добржанський,
Микола Кушнір,
Марія Никирса

ЧАСИВ КИЇВ
Чернівці 2007

ББК 63.3(4УКР-4ЧЕН)

Є22

УДК 94(477=411.16)

Упорядники:

О. В. Добржанський, д.і.н., професор, завідувач кафедри історії України Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

М. П. Кушнір, асистент кафедри міжнародних відносин Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

М. Д. Никирса, науковий співробітник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Є22 **Єврейське населення та розвиток єврейського національного руху на Буковині в останній чверті XVIII – на початку XX ст.: Збірник документів та матеріалів / Упор. О.В. Добржанський, М.П. Кушнір, М.Д. Никирса. – Чернівці: ТОВ «Видавництво «Наші книги», 2007. – 464 с., 32 іл. ISBN 978-966-482-001-8.**

Цей збірник є першим систематизованим виданням документів і матеріалів з історії євреїв на Буковині періоду її входження до складу держави Габсбургів (1774-1918). Представлені в ньому документи з фондів Державного архіву Чернівецької області, Загального фонду управління Державного архіву Австрійської Республіки, а також публікації тогочасної буковинської преси можуть слугувати важливим джерелом при проведенні буковинознавчих студій у цілому, й дослідженні різних аспектів життя єврейського населення в краї у зазначений період зокрема.

Збірник ⁷призначений для дослідників історії буковинського єврейства, фахівців з проблем націогенезу, національних і суспільно-політичних рухів, викладачів вузів, студентів, а також усіх тих, хто цікавиться минулим Буковинського краю.

ББК 63.3(4УКР-4ЧЕН)

ISBN 978-966-482-001-8

© О.В. Добржанський, М.П. Кушнір,

М.Д. Никирса, упорядники, 2007

© ТОВ «Видавництво «Наші книги», 2007

Від упорядників

Запропонований збірник є першою систематизованою публікацією з історії буковинського єврейства – однієї з найбільших національних груп Буковини австрійського періоду (1774-1918): на початку ХХ століття євреї становили третю за чисельністю після українців і румунів націю, яка зробила величезний внесок у соціально-економічне, політичне та культурне життя краю. Видання покликане слугувати ключем до розуміння суті тих складних і неоднозначних етнонаціональних процесів та явищ, які відбувалися в середовищі місцевого єврейського населення і проявлялися, головним чином, у двох протилежно спрямованих трендах: формуванні особливого, буковинського типу єврея, з одного боку, та національному пробудженні, консолідації й усвідомленні себе органічною частиною правічного єврейського народу, з другого.

На жаль, ніхто й ніколи вже не зможе дізнатися, яким міг би бути розв'язок цієї історичної інтриги. Лихоліття Першої світової війни, непевне становище в міжвоєнний час і особливо катастрофа Другої світової війни спричинили загибель «єврейської цивілізації» на Буковині. Втім, на відміну від міфічного острова, котрий зник безслідно, буковинська «Єврейська Атлантида» залишила по собі велику кількість безцінних свідчень, і в першу чергу писемних джерел, накопичених у фондах вітчиз-

няних та зарубіжних архівів, малу децицію яких подано у цьому збірнику.

Задум підготовки цієї книги виник після видання у 2003 році довідника «Нації та народності Буковини у фондах Державного архіву Чернівецької області (1775-1940)» і здійснений у рамках виконання наукової теми «Становлення, розвиток та взаємодія національних рухів на Буковині в ХІХ – першій половині ХХ століття».

Найдавнішими документами збірника є патент про запровадження нового закону для євреїв Галичини та Володимерії, який складався з п'яти розділів і регламентував розпорядок єврейського суспільного життя (1776 р.) (док. № 1) та директивна вказівка Військової Надвірної ради Генеральному намісництву в Галичині та Володимерії щодо місцевих євреїв (1781 р.) (док. № 3).

Збірник містить ряд документів, які висвітлюють особливості правового статусу осіб єврейської національності, а також єврейських громад у цілому, а саме: зразок бланка «посвідки терпимості» для єврейського населення Буковини від 28 травня 1813 р. (док. № 7); вказівку Галицького намісництва щодо можливості застосування нового єврейського статуту на Буковині від 3 вересня 1785 р. (док. № 5); повідомлення Буковинської окружної управи Галицькому намісництву щодо справи чернівецького комерсанта Герша Юстера від 4 березня 1842 р., де йшлося про відхилення скарги Юстера на рішення Чернівецького міського магістрату про відмову у наданні йому громадянства міста Чернівці через те, що «євреї міста дотепер були позбавлені права громадянства» (док. № 11); обіжник намісництва про порядок складання євреями присяги у суді від 20 грудня 1846 р. (док. № 13); повідомлення Кіцманської повітової управи про становище єврейського населення на території повіту та міркування щодо його врегулювання від 11 листопада 1856 р., в якому констатується той факт, що місцеві єврейські сім'ї належать до різних єврейських громад, у т.ч. Снятина й Заліщиків, або взагалі нікуди не належать, та наголошується на необхідності об'єднання всіх євреїв у

рамках однієї громади (док. № 20); лист самбірського рабина Самуеля Дойча Міністерству віровизнань та освіти Австрії про проблеми єврейського населення Галичини і шляхи їх вирішення від 28 березня 1851 р. (док. № 14).

До збірника ввійшли також документи, які проливають світло на початки хасидського руху в Садгорі (док. № 12).

Досліджено також процес становлення єврейської національної меншини, розкол Чернівецької єврейської релігійної громади та роль держави у врегулюванні цього конфлікту. Серед поданих документів – оголошення Чернівецького міського магістрату про затвердження статуту Чернівецької єврейської релігійної громади від 2 липня 1871 р., в якому магістрат повідомляв, що два примірники затвердженого Буковинською крайовою управою статуту доступні для ознайомлення у першому департаменті магістрату і всі, «хто вважають, що статут порушує їхні інтереси, можуть опротестувати його упродовж 30 днів з моменту оприлюднення» (док. № 28). Статут було опротестовано. Упорядниками книги подано витяг із петиції членів Чернівецької єврейської релігійної громади міністру віровизнань та освіти Австрії Карлу Штремайеру про стан справ у єврейській релігійній громаді та необхідність її подальшого об'єднання від 12 вересня 1872 р., яку підписали 580 осіб (док. № 30).

Уже 26 вересня Міністерство віровизнань та освіти Австрії надіслало президенту Буковини, барону Феліксу Піно фон Фріденталю розпорядження стосовно конфлікту в Чернівецькій єврейській релігійній громаді, яким було призупинено чинність статутів обох єврейських релігійних громад до того часу, поки не буде визнано членами обох громад один із статутів або не буде вироблено і подано на затвердження новий статут, навколо якого відбудеться об'єднання обох громад. Зазначалося, що доки цього не станеться, для чернівецьких євреїв діятиме загальний єврейський порядок тією мірою, «в якій він не був змінений пізнішими законами та розпорядженнями», і «жодна неправомірна сепаративна примха не повинна мати шансу на успіх. І в жодному

випадку будь-який інший статут, ніж той, навколо якого знову добровільно об'єднається все чернівецьке єврейство, не повинен отримати схвалення з боку держави» (док. № 31). Після такої реакції вищих адміністративних державних структур не залишалося іншого способу, крім об'єднання. Обома сторонами було розроблено об'єднуючий статут, який у 1876 році було схвалено Буковинською крайовою управою (док. № 34).

Упорядники намагалися подати в збірнику документи, які всебічно характеризують єврейську етнічну спільноту Буковини, і простежити основні віхи формування єврейського національного руху та боротьбу за самоутвердження єврейської нації. Серед таких документів – статuti політичних товариств: статут політичного товариства прогресивних євреїв Буковини (6 жовтня 1905 р.) (док. № 52); статут єврейського політичного товариства від 21 січня 1907 р., «метою якого було сприяння політичним, економічним і культурним інтересам єврейства, а також розвитку у євреїв почуття єдності на основі радикально-демократичних принципів у душі сучасного соціально-політичного напрямку» (док. № 55); донесення Дирекції поліції про перебіг зборів, скликаних єврейськими політичними товариствами, в яких зазначено порядок денний цих зібрань. На зборах розглядали промову д-ра Люегера, виголошену в католицькій ложі і спрямовану проти євреїв, яка була різко засуджена зборами, а резолюція зборів надіслана до австрійського парламенту (док. № 61); питання про ставлення євреїв до майбутніх виборів до ради міської громади Чернівців, обговорення політичного становища євреїв у м. Чернівці та на Буковині, заборона вживання єврейської мови на зібраннях (док. № 68, 105). Подано також донесення Заставнівського повітового відділу дирекції поліції про перебіг зборів у справі «Єврейської Народної ради», скликаних Леоном Келльнером та Майером Ебнером у березні 1911 р. (док. № 106), та звіт про перебіг зборів прихильників єврейської партії від 2 липня 1911 р. (док. № 107). У цих документах простежується конфлікт між провідними єврейськими діячами минулого століття Бенно Штраухером та Ле-

оном Келльнером, який тогочасна німецька преса, а згодом деякі науковці назвали «тридцятилітньою війною».

У такому ж дусі подано відозву об'єднаного громадсько-го комітету до виборців III виборчої курії м. Чернівці у лютому 1913 р. (док. № 113).

Цінним документом є витяг із виступу в Австрійському парламенті депутата від Буковини Бенно Штраухера стосовно виборчої реформи 13 березня 1906 року. Депутат Штраухер пропонував домогтися забезпечення державою сучасного загального, а найперше рівного виборчого права для всіх шляхом нової виборчої системи в рамках захисту національних меншин, котрі бажали би мати в парламенті власних депутатів, які б могли представляти і відстоювати інтереси своїх одновірців (док. № 53).

Численні документи присвячено питанням благодійності. Серед них повідомлення крайового президента Буковини правлінню Чернівецької єврейської релігійної громади про порядок створення благодійного фонду імені Амалії Цукер від 19 травня 1895 р. (док. № 45); витяг з листа Вільгельма Тітінгера, адресований правлінню єврейської релігійної громади з приводу заснування у Чернівцях благодійних фондів імені його батька Йоахіма Тітінгера від 2 грудня 1909 р. (док. № 72); подяка президента єврейської релігійної громади м. Чернівці крайовому судовому адвокату д-ру Юліусу Райшу за здійснене благодійництво від 8 червня 1914 р. (док. № 118) та численні матеріали преси про благодійні справи.

Вперше введено у науковий обіг численні документи про становище буковинського єврейства у роки Першої світової війни: запровадження російськими військовими практики заручництва, взяття заручників з «числа найбільш заможних і таких, що займають громадські пости євреїв» і спроби переконати місцеве населення, що євреї «є відповідальними за насильства, вчинені над мирним населенням».

Цікавими є також документи про поведінку населення Буковини, зокрема єврейського, під час третьої російської окупації від 16 серпня та 20 листопада 1917 року (док. № 128-129).

Завершують збірник документи періоду розпаду Австро-Угорщини. Серед них відозва Української Національної ради Буковини до єврейського населення краю з приводу реорганізації Австро-Угорської держави на засадах федералізму в листопаді 1918 р. (док. № 131), лист-відповідь Єврейської Національної ради президенту Румунської Національної ради д-ру Янку Флондору на запрошення до участі у конгресі національних рад краю від 27 листопада 1918 р., в якому Єврейська Національна рада Буковини заявила, що стоїть на платформі Вільсона про право народів на самовизначення, згідно з яким «усі чітко сформульовані національні вимоги повинні бути задоволені у тій мірі і таким чином, щоб не виникали нові елементи розбрату і протистояння, які знову могли б порушити мир у Європі і, можливо, також у всьому світі» (док. № 133).

Серед документів збірника подані укази, обіжники, директивні вказівки органів влади щодо місцевих та прибулих євреїв, повідомлення повітових управ про становище єврейського населення у повітах краю, доноси, клопотання щодо правового становища єврейства (отримання громадянства, шлюбне законодавство, вихід з єврейства), звернення, оголошення, петиції, статuti єврейських культурно-освітніх, політичних, релігійних, добродійних та інших організацій, донесення поліції про перебіг єврейських конференцій, політичних та інших зібрань.

Упорядники опрацювали найбільш інформативні фонди Державного архіву Чернівецької області, серед яких матеріали Військової адміністрації Буковини (1774-1786) ф. 1178, Буковинської окружної управи (1786-1853) ф. 1, Буковинської крайової управи (1854-1918) ф. 3, Чернівецького міського магістрату (1781-1918) ф. 39, Чернівецької міської єврейської релігійної громади (1780-1918) ф. 325, Крайового суду Буковини (1781-1918) ф. 115, Дирекції поліції м. Чернівці (1853-1918) ф. 10 та ін. У збірнику представлені також публікації з газет, виявлених упорядниками в науково-довідковій бібліотеці держоблархіву та фондах наукової бібліотеки Чернівецького національного університету імені Юрія

Федьковича. Серед них: «Czernowitzer Allgemeine Zeitung», «Neue Israelitische Allianz», «Allgemeine Israelitische Allianz», «Hamizpe», «Vollkswehr», «Der Jüdische Vollksrat», «Vorwärts», «Руска Рада», «Буковина», «Русский вестник», спільне видання воєнного часу «Czernowitzer Allgemeine Zeitung» und «Czernowitzer Tagblatt».

Упорядники вважають за потрібне наголосити на тому, що газетні статті інколи носять суб'єктивний характер і відображають інтереси окремих єврейських угруповань та політичних сил і тому вимагають критичного ставлення з боку читача. Найбільш повно представлена у збірнику газета Бенно Штраухера «Vollkswehr». Це зумовлено тим, що ця газета приділяла дуже багато уваги подіям у провінції і тим самим надала упорядникам можливість ознайомити читачів з життям єврейського населення найвіддаленіших куточків краю.

Використано також матеріали Загального фонду управління Державного архіву Австрійської Республіки.

Переважає більшість матеріалів – це рукописні і друковані німецькомовні тексти, написані готичним шрифтом; деякі документи подані в перекладі з мови їдиш; документи періоду Першої світової війни написані російською мовою. У випадку запису «нім. мова» йдеться про австрійський канцелярський варіант готичного письма, переважно рукописного.

Всі матеріали публікуються в українському перекладі вперше. Україномовні документи подані із збереженням оригінальної стилістичної та граматичної форми згідно із сучасними правилами української орфографії. Назви населених пунктів подані відповідно до «Gemeindelexikon der Bukowina», складеного на основі даних перепису населення краю від 31 грудня 1900 року, що вийшов друком у 1907 році.

Окремі документи і матеріали подано у скороченому вигляді з пропуском частин тексту, які не стосуються теми збірника. Про це зазначено у заголовках («Із рапорту», «Із угоди», «Із статуту», «Із статті», «Із виступу», «Із звіту»). У квадратних дужках подані пропущені в оригінальному тексті слова та розшифрування

широковживаних у тодішній канцелярській мові скорочень. Документи без дати датовані на підставі вивчення дотичних матеріалів. У таких випадках роки також подано у квадратних дужках. Документи та матеріали збірника розміщені в хронологічному порядку й позначені порядковими номерами. Усі мають заголовки, дати та легенди.

Користування збірником полегшують загальний нарис історії єврейського населення Буковини в останній чверті XVIII – на початку ХХ століття, текстові примітки, глосарій специфічних термінів і понять, які стосуються історії, традицій та звичаїв єврейського народу, біографічних даних відомих єврейських особистостей, а також іменний та географічний покажчики. Виявлення, переклад, археографічна обробка та зв'язка текстів документів з оригіналами здійснені упорядниками.

Упорядники збірника висловлюють щиру вдячність директору Державного архіву Чернівецької області Д. Д. Жмундуляку, завідуючій відділом інформації та використання документів Н. Б. Масіян, головному спеціалісту відділу М. М. Гуцу, архівістам М. В. Ящук та Л. М. Ринжук, директору наукової бібліотеки Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича О. І. Шилюку, завідуючій відділом цінних та рідкісних книг бібліотеки Т. І. Антоновій за допомогу та сприяння у підготовці видання.

Також дякуємо досліднику історії Першої світової війни на теренах Буковини В. П. Пуздряку за допомогу у підборі матеріалів цього періоду.

Збірник проілюстровано фотокопіями документів з Державного архіву Чернівецької області та копіями світлин з відділу рідкісних і цінних книг наукової бібліотеки Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, а також приватних колекцій упорядників.

Євреї на Буковині в останній чверті XVIII – на початку XX століття

В середині 70-х років XVIII століття в історії Буковини розпочався новий етап. У 1775 році в результаті успішної зовнішньополітичної акції держави Габсбургів територія краю була включена до складу Австрійської імперії. Управління краєм перейшло до австрійської військової адміністрації. Незабаром нова влада виявила, що новоприєднана територія в економічному відношенні була слаборозвинутою та малолюдною. Важливим відкриттям австрійських чиновників став також поліетнічний склад місцевого населення: окрім православних українців і румунів, у краї проживали греки, євреї, вірмени, поляки, кочові цигани, липовани, а також угорські та німецькі колоністи.

Поселення євреїв на Буковині розпочалося приблизно у XIV столітті. Нащадки Авраама прибували сюди як з півдня – Молдавії і Валахії, які перебували під зверхністю Оттоманської Порти, так і з Північного Заходу – територій, які колись входили до складу Речі Посполитої. Багато євреїв з'явилося на Буковині в період російсько-турецької війни 1768-1774 років. Та по-справжньому масовою імміграція єврейського елементу у край стала лише в австрійський період. На час приєднання те-

риторії краю до Австрії на Буковині нараховувалось 526 єврейських сімей. Основна маса іудеїв проживала у чотирьох найбільших містах, зокрема: в Чернівцях – 112 (495 осіб), Сучаві – 55 (218 осіб), Вижниці – 60 (208 осіб), Сереті – 15 (73 особи). Значна кількість євреїв проживала також у Садгорі (218 осіб) та інших менш значних поселеннях.

Головними заняттями буковинських євреїв були в той час дрібна й велика, в т. ч. транскордонна, торгівля та шинкарство. У містах можна було зустріти також єврейських ремісників. У сільській місцевості євреї жили з прибутків від оренди цілих боярських помість, млинів, ставків та лісів. І тільки дуже незначна кількість єврейських сімей – головним чином у сільських громадах поблизу Сучави і Серета, як виняток, займалися землеробством. Подібний рід занять обумовлював особливе місце єврейського елемента в системі економічних відносин на Буковині. Відіграючи роль посередників в умовах панування натурального господарства, євреї поступово зосереджували в своїх руках значні фінансові ресурси, які незабаром стали основою подальшої капіталізації економіки. Значною мірою цьому сприяла також і ліберальна фіскальна політика молдавських господарів. На відміну від багатьох країн Європи, де євреї обкладалися спеціальними податками і зборами за право проживання на певній території та вільне сповідання своєї релігії, на Буковині в доавстрійську добу євреї вважалися одним із соціальних станів і оподатковувалися на рівні з іншими. Хіба що лише євреї міста Сучави за право вільного відправлення свого культу, як виняток, змушені були щорічно сплачувати на користь яського митрополита т. зв. «венітул митрополітулуй» на загальну суму 170 флоринів.

У місцях компактного проживання більш-менш значної кількості євреїв, і найперше в містах, останні були об'єднані у громади – т. зв. кагали, внутрішня організація яких базувалась як на суто єврейських звичаях і традиціях, так і на діючих на території держави Османів правилах та нормах громадської самоорганізації. Починаючи з часів правління молдовського князя

Григоріє Гіки (1735-1741), єврейські громади володіли значним обсягом автономії, яка охоплювала сфери судочинства, оподаткування, внутрішнього управління, а також питання справляння релігійного культу, навчання і виховання дітей, допомоги хворим і бідним. На чолі громад стояли рабини та старости, які обиралися членами громади, зазвичай, довічно і представляли громаду у відносинах з державою. В середині громад єврейське населення було організоване за професійно-цеховим принципом. Громади Чернівців і Сучави мали статус головних кагалів, яким підпорядковувались відповідно єврейські громади Садгори і Вижниці, Серета і Кимполунга. Кожна громада утримувала свій власний адміністративно-управлінський персонал, який відповідав за різноманітні сфери її життєдіяльності та опікувався функціонуванням громадських інституцій релігійно-ритуального призначення, таких як синагога, лазня (міква), бойня (різницька) і кладовище.

Перебравши на себе владу, австрійська військова адміністрація на чолі з першим її головою генералом Габріелем бароном фон Сплєні (1774-1778) відразу взялася за реформування системи управління та господарювання в краї з метою підпорядкування їх інтересам держави Габсбургів. Та оскільки відразу втілити в життя такі широкомасштабні плани було вочевидь неможливо, то у єврейському питанні фон Сплєні обмежився мінімальними змінами, запропонувавши Відню загалом зберігати щодо цього статус-кво. Незначні нововведення стосувалися лише подвоєння ставки податку (контрибуції) з євреїв та підпорядкування сільських євреїв у питаннях їх підсудності місцевій адміністрації. Значно більше турбувало нову австрійську владу питання швидкого збільшення чисельності єврейського населення в краї, що відбувалося в основному за рахунок інтенсивної імміграції галицьких євреїв. Причиною цього було головним чином те, що буковинські євреї й тепер перебували в значно кращому становищі, ніж їхні одновірці в Галичині після приєднання останньої в 1772 році до Австрії.

В 1778 році генерала фон Сплєні на посту керівника австрійської військової адміністрації на Буковині змінив генерал Карл

барон фон Енценберг (1778-1787). Останній не тільки поділяв стурбованість свого попередника щодо збільшення кількості євреїв у краї, але й був прихильником найрішучіших репресивних заходів проти них. Його плани щодо єврейства охоплювали не тільки багаторазове збільшення фіскального навантаження, обмеження йому доступу до певних видів занять, права проживання у сільській місцевості і концентрацію єврейського елементу у містах, але й також примусове вигнання «новоприбулих» євреїв за межі краю. Перша така акція відбулася вже у 1782 році, коли з Буковини було депортовано 365 «зайшлих» єврейських сімей. Спираючись на підтримку юдофобськи налаштованої Придворної військової ради у Відні, Енценберг здійснив т. зв. «класифікацію», тобто поділ усіх єврейських сімей у краї за придатністю до одного з трьох дозволених євреям занять: землеробства, торгівлі і ремесла. Усі інші види доходів оголошувались забороненими. З результатами «класифікації» було оголошено, що 392 сім'ї мають займатися землеробською працею, 111 – торгівлею і 101 – ремеслом. У разі відмови від освоєння визначеного заняття відповідна сім'я підлягала депортації за межі краю. В такий спосіб австрійська влада намагалася викоринити в єврействі «шкідливі звички» і перетворити його на «корисних» громадян. Особливо потерпали сім'ї, котрих було класифіковано до землеробства, адже останнє з економічних і релігійних причин було найменш привабливим джерелом доходів.

Ці та подібні репресалії крайової влади викликали справедливе обурення й опір у середовищі єврейства. Євреї писали численні скарги, у тому числі на адресу «найвищих» інстанцій, і неодноразово посилали депутації до столиці. Та щоразу вони наштовхувалися на стіну нерозуміння, зневажливе та упереджене ставлення до себе. Не мали успіху й численні усні та письмові петиції, що їх передали особисто цісарю Йосифу II представники місцевого єврейства, коли той 17 червня 1783 року відвідав Чернівці по дорозі з Семигороддя. Тож багатьом єврейським сім'ям не залишалося нічого іншого, як іти в мандри: упродовж наступ-

них 10 років тільки до Молдавії і в район Хотина з Буковини переселилися 225 сімей.

Однак у цілому застосовані проти єврейства репресивні заходи мали тільки тимчасовий успіх. Вже незабаром чисельність єврейського елементу в краї знову почала стрімко зростати. Якщо в 1783 році в краї проживали всього 175 єврейських сімей, то вже в 1789 році – 463, а в 1797 році – 614.

У серпні 1786 року згідно з рішенням Придворної канцелярії Буковина в політичних і адміністративних справах («in politicis et cameralibus») була приєднана в статусі окремого округу до Галичини, внаслідок чого на її територію поширилась дія багатьох норм і положень галицького єврейського законодавства. Зокрема, формально в краї набули чинності норми імператорського «Єврейського патенту» для Галичини від 27 травня 1786 року, який зліквідував автономію кагалів та рабинські суди. Нововведення, щоправда, не зачепили діючої системи оподаткування євреїв, яка на Буковині ще довго залишалася більш ліберальною, ніж у Галичині.

В кінці 80-х років XVIII століття єврейство Буковини стало безпосереднім об'єктом абсолютистської політики австрійського уряду. 1 листопада 1789 року в краї набув чинності т. зв. «Єврейський патент» цісаря Йосифа II від 7 травня 1789 року. Запровадження на Буковині положень цього відомого в історії також як «Едикт терпимості» та «Єврейський порядок» закону, окремі норми якого залишалися чинними в краї аж до початку 80-х років XIX століття, мало для буковинського єврейства далекосяжні наслідки. Як і більшість нормативних актів доби освіченого абсолютизму, «Єврейський патент» мав суперечливий і неоднозначний характер. Так, проголошений ним принцип зрівняння євреїв у «їх правах і обов'язках» з іншими підданими корони нівелювався принципом концесійності індивідуальних прав і свобод євреїв та залежністю останніх від волі державних чиновників і місцевої бюрократії. Маючи на меті перетворити євреїв на «корисних громадян» держави, патент передбачав непомірне

втручання держави у внутрішнє життя єврейських громад, суттєве обмеження та жорстку регламентацію їх адміністративно-управлінських функцій.

Згідно з патентом, євреї Буковини вважалися частиною галицького єврейства. Передбачалося, що на Буковині як окремому окрузі Галичини мають існувати дві повноцінні єврейські громади, а саме в Чернівцях та Сучаві, та один офіційно визнаний рабин. Євреї визнавались – хоча й опосередковано – громадянами держави і отримували право вільного пересування в межах краю, сповідання релігії та плекання батьківських звичаїв і традицій за умови, якщо це не суперечитиме державним законам. У той же час будувати нові синагоги і молитовні будинки євреї могли тільки з дозволу місцевих властей та сплативши попередньо встановлену таксу.

В економічній сфері євреям дозволялось вільно вибирати професії і заняття. Однак задля «добробуту населення...» і «поки старанність і працьовитість не стануть притаманними їм рисами в інших професіях...» їм заборонялось займатися шинкарством, орендувати млини, селянські землі, ринковий, кіосковий, дорожній, мостовий, пасовищний збори, а також панську і церковну десятину. До небагатьох дозволених євреям занять належали, передусім, посередницька торгівля, за винятком торгівлі різноманітною сировиною, сіллю, зерном, хутром, оренда цілих панських «добр», гуральництво, броварництво, а також окремі ремесла. Основним і бажаним з точки зору патенту джерелом доходів єврейського населення надалі мало бути сільське господарство.

В частині фіскальної політики щодо єврейства патент передбачав єдину для Галичини і Буковини систему оподаткування єврейського населення. Втім, її запровадження в краї через об'єктивні причини було відстрочено і, таким чином, євреї Буковини ще деякий час знаходилися у кращому становищі, ніж їх одновірці у Галичині.

Як «компенсацію» за надання євреям рівних з іншими прав і свобод «Єврейський порядок» Йосифа II повністю скасовував

автономію кагалів, підпорядкувавши членів єврейських громад у правовому, політичному та адміністративному відношенні органам державної влади на місцях. Функції єврейських громад зводились тепер виключно до задоволення релігійних потреб їх членів та утримання необхідних релігійно-ритуальних інституцій. Керівництво громадами належало здійснювати правлінням у складі трьох осіб, які визначалися місцевою владою з числа шести обраних членами громади кандидатів. Право участі у виборах правління громад мали на Буковині тільки ті члени, які мали у своїй власності будинки на території відповідної громади. Для утримання адміністративно-управлінського персоналу та громадських релігійно-ритуальних інституцій члени громади повинні були сплачувати т. зв. «доместиційний» податок.

Значне місце у патенті відводилось заходам, що мали на меті підняти культурно-освітній рівень євреїв, виховати їх як добропорядних громадян і, таким чином, поставити на службу інтересам держави. У цьому відношенні Йосиф II був послідовним прихильником політики своєї матері – імператриці Марії-Терезії, суть якої полягала у поступовій германізації єврейських мас. Задля досягнення цієї мети в єврейських громадах Галичини і Буковини в обов'язковому порядку запроваджувались офіційні німецькі школи. Єврейські діти не мали більше права здобувати традиційну єврейську (талмудичну) освіту, допоки вони не отримають свідоцтва про закінчення німецької школи. Наявність свідоцтва про закінчення публічної німецької школи ставало відтепер головною передумовою для отримання дозволу місцевої влади на реєстрацію єврейських шлюбів. Німецькою мовою і грамотою повинні були володіти й кандидати на посади рабинів або даянів, а також на керівні пости в адміністрації громад. Усе діловодство в громадах, а також метричні книги мали вестися також німецькою мовою. Усі євреї примушені були перейти на німецькі прізвища та відмовитися від традиційного єврейського одягу.

Наслідки запровадження норм «Єврейського статуту» Йосифа II на Буковині виявились такими ж суперечливими, як і сам

закон. Намагання прилучити єврейське населення до сільсько-господарської праці вилилося у примусове переселення євреїв із сільської місцевості у міста і містечка. А ті, що залишалися, оголосивши себе формально землеробами, в пошуках кращих джерел доходів змушені були вдаватися до різних форм економічного крутіїства. Також неприйнятним для глибоко релігійних і відданих традиціям своїх дідів єврейських мас краю було примусове «онімення». Єврейські сім'ї бойкотували німецькі школи, вдавалися до підкупів місцевих чиновників для отримання шлюбних ліцензій тощо. Масовим явищем стали таємні шлюби, незареєстровані факти народження єврейських дітей, маніпуляції з єврейськими і німецькими прізвищами. Не було досягнуто й іншої важливої для австрійської влади цілі – обмеження напливу на Буковину т. зв. «чужинських» євреїв. Навпаки, всупереч усім обмеженням і заборонам, чисельність єврейського елементу в краї продовжувала зростати, спричиняючи появу великої кількості ніде не зареєстрованих, нелегальних єврейських жителів. Тільки за період з 1789 до 1792 року кількість єврейських сімей у краї зросла з 463 до 675, тобто на 46 %.

Інтенсивно зростала кількість євреїв і в Чернівцях. Активна розбудова міста над Прутом, яке було проголошене австрійською владою адміністративним центром Буковини, робила його особливо привабливим з точки зору економічних можливостей для єврейського елементу. Незважаючи на обмежувальні заходи влади, за 1776-1792 роки чисельність єврейських сімей тут зросла з 112 до 355, тобто більш ніж утричі. Єврейська громада Чернівців, існування якої у місті документально підтверджується починаючи з початку XVIII століття, була найбільшою і найзаможнішою з-поміж інших. Вона мала у своєму розпорядженні молитовний дім (пізніше – синагогу) і кладовище. За свідченнями генерала фон Сплени, євреям у Чернівцях належали найкращі будинки в центрі міста. Євреї тримали у своїх руках майже всю міську торгівлю, шинки та заїжджі двори. Поступово зростала також і чисельність єврейських ремісників. Місцеві єврейські родини, що

жили тут ще з часів Молдавського князівства, неохоче приймали в громаду велику кількість новоприбулих вихідців з Галичини, які відрізнялися від них як за зовнішнім виглядом і менталітетом, так і за релігійно-ритуальними особливостями. А тому часто вони самі зверталися до австрійської влади з проханням про обмеження напливу єврейських іммігрантів, особливо бідноти.

Другою за величиною була єврейська громада Сучави, де єврейське населення також досить швидко зростало і на 1792 рік нарахувало 170 сімей. Громада Сучави також мала свою власну синагогу, відбудовану з дозволу австрійської влади в 1777 році після зруйнування в ході російсько-турецької війни. Також і в інших містах, таких як Вижниця, Серет і Кимполунг, а також селах – і найперше в Садгорі – чисельність єврейських мешканців відчутно збільшилася так само в основному за рахунок єврейської імміграції.

Зі смертю імператора Йосифа II в 1790 році масштаби втручання держави у традиційний життєвий уклад євреїв дещо зменшились. Більше того, новий монарх Леопольд II навіть відмінив деякі найбільш болючі для євреїв положення йозефінського єврейського законодавства, передусім у релігійно-ритуальній сфері та щодо вибору занять. Пізніше окремим дослідникам історії євреїв на Буковині це дало привід навіть вважати правління Леопольда II періодом емансипації буковинського єврейства. Втім, владарювання Леопольда II виявилось нетривалим. Вступ у 1792 році на австрійський престол Франца I остаточно поклав кінець політиці реформ у державі Габсбургів і ознаменував поворот до консерватизму й деспотії. Для євреїв Австрії це означало кінець експериментів, але в той же час і марність сподівань на близьку перспективу справжньої правової емансипації. На Буковині у єврейському питанні австрійська державна машина продовжувала працювати швидше за інерцію. Найяскравіше це проявилось в тому, що започаткована тут ще за часів Йосифа II політика «класифікацій» та вигнання «чужинських» і «непридатних» євреїв за межі краю продовжувалася тут майже до кінця першої чверті XIX століття.

У цій ситуації важливим фактором становища єврейського населення в краї стає місцева влада. Остання хоча й виконувала директиви Відня і Галицького Намісництва стосовно євреїв, воліла в цьому відношенні все більше керуватися місцевими інтересами. Підприємницька ініціатива і фінансові ресурси євреїв важили на місцях часто більше, ніж юдофобські пережитки середньовіччя. Напевне, саме тому на кінець XVIII – початок XIX століття припадають перші вдалі спроби буковинських євреїв організувати в краї відносно великі виробні: цехи з виготовлення поташу у Красні, Великому Кучурові та Берегометі, а також з виробництва скла і видобування солі у Фюрстенталі. В цей же час у Чернівцях, Садгорі й Сучаві виникають перші великі єврейські пивоварні. В економічні відносини з євреями все частіше вступають також місцеві землевласники, які передають їм в управління або оренду цілі «добра» з річним обсягом орендної плати понад 500 флоринів.

Вигідним способом вкладення єврейського капіталу була також купівля нерухомості. В Чернівцях одними з перших євреїв, хто викупив земельні ділянки в осіб християнської віри і побудував на них гарні кам'яні будинки, були євреї Соломон Зальтер, Герш Лангер та Мелех Юстер. Поступово придбання євреями будинків і земельних ділянок у містах стало настільки поширеним явищем, що в 1805 році австрійська влада запровадила в Галичині і на Буковині відповідну заборону. Відтоді аж до 60-х років XIX століття придбання нерухомості стало для буковинських євреїв можливим тільки як виняток з дозволу самого імператора. Тож багатьом не залишалося нічого іншого, як оформляти відповідні угоди на підставних осіб християнської віри.

Розширення сфер економічної активності єврейства мало своїм наслідком поглиблення його соціального розшарування. Щоправда, через існування численних, хоча й суто формальних заборон і обмежень, на офіційній професійній статистиці буковинських євреїв цей факт мало відбився. Так, з 814 єврейських сімей Буковини, які на початку 20-х років XIX століття задеклару-

вали наявність постійного джерела доходів, 456 жили з торгівлі, а 280 з ремесла. Серед єврейського торгового люду нараховувалося 6 великих торговців вином, 32 – худобою та 18 – деревиною. Єврейський ремісницький стан охоплював: 1 ювеліра, 1 палітурника, 1 бляхаря, 1 столяра, 1 гребінкаря, 2 годинників, 5 миловарів, 6 майстрів скляних справ, 6 різників, 8 кушнірів, 8 чоботарів, 10 мідярів, 14 пекарів, 27 м'ясників, 56 кравців, 9 мірошників та 122 гуральника. У Чернівцях відомими були також майстри з виготовлення «мацеве» – кам'яних гробівців для єврейського кладовища.

Скасування автономії єврейських кагалів та підпорядкування їх членів юрисдикції органів державної влади означало поширення на євреїв дії норм австрійського публічного права. Останнє містило чимало пережитків середньовіччя, в т.ч. обмежень і заборон, що носили суто конфесійний характер. Так, «Загальний кодекс публічного права» Австрії, який набув чинності з 1 січня 1812 року, забороняв особам християнських конфесій вступати в шлюб з нехристиянами. Особи нехристиянських конфесій не мали права засвідчувати останню волю християнина та вступати в шлюб без дозволу місцевої адміністрації. Згідно з § 142 «Загального судового кодексу», свідчення, дане євреєм на користь іншого єврея у судовій справі проти християнина, вважалося «сумнівним». Дискримінаційний характер австрійського законодавства щодо євреїв виявлявся й у тому, що ведення метричних книг у єврейських громадах перебувало під наглядом католицьких священиків, а витяги з них підлягали засвідченню з боку останніх.

Примусова інтеграція буковинських євреїв у соціально-економічну і політико-правову системи Австрійської імперії не супроводжувалася автоматичним розширенням їх громадянських і політичних прав. Аж до революції 1848 року євреї вважалися лише «терпимими» мешканцями місцевих громад, на яких не поширювалося міщанське право. З 1812 року їхнє перебування на території краю і в конкретній громаді посвідчувалося спеціальною т. зв. «посвідкою терпимості», яка однак не надавала єв-

реям права обирати і бути обраним у представницькі органи міст. Відсутність доступу до міщанського права та обмеженість у праві придбання і володіння нерухомістю робили євреїв незалежно від їх матеріального та соціального становища неповноцінними громадянами, що входило у суперечність із зростаючою роллю єврейства в суспільно-політичному житті краю. Чи не найяскравішим прикладом такої суперечності став випадок, коли Чернівецький міський магістрат у 1838 році відмовив у наданні міщанського права з посиланням на існування відповідних обмежень для жителів іудейської віри відомому єврейському купцю, багаторічному члену правління місцевої єврейської релігійної громади і взагалі освіченій та шанованій у місті людині Гершу Юстеру. Вирішення справи тривало декілька років і, як свідчать архівні документи, незважаючи на позитивні відгуки й підтримку крайової влади, не увінчалось успіхом.

Малорезультативними виявились на цьому етапі й усі вжиті австрійською владою заходи щодо навернення місцевого єврейства до німецької освіти і культури. Значні організаційні та фінансові труднощі, на які раз-по-раз наштовхувалась австрійська влада в ході впровадження в життя вимоги йозефінського законодавства щодо відкриття в єврейських громадах Галичини і Буковини звичайних шкіл німецького типу, а також відверте небажання єврейських сімей віддавати своїх дітей до таких шкіл, змусили австрійський уряд у 1806 році остаточно відмовитися від цієї ідеї. Натомість у 1820 році уряд розпорядився, щоб діти «терпимих» євреїв відвідували звичайні публічні школи разом з християнськими дітьми. Однак консервативне у релігійному відношенні буковинське єврейство бойкотувало й це рішення. Як свідчить шкільна статистика, навіть в єдиній на той час у Чернівцях цісарсько-королівській німецькій гімназії в 1820-1821 навчальному році навчалася всього лише одна єврейська дитина. Переважна більшість єврейських сімей навчали своїх дітей у традиційний спосіб за допомогою приватних вчителів у т. зв. «хедерах». Діти-сироти та діти з бідних єврейських сімей отримували в кращому випадку тільки

початкову освіту коштом єврейської громади в громадських т. зв. «талмуд-тора-школах». Значна частина єврейських дітей і, в першу чергу, дівчата, не отримували взагалі ніякої освіти.

Загалом дуже низьким залишався й культурний розвиток місцевого єврейства. Духовне життя буковинських євреїв, що протікало обабіч тих культурно-історичних процесів, які в кінці XVIII – першій половині XIX століття охопили значну частину єврейства Центральної та Центрально-Східної Європи, було примітивним і носило попри всі спроби секуляризації виключно релігійні форми. На відміну, наприклад, від Галичини, де здавна існували визначні центри рабиністично-талмудичної ученості, світогляд єврейського населення Буковини, яке не мало навіть власної «ешіви», формувався у повній відірваності від тогочасної єврейської релігійно-філософської думки. Тільки з призначенням у жовтні 1789 року на посаду крайового рабина й одночасно рабина Чернівецької єврейської релігійної громади відомого талмудиста і каббаліста Хаїма Бен Шломо Тирера єврейське населення краю на короткий час отримало в його особі визнаного релігійного авторитета, поборника єврейських звичаїв і традицій та захисника своїх інтересів. Будучи вихідцем з Галичини й палким прихильником популярного в той час у середовищі тамтешніх єврейських мас хасидизму, Хаїм Бен Шломо Тирер, відомий пізніше також як Хаїм Черновіцер (Чернівецький), сприяв проникненню ідей цього релігійно-містичного вчення на Буковину. Однак на по-справжньому потужний релігійний рух хасидизм, який довгий час залишався провідною ідеологією лише невеликої секти євреїв Вижниці, перетворився у краї лише після того, як на початку 40-х років XIX століття на Буковину свою резиденцію переніс надзвичайно популярний у середовищі євреїв Поділля ружинський цадик Ізраель Фрідманн. Заснований ним у Садгорі центр хасидського руху швидко став опорою місцевої єврейської ортодоксії і протягом тривалого часу (до середини 70-х років XIX ст.) залишався головним фактором світоглядних орієнтацій великої частини буковинських євреїв.

Саме представники т. зв. «садагурської династії» хасидських цадиків виступили в авангарді боротьби проти секуляризації та реформ в єврейському середовищі, що їх безуспішно намагалися ініціювати на Буковині в першій половині XIX століття поодинокі представники єврейської інтелігенції – переважно вихідці з Галичини. Відсутність у буковинського єврейства власної культурної верстви була головною причиною того, що до початку другої половини XIX століття ані ідеї єврейського просвітництва Мозеса Мендельсона, ні ідейно-культурницький рух за відродження єврейського народу – т. зв. «гаскала» практично не були відомі широкому загалу місцевих євреїв. І тільки невелика група єврейських буржуа, котрі в рамках своїх ділових контактів мали зв'язок із зовнішнім світом, розуміючи анахронічну суть домінуючого в середовищі єврейських мас релігійного світогляду, готові були кинути виклик єврейському обскурантизму.

Незважаючи на те, що релігійна громада залишалася основною формою колективної організації єврейської спільноти, громадське життя євреїв Буковини було в цей час погано організованим. Тільки найбільші громади краю мали фінансові можливості для утримання адміністративно-управлінського персоналу та необхідних для задоволення широких культурно-ритуальних потреб своїх членів інституцій і установ. Навіть у Чернівцях, де чисельність єврейських мешканців зростала найшвидше і на кінець першої половини XIX століття виросла до 3 тис. осіб, будівництво великої синагоги в центрі єврейського кварталу тривало понад півстоліття і було завершено тільки в середині 50-х років XIX ст. В багатьох громадах постійна адміністрація взагалі була відсутня, а фактичне керівництво перебувало в руках хасидських цадиків, які виконували функції неформальних рабинів. Великою проблемою для місцевої влади була відсутність постійного обліку членів єврейських громад та належно оформлених метричних книг. Незважаючи на те, що єдиний авторизований австрійською владою рабин, що знаходився у Чернівцях і мав статус крайового рабина, здійснював нагляд за релігійно-ритуальними справа-

ми решти громад, його вплив був обмежений, адже громади за єврейською традицією і чинним австрійським законодавством були незалежними одна від одної й не мали над собою жодних вищих органів релігійної влади. З 1807 року залишалася вільною й сама посада крайового рабина, функції якого в цей період виконували релігійні служки – «даянім». І тільки в 1833 році новим крайовим рабином став рабин з міста Жовкви Мозес Цві Гірш Бен Шімсон Майзельс (Горовіц-Майзельс). Великі можливості для зловживань давала існуюча на основі йозефінського законодавства система виборів керівних органів громад та розподілу податкового навантаження серед їх членів. Усе це часто спричиняло конфлікти й викликало незадоволення серед єврейських мас.

У середині XIX ст. австрійське законодавство щодо євреїв почало змінюватися. 1859 року скасовано цехові обмеження для євреїв, наступного року врегульовано право євреїв на придбання нерухомого майна та володіння ним, а 1863 р. визнано недійсним положення, яке забороняло допуск євреїв до нотаріальної практики.

Конституційні закони 1867 р. зрівняли євреїв з іншими етнічними групами як у соціально-економічних, так і конфесійних правах. Щоправда, окремим народом євреїв австрійське законодавство не визнавало, а імперська статистика зараховувала їх до німців. Тому в цей час кількість євреїв можна було визначити тільки за критерієм віросповідання.

Щодо віросповідного життя єврейських общин, то тут вирішальне значення мав закон «Про врегулювання зовнішніх правовідносин єврейських общин», прийнятий 21 березня 1890 р., який визначав, що «община є основною формою релігійної організації євреїв і має на меті... задовольняти релігійні потреби її членів». Для заснування общини та її існування передбачалася наявність певних коштів, приміщень культового призначення та служителів культу.

Впродовж XIX – початку XX століття єврейське населення Буковини швидко збільшувалося й перетворилося в третю за чисельністю після українців і румунів етнічну групу краю. Якщо

у 1850 р. на Буковині проживало 14580 євреїв (3,82 % від усього населення), то у 1900 р. їх вже було 96150, що складало 13,2 % від усього населення, а в 1910 р. кількість євреїв досягла 102919. Отже, за 60 років чисельність євреїв зростає більш ніж у 7 разів.

Територіально євреї заселяли переважно північну частину Буковини, проживаючи в основному в селах по берегах р. Прут і її притоках у Прутсько-Дністровському межиріччі, а також у гірських районах – Путильському й Вижницькому повітах, уздовж р. Черемош. У південній частині краю густота єврейського населення була значно нижчою. У 80-х рр. XIX ст. з 156 сільських громад Буковини євреї проживали в 121, з них 86 розміщалися в північній частині Буковини, а 25 – у південній. У 46-ти громадах північної Буковини єврейське населення складало 5-10 %, у 26-ти – 10-25 % і в 5-ти – 25-50 %. У південній частині Буковини в 16-ти селах євреї склали 5-10 %, у 9-ти – 10-25 %.

Впродовж усього XIX і початку XX ст. простежується тенденція переселення євреїв із сіл у міста краю. Якщо в першій половині XIX ст. вона була викликана в основному несприятливим для євреїв австрійським законодавством, то в другій половині XIX ст. – економічними причинами (аграрне перенаселення, несприятлива орендна система і т. п.). Крім того, єврейське населення міст інтенсивно поповнювалося за рахунок переселенців з інших земель Австро-Угорщини, особливо Галичини. Внаслідок цих процесів до початку XX ст. серед жителів Чернівців, Вижниці, Садгори та деяких інших міст і містечок єврейське населення стало переважаючим. Наприклад, 1900 р. у Чернівцях проживала 21587 євреїв, що складало 32 % від усього населення, в Садгорі 3437 (76 %), Вижниці 3997 (89 %), Сторожинці 2430 (36 %), Сучаві 4229 (38,6 %), Сереті 3093 (40,6 %), Гурагуморі 1457 (35,9 %) і т. д.

Саме в містах євреї знаходили сприятливі умови для застосування своїх сил, знань, умінь, природних здібностей. Складаючи майже половину всього єврейського населення Буковини, євреї міст як найбільші платники податків відігравали провідну

роль у «їхньому самоврядуванні і мали значний вплив на адміністрацію краю. Соціальна структура єврейського населення буковинських міст була неоднорідною: від дрібних вуличних торговців до великих оптовиків, від простих ремісників до великих банкірів і промисловців. Наприкінці XIX ст. відомий галицький москвофіл Ф. І. Свистун так визначав місце євреїв у соціальному житті західноукраїнських міст: «Будучи банкірами і капіталістами, поміщиками і купцями, промисловцями і підприємцями, євреї в Галичині і Буковині складають економічну силу... Єврея прагнуть піддобрити поміщик, чиновник, учитель. Діючи разом, євреї є визначальною силою обрання місцевих депутатів. Учителям євреї платять за навчання своїх дітей найвищу плату, видавці газет мають прибуток від їхніх оголошень».

Економічна активність євреїв на Буковині була помічена вже з перших років австрійського панування. Будучи однак обмеженими відповідно до «Єврейського статуту» у виборі занять і доходів, вони сконцентрували свою діяльність в основному в торгівлі. Уже на середину 20-х років XIX століття євреям вдалося не тільки монополізувати усю дрібну посередницьку торгівлю, але й також відвоювати у своїх основних конкурентів вірменів велику зовнішню та транзитну торгівлю. Станом на 1826 рік з 814 офіційно зареєстрованих на Буковині єврейських сімей 456 займалися торгівлею.

Чималі прибутки євреї отримували також від виробництва і продажу горілки та пива. А тому, незважаючи на всі зусилля властей і, насамперед, уряду та Галицького Намісництва щодо обмеження доступу євреїв до даного промислу, кількість зайнятих у ньому зростала і на початок 20-х років XIX століття досягла 122 сімей. Переживаючи впродовж усієї першої третини XIX століття справжній бум, привабливим джерелом доходів для буковинських євреїв стало ремесло. В 20-х роках на території краю нараховувалося близько 160 єврейських ремісників. У наступні десятиліття чисельність євреїв-ремісників продовжувала швидко зростати. Працюючи кравцями, шевцями, бляхарями, столярами, друка-

рями, ювелірами і т. д., євреї відрізнялися високою майстерністю й точністю роботи. Саме євреї в більшості випадків були також цехмістрами ремісничих об'єднань.

Зосередивши, таким чином, свою діяльність у найбільш прибуткових галузях господарства, єврейське населення Буковини стало досить вагомим економічним фактором уже в середині XIX століття.

В другій половині XIX ст. в умовах економічної та культурної відсталості тогочасного буковинського суспільства основним джерелом доходів для майже половини (44,5 %) єврейського населення стало лихварство. Жертвами лихварів-євреїв були, передусім, селяни та широкі верстви міського населення, а предметом спекуляцій – не тільки гроші, цінні папери та нерухомість, але й різноманітна худоба, домашня птиця, зерно, продукти харчування і т. д. Прибутки від лихварських операцій сягали, залежно від об'єкта та предмета спекуляцій, від 20 до 300 %. Пік поширення лихварської діяльності євреїв на Буковині припадає на другу половину 70-х років XIX століття. У зв'язку з таким становищем австрійська влада була змушена 1877 р. відновити антилихварське законодавство.

Отримавши право придбання у власність та спадкового володіння нерухомістю, євреї стали прибирати до рук знекровлені боргами селянські господарства. Досить швидко в другій половині XIX ст. зростає кількість великих єврейських землевласників. У 1862 році в єврейську власність перейшло перше помістя – с. Камена. А напередодні Першої світової війни єврейськими власниками, орендарями та економами управлялися близько 85 % маєтків Буковини.

Єврейський фінансовий капітал з другої половини XIX ст. активно долучався до організації промислового виробництва. Згідно з даними Буковинської торгово-промислової палати, в 1871 році з 95 парових котлів, які діяли на підприємствах Буковини, 75 використовувалися на підприємствах, власниками яких були євреї.

Пристосовуючись до мінливих економічних умов, євреї захопили пануючі позиції не тільки у виробничій сфері та фінансах, але й у галузі професійної підготовки. Наприклад, у 80-х роках XIX ст. учні-євреї промислової школи Серета становили понад 50 %, у Чернівцях – 52 %, Радівцях – 17 %. Особливою популярністю користувалися торгові й комерційні школи, де учні-євреї складали в середньому понад 90 %. Досить багато євреїв було й у сільськогосподарських школах. Зокрема, в Чернівецькій сільськогосподарській школі в 3872 учнів у 1880 р. учні-євреї складали в середньому близько 25 %, а вже у 80-90-х рр. – більше 50 %. У 90-х роках XIX ст. на Буковині починають діяти ремісничі школи, створені на засоби благодійного єврейського фонду барона Моріца де Гірша. Вже в 1907 р. у цих школах навчалось 240 чоловік.

Одержавши після революції 1848 р. доступ до вищої освіти, буковинські євреї й тут швидко зайняли провідне становище. До відкриття Чернівецького університету діти буковинських євреїв навчалися переважно у вузах Відня. У 1872 році в австрійських університетах навчалось 58 євреїв з Буковини. У перший рік навчання після відкриття Чернівецького університету на юридичний і філософський факультети було прийнято 26 студентів-євреїв. Надалі частка єврейської молоді в Чернівецькому університеті швидко зростала, і в другій половині 90-х років досягла 40 %. У 1902-1903 навчальному році в університеті навчалось 145 румунів, 60 українців, 39 поляків, 12 сербів, 4 чехи, 8 росіян, 2 вірмени, 4 болгарина, 104 німці і 224 євреї. У 1905 р. університет прийняв на навчання 636 чоловік, у тому числі 264 єврея (41 %), з яких 188 навчалось на юридичному, 65 – на філософському факультетах, 11 – на фармацевтичному відділенні. У 1914 р. з 1198 студентів 431 були євреями.

Звичайно, можливості здобути освіту в євреїв Буковини були неоднаковими. У першу чергу вони залежали від матеріального становища тієї чи іншої родини. Частина євреїв Буковини була дуже заможною. Інша, особливо замкнуті ортодоксальні громади, жила бідно. Переважна кількість членів цих громад

жила у злиднях. Разом з тим, найбільш характерною і найважливішою особливістю соціальної картини життя буковинських євреїв було те, що кількість ні перших, ні останніх не була надто великою. Так, наприклад, єврейська біднота, яка потребувала допомоги, складала напередодні Першої світової війни 2,3% від загальної кількості євреїв краю. Основна маса євреїв складала середній прошарок населення, найбільш стійкий, конструктивний і прогресивний елемент суспільства. Формування цього прошарку стало можливим тільки внаслідок революційних подій і конституційних перетворень 1848-1867 рр.

Наочним проявом соціальних змін в єврейському середовищі став довготривалий конфлікт, який розгорівся між т. зв. «ортодоксальною» та «прогресивною» частинами чернівецького єврейства в 50 – 70-х роках XIX століття і який, незважаючи на його релігійне забарвлення, носив яскраво виражений соціальний характер. Перемога табору «прогресивних», очолюваного представниками молоді єврейської торгово-фінансової буржуазії – Ісаком Рубінштейном, Менделем Амстером, Йоахімом Тітінгером, Абрагамом Лютінгером та ін., поклала початок створенню в краї нової єврейської еліти, суспільні інтереси якої сягали далеко за рамки релігійної общини. З особливою силою це нове покоління єврейської еліти заявило про себе в 90-х роках XIX ст.

З другої половини XIX ст. євреї усе більше починають претендувати на громадські та державні посади як у місті, так і на селі. Наприклад, у 1892 р. конкурс на заміщення посад общинних писарів проходили 60 кандидатів, 20 з них були євреями. З огляду на в цілому низький рівень освіти в більшості сільського населення, євреї в подібних справах мали непогані перспективи. Заміщення адміністративних посад підсилювало вплив євреїв на життя буковинського села і підвищувало їхній соціальний статус. Прагнучи зайняти управлінські посади, деякі з євреїв навіть відмовлялися від одержання більш високих прибутків у підприємницькій діяльності.

Швидкий кількісний ріст і посилення економічного впливу поставили на порядок денний питання про національну і політичну консолідацію євреїв з метою більш послідовного захисту своїх інтересів. Наприкінці XIX століття починають виникати єврейські культурно-освітні й добродійні товариства. Це, зокрема, «Товариство темплю», «Машіке Шаббат», товариство жінок, товариство будівельних майстрів та ін. В основу своєї діяльності вони ставили турботу про виховання національної свідомості єврейського населення, підвищення освітнього рівня, надання посильної матеріальної допомоги нужденним.

У цей же час на Буковині починає поширюватися сіоністська ідеологія. Журналіст Ф. Менчель став одним з головних пропагандистів сіоністських ідей на Буковині. В окремих містечках і селах краю при особистій участі Ф. Менчеля створюються сіоністські організації. Бурхливий розквіт переживали в цей час студентські єврейські товариства. Першим з них стало засноване 14 липня 1891 р. товариство «Гасмонеа». У 1897 р. виникає студентське об'єднання «Зефіра», у 1899 р. «Гебронія», у 1900 р. «Гуманітас», а в 1903 р. «Емуна». Як правило, вони підтримували сіоністську ідеологію. На початку XX століття єврейські студентські товариства в Чернівецькому університеті були найбільш активними і чисельними.

Сіоністські ідеї досить швидко поширилися в єврейському середовищі. Значною мірою цьому сприяло прагнення протиставити цю ідеологію процесам асиміляції євреїв шляхом навернення їх до німецької мови і німецької культури. На початку XX століття було створено товариство Крайовий комітет сіоністів Буковини, що займалося питаннями видання літератури про сіоністський рух, збором грошей на створення буковинської колонії в Палестині, проведенням семінарів на теми сіонізму.

Політично єврейський рух на початку XX століття поділявся на дві течії. Більша частина євреїв підтримувала Б. Штраухера і його прихильників, що вимагали визнання євреїв окремим народом імперії і надання їм відповідних національно-культурних

прав. У 1900 р. прихильники Б. Штраухера створили свій політичний клуб, що став прообразом політичної партії. Менша частина євреїв, провідником якої був професор Л. Кельнер, перебувала у фарватері вимог австро-німецьких лібералів і головну увагу приділяла релігійним проблемам, відстоюючи ортодоксальні ідеї. Разом з тим Л. Кельнер, який був особистим другом Т. Герцля, після прибуття на Буковину в 1904 р. став одним з найактивніших пропагандистів сіонізму.

Процес активізації єврейського руху збігся за часом з проведенням на Буковині важливих соціально-економічних і політичних реформ, спрямованих на ліквідацію деяких середньовічних пережитків. У їх розробці та матеріалізації значну роль відіграли лідери єврейського руху, а єврейський політичний рух внаслідок боротьби за ці зміни значно зміцнів і перетворився у впливову силу на Буковині. Початок цьому процесу поклало нове об'єднання депутатів Буковинського сейму, що виникло в 1903 році й одержало назву «Вільнодумний союз». Його засновниками стали румунський політик-демократ А. Ончул, український депутат М. Василько і лідер незалежних євреїв Б. Штраухер. 23 травня 1903 р. вони зібрали в Чернівцях багатотисячне віче, на якому підкреслювалося, що перша і найважливіша передумова для оздоровлення політичних та економічних відносин є проведення виборчої реформи Буковинського сейму. Під час роботи Буковинського сейму восени – узимку 1903 року «Вільнодумний союз» рішуче відстоював цю ідею. Новий законопроект розробив Б. Штраухер. У ньому передбачалося збільшити кількість депутатів сейму до 50-ти. З них 10 повинні були обиратися від великих землевласників, 13 – від жителів міст, 18 – від сільських громад і 11 – від загальної виборчої курії, що пропонувалося ввести за зразком п'ятої виборчої курії на виборах в Австрійський парламент. Вибори повинні були стати безпосередніми, таємними і рівними. Кількість депутатів від кожної курії мала бути пропорційним кількості податків, виплачуваних кожною курією. В той час новий виборчий закон не

вдалося запровадити, але боротьба за нього тривала впродовж наступних років.

Важливою віхою на шляху розвитку єврейського національного руху стали вибори в Австрійський парламент у 1907 році за новим виборчим законом. Уже 9 лютого 1907 року конститувалося новостворене єврейське національне товариство, обравши Б. Штраухера головою, д-ра Зальтера заступником, д-ра Діаманта – секретарем. Незабаром воно перетворилося в національну партію євреїв на Буковині. Головною вимогою цього товариства стало надання євреям двох мандатів в Австрійський парламент. У цьому їх підтримала українська «Національна Рада русинів на Буковині».

Супротивники Б. Штраухера висунули своїх кандидатів. Зокрема, в Східних Чернівцях йому повинен був протистояти один з лідерів ортодоксальних євреїв Валльштайн. На виборчому вічі 21 квітня 1907 р. справа дійшла до рукопашної сутички між прихильниками Б. Штраухера і Валльштайна.

Однак на виборах 1907 р. євреї змогли одержати тільки один депутатський мандат. В окрузі «Східні Чернівці» переміг Б. Штраухер. В окрузі «Західні Чернівці», де євреї мали великі надії одержати другий мандат, несподівану перемогу здобув соціал-демократ Григорович. У такий спосіб вимогу забезпечення євреям двох мандатів у той час реалізувати не вдалося.

У 1908 р. було прийнято нове рішення про реформування виборчого закону до Буковинського сейму на основі національного кадастру. До нього включили і євреїв, які повинні були скласти окрему національну курію, так само як і українці, румуни, німці, поляки. Але центральна влада відмовилася визнавати національні права євреїв і їх було приєднано до виборчої курії німців. Це викликало хвилю протестів з боку єврейського населення Буковини. 26 вересня 1909 р. у Чернівцях відбулося велике єврейське віче. Близько 20 єврейських вічей зібралося в містечках і селах краю. На них ставилася одностайна вимога визнати євреїв Австрійської імперії окремим народом. Ці вимоги так і не були

враховані в той час. Новий виборчий закон був санкціонований імператором 1910 р. без єврейської національної курії.

Незважаючи на істотні недоліки, новий виборчий закон значно розширював можливості участі євреїв у роботі Буковинського сейму, забезпечуючи їм 8 місць замість 4-х. Боротьба навколо реорганізації Буковинського сейму стала яскравим свідченням зростання впливу євреїв на вирішення політичних справ. Із самого початку роботи Буковинського сейму (1861 р.) у ньому брали активну участь євреї. Відомими депутатами Буковинського сейму були Й. Фехнер (1861-1874), І. Рубінштейн (1861-1863), Г. Рогас (1870-1871), Л. Барбер (1871-1877), Я. Кон (1874-1898), Д. Тітінгер (1886-1901), Й. Штайнер (1901-1903).

1911 року було проведено вибори в Буковинський сейм на підставі нового закону. Вони були успішними і показали життєздатність цього закону. Більше того, і вибори у Віденський парламент також проводилися цього року з використанням національного кадастру. Відповідно до виборів 1911 р., депутатами Буковинського сейму були обрані євреї Й. Блюм, Я. Фішер, Б. Штраухер, С. Вайссельбергер, Н. Вендер, Л. Кельнер, І. Кац, С. Рудіх. Вони утворили в сеймі Буковини єврейський політичний клуб. Депутатами Палати послів у цьому ж році стали два представники євреїв Буковини – Б. Штраухер і Л. Кельнер.

У передвоєнні роки в єврейському національному русі продовжувалося суперництво двох течій. Супротивники Б. Штраухера створили Народну раду євреїв на Буковині на чолі з проф. Л. Кельнером. Головною своєю метою Рада вважала домагатися подальшого «культурного, економічного і політичного піднесення євреїв на Буковині». Пізніше Народна рада перетворилася в звичайну єврейську партію на Буковині. Прихильники Б. Штраухера, як і раніше, об'єднувалися навколо національної партії і прагнули залучити на свій бік широкі верстви простих євреїв.

Значно зміцнила свої позиції в цей час Єврейська націонал-демократична партія на чолі з Я. Пістінером. Вона вважалася частиною наднаціональної Буковинської соціал-демократичної

організації. Четвертою політичною партією євреїв Буковини була Єврейська соціалістична робітничка партія Поалей Ціон.

Про масштаби участі євреїв у соціально-політичному житті Буковини свідчить їхня благодійна діяльність. У цьому плані євреї значно випереджали інших своїх співвітчизників. Напередодні Першої світової війни чисельність єврейських благодійних об'єднань перевершувала кількість усіх інших разом узятих. Наприклад, у 1913 р. в Чернівцях діяло 46 значних єврейських благодійних організацій, у той час як румунських нараховувалося тільки 7, німецьких – 5, польських – 5, українських – 4. У 1905-1908 рр. бургомістром Чернівців був Едуард Райс, а в 1913 р. цю посаду зайняв інший єврей – Сало фон Вайссельбергер. Ректором Чернівецького університету був обраний свого часу Цезар Померанц. Голос буковинського депутата Бенно Штраухера мав велику вагу в Австрійському парламенті. Він був одним з найбільш впливових буковинських депутатів.

Хоча не всі вимоги єврейського національного руху в передвоєнні роки були виконані до кінця, у цілому єврейство перетворилося у вагому суспільно-політичну силу, з якою не можна було не рахуватись. Соціальна сила буковинського єврейства особливо різуче впадала в око іноземцям. Російський консул у Чернівцях Доліво-Добровольський писав у своєму звіті в листопаді 1914 року: «... становлячи 20 % населення краю, євреї панують на Буковині. Переважна більшість адвокатів – євреї. Вони переважають в адміністрації, прокуратурі, судах. Навіть бургомістр головного міста євреї». Це писалося, коли Перша світова війна вже гриміла на території Буковини. Треба було небагато часу, щоб перетворити нехай не ідилічну, але дуже сприятливу для євреїв економічну і соціально-політичну ситуацію на Буковині в суцільне пекло.

З перших днів війни Буковина опинилася в прифронтовій смузі. Вона неодноразово переходила з рук в руки і кожного разу місцеве населення зазнавало репресій, необґрунтованих переслідувань, грабування і т.д. Перша російська окупація почала

ся 2 вересня 1914 р. і продовжувалася до 20 жовтня цього року. Російські окупаційні війська і військова влада зневажливо ставилися до всіх національних груп, що проживали в краї, але до єврейського населення в них було традиційно особливе ставлення. Зумовлювалося це декількома причинами. По-перше, серед російських військових були дуже поширені чорносотенні, анти-семітські настрої. По-друге, заможне єврейське населення являло собою вигідний об'єкт для пограбувань і мародерства. Уже 3 вересня, під час збору накладеної на м. Чернівці контрибуції, російська жандармерія за наказом генерал-майора О. Павлова взяла заручниками 23 євреїв і протримала їх цілий день під вартою. Увечері половину заручників відпустили після втручання бургомистра д-ра С. Вайссельбергера. Інша випущена на волю лише наступного ранку. Мотив арешту: забезпечення гарантій безпеки генералу Павлову.

Велику допомогу у виявленні проавстрійськи налаштованих осіб надали москвофіли, особливо брати Олексій і Георгій Геровські. У ніч на 16 вересня російські офіцери і жандарми грубо заарештували на приватних квартирах бургомистра д-ра С. Вайссельбергера, редактора «Czernowitzer Allgemeine Zeitung» д-ра Ф. Менчеля, прокурора д-ра М. Лазаруса. Потім їх вивезли в Сибір. Американське посольство в Петрограді клопоталося про долю засланих буковинців. Майже 14 місяців заручники знаходилися в Сибіру, їх змогли повернути із заслання через шведський Червоний Хрест у 1916 р.

Війська, що вступили в край, відразу почали займатися грабежами єврейських будинків, зухвало поводитися з єврейським населенням, що залишилося на Буковині. Наприклад, у с. Бояни був пограбований будинок старшого судового чиновника Ю. Мельцера. А землевласник О. Гольнер із с. Хлівище зазнав збитків на суму 480 тис. крон. За допомогою співчуваючих «російській справі» козаки швидко відшукували єврейські приміщення, як, наприклад, це було в с. Глибока, коли місцевий житель указав на єврейські будинки. Вступивши в с. Дерелуй, росіяни

насамперед пограбували на залізничній станції квартиру дорожнього управителя А. Розенгартена, а те, що не змогли віднести, знищили. У селі пограбували і підпалили будинки Й. Деммеля, В. Кірха, С. Оллінгера, Е. Агатштайна і Й. Геловича. Потім вони заарештували В. Кірха, Йоганна і Йозефа Геловичів, Ефроїма і Давида Агатштайнів, С. Оллінгера і відправили їх у сусіднє село Тарашани.

Друга російська окупація продовжувалася з 27.11.1914 по 21.11.1915 р. Цей період характеризувався ще більш жорстоким ставленням до єврейства.

5 грудня глава російської адміністрації на Буковині граф С. Євреїнов видав постанову № 1, згідно з якою на євреїв м. Чернівці накладено контрибуцію в розмірі 50 тис. руб., і наказав узяти заручниками 6 осіб. Пояснювали це ворожим ставленням євреїв до російського уряду і військ. На всю єврейську громаду накладалася колективна відповідальність за будь-який протиправний вчинок проти російської влади. Окупаційна влада трактувала це «як відплату за вже здійснені беззаконня». С. Євреїнов заборонив годувати голодуюче єврейське населення міста на громадських кухнях. За його словами, «євреї будуть мучитися доти, поки не відкинуть свій австрійський патріотизм і не визнають російську владу».

Повернення російських військ на лінію р. Прут супроводжувалося грабежами, актами мародерства і насильства над мирним населенням. У донесенні вищому командуванню С. Євреїнов був змушений особисто визнати «зловживання» військ. Страх знову пережити репресії росіян став причиною масової втечі більшої частини єврейського населення вглиб Австро-Угорщини.

На окупованих територіях Галичини і Буковини широко застосовувався наказ головнокомандувача Південно-Західного фронту М. Іванова від 10 лютого 1915 р. під грифом «таємно» про висилку євреїв услід відступаючим військам і взяття заручників з числа найбільш заможних євреїв. Усе це робилося на тлі шаленої антисемітської істерії. Загалом, росіяни вивезли з міст Чернів-

ці та Серет 29 осіб єврейської національності, з них 2 було розстріляно.

На бойову лінію, що розгорнулася навесні 1915 р. на р. Прут, росіяни вивели беззахисних єврейських жінок, дітей і німецьких старих людей, використовуючи їх як щит для просування вперед. У здійсненні злочинів проти мирного населення, особливо проти євреїв, свідки називали переважно козаків. При відступі в Бессарабію російські війська знищували в селах і містечках єврейські будинки, господарства, гнали євреїв у Росію. Наприклад, з Кіцманського повіту забрали 331 єврея. У с. Гаврилівці було розстріляно 5 євреїв, у с. Давидени розстріляно 1 єврея, а 10 жінок згвалтовані, у с. Іванківці – розстріляно 1 єврея, у с. Неполовіцці – розстріляно 2 євреїв, у с. Ставчани – розстріляно 1 єврея, у с. Оршівці повішено 2 євреїв. У с. Топорівці російські солдати наклали на кожен будинок відкупну у 8 крон. У непокірних, тих, хто не давав викупу, спалювали оселі. Всього було спалено понад 50 будинків.

У період третьої окупації м. Чернівці й частини Буковини з 18.06.1916 до 3.08.1917 р. військовий генерал-губернатор областей Австро-Угорщини, зайнятих за правом війни, Ф. Трепов дозволив, посилаючись на генерала від кавалерії О. Брусилова, у місцях, де можна побоюватися замахів на посадових осіб, брати заручників. Після диверсії на відрізку залізниці Гурагумора – Кимполунг, що сталася 7 вересня 1916 р., були взяті заручниками кимполунзькі жителі єврей В. Ландман і німець А. Гехль. Лише 18 вересня вони були звільнені.

Загалом, роки Першої світової війни стали важким випробуванням для мирного єврейського населення Буковини. Пограбування, вбивства, взяття заручників і знущання над ними, накладання контрибуцій, виселення стали звичайними явищами під час трьох російських окупацій. Чимала кількість євреїв змушена була покинути край, рятуючись від росіян. У 1917 р. після вигнання російських військ значна частина єврейського населення повернулася на Буковину.

Євреї Буковини не залишалися осторонь доленосних подій, які відбувалися в краї в період розпаду Австро-Угорської імперії. Вони займали нейтральну позицію стосовно намагань українських і румунських політиків розв'язати питання про державну приналежність Буковини. 23 жовтня єврейські політичні партії та створена перед тим Національна Рада євреїв організували єврейське віче в Чернівцях. Воно ухвалило ряд важливих рішень, які склали програму євреїв краю на випадок значних геополітичних змін. Зокрема наголошувалося, що незалежно від державної приналежності Буковини євреї повинні мати персонально-національну автономію, право вільного в'їзду і виїзду з країни, особливо для розширення поселень у Палестині, можливості для діяльності в різних сферах економіки, забезпечення гарантованих конституцією демократичних прав.

Загалом єврейське населення спокійно сприйняло розпад Австро-Угорщини, будучи переконаним, що проблеми, пов'язані з цим, будуть вирішені конституційним, демократичним шляхом. Українське народне віче у Чернівцях 3 листопада 1918 р. викликало виважені відгуки в єврейській пресі. Однак 11 листопада 1918 р. румунські війська вступили в Чернівці, розтоптавши волевиявлення народів краю. Так закінчився австрійський період в історії Буковини, який загалом був часом бурхливого розвитку єврейства краю як у соціально-економічній, так і в політичній та культурній сферах.

№ 1
ПАТЕНТ
СТОСОВНО ЗАПРОВАДЖЕННЯ
НОВОГО ЗАКОНУ ДЛЯ ЄВРЕЇВ
ГАЛИЧИНИ ТА ВОЛОДИМЕРІЇ*

16 червня 1776 р.

Ми [і т. д].

повідомляємо всім і кожному Нашому вірнопідданому, незалежно від стану, звання чи віросповідання, васалам і підданим Нашого Королівства у Галичині і Володимерії, Нашу ц[ісарсько]-к[оролівську] милість і ласку й доводимо до відома наступне.

Терпимість щодо євреїв передбачає, щоб їхні стосунки з християнами перестали приносити шкоду останнім. Але що більш нагальною є потреба встановлення таких стосунків з огляду на зростаючу кількість євреїв, то очевиднішим стає той факт, що у тутешньому краї цій справі дотепер не приділялась увага. Як показала ревізія нашого коронного краю Галичини і Володимерії, місцеве єврейство перебуває у такому занедбаному стані, що від цього страждає не тільки Наше загальне благо, але й воно саме.

Головною причиною цього неподобства є, в основному, те, що, власне, єврейське населення не згуртоване, а кожен кагал¹ являє собою незалежний від всіх інших [кагалів] окремий корпус. Збільшення кількості таких окремих, відданих самих собі кагалів неодмінно спричиняло недогляд, утруднювало контроль за їхньою громадською касою й, особливо, застосування ефективних заходів для зменшення кагальних боргів, а також дієве управління в цілому.

* Цей документ поширювався і на Буковину.

Однак, оскільки Наша батьківська турбота постійно спрямована на те, щоб не тільки Наші піддані християнської віри, але й так само євреї жили в добробуті, Нами прийнято поблажливе рішення видати для єврейства коронного краю Галичини і Володимирії наступний Закон, якого воно віднині повинно якнайповніше дотримуватися як у своїх громадських, так і приватних справах.

Відповідно до цього, Ми повідомляємо і наказуємо всім Нашим вищим і нижчим крайовим органам влади, судам, фіску, посадовцям і міським магістратам, а також всім тим, від кого залежить точне виконання Нашого Високого наказу, в належний спосіб оголосити Наші благодворні настанови й під страхом Нашої важкої немилості і кари на всі часи вести обов'язковий нагляд за їх виконанням. Тому що такою є Наша думка, наказ і найсуворіша воля.

Видано в Нашій ц[ісарсько]-к[оролівській] крайовій столиці, місті Львові.

*Дата,
місце печатки
Гайнріх Г. Ц. К. граф Ауерсперг
Матіас Ертли, секретар*

Оригінал. Друкований відбиток. Переклад з німецької.

Джерело: Continuatio Edictorum Mandatorum et Universalium in Regnis Caliciae et Lodomeriae a die 1. Januarii ad Ultimam Decembris. Anno 1776. Emanatorum. – С.76.

№ 2
**ІЗ ЗАГАЛЬНОГО ЗАКОНУ
ДЛЯ ВСЬОГО ЄВРЕЙСТВА КОРОЛІВСТВА
ГАЛИЧИНИ ТА ВОЛОДИМЕРІЇ**

16 червня 1776 р.

Розділ перший
Про Дирекцію і нагляд над галицьким єврейством взагалі

Стаття перша

Про облаштування і створення єврейського корпусу

§ 1

Основою цього єврейського закону є, насамперед, задум об'єднання єврейства в єдиний корпус, тому що тільки таким чином може бути забезпечено нагляд та спрямування його на загальне благо.

§ 2

Цей створюваний єдиний корпус слід розуміти так, що все єврейство повинно підпорядковуватися генеральній Дирекції, яка, під зверхністю крайового намісництва, має дбати як про загальні єврейські справи, так і про потреби кожного кагалу зокрема.

§ 3

Запровадження такого корпусу не скасовує кагали; вони лише об'єднуються і підпорядковуються Дирекції.

§ 4

Проте, загальний нагляд вимагає приділяти особливу увагу невеликим кагалам, які, з огляду на те, що їх доместиційні видатки перевищують власні можливості, є самі собі тягарем, а тому повинні бути зміцнені.

Стаття друга

Про осіб, з яких повинна складатися єврейська Дирекція

§ 1

Для того, щоб Дирекція цього єдиного корпусу була більш ефективною, її вирішено поділити на дві частини, перша з яких має

дбати про виконання розпоряджень, що надходять з крайового намісництва, а також про організацію усіх необхідних для підтримання єврейських громад заходів. Другій же належить дбати про виконання [цих розпоряджень] та про нагляд за кагалами в округах.

§ 2

Керівна частина [Дирекції] повинна складатися з крайового рабина і 6 старійшин, виконавча частина – із 6 закріплених за округами старійшин. Таким чином, вся Дирекція має складатися з одного крайового рабина і 12 старійшин.

Стаття третя *Про вибори цієї Дирекції*

§ 1

З метою забезпечення громадам більшої довіри до крайового керівництва, і щоб єврейство краще знало його повноваження, видається доцільним обирати це крайове начальство шляхом вільних виборів, а самі вибори щоб здійснювалися місцевим єврейством наступним чином: зважаючи на теперішній поділ коронного краю на 6 округів, у кожному з них мають бути обрані по 2 старійшини, а в столиці краю – один крайовий рабин.

§ 2

Позаяк видається доцільним, щоб вибори різних службовців проводилися згідно з існуючою градацією знизу до верху, найпершими мали б обиратися старійшини кагалів, адже саме ними потім обираються крайові старійшини. А вже останніми із залученням представників від кожного округу мусить бути обраний головний рабин краю.

§ 3

Вибори громадських чи кагальних старійшин мають відбуватися в кожному кагалі в однаковий спосіб, проте кількість громадських старійшин має відповідати потенціалу кожного окремого кагалу.

§ 4

З метою уникнення будь-якої плутанини в цій справі всі кагали вирішено поділити на 4 класи, а також постановити, щоб

згідно з вимогою § 4 статті 1 стосовно зменшення малих кагалів надалі не існувало жодної єврейської громади, яка була б неспроможна платити до крайової каси щонайменше 4000 фл[оринів] польських звичайного подушного податку.

§ 5

Ці чотири класи діляться наступним чином:

перший клас охоплює ті кагали,

які сплачують	від 4000 до 8000 фл[оринів] польських,
другий	від 8000 до 12000 фл[оринів] польських,
третій	від 12000 до 14000 фл[оринів] польських,
четвертий	від 14000 фл[оринів] польських і більше.

§ 6

З огляду на різницю між цими вищеназваними чотирма класами встановлюється також кількість громадських старійшин та обліковців, а саме: громади, які належать до першого класу, обирають 6 старійшин, до другого – 8, до третього – 10, до четвертого – 12 старійшин. В такій самій кількості обираються ними й обліковці.

Сам процес виборів у кожній громаді має проходити за наступною схемою:

- а) кагальні вибори повинні відбуватися щоразу в присутності ц[ісарсько]-к[оролівського] крайового службовця-комісара;
- б) перш ніж приступити до виборів, попередньо має бути створено громадський комітет у складі заявленого ц[ісарсько]-к[оролівського] комісара та службовців каси, які залучаються до цієї справи наступним чином:
- в) в єврейських громадах, які належать до першого класу, комітет має складатися виключно з осіб, які протягом року сплачують до каси єврейської громади не менше 80 фл[оринів] польських);
в громадах другого класу – з осіб, які сплачують не менше 120 фл[оринів] польських);
в громадах третього класу – з осіб, які сплачують не менше 160 фл[оринів] польських);

в громадах четвертого класу – з євреїв, які сплачують не менше 200 фл[оринів] поль[ських].

[...]

Розділ другий
Про нагляд за галицьким єврейством у їх внутрішніх релігійних і звичаєвих справах у міру впливу останніх на загальний правопорядок у краї

Стаття перша
Про навчання євреїв

1. Постановляється, що кожен кагал повинен мати одного рабина і три публічні школи, забезпечені необхідними вчителями.

2. Нагляд за школами, вчителями і вихованням дітей покладається на головного рабина.

3. Усі школи в краї, за існуючою традицією, поділяються на три види, а саме:

- а) перший вид – це школи, де дітям викладаються читання, письмо та першооснови релігії, а також Біблія²;
- б) в школах другого виду викладається Талмуд³, або так зване тлумачення Біблії;
- в) в школах третього виду, які є вищими школами і призначаються, власне, для підготовки рабинів, туховинів і законників, викладається юриспруденція, єврейські світські і релігійні закони.

4. Кожна з таких шкіл повинна мати публічного вчителя, який призначається рабином із залученням місцевого законника на підставі попередньо проведеного строгого іспиту.

5. Всі ці публічні школи призначаються, власне кажучи, для бідних дітей, проте посилати своїх дітей до них мають право всі, в тому числі й заможні.

6. Кожен, хто не бажає посилати свою дитину до такої публічної школи, а має намір навчати її самостійно, повинен належним чином посвідчити рабину, яку освіту він забезпечив своїй дитині, причому рабин має право в будь-який час екзаменувати таку дитину.

7. Ніхто не має права навчатися у приватного вчителя⁴, якщо попередньо не екзаменували рабин та законник і придатність якого не засвідчена письмовим документом.

8. Цим самим усім, дотепер існуючим у краї зловживанням (які полягають у тому, що євреї не мають публічних шкіл, і батьки на власний розсуд посилають своїх дітей на студії, ігноруючи думку рабина і громади), має бути покладено кінець.

9. Оскільки тут у краї, особливо у великих містах, існує варта схвалення традиція створювати для навчання бідних дітей спеціальні братства або об'єднання заможних осіб і збирати добровільні внески на освіту бідних дітей, схвалюємо цю практику з приміткою, щоб надалі ці внески спрямовувалися у фонд, призначений для дотування громадських шкіл та вчителів і не використовувалися на власний розсуд ні їх збирачами, ні керівниками братств, але щоб кожного разу після такої акції зібрані кошти перераховувалися в присутності громадського касира, контролера та одного чи двох свідків і передавалися до громадської каси з оформленням відповідної квитанції.

А для того, щоб підвищити суспільну довіру та домогтися збільшення добродійних внесків від заможних євреїв, уся справа покриття боргів і оплата праці вчителів покладається на вищезазначених керівників братств. Проте, як уже було зазначено, останні не повинні розпоряджатися зібраними коштами, а передавати їх у встановленому вище порядку до громадської каси, звідки, при потребі, брати для покриття витрат.

10. Не повинно бути перешкод також у доступі приїжджих дітей у місцеві публічні школи, щоправда, при умові, що за їх навчання будуть платити їхні заможні батьки.

11. Рабин громади та її керівник мають постійно уважно стежити за тим, щоб батьки і опікуни з настанням потрібного віку посилали своїх дітей та підопічних до школи і дбали про їх старанне навчання щонайменше до 13-річного віку⁵, після чого їх дозволяється віддавати до вищих студій або залучати до торгівлі чи до здобуття ремісничої професії.

12. Так само як вчителям належить щотижня в один із днів екзаменувати школярів щодо вивченого за тиждень, так і рабинам слід мати певні дні в році, коли діти в присутності їхніх батьків складатимуть іспит перед рабином або, в присутності останнього, перед іншим вченим чоловіком.

13. Ті ж громади, котрі не мають власного рабина, повинні, з метою забезпечення освіти молоді, утримувати власного вчителя, який би, будучи апробований і посвідчений кагальним рабином, міг навчати дітей читанню, письму та Мойсеевого Закону⁶.

В тих же селах, де проживають лише один чи декілька осілих євреїв, або орендатор, які не можуть забезпечити своїм дітям приватного вчителя, діти мають відсилатися на навчання до найближчої школи тієї кагальної громади, до якої належать їхні батьки.

14. Загальний нагляд за шкільною справою євреїв на всій території краю покладається на головного рабина краю.

[...]

Стаття третя

Про єврейські почесні титули

1. Існують два види єврейських почесних титулів, які присвоюються кагальними рабинами або головним рабином краю, а саме: Реб-Райн чи Хабер⁷, а також Реб-Реб або Морайн⁸. Оскільки право присвоєння титулів Реб і Хабер за існуючою дотепер традицією належало кагальним рабинам, це право залишається за ними й надалі.

Тим, хто бажає отримати титул Реб з огляду лише на його вченість, останній присвоюється на підставі сплати встановленої відтепер такси у розмірі 2-х гульденів ринських; заможним же особам, які бажають отримати титул Реб не тільки за їх вченість, але й за інші заслуги або ще з якихось інших підстав, такий присвоюється після сплати такси в розмірі одного дуката.

2. Так само присвоєння іншого титулу Реб-Реб або Морайн і надалі залишається виключним правом головного рабина краю. Щоб здобути його, вчений чоловік повинен сплатити таксу у розмірі одного дуката. Ті ж особи, які бажають отримати титул на

підставі інших заслуг чи міркувань, окрім встановленої такси в один дукат, залежно від величини їх річного внеску у громадську касу мають додатково сплатити головному рабину краю по одному дукату за кожні сплачені 100 фл[оринів] пол[ських] так званої «*taxae nomine*».

3. Оскільки, за існуючою традицією, жоден єврей, що не має почесного титулу Реб чи Хабер, або Реб-Реб чи Морайн, не може отримати посаду туховина чи судового присяжного, то [постановляється], що кандидату на таку посаду, який виявив вченість і достойну поведінку, але через матеріальну скруту не може заплатити передбачену за титул Реб-Реба таксу, така оплата може бути здійснена за рахунок коштів громадської каси. З чого випливає наступне:

4. Право присвоєння титулу в таких випадках повністю належить старійшинам громади.

5. Що стосується вікових параметрів для присвоєння почесних титулів, то, з метою запобігання будь-яким помилкам, встановлюється, що титул Реб може бути присвоєний тільки одруженим особам після двох років подружнього життя.

Стаття четверта

Про єврейські синагоги⁹, релігійну службу і молитви

1. Незважаючи на новоприйняті правила стосовно малих кагалів, які виключають можливість існування [власного] рабина, в тих поселеннях, де в майбутньому не буде [окремого] кагалу, за тамтешніми євреями й надалі зберігається право здійснювати молитви та інші єврейські церемонії, як-от обрізання¹⁰, укладення шлюбу, благословення, а також усі інші традиційні релігійні практики в існуючих синагогах. У той же час, використовувати для релігійних зібрань приватні будинки, читати в них Тору¹¹, а також здійснювати усі без винятку релігійні церемонії, які б назви вони не мали, десь-інде, окрім синагог того поселення чи кагалу, до якого вони належать, у подальшому суворо забороняється.

Тим же євреям, які, проживаючи в селах розпорошено, не мають власної синагоги чи молитовного будинку, дозволяється

безперешкодно здійснювати молитви у їх власних будинках, однак без права використання Тори та здійснення будь-яких інших єврейських церемоній, що має на умовах персональної відповідальності суворо контролюватися кагальними рабинами.

2. Громади, які в подальшому не зможуть мати свого власного рабина, з метою забезпечення порядку у здійсненні молитов зобов'язані за рахунок власних коштів утримувати шкільника¹², який, виконуючи одночасно функції вчителя, повинен дбати також про виховання дітей. Однак цей шкільник має завжди призначатися тільки зі згоди кагального рабина, у всьому підпорядковуватися останньому, а також точно виконувати його письмові розпорядження. Зі свого боку, кагальний рабин, у рамках своїх повноважень, має суворо контролювати його діяльність.

3. Жодна єврейська громада під страхом найсуворішої відповідальності не має права зводити покрівлю, ремонтувати і розбудовувати існуючі синагоги чи молитовні будинки, а особливо закладати нові, якщо на це попередньо не отримано відповідної згоди з боку крайової влади.

4. Також в усіх місцевостях краю запроваджується позитивна практика, яка існує в інших ц[ісарсько]-к[оролівських] коронних і спадкових землях, згідно з якою в синагогах під час читання Тори кантор¹³ сильним і для всіх присутніх чутним голосом проказує офіційну молитву за здоров'я Їх Величностей, після чого всі євреї незалежно від статі проказують слово «Амін!».

[...]

Стаття сьома

Про поселення чужих та переселення місцевих євреїв

1. Оскільки на все місцеве єврейське населення поширюється не поміщицька, а виключно князівська юрисдикція й воно, таким чином, перебуває під захистом Найвищої влади, цілком зрозумілим видається наступне:

2. Коли який єврей має намір переселитися за межі краю, то він повинен мати документи, які підтверджують відповідну згоду

його громади, а також відсутність у нього непогашених боргів та кредитних зобов'язань. Всі ці документи, а також свідоцтво, видане громадою про всю його власність у грошовій чи натуральній формі, слід додати до [відповідного] клопотання на адресу крайової влади і скерувати до окружної адміністрації. Остання, порадившись попередньо з окружним старійшиною, направляє це клопотання разом зі своїми висновками крайовій владі для прийняття рішення про те, чи підлягає задоволенню клопотання і у скільки років буде обраховуватися князівська контрибуція, яку має сплатити особа в разі отримання дозволу на еміграцію.

3. Коли ж який єврей бажає переселитися із однієї громади до іншої в межах краю, то він має звернутися до старійшини свого округу з документами, які б засвідчили відсутність у нього непогашених боргових зобов'язань, а також згоду тієї громади, до якої він бажає перейти. Після чого окружний старійшина видає дозвіл на переселення з умовою, що бажаний переселитися сплатить громаді, яку він покидає, усі князівські та громадські податки, а також інформує про все вищі органи єврейської адміністрації.

4. Поселення в краї чужих євреїв, як правило, не дозволяється. Виняток становлять випадки, коли бажаний поселитися документально засвідчить, що володіє солідним, щонайменше на суму 5000 фл[оринів] ринських, статком. Після належної перевірки крайова влада може видати відповідний дозвіл, однак при умові, що [прибулець] сплатить встановлену за набуття підданства таксу в обсязі 10 відсотків від усього свого майна.

5. Перш ніж вирушити в дорогу, кожен єврей, що емігрує, повинен пред'явити окружній адміністрації і керівництву громади, яку він полишає, отриманий від крайової влади дозвіл на виїзд та квитанцію про сплату від'їзного мита. Останнє невідкладно інформує про все окружного старійшину. У випадку, якщо той чи інший єврей має намір емігрувати без дотримання вписаних вище вимог, або якщо хто-небудь уже зробив це, то керівництво громади [до якої він належав], під страхом матеріального і фізичного покарання в разі непослуху, має негайно

скласти відповідний рапорт окружній адміністрації для вжиття подальших заходів.

6. З метою захисту краю від напливу єврейських жебраків, як це передбачено планами найвищих інстанцій, керівництво кожної громади, під страхом фізичного покарання, зобов'язується пильно стежити за тим, щоб чужинці, нічим не зайняті єврейські волоцюги й жебраки, одним словом, щоб вся ця наволоч ніде не могла знайти прихистку, і відразу видавати їх місцевій владі.

Відповідно до цього

7. Для досягнення цієї мети у порядку закону постановляється, що всі ті євреї, які не в стані сплатити толеранційний податок, податок з майна і громадський податок на загальну суму 4 фл[орини] ринські, вважаються жебраками і не можуть мати лояльного ставлення до себе у краї.

[...]

Стаття дев'ята

Про похорон і кладовища

1. Кожна громада, яка бажає облаштувати нове кладовище або розширити вже існуюче, має отримати відповідний дозвіл крайової влади. Останній належить в таких випадках призначати плату, співвідносно з [фінансовим] становищем громади.

2. Якщо громади або поселення, які не мають власного кладовища, хоронитимуть своїх померлих поза найближчим кладовищем у межах свого кагалу, їх чекатиме суворе покарання.

3. Існуючі в більшості громад братства з поховання померлих та догляду за кладовищами діятимуть і в майбутньому. Однак передбачені за поховання та надгробні камені внески і такси не повинні збиратися керівниками братств, а щоразу за вказівкою старійшини громади за погодженням з керівниками братств перераховуватися безпосередньо до громадської каси. За рахунок останньої, за клопотанням керівника братства чи іншої відповідальної особи й на вказівку старійшини громади здійснюються витрати на оплату праці персоналу, який забезпечує поховання

померлих і догляд за кладовищами, а також для придбання необхідних речей та облаштування огорожі, що засвідчується квитанціями і підлягає контролю.

4. Поховання малоімущих євреїв здійснюється безкоштовно. Немісцевих євреїв, навпаки, ховають за вищими, ніж для місцевих, таксами.

[...]

Стаття тринадцята *Про єврейську хулу*¹⁴

1. Велика хула може в майбутньому проголошуватися тільки в надзвичайних випадках і тільки головним рабином краю. Проте, останній не повинен робити це на свій розсуд, а в кожному випадку отримувати згоду крайової влади.

2. Що стосується малої хули, то, якщо йдеться про випадки давання [неправдивих] свідчень, або при з'ясуванні правди загалом, її проголошення й надалі належатиме до компетенції рабина і старійшини громади.

3. Кожного разу, коли за вчинення злочину тому чи іншому єврею з метою покарання має бути проголошено хулу, про це слід повідомляти і отримувати відповідний дозвіл головного рабина краю. Також, залежно від обставин, відповідному рабину або старійшині громади слід отримати погодження місцевої єврейської Дирекції.

Стаття чотирнадцята

Про внутрішні єврейські установи правопорядку загалом

1. Кожна єврейська громада зобов'язана визначити щонайменше двох добре відомих і скромних осіб, які мають здійснювати контроль за точністю мір довжини і ваги, а також виказувати порушників старійшині громади для відповідного покарання. Окрім того, вони повинні ретельно стежити за дотриманням правопорядку, насамперед за чистотою вулиць, площ та єврейських помешкань, дбати про раціональне використання вогню і світ-

ла, недопущення азартних ігор, розпусти та інших неподобств, а також, щоб, усупереч всякій пристойності, в одній кімнаті не проживали по декілька єврейських сімей. З метою запобігання цьому вони зобов'язані двічі або, щонайменше, один раз на тиждень здійснювати несподівані відвідини. Громадські старійшини [у свою чергу] несуть особисту відповідальність за те, щоб підпорядковані їм єврейські наглядачі якомога точніше виконували цей припис.

Розділ третій Про єврейські контрибуції і доместиції

Стаття п'ята

Про оплату праці вищих і нижчих службовців головної єврейської Дирекції та інші видатки

1. Оскільки цим єврейським Законом на місцеву єврейську Дирекцію та на призначених в округи старійшин покладено значний обсяг важливих, пов'язаних з великою відповідальністю, службових обов'язків, здійснення яких вимагає від них невтомної і постійної цілодобової праці за рахунок усіх своїх приватних і домашніх справ, то видається доцільним у такому разі призначити їм достатнє утримання, яке б не спонукало їх до протизаконних дій задля задоволення власних потреб, та стимулювало б їх до чесного виконання своїх обов'язків. Тим більше, що за віроломні, корисливі і протиправні дії винні без жодних поблажок будуть якнайсуворіше покарані, а, за певних обставин, піддані карному переслідуванню.

2. Відповідно до цього встановлюються наступні оклади:

а) для крайового рабина - 800 фл[оринів] р[инських]

б) для кожного з шести головних

крайових старійшин - 600 фл[оринів] р[инських]

Всього - 3600

в) для кожного з шести

окружних старійшин - 400 фл[оринів] р[инських]

Всього - 2400

г) для касира, який призначається для [обслуговування] створюваної домашньої каси, до котрої мають надходити встановлені для покриття необхідних видатків внески - 500 фл[оринів] р[инських]

д) для кожного з двох, найнятих єврейською Дирекцією, єврейських писарів - по 150 фл[оринів] р[инських]

Всього - 300

е) для християнського актуара - 400 фл[оринів] р[инських]

є) для християнського писаря - 300 фл[оринів] р[инських]

ж) для шести приставлених до крайових старійшин єврейських писарів - по 100 фл[оринів] р[инських]

Всього - 600

з) для шести християнських писарів - по 200 фл[оринів] р[инських]

Всього - 1200

и) на придбання канцелярських матеріалів, поштові витрати та інші реквізити - 3000 фл[оринів] р[инських]

Загальна сума коштів, яка має бути спрямована в тутешню домашню касу, таким чином, становить

13100 фл[оринів] р[инських]

3. Цю грошову суму місцева єврейська Дирекція із залученням крайових старійшин щорічно розподіляє [у вигляді податку] по округах і кагалах, які направляють зібрані кошти в межах своїх квот відповідному крайовому старійшині, а останні – у місцеву домашню касу.

4. Між іншим, найнятий для обслуговування місцевої домашньої каси єврейський касир перебуває у таких відносинах і службовій субординації з вищою єврейською Дирекцією, які передбачені статтею третьою цього розділу стосовно касирів і старійшин єврейських громад, тільки з тією різницею, що він для перевірки і контролю звітує про придбання шляхом пред'явлення

відповідним чином оформлених корінців і квитанцій перед бухгалтерією намісництва.

[...]

Стаття восьма

Про єврейські шлюбні контракти

1. Що стосується єврейських шлюбних контрактів, то і діючі в краї сьогодні, і давні звичаї повинні й в майбутньому залишатися незмінними.

2. Відповідно до цього, при укладанні шлюбних контрактів належить розрізняти, чи має наречена грошовий посаг, чи позбавлена такого. В першому випадку наречений завжди має залишити за нею усю суму [її посагу], додавши до цього ще половину. Таким чином, наприклад, коли посаг нареченої становить 1000 фл[оринів], то з боку нареченого у її власність передається 1500 фл[оринів]. Коли ж наречена не має посагу, то жених передає у її власність не більше 320 фл[оринів] польських або 80 фл[оринів] ринських; якщо наречена була вдовою – то тільки половину вказаної суми, а саме 160 фл[оринів] польських або 40 фл[оринів] ринських.

3. Укладені в описаний спосіб шлюбні контракти за дотеперішньою звичкою завжди повинні бути засвідчені двома громадськими свідками.

4. Після смерті чоловіка жінка, що залишилася вдовою, повинна заприсягтися, що при житті чоловіка, а також після його смерті вона нічого не привласнила і не продала на шкоду дітям чи спадкоємцям.

5. Після складання такої присяги їй, для залагодження справи, належить звернутися до місцевого рабина чи туховина й клопотати про повернення належних їй за шлюбним контрактом коштів, а також привезеного з собою одягу, прикрас та інших речей.

6. Що стосується прикрас і одягу, які залишилися від чоловіка, то, навпаки, вдова зобов'язана відразу передати їх спадко-

емцям, вдовольнившись лише певним відсотком від їх вартості, величина якого встановлюється відповідно з існуючими в тій чи іншій громаді звичаями.

Розділ четвертий **Про єврейську торгівлю і ремесло**

Стаття четверта **Про єврейські професії та ремесла**

1. Займаючись ремеслом та іншим промислом, усім єврейським майстрам дозволяється обслуговувати як євреїв, так і християн усього поселення. Однак останніх тільки в тому випадку, коли серед них немає майстра тієї ж професії, а якщо є, то євреям дозволяється заробляти собі на хліб, обслуговуючи виключно єврейську громаду, і в жодному випадку християн.

2. Окрім цього, галицькому єврейству належить точно виконувати усі розпорядження, які Його ц[ісарсько]-к[оролівська] Величність вважатиме за потрібне видати стосовно комерційної та ремісничої справи також і в подальшому.

Розділ п'ятий **[Без назви]**

Стаття одинадцята **Про позику під заставу**

1. Коли єврей бере у іншого [єврея] у борг під заставу гроші і не повертає їх у визначений час, то кредитор не має права просто так привласнити заставу, а зобов'язаний направити до боржника у цій справі громадського повіреного.

2. Однак коли боржник, незважаючи на це, не хоче повертати позику, то на вимогу кредитора єврейський суд має призначити боржнику триденний термін для викупу застави. А якщо й це було намарне, то застava має бути оцінена компетентною особою, і боржник матиме ще 4 тижні для її викупу. Але коли й цей термін мине безрезультатно, то

3. Кредитор має право із залученням двох громадських свідків публічно виставити заставу на продаж і віддати її тому, хто запропонує найбільшу суму, компенсуючи таким чином свій борг та інші інтереси і накладні витрати. Залишок суми, однак, має бути передано боржнику.

4. Все це стосується єврейських боржників, бо коли застава зроблена християнином, то кредитору слід звернутися до християнських інстанцій і діждатися їх правового рішення.

Стаття дванадцята

Про процедуру судової оцінки і продаж єврейських будинків та шкільних місць¹⁵

1. Кожна громада повинна вести головну поземельну книгу реєстрації усіх єврейських будинків поселення, а також особливу книгу реєстрації усіх шкільних місць. Останні слід зберігати у довірених осіб громади у замкненій шафі, ключ від якої має знаходитись у громадського старійшини. І щоб ця книга заслуговувала на повну довіру, її слід виймати із шафи і відкривати тільки в присутності двох громадських старійшин та однієї довіреної особи громади.

2. Оцінка будинків та шкільних місць здійснюється рабином та туховином із залученням компетентних осіб, які за встановлену плату виготовляють потім оціночний документ.

3. У випадку, якщо така оцінка здійснюється через борги перед кредиторами християнської віри, то вона не може проводитись без попереднього оповіщення і залучення місцевої влади.

4. Якщо хто-небудь бажає продати свій будинок або шкільне місце, то хоча йому й не забороняється укласти з покупцем відповідний контракт, останній, однак, буде лише тоді внесений до поземельної книги, коли продавець звернеться за встановленим порядком до рабина і попросить про відповідне оголошення майбутньої купівлі, яке, згідно з єврейським звичаєм, відбувається тричі, а саме в понеділок, наступний за ним четвер та наступний за ним понеділок під час ранкової молитви, бо в ці дні

збирається багато євреїв. При цьому має бути повідомлено, що всі ті, хто має правомірні претензії на цей будинок чи шкільне місце, повинні звернутися до рабина чи правника, для того щоб перед оформленням купівлі були вирішені всі обставини, що їй перешкоджають.

Після виконання всіх цих обов'язкових формальностей рабин і правники за встановлену плату виготовляють покупцю свідоцтво, яке слово в слово записується в поземельну книгу.

Стаття чотирнадцята *Про судові такси*

Всі судові такси, які існували в краї дотепер на підставі давнього звичаю і які, будучи зазначеними в громадських книгах кожного кагалу, стягаються рабинами, юристами і довіреними особами громад, і надалі мають залишатися в силі. Зміни можуть вноситися, якщо цього вимагає ситуація в тому чи іншому поселенні. [...]

Оригінал. Друкований відбиток. Переклад з німецької.

Джерело: Continuatio Edictorum Mandatorum et Universalium in Regnis Caliciae et Lodomeriae a die 1. Januarii ad Ultimam Decembris. Anno 1776. Emanatorum. – С.77-121.

ДИРЕКТИВНА ВКАЗІВКА ВІЙСЬКОВОЇ НАДВІРНОЇ РАДИ ГЕНЕРАЛЬНОМУ НАМІСНИЦТВУ В ГАЛИЧИНІ ТА ВОЛОДИМЕРІЇ ЩОДО МІСЦЕВИХ ЄВРЕЇВ

17 листопада 1781 р.

Його Величність задля поступу до загального блага та використання місцевого єврейства для користі держави милостиво прийняв рішення, згідно з яким найвища військова влада має знати, що єврейська людність не повинна більше поширюватися серед корінного населення там, де це не дозволено. Там же, де така існує на підставі дозволу, вона повинна стати корисною для держави.

Для усунення єврейської національної мови з усіх офіційних торговельних справ євреям дається щонайбільше 2 роки, після чого всі їхні контракти, письмові зобов'язання, заповіти, рахунки, торгові книги, свідчення і все, що пов'язано з судами, повинно складатися на прийнятій у краї мові, бо інакше не буде дійсним і не прийматиметься владою. Виняток становить тільки богослужіння, в якому може використовуватися національна мова.

Там, де євреї дотепер платили за терпимість щодо них, це в жодному разі не повинно бути скасованим, але в майбутньому ці гроші слід стягувати як звичайний податок, яким по-справедливості має бути обкладена кожна сім'я залежно від її становища і який, таким чином, може бути використаний для надання допомоги позбавленим засобів існування та іншим некорисним євреям, навіть якщо ці гроші не підуть на користь [держави].

Якщо єврейським дітям буде дозволено відвідування християнських нормальних шкіл, які в майбутньому будуть створюватися в краї, то для єврейських громад і керівників це слід розуміти як милостивий дозвіл на створення євреями власних шкіл та [отримання] кращої освіти їхньою молоддю. Якщо євреї, від-

повідно до всемилостивого дозволу, не захочуть посилати своїх дітей до християнських шкіл, то в такому разі і в містах, і в селах, де є значна кількість єврейських сімей, вони можуть відкривати публічні школи й посилати своїх дітей до цих шкіл.

У такому разі для налагодження цієї справи єврейству необхідно мати відповідну кількість учителів, які повинні бути належним чином перевірені дирекцією християнських нормальних шкіл на наявність здібностей та [професійну] придатність. Двічі на рік, взимку та влітку, дирекція повинна бути присутньою на екзаменах в єврейській нормальній школі. Якщо християнські шкільні книги не можуть бути використані, то єврейство повинно потурбуватися про власні.

Також дирекція [християнської] школи не може втручатися в питання богослужінь, релігії та звичаїв євреїв. Але там, де євреї проживають розпорошено по селах, або їхня кількість є дуже малою, щоб їхні діти могли навчатися в єврейській школі, їм, звісно, постановляється посилати своїх дітей вчитися читати, писати і рахувати до християнських шкіл.

Обов'язком політичної і громадської влади краю повинно стати виховання вчителями у християнських дітей доброти, толерантності, товариськості і любові до своїх ровесників, які сповідують чуже їм релігійне вчення. А останніх слід підготувати до того, що вони перебуватимуть під невисипучим оком для запобігання можливим непорозумінням, що можуть виникнути між християнськими та єврейськими дітьми.

Свої морально-етичні книги для читання євреї розробляють самостійно, але подають їх для апробації дирекції школи, яка вилучатиме все непотрібне. Мораль викладатиметься в рамках загальної філософії однаково для всіх дітей без огляду на різницю віросповідання.

Що стосується інших навчальних предметів, таких як каліграфія, письмо, опис землі, історія, геодезія, то, з огляду на їх схожість, євреї повинні використовувати звичайні шкільні підручники.

Щодо складніших книг (за винятком теологічних), то євреям дозволяється читання усіх, незаборонених цензурою, згідно із загальним порядком.

Якщо йдеться про релігійні книги, які євреї мали б бажання надрукувати, то для цього вони мають у Празі, в Богемії власну друкарню, де є можливість видати потрібні книги.

Але якщо вони забажають отримати єврейські книги з чужих країн, то, якщо це тільки не заборонено високою вказівкою і в окремих випадках до цього дійде, їх слід попередньо показати цензурі.

Його Високість також дає згоду на те, щоб єврейська молодь, яка виявила себе особливо талановитою в навчанні, могла бути допущена до здачі іспитів на здобуття докторського ступеня з юридичного або медичного фаху.

Що стосується допущення євреїв до заборонених раніше занять, то Його Величність милостиво погодився на те, що в тих місцевостях, в яких євреї прижилися, а також тих, де їм дозволено бути, – однак, не в усіх місцях загалом, де їм подобається, – вони можуть займатися землеробством, орендувати передусім нерозорану і необроблену землю навіть без сплати упродовж двадцяти й більше років подушної контрибуції¹⁶. Усі сільськогосподарські роботи на взятих в оренду землях повинні виконуватися євреями власноручно. Перейшовши в християнство, євреї законно отримують право на володіння [землею].

Однак якщо євреї недостатньо обізнані з сільськогосподарською справою, то їм може бути дозволено впродовж одного року шляхом спостереження переймати досвід землеробської праці на полях християн.

Також їм повинно бути дозволено придбання робочої худоби та використання пасовищ для її випасу. Ще їм милостиво дозволено займатися перевізництвом для потреб торгівлі та комерції, йти у науку до християнських ремісничих майстрів, якщо таке навчання допускається за міщанським звичаєм взагалі і відповідним встановленим порядком зокрема. Такі ж правила діють

і стосовно занять живописом, скульптурою та іншими вільними мистецтвами.

Якщо євреї забажають працювати на виробнях¹⁷, то це, як і велика торгівля, їм милостиво дозволено. Однак при цьому вони не матимуть жодних пільг і переваг із тих, що мають християни. Також їм дозволена комерційна торгівля товарами, причому остання не обмежується виключно роздрібною торгівлею. Що стосується торгівлі основними продуктами харчування, то й це їм також не забороняється. Також їм дозволяється займатися всіма ремеслами, які законом визнаються як вільна праця: прядильництвом, тканням полотняних виробів, килимів і тому подібним.

Ця Найвища воля і рішення доводиться до Генерального намісництва як директива владі для виконання на місцях.

Відень, дата

[Підпис нерозбірливий]

Оригінал. Рукопис. Переклад з німецької.

Джерело: ДАЧО. – Ф.1178. – Оп.1. – Спр.144. – Арк.1-4.

№ 4

**ПОВІДОМЛЕННЯ
ГАЛИЦЬКОГО ГЕНЕРАЛЬНОГО НАМІСНИЦТВА
ПРО ВИДАЧУ ГРОШОВОЇ ВИНАГОРОДИ
ЄВРЕЙСЬКИМ ЖИТЕЛЯМ ЧЕРНІВЦІВ
ЗА ОСВОЄННЯ ПУСТИЩНИХ ЗЕМЕЛЬ**

31 грудня 1783 р.

Як уже видно з надісланого документа, Висока інстанція погодилася з тим, що за підтверджене чернівецьким старостою 17 листопада поточного року освоєння євреями 15-ти їхніх орної землі на пустирищі, останнім з дистриктної каси видано 12 дука-тів, 6 з яких наперед [з наміром], що ця висока ласка заохотить й інших євреїв.

Львів, дата

[Підпис нерозбірливий]

Оригінал. Рукопис. Переклад з німецької.

Джерело: ДАЧО. – Ф.1178. – Оп.1. – Спр.199. – Арк.3.

№ 5

ВКАЗІВКА

**ГАЛИЦЬКОГО ГЕНЕРАЛЬНОГО НАМІСНИЦТВА
ЩОДО МОЖЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ НОВОГО
ЄВРЕЙСЬКОГО СТАТУТУ НА БУКОВИНІ**

3 вересня 1785 р.

У відповідь на поданий нещодавно крайовим намісництвом запит стосовно надісланого Високою [Надвірною] радою патенту про запровадження нових порядків для галицьких євреїв наша Висока інстанція отримала указ, який після ретельного обговорення разом із статутом міг би бути з користю запроваджений також і на Буковині.

З чого випливає, що патент, на який так довго чекали євреї, включає в себе не тільки запровадження єврейських положень, але й підготовку до них.

Один примірник [цих документів] направляємо для вивчення того, які пункти цього указу за існуючих обставин можуть бути застосовані до єврейської громади Буковини без додаткових розпоряджень, й очікуємо на компетентний висновок.

Львів, дата

[Підпис нерозбірливий]

Оригінал. Рукопис. Переклад з німецької.

Джерело: ДАЧО. – Ф.1178. – Оп.1. – Спр.276. – Арк.3.

№ 6

УКАЗ

АВСТРІЙСЬКОГО ІМПЕРАТОРА ФРАНЦА ІІ ПРО ОТРИМАННЯ ЄВРЕЯМИ ІМЕН ТА ПРИЗВИЩ

21 лютого 1805 р.

Ми, Франц ІІ і т. д.

Для уникнення всілякого безладдя в політичних, судових і, навіть, приватних справах, яке є наслідком того, що у певних верств населення сім'ї не мають постійних родинних прізвищ, а окремі особи – жодного прийняттого імені, розпоряджаємося:

§ 1

Щоб у єврейства також нової (Західної) Галичини кожен голова сімейства для своєї сім'ї, кожен опікун для своїх сиріт, кожен неодружений чоловік, незалежно від того, перебуває він під батьківською опікою чи під зверхністю опікуна, з 1 червня 1805 року мав постійне прізвище. Неодружені особи жіночої статі отримують прізвище батька, одружені – прізвище чоловіка. Кожна особа, без винятку, повинна отримати німецьке прізвище і користуватися ним упродовж життя.

§ 2

Всі дотепер вживані в єврейській мові прізвиська, утворені від місця постійного проживання або тимчасового перебування, як, наприклад, Шаулем, Теплиц, Йохім, Йоллін і т. п., повинні бути повністю усунені.

§ 3

Нікому не дозволено приймати імена шляхетські або імена відомих родів. А якщо десь таке трапилося, то обране ім'я, на яке особа не має права, повинно бути відразу ж змінено і, згідно з § 4 цього Порядку, єврейській родині має бути надано інше прізвище.

Так належить діяти і в майбутньому завжди й скрізь, якщо хтось поскаржиться на те, що єврей присвоїв його прізвище.

§ 4

Кожний голова сімейства, а також кожна окрема особа, яка розглядається як окрема сім'я, в новій частині Галичини повинні

щонайпізніше до 1 липня поточного року пред'явити крайовій управі або призначеному нею представнику свідоцтва про своє родинне походження і дотеперішнє прізвище, складені німецькою мовою та засвідчені старійшинами громад, старшими рабинами або шкільниками, а також отримати від них письмову посвідку про затвердження нового постійного німецького прізвища для себе і своєї родини, яку потім необхідно пред'явити в магістраті або поміщику тієї місцевості, де розташована громада і до якої приписана особа, про що складається звичайний протокол.

§ 5

З 1 червня 1805 року книги народжень і обрізань¹⁸ повинні вестися виключно німецькою мовою. Надалі всі новонароджені, померлі та особи, які одружуються, повинні бути записані з німецьким іменем та з назавжди обраним прізвищем.

§ 6

Згадані в попередньому параграфі книги народжень та обрізань повинні бути пред'явлені при черговій перевірці рекрутів офіцерові, що проводить перевірку. Починаючи з 1806 року, вперше мають бути записані обидва імені, тобто те, яке кожен мав дотепер, а також назавжди обране ім'я та прізвище на німецькій мові.

В наступні роки в рекрутських книгах мають записуватися тільки новообрані імена. Раніше існуючі імена тут вживатися не повинні.

§ 7

Це розпорядження не стосується всіх свідоцтв, оформлених на попередні прізвища в період до останнього дня травня 1805 року. Вони залишаються чинними, незалежно від того, ким вони були видані.

§ 8

З метою запобігання будь-яким спробам ухилення від цього закону та забезпечення надійного його виконання, встановлюються наступні покарання за його порушення:

- а) Рабин, який з червня 1805 року не буде вести книги записів народжень та смертей німецькою мовою або не буде записувати обрані імена, на перший раз буде каратися

штрафом у 50 флоринів ринських. Наступного разу його буде звільнено зі служби і визнано нездатним до службової діяльності.

- б) Кожного [єврея], незалежно від статі, який не буде користуватися обраним німецьким іменем та прізвищем, а й надалі вживатиме старе, буде покарано:
- заможного штрафом у 50 флоринів ринських;
 - незаможного належить видворити з Нашої держави разом із сім'єю.

При цьому, всі складені ним під іншим прізвищем боргові розписки та взяті на себе зобов'язання, які він визнав, залишаються чинними.

- в) Половина суми штрафів припадає єврейському домашньому фондові¹⁹ відповідного краю. Друга половина – тому, хто виявив та викрив приховування.

Відень, дата

Франц

(L. S.)

Алоїс граф фон Угарте

*королівський богемський найвищий ерцгерцог,
австрійський перший канцлер*

Йозеф барон фон дер Марк

Франц граф фон Война

за Його ц[ісарсько]-к[оролівським]

власним розпорядженням

Августін Райхманн фон Гохкірхен

Оригінал. Друкований відбиток. Переклад з німецької.

Джерело: *Continuatio Edictorum et mandatorum universalium in regnis Galiciae et Lodomeriae ad 1. Januari ad ultimam Decembris 1805 Emanatorum.* Арк.27-29.

№ 7

**ЗРАЗОК БЛАНКА ПОСВІДКИ ТЕРПИМОСТІ
ДЛЯ ЄВРЕЙСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ БУКОВИНИ***

28 травня 1813 р.

Посвідка терпимості

Згідно з якою зареєстрованому у _____ єврейській громаді під родинним номером _____ главі єврейської сім'ї на ймення _____, який проживає в _____ під конскрипційним номером _____ у віці _____ років і походить з _____ та його сім'ї відповідно до Найвищого Надвірного рішення від 10 вересня 1812 року № 13765 та Високого Надвірного декрету від 9 жовтня ц[ього] р[оку] № 35107 дозволяється перебування на Буковині при умові, що він не займається забороненим промислом.

М[місце] П[печатки]

Від цісарсько-королівської Буковинської окружної управи
Чернівці, _____ 18 ____

Склад сім'ї:

Примітка: Цю посвідку терпимості необхідно мати як для пред'явлення ревізорам військової конскрипції, так і для засвідчення особи загалом.

Оригінал. Рукопис. Переклад з німецької.

Джерело: ДАЧО. – Ф.1. – Оп.1. – Спр.2781. – Арк.5.

* Текст посвідки терпимості дублювався також молдавською мовою. Бланки зазначеної посвідки були замовлені в кількості 1 тис. штук у друкарні Педера Екгардта.

№ 8
СПИСОК
ЄВРЕЙСЬКИХ ЗЕМЛЕРОБСЬКИХ СІМЕЙ
БУКОВИНИ

19 липня 1824 р.
до № 10192 від [1]824

Список
єврейських землеробських сімей Буковинської округи,
належних до Чернівецької головної, Садагурської
та Вижницької філіальних єврейських громад

№		Назва		Прізвище та ім'я тамтешніх єврейських землеробів	Примітки
з/п	сім'ї	домінії	населеного пункту		
І. Чернівецька головна єврейська громада					
1.	16.	Глиниця	Глиниця	Ітціг Наріг	
2.	94.	- // -	- // -	Мозес Наріг	із сином Симоном
3.	95.	- // -	- // -	Юда Ростокер	
4.	490.	- // -	- // -	Герш Герціг	із сином Синделем
5.	98.	Кабин	Кабин	Аарон Альтман	із сином Мозесом та братом Берком
6.	99.	- // -	- // -	Абрагам Мюллер	
7.	139.	- // -	- // -	Пуссен Альтманн	
8.	483	- // -	- // -	Вольф - // -	із сином Аароном
9.	153.	Шипинці	Шипинці	Пейсах Абрагам Рудіх	
10.	154.	- // -	- // -	Ісаак Рудіх	із сином Давидом
11.	155.	- // -	- // -	Саломон - // -	із синами Абраамом та Гошуа
12.	156.	- // -	- // -	Мозес Венінгер	із синами Берлом, Зелігом і Хаймом
13.	460.	- // -	- // -	Йоссель Рудіх	
14.	532.	- // -	- // -	Айзіг - // -	
15.	103.	Іванківці	Іванківці	Якоб Візенфельд	із синами Самуелем та Зелігом
16.	119.	Веренчанка	Веренчанка	Абрагам Шілл	із сином Йосселем
17.	533.	- // -	- // -	Герш - // -	із сином Шмілем
18.	534.	- // -	- // -	Шміль - // -	
19.	252.	Шишківці	Шишківці	Самуель Шиффер	
20.	261.	Ставчани	Ставчани	Менассе Норре	із сином Абраамом

№		Назва		Прізвище та ім'я тамтешніх єврейських землеробів	Примітки
з/п	сім'ї	домінії	населеного пункту		
21.	537.	- // -	- // -	Мойше - // -	
22.	538.	- // -	- // -	Борух - // -	
23.	264.	Молодія	Молодія	Еліас Найд	
24.	462.	- // -	- // -	Лазар - // -	
25.	265.	- // -	Чагор	Нафт. Гірш Ґайгер	із сином Шмілем
26.	476.	- // -	- // -	Саломон Колло	
27.	330.	- // -	Коровія	Ісаак - // -	із сином Масром Лайбом
28.	267.	- // -	Остриця	Рахаль Роннзінн	
29.	413.	- // -	- // -	Лайб Бер Ронус	
30.	227.	- // -	Людигореча	Абрагам - // -	із сином Ізраелем
31.	421.	Цурин	Цурин	Натан Новак	із синами Хаймом та Захарія
32.	471.	Кучурів Великий	Кучурів Великий	Аарон Явітц	із синами Юдою і Саломоном
33.	503.	- // -	- // -	Пеліт Майслер	
34.	438.	Киселів	Киселів	Лайб Форманн	
35.	152.	Кадубівці	Кадубівці	Мошко Шуллер	із батьком і сином
36.	474.	Драчинці	Драчинці	Маркус Веннігер	
37.	682.	Чуньків	Чуньків	Сруль Штернберг	
II. Садагурська філіальна єврейська громада					
1.	113.	Вікно	Онут	Байла Лідерманін	із синами Омудем, Мотею та Мойшею
2.	114.	- // -	Самушин	Лея Ґелер	із синами Симоном та Ушером
3.	569.	- // -	Онут	Йоссель Фронер Фрайфельд	із синами Ґелайле, Ароном і Абрагамом
4.	570.	- // -	Самушин	Лазар Ґелен	із синами Меліхом, Самуелем та Маркусом
5.	572.	- // -	Вікно	Борух Сруль Штернберг	із синами Маркусом і Натаном
6.	573.	- // -	- // -	Хайм Ітціг - // -	із сином Юдою
7.	115.	Дорошівці	Дорошівці	Юда Мердінгер	із синами Йосседем та Ароном
8.	132.	- // -	- // -	Юда Кюбах	
9.	121.	Топорівці	Топорівці	Маркус Меч	із сином Ітцігом
10.	560.	- // -	- // -	Зомер - // -	
11.	564.	Топорівці	Топорівці	Йоель Меч	із сином Ітцігом
12.	242.	- // -	- // -	Юда Ріттбург	із сином Менделем
13.	123.	Бояни	Бояни	Юда Цапллер	
14.	635.	- // -	- // -	Мошко - // -	
15.	514.	- // -	- // -	Вдова Сара // по Гершеві	

№	Назва		Прізвище та ім'я тамтешніх єврейських землеробів	Примітки	
	з/п	сім'ї			домінії
16.	124.	- // -	- // -	Ісаак Геллер	із сином Аароном
17.	568.	Вашківці	Вашківці	Трайбуш Енглер	
18.	126.	Чуньків	Чуньків	Абрагам Розенблатт	
19.	663.	- // -	- // -	Беньямін Дорф	
20.	130.	- // -	- // -	Ресі Дорф	із сином Мозесом
21.	149.	Раранче	Раранче	Маркус Колло	із синами Лайбом, Гершем та Масром
22.	150.	- // -	- // -	Нафталі - // -	із сином Лайбом
23.	664.	- // -	- // -	Хаскіль - // -	
24.	171.	Ширівці Долішні	Ширівці Долішні	Мозес Шварц	із синами Симоном, Файбушем, Гершом та Мотею
25.	137.	Погорилівка	Боянчук	Ресі Голец	Із синами Симоном, Абрагамом, Шмілем та Юдою
26.	141.	- // -	- // -	Давід Дельфінер	із синами Менделем та Берлом
27.	561.	- // -	- // -	Іціг Вендер	
28.	562.	- // -	- // -	Хайм //	
29.	117.	Рогізна	Рогізна	Симон Грлінг	
30.	177.	- // -	- // -	Абрагам Гаснер	
31.	554.	- // -	- // -	Мозес Шайович	
32.	272.	Садагура	Садагура	Гірш Калльман	
33.	465.	//	//	Ефроім Абрагам Редліх	
34.	535.	Валява	Валява	Міхаль Бургер	із сином Лазарем
35.	560.	Кучурів Малий	Кучурів Малий	Еліас Кнапп Бауман	із сином Йосседем
36.	559.	Митків	Митків	Ізраель Фасслер	із сином Гершем
37.	154.	Жучка	Магала	Вольф Бауер	
38.	118.	Василів	Василів	Самуель Кубах	із синами Ефроімом, Давидом та Гершоном
39.	669.	Раранче	Раранче	Ітціг Цукер	
40.	683.	Васлівці	Васлівці	Янкель Літвак	
41.	685.	Юрківці	Юрківці	Аарон Тетельманн	
42.	604.	Гаврилівці	Гаврилівці	Ітціг Бойтлер	
III. Вижницька філіальна єврейська громада					
1.	43.	Станівці над Чер[емошем]	Станівці над Чер[емошем]	Ісаак Реш	із синами Шльоомою, Самуелем та Йоною
2.	54.	- // -	- // -	Маркус Пастернак	із сином Самсоном
3.	85.	- // -	- // -	Нафталі Шварц	

№		Назва		Прізвище та ім'я тамтешніх єврейських землеробів	Примітки
з/п	сім'ї	домінії	населеного пункту		
4.	87.	- // -	- // -	Сара Вольф	
5.	628.	- // -	- // -	Абрагам - // -	
6.	88.	- // -	- // -	Якоб Реш	
7.	89.	- // -	- // -	Маркус - // -	
8.	626.	- // -	- // -	Мордко Шарф	
9.	69.	Банилів Руський	Банилів Руський	Аарон Гірш	із сином Хаїмом
10.	71.	- // -	- // -	Симон Борух Лахнер	
11.	72.	- // -	- // -	Абрагам Камель	
12.	629.	- // -	- // -	Мендель Беньямін - // -	
13.	631.	- // -	- // -	Хаскель Лайбель	із синами Шаєю, Менделем та братом Нусеном
14.	632.	- // -	- // -	Вольф - // -	із синами Якобом, Мошком та братом Мордком
15.	67.	- // -	- // -	Абрагам Даубер	із сином Срулем
16.	633.	- // -	- // -	Герш - // -	// Мойшею
17.	634.	- // -	- // -	Лайб - // -	
18.	79.	- // -	Карапчів	Аарон Лонер	
19.	661.	- // -	- // -	Маєр - // -	
20.	662.	- // -	- // -	Абрагам - // -	із сином Гершем Лайбом
21.	78.	Вилавче	Вилавче	Юда Дармер	
22.	636.	- // -	- // -	Беніш - // -	
23.	637.	- // -	- // -	Фішель - // -	
24.	659.	- // -	- // -	Нафталі - // -	
25.	80.	- // -	- // -	Абель Файбуш	із синами Нафталі, Шмулем та Берлом
26.	77.	Калинівці над Чер[емошем]	Калинівці над Чер[емошем]	Йоссель Айзер	
27.	60.	Іспас	Іспас	Ассер Гофер	
28.	61.	- // -	- // -	Нафталі Мюнцлер	
29.	101.	Волока над Чер[емошем]	Волока над Чер[емошем]	Мозес Цімерер	
30.	492.	- // -	- // -	Якоб - // -	
31.	630.	Барбівці	Барбівці	Лайб Гехт	із матір'ю
32.	639.	Чарторія	Чарторія	Давид Греллер	із братом Міхалом
33.	675.	Банилів Руський над Чер[емошем]	Банилів Слободзія	Вольф Шойєр	
34.	678.	Волока	Волока	Еліас Зінгер	

№		Назва		Прізвище та ім'я тамтешніх єврейських землеробів	Примітки
з/п	сім'ї	домінії	населеного пункту		
35.	677.	Банилів Руський	Банилів Руський	Мордко Сруловіч	
36.	678.	- // -	- // -	Йоель Шломюк	
37.	679.	- // -	- // -	Саломон Айссек	
38.	680.	- // -	Банилів Слободзія	Ісак Біттер	
39.	681.	Міліїв	Міліїв	Абрагам Франкель	
40.	686.	Станівці Долішні [над Черемошем]	Станівці Долішні [над Черемошем]	Маєр Ваттер	

Чернівці, дата
[Підпис нерозбірливий]
№ 10192 від [1]824

**Список
єврейських землеробських сімей Буковинської округи,
належних до Сучавської головної та Серетської філіальної
єврейських громад**

№		Назва		Прізвище та ім'я тамтешніх єврейських землеробів	Примітки
з/п	сім'ї	домінії	населеного пункту		
1.	2.	3.	4.	5.	6.
I. Сучавська головна єврейська громада					
1.	62.	Ревсени	Ревсени	Маєр Рідлер	із синами Фалькманом та Абрагамом
2.	92.	Паргівці	Паргівці	Саломон Корн	-//- Лайзером та Абрагамом
3.	72.	- // -	- // -	Вольф Фурмайстер	-//- Давидом та Айзіком
4.	193.	Валесака	Валесака	Якоб - // -	
5.	98.	Мазанаєшти	Мазанаєшти	Абрагам Денкер	із сином Абрагамом Хаймом
II. Серетська філіальна єврейська громада					
1.	106.	Берегомет над Серетом	Мигово	Гошіа Галлер	із сином Гершем Лайбом і сином брата Гойшею
2.	90.	Ропче	Ропче	Естер Файге Голінгер	із синами Абрагамом Перецом та Саломоном
3.	75.	Глибока	Глибока	Сара Вагнер	-//- Еліасом, Лайбом, Абрагамом, Ітцігом та Йосседем

№		Назва		Прізвище та ім'я тамтешніх єврейських землеробів	Примітки
з/п	сім'ї	домінії	населеного пункту		
1.	2.	3.	4.	5.	6.
4.	187.	Кіндешти	Кіндешти	Якоб Гегер	
5.	204.	Пресекарени	Пресекарени	Йоссель Шнайдер	із багатьма братами
6.	104.	Шербівці	Калафіндешти	Якоб Шобер	
7.	212.	Панка	Панка	Ушер Нідербах	
8.	76.	Петрівці над Серетом	Петрівці над Серетом	Блюме Люттінгер	
9.	198.	- // -	- // -	Сруль - // -	
10.	112.	Іджешти	Іджешти	Аарон Зальдінгер	із братами Юдою та Авнером
11.	63.	Синівці	Синівці	Герш Регенштрайф	
12.	119.	Жадова	Жадова	Юда Файвель Таллер	із братами Янкелем та Пейсахом
13.	66.	Кучурів Великий	Купка	Ітціг Лауфман	
14.	312.	- // -	- // -	Саломон - // -	
15.	313.	- // -	- // -	Маєр - // -	
16.	314.	- // -	- // -	Мозес - // -	
17.	315.	- // -	- // -	Лазар - // -	
18.	77.	Кучурів Великий	Опришени	Юда Лайб Гроссер	із синами брата
19.	80.	Серет	Серет	Абрагам Маєр Зоненштайн	
20.	82.	- // -	- // -	Ісаак Швінгер	із сином Якобом

*Чернівці, дата
[Підпис нерозбірливий]*

Оригінал. Рукопис. Переклад з німецької.

Джерело: ДАЧО. – Ф.1. – Оп.1. – Спр.5692. – Арк.1-3.

ПОВІДОМЛЕННЯ*
ЧЕРНІВЕЦЬКОГО МІСЬКОГО СУДУ
ЩОДО СКАРГИ ЖИТЕЛІВ ЄВРЕЙСЬКОЇ
ЧАСТИНИ МІСТА НА РІШЕННЯ ЦІСАРСЬКО-
КОРОЛІВСЬКОГО БУДІВЕЛЬНОГО ВІДДІЛУ

12 червня 1829 р.

Шановна ц[ісарсько]-к[оролівська] Окружна управо!

Згідно з розпорядженням високоповажної ц[ісарсько]-к[оролівської] Окружної управи від 18 січня 1829 року ч. 21959 (додається), місцеві землевласники Райзе Зікофант, Нафтالی Розенблатт, Лейб Розенберг та Мандзя Фаер були ознайомлені з міркуваннями та висновками ц[ісарсько]-к[оролівського] будівельного відділу стосовно можливості будівництва нових будинків у районі єврейського рову (додаток 2), а також попереджені про необхідність діяти відповідно до рішення ц[ісарсько]-к[оролівського] будівельного відділу. Це рішення, однак, було Лейбою Розенбергом оскаржене (додаток 3), а також Райзем Зікофантом та вдовою Нафтالی Розенблатта на ймення Лея Розенблатт (додаток 4).

Наведені у цих скаргах аргументи видаються правдивими і зводяться головним чином до того, що, внаслідок наділення їх землею по той бік урвища, позивачі та їх чисельні сім'ї, які живуть виключно з дрібного крамарства, можуть повністю втратити свій дохід, розоритися і бути неспроможними сплачувати податки. Адже земельні ділянки на тому боці урвища виходять до бічної вулиці в напрямі села Калічанки, яка через своє незручне розташування зробить неможливим збут [їх товару].

[А той аргумент], що, мовляв, будинки, збудовані скаржниками на їх власних ґрунтах, були б недовговічними, видається їм уже тому сумнівним, що збудовані колись на краю урвища – й до того ж дуже близько – будинки Герша Лазаря, Осіаса Кінсбруннера і, особливо, зведений з твердого матеріалу будинок єврейсько-

* Арк. 76 цієї справи містить ситуаційний план ґрунтів і рову.

го ювеліра Йоссея Вольфа стоять уже впродовж багатьох років, не зазнаючи якої-небудь шкоди через урвище, і, вочевидь, стоять неушкодженими ще багато років.

Також покірний міський суд не може залишити поза увагою і ту обставину, що, якщо пристати на думку ц[ісарсько]-к[оролівського] будівельного відділу про те, що на тому боці урвища, де розташовані ділянки скаржників, не можна будувати будинків із твердого матеріалу, а стіни з боку урвища – навіть з м'якого матеріалу, через що також жоден власник землі, який живе на цьому боці урвища, не може звести будинок, бо, мовляв, усі вони стоятимуть зовсім близько до єврейського рову, то між будинками Осіаса Кінсбруннера і Сари Грісгабер виникає широка прогалина. Так само видається неможливим – враховуючи, що всі ці власники земельних ділянок, починаючи від Осіаса Кінсбруннера і закінчуючи Сарою Грісгабер, є євреями – пристати на пропозицію ц[ісарсько]-к[оролівського] будівельного відділу про обмін їх ґрунтів на інші на східному боці урвища, бо зазіхати на право приватної власності виключно з мотивів поліпшення [загального вигляду вулиці], які в даному випадку не мають жодної переваги, неприпустимо. При спробі ж обміну земельних ділянок міський суд був би вплутаний у величезну кількість судових справ, які точно не мали б успіху. Також цей обмін неможливий ще й з тієї причини, що довжина вільних земельних ділянок, що знаходяться потойбіч урвища, набагато менша, ніж тих, які лежать з цього боку. Земель на тому боці між будинками Герша Лазаря і Йоеля Галлера навряд чи вистачило б для відшкодування особам, які подали позов, й зокрема, Зікофанту, Розенбергу, Розенблатт і Файеру.

Між іншим, та ділянка, де обвалилася і потребує знесення синагога, і за рахунок якої повинні отримати відшкодування за свої ґрунти близько двадцяти проживаючих на цьому боці власників ґрунтів, є насипною землею. [Останні], не маючи права купівлі земель християн і не володіючи коштами, достатніми для придбання собі дорогих ділянок у євреїв з Верхнього міста, не

можуть отримати як відшкодування інші ґрунти, окрім тих, що знаходяться в межах єврейського міста потойбіч урвища. Адже ж не можна дозволити, щоб євреї розселилися по всьому місту. Який же вихід залишається в умовах щоденного збільшення єврейської популяції? Подібна теперішній ситуація може виникнути вже незабаром знову, і євреям буде дозволено зводити будинки на цьому боці єврейського рову.

Щоб мати уявлення про стан ґрунтів, що знаходяться по обидва боки урвища, нехай би високоповажна ц[ісарсько]-к[оролівська] Окружна управа побажала поглянути на ситуаційний план, який додається до звіту від 21 травня цього року, ч. 2823 стосовно протесту єврейських домовласників Абрагама Стаплера, Абрагама Райнігера та Давида Грісгабера проти запланованого ц[ісарсько]-к[оролівським] будівельним відділом регулювання вулиці від будинку Осіаса Кінсбруннера до моста Зоммера.

З посиланням на наш звіт, що додається до прикладеного розпорядження від 7 серпня м[инулого] р[оку], ч. 4490, а також на викладені в цьому повідомленні міркування, покірний міський суд схиляється до думки, що скаржникам Розенбергу, Зікофанту, Розенблатт і Файєру будівництво будинків з твердих матеріалів на їх приватних ґрунтах на цьому боці урвища згідно з поданими планами слід дозволити, або – якщо це не завжди можливо – дозволити з твердого матеріалу зводити лише передню, головну, а також кухонну стіну з піччю, а бічні і задню стіни – з м'якого матеріалу.

Чернівці, дата

[Підпис нерозбірливий]

[На звороті зазначено: склав актуар Суханек]

Оригінал. Рукопис. Переклад з німецької.

Джерело: ДАЧО. – Ф.39. – Оп.1. – Спр.34. – Арк.102-103зв.

№ 10
**ЗВЕРНЕННЯ
ПРАВЛІННЯ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ
ЄВРЕЙСЬКОЇ РЕЛІГІЙНОЇ ГРОМАДИ
ДО ЧЕРНІВЕЦЬКОГО МАГІСТРАТУ
СТОСОВНО РЕМОНТУ ЄВРЕЙСЬКОЇ ЛАЗНИ**

14 травня 1840 р.

На підставі повідомлення від 13 квітня 1840 р. ч. 2306 нижчепідписаним членам правління єврейської релігійної громади було строго доручено знайти особу, яка б наглядала за єврейською лазнею [з приміткою], що, якщо це не буде зроблено упродовж 24 годин, то на єврейську релігійну громаду може бути накладено грошовий штраф.

Справа дуже термінова, і нижчепідписані члени правління не можуть зволікати. Проте ми повідомляємо, що нагляд за єврейською лазнею не може бути довірений першому-ліпшому місцевому жителю, адже лазня є власністю єврейської релігійної громади. До того ж правління громади не знає, хто з місцевих жителів настільки відповідальний, що зміг би взяти на себе турботу про ремонт цієї споруди.

*Чернівці, дата
Соломон Вайер
Герш Юстер*

Оригінал. Рукопис. Переклад з німецької.

Джерело: ДАЧО. – Ф.39. – Оп.1. – Спр.100. – Арк.3.

**ПОВІДОМЛЕННЯ
БУКОВИНСЬКОЇ ОКРУЖНОЇ УПРАВИ
ГАЛИЦЬКОМУ НАМІСНИЦТВУ ЩОДО СПРАВИ
ЧЕРНІВЕЦЬКОГО КОМЕРСАНТА ГЕРША ЮСТЕРА**

4 березня 1842 р.

№1465

Високоповажне ц[ісарсько]-к[оролівське] Намісництво!

Відповідно до прикладеного нижче високого розпорядження Намісництва від 10 квітня 1838 року ч. 16171 нашим рішенням від 5 липня 1838 року ч. 7281 скарга чернівецького комерсанта Герша Юстера на [рішення] місцевого магістрату про відмову у наданні йому громадянства міста Чернівці, прийнятого на загальних підставах, а саме через те, що євреї у місті Чернівці дотепер були позбавлені права громадянства, була відхилена.

Проти цього рішення той вніс на адресу Намісництва поданий у додатку протест, який надійшов нам для внесення роз'яснень згідно з Високим розпорядженням від 12 липня 1838 р. ч. 47140.

Подаючи їх [роз'яснення], слід зазначити, що скаржник своєю освіченістю, діловитістю та майновим станом повністю відрізняється від інших членів тутешньої єврейської громади, є відданим прихильником австрійського цісарського дому, і взагалі заслуговує найкращих характеристик. Тож, якщо надання права громадянства євреям стало, згідно із законом, допустимим, то скаржник тепер міг би бути гідним його. Тим більше, що тутешній міський магістрат у своєму останньому звіті від 2 січня п[оточного] р[оку] ч. 6728 також висловився за це, а висунуті проти Герша Юстера обвинувачення, як свідчить той звіт і прикладені тут результати відповідної перевірки, не підтвердилися.

Високе губерніяльне розпорядження від 29 липня 1838 р. ч. 51021 разом з усіма іншими актами, що мають стосунок до цієї справи, додається.

*Чернівці, дата
Иссеческул*

Оригінал. Рукопис. Переклад з німецької.

Джерело: ДАЧО. – Ф.1026. – Оп.1. – Спр.660. – Арк.7-8зв.

№ 12
КЛОПОТАННЯ
СРУЛЯ ФРІДМАННА ДОННЕНФЕЛЬДА²⁰
ПРО ДОЗВІЛ НА ПОСЕЛЕННЯ В САДГОРІ

12 травня 1842 р.

Високоповажна ц[ісарсько]-к[королівська]
Галицька Окружна президіє!

Доводжу до відома Високої Окружної президії, що я, будучи австрійським підданим, після тривалого перебування в Росії через безпідставні звинувачення підступного змісту, вчинені проти мене там, та переслідування, повернувся назад у Садагуру, де відразу потрапив у розслідування обставин щодо мене, мого походження та інших питань, і тепер очікую на вирішення моєї долі й зокрема щодо можливості спокійно й подалі від світських справ зустріти мою старість під захистом Високого Австрійського уряду, а також, що відразу по поверненню внаслідок довготривалої хвороби я почуваюся зле і прикутий до ліжка.

Незважаючи на те, що вже в день мого прибуття за розпорядженням Високої Повітової управи мене було заарештовано властями домінії Садагура й, не вчинивши жодного злочину, я до цього часу тільки з огляду на мою хворобу знаходжуся під цілодобовим домашнім арештом, тепер за розпорядженням Високоповажної ц[ісарсько]-к[королівської] Буковинської повітової управи мають намір перевести у повітове місто Чернівці, бо цього ніби хоче Високе ц[ісарсько]-к[королівське] Галицьке Намісництво.

Моє захворювання належить до того типу хвороб – і це беззаперечно може засвідчити крайовий фізікус, який лікує мене, – лікування яких потребує постійного спокою та уникнення всякого гамору і метушні великого міста.

За безпеку моєї персони і за те, що до остаточного вирішення моєї справи я звідси нікуди не подінусь, поручилась не тільки громада Садагури, яка впізнала в мені, людині, яка шукає справедливості і захисту від переслідування, свого вірнопідданого

співгромадянина, але й також сама місцева влада. Тому я не знаю, що могло послужити приводом для мого припровадження у віддалене і чуже мені місто Чернівці, де я, відірваний від усіх моїх родичів і знайомих, залишуся наодинці з моєю прогресуючою хворобою.

Тому я шукаю милості Вашої Високоповажної Окружної президії і прошу Її дослухатись до благань нещасного підданого, що повернувся на свою батьківщину, та прийняти милостиве рішення про те, щоб я до вирішення моєї долі міг і надалі, нехай навіть під наглядом домінії, залишатися в Садагурі, щоб мені було дозволено з допомогою лікарів і благодячого сільського спокою поправляти своє здоров'я подалі від міського шуму і метушні, або, якщо мені судилося вмерти, бути похованим поруч з моїми предками.

Крім цього, я милостиво прошу також, щоб Високоповажна Окружна президія прийняла щодо моєї подальшої долі та щодо можливості знову проживати на своїй батьківщині поблажливе рішення, адже ж, виїхавши у мої молоді літа до Росії, я, думається, не вчинив такого великого гріха, за який би мене було позбавлено милості Високого Австр[ійського] уряду.

Садагура, дата

Сруль Фрідманн Донненфельд

Оригінал. Рукопис. Переклад з німецької.

Джерело: ДАЧО. – Ф.1. – Оп.1. – Спр.2267. – Арк.117-118.

№ 13
ОБІЖНИК № 73924
ГАЛИЦЬКОГО НАМІСНИЦТВА
ПРО ПОРЯДОК ПРОЦЕДУРИ
СКЛАДАННЯ ЄВРЕЯМИ ПРИСЯГИ

20 грудня 1846 р.

Його ц[ісарсько]-к[оролівська] Величність найвищим рішенням від 18 серпня 1846 року схвалила положення про процедуру складання євреями присяги як на слуханнях цивільних і кримінальних справ, так і на політичних процесах в усіх землях ц[ісарсько]-к[оролівської] монархії, на території яких діяло положення, вміщене у збірнику законів від 1 червня 1811 року. [Ця процедура] вступає в силу з моменту підписання.

Коли судом викликається єврей, який зобов'язаний скласти присягу там, де згідно з обставинами це є можливим, повинен бути запрошений рабин для нагадування [про відповідальність] за фальшиві свідчення під присягою.

Найперше голова суду повинен чітко і ясно вказати, а у разі необхідності пояснити єврею, допущеному до присяги, те, з приводу чого він повинен присягнути. Після того як голова переконався, що єврей добре зрозумів зміст присяги, він застерігає про давання фальшивих свідчень під присягою.

Нагадування не є читанням певного тексту, текст нагадування залежить від розумових здібностей і кмітливості того, хто складає присягу, готується на основі єврейських релігійних настанов та положень, вміщених у [релігійних] книгах.

Службовим обов'язком суду є переконливо пояснити єврею, перед тим як він складе присягу, про святість присяги, гріховність і недопустимість фальшивих свідчень під присягою перед Богом і світськими суддями. Через присягу той, хто її складає, закликає у свідки своєї розповіді Бога, всезнаючого і всемогутнього, свого найсправедливішого світового Суддю, який із серця дізнається про все таємне і приховане, а також знає, чи приведений до

присяги єврей заприсягнувся щиро і правдиво, чи дав брехливі свідчення під присягою.

Якщо свідчення того, хто присягнув, цілком відповідають правді, якщо він оповідає без потаємного наміру, недвозначно й, нічого не приховуючи, а так, як думає, і готовий за [свої слова] відповідати перед всюдисущим і всезнаючим Богом, то через присягу він освячується іменем Бога, стає співучасником дотримання права, яке є одним з основних підвалин світу, бо світ існує, спираючись на правду, право і згоду, й після висловлювань двох свідків істина має бути встановлена й винесений вирок.

Але якщо той, хто складає присягу, говорить напівправду, якщо говорить не так, як думає, якщо він вдається до якогось обману, потаємного сумніву, щось приховує або говорить двозначно, якщо він словами чи змістом розповіді або в думках оминає правду або перекручує її, то він дає фальшиві свідчення під присягою, він закликає Бога у свідки брехні, він паплюжить, ганьбить і зловживає святим несказаним ім'ям Господнім, він грішить найтяжче проти всемогутнього Бога, який ніколи не залишає безкарним осоромлення свого святого імені, адже про це написано в десяти заповідях Божих, на які той, хто складає присягу, повинен покласти руку для більшого підтвердження своєї клятви.

Того, хто присягає, приводять до присяги не за його бажанням чи волею, але за волею і бажанням суду та всезнаючого і найсправедливішого Бога.

Святість присяги базується не на тому, в якому місці і в присутності яких осіб єврей заприсягнувся, адже той, хто приводиться до присяги, клянеться перед Богом, який є всюдисущим, а отже присутнім під час прийняття цієї присяги, перед яким той, хто складає присягу, відповідає за будь-яке спотворення і ухилення від правди, за кожне викривлення та перекручування права.

У разі неправдивих свідчень присягаючий ганьбить віру своїх батьків, яку він сам сповідує, й ставить її під сумнів, бо виходить так, ніби вона дозволяє йому або вчить його свідчити фальшиво.

Неправдивою присягою чиниться найтяжчий злочин перед державою, співгромадянами, перед усім тим, що є для людей свя- тим, розхитуються основи довіри, породжуються несправедливі вироки і невідшкодовані збитки (особливо при свідченнях у кри- мінальних справах), руйнується право і громадський порядок.

Відповідно до загального законодавства краю він не лише зобов'язаний компенсувати всі збитки, які виникли внаслідок його брехливої присяги, але й також може бути звинувачений у скоєнні злочину і обмані, а тому сам може понести покарання шляхом публічного осоромлення, довготривалого ув'язнення, а за характером обставин – навіть довічного.

Попередження про [недопустимість] брехливих свідчень завершується питанням про те, чи готовий єврей заприсягнути. Якщо він відповідає ствердно, то він кладе цілу долоню правої руки на Тору, другу книгу Мойсея²¹, й зокрема на сьомий вірш двадцятої глави, покриває голову і складає перед головуючим на- ступну присягу:

Загальний вступ

*Я, і[м'я], п[різвище], заприсягаюсь перед Богом, Єдиним, Все-
могутнім, Всюдисущим і Всезнаючим, святим Богом Ізраїлю, який
створив небо і землю, свідомо обдуманною чистою нефальшивою
присягою на розсуд і розуміння суду без потаємного замислу, нічого
не приховуючи, недвозначно, без лукавства, обману, без будь-якого
ошуканства, не сподіваючись жодних винагород чи обіцянок, при-
бутків чи збитків, прихильності чи відрази, дружби чи ворожнечі,
без жодного наміру чинити наругу над правдою або правом.*

Продовження для сторони в цивільній справі (далі йде встановлений згідно з рішенням суду наступний текст присяги):

*Я присягаю перед Богом Всезнаючим і Всюдисущим, що це мое
зізнання у всіх його частинах є повною, чистою і нефальсифікованою
правдою, і за це я беру на себе сміливість відповідати перед Богом.*

Продовження для свідка в цивільній справі

...що я стосовно того, про що мене у справі... проти... запитують у суді, не промовчу, сподіваючись на милість чи гнів, а [говоритиму] повну, чисту, неспотворену правду і, таким чином беручи на себе сміливість відповідати перед Богом, не відкрию ці мої свідчення нікому, допоки вони не будуть оголошені в суді.

Продовження для свідка у кримінальній справі

...те, що я тут перед судом (тут слід вказати назву суду, що викликав свідка) стосовно (тут у кількох словах слід вказати суть опитування) розповів, усім своїм змістом повністю відповідає чистій і неспотвореній правді, і я, таким чином, беру на себе сміливість відповідати перед Богом Всезнаючим і Всюдисущим.

Продовження для експерта

...що предмети, які мені надасть суд для винесення оцінки (якщо експерт присягає в особливому випадку, то предмет експертизи повинен бути вказаний точніше), я уважно огляну й після детального обдумування чітко розкрию ті їх особливості, про які мене запитає суд, буду говорити при цьому повну, чисту, неспотворену правду, беручи на себе сміливість відповідати перед Всезнаючим і Всюдисущим Богом.

Загальне закінчення

Так істинний мій Боже Всемогутній, Володарю над юрбою, Адонай Елос Зебаст²², чиє несказанне ім'я нехай освятиться, буде присутнім в усіх моїх справах і допоможе у всіх моїх потребах. Амінь! Амінь!

(Під час складання присяги всі присутні особи стоять, поводять себе урочисто, з відповідною шанобливістю)

Цей найвищий припис доведено до відома загалу внаслідок декрету Високої Надвірної канцелярії від 30 листопада 1846 р., ч. 38617-2264.

Львів, дата
Франц барон Кріг фон Гохфельден,
президент-намісник
Леопольд граф Лазанський,
віце-президент-намісник
Франц Місіс,
радник намісника

Оригінал. Друкований відбиток. Переклад з німецької.
Джерело: Ф.115. – Оп.1. – Спр.155. – Арк.13-16.

№ 14
ЛИСТ
САМБІРСЬКОГО РАБИНА САМУЕЛЯ ДОЙЧА
МІНІСТЕРСТВУ ВІРОВИЗНАНЬ ТА ОСВІТИ
АВСТРІЇ ПРО СТАНОВИЩЕ ЄВРЕЙСЬКОГО
НАСЕЛЕННЯ ГАЛИЧИНИ ТА ШЛЯХИ
ЙОГО ПОЛІПШЕННЯ

28 березня 1851 р.

Високоповажне Міністерство!

Милістю Його цісарської і королівської Величності євреїв було звільнено від тягарів минулого, і вони пройнялися усвідомленням того, що завдяки принципу рівності в політичних і громадських правах вони, як і інші конфесії, є повноцінними. Минуло лише два роки, але вже в усіх частинах монархії почали зароджуватися дух громадянської свідомості та почуття власної гідності. Скрізь, навіть серед найнижчих верств населення проявилася потреба і воля до впорядкування громадських справ та богослужіння. Богемія і Моравія, і навіть багато єврейських громад щойно видужуючої Угорщини дають достатньо свідчень того, як вони, пройняті вдячністю за батьківську турботу освіченого і гуманного уряду, намагаються стати гідними його.

Осяваючий погляд високоповажного Міністерства досяг також і Галичини – цієї красивої, хоча й не настільки блискучої перлини Австрійської Корони, щоб і тут віднайти засоби для підняття єврейських громад у справі шкільництва та релігії на якісно новий рівень. Нам відомо, що у цьому відношенні на адресу багатьох крайових рабинів направлені запити щодо стану справ у сфері релігії та засобів його впорядкування і поліпшення, згідно з якими останні мають підготувати відповідні повідомлення. Але горе єврейським громадам, якщо ці повідомлення стануть керівництвом до дії, ляжуть в основу рішень та відповідних розпоряджень. Ці рабини, котрим ще не остогидла пліснява старих часів, напевне захочуть скористатися з цих високопринципових запитів тільки для посилення своєї могутності. Як охоче хотіли б

вони зміцнити ту стіну, яка протягом багатьох століть відділяє нас від сердець народів, і брутально довести 400 тис. євреїв Галичини, котрі б могли стати стрижнем німецької інтелігентної людності цього краю, до цілковитого занепаду, в результаті чого перед лицем євреїв усього світу ми мали б виглядати не інакше як відразливими покидьками.

Євреїв Галичини, через їхню мову і навіть внутрішнє життя, можна сміливо зарахувати до німецького населення цієї провінції. Але для того, щоб вони в найближчий час стали справжніми німцями й австрійськими підданими, потрібно всього лише замість лапсердака єврейсько-польського покрою²³ одягнути на них німецький піджак. Однак, починаючи з достопам'ятних часів царів Йосифа II та Франца I, наші рабини робили все, щоб шляхом всіляких махінацій саботувати уже прийняті в цьому напрямі рішення. Звичайно, час і розвиток освіти зробили також і в Галичині свою благодію справу. До того ж ще доберезневий уряд, проявляючи свою батьківську турботу, намагався шляхом заснування освітніх закладів прищепити євреям дух нового. У Галичині ми маємо велику кількість євреїв із шкільною освітою. Щорічно у львівській єврейській школі здобувають освіту приблизно 800 юнаків та дівчат. Проте, повернувшись зі школи до отчого дому, вони знову занурюються в пільму невігластва. Ці напівграмотні зазнають глузу від рідного оточення за те, що намагаються зробити бодай перший крок на шляху звільнення від зовнішньої і внутрішньої убогості.

Його Екселенція колишній намісник Галичини граф Стадіон, намагаючись перетворити тутешніх євреїв на корисних людей і громадян держави, вважав за необхідне встановити для них незмінною нормою використання традиційного німецького одягу. Тоді, щоправда, обскуранти зуміли – коли словесно, а коли писаниною – вплинути на високих посадовців з тутешнього уряду. Тодішній голова уряду, а теперішній міністр Його Екселенція пан барон фон Краус з чисто благородних і людських міркувань виступив тоді проти цього задуму, вважаючи, що галицькі євреї

й так достатньо переобтяжені всякими винятками і обмеженнями, щоб примушувати їх до ще однієї жертви у вигляді зміни їхнього традиційного одягу. Будучи до певної міри вмотивованою, ця думка тоді взяла гору. Наразі мур, який оточував євреїв, зруйновано. Його Величність Франц-Йосиф I проголосив рівноправність. До великої сім'ї народів Австрії прийнято також і євреїв. Будучи глибоко зворушеними, тисячі євреїв щодня звертають до неба слова подяки і молитви за здоров'я нашого невтомного в діяннях монарха та його мудрих порадиників.

Євреї Галичини являють собою важливу і значущу частину населення провінції. Репрезентуючи тут німецьку культуру і будучи важливим елементом торгівлі та ремесла, вони душею й тілом віддані скіпетру Австрії. І якби не рабини та інші хасидські лицеміри, які противляться усьому новому, в майбутньому вони могли б справити багатообіцяючий вплив і на сільське господарство. Але тут так само все впирається в той самий лапсердак єврейсько-польського покрою, який і переносить цю місцеву заразу. І допоки єврей його носитиме, він вважатиме себе за надто благородним і ніжним для роботи на землі. Змусимо його змінити свій бавовняний чи напівшовковий кафтан на грубу сукнянку, яку носять тутешні німецькі колоністи, неробство і фанатизм поступляться місцем активному і статечному життю.

Рабини також могли б приносити користь, працюючи сільськими вчителями. Але для цього, подібно до інших конфесій, вони мали б спочатку здобути академічну освіту. На жаль, тепер, як і раніше, в усіх містах і містечках Галичини рабинами працюють грубі, малограмотні особи, котрі навіть з Талмудом навряд чи достатньо обізнані. Займаючись у своїй переважній більшості шахрайством та каббалістичним марнослов'ям²⁴, вони, навпаки, й далі втягують простий люд у баговиння відвертих забобонів та абсурдних постулатів. У більшості містечок функції рабина виконує раббі – ватажок хасидів²⁵, секти нероб, жебраків і шахраїв, які вдають, що спілкуються з небесами, проте при цьому проявляючи на землі відразу до всього гарного і благородного.

Авжеж є в Коломиї, Жовкві та Чернівцях три рабини, якідесь тільки доторкнувшись філософської науки, завдяки Високій поблажливості приватним чином склали іспити, через що створюється враження, ніби вони відповідають вимогам найвищих розпоряджень. Тільки хто ж вони? Вони є тим, чим були всі рабини ще 50 і 100 років тому, які, споганюючи зазвичай чисті догми єврейської релігії домішками хасидизму та каббали, використовували невігластво народу задля власної наживи. Яким же може вирости молоде покоління за теперішніх умов, коли просвітництво і світське виховання змішалось з темним рабинізмом²⁶ та презирством до будь-якого наукового знання. Звичайно, у великих містах Галичини, таких як Львів, Броди, Тернопіль, Болехів та ін., можна уже побачити впорядковане богослужіння й, почасти, також осередки німецького життя. Однак вони є знаковими характеристиками тільки частини заможних та освічених [євреїв], і зникають, щойно мова заходить про величезну масу так званих польських євреїв²⁷.

Ми маємо німецького цісаря і, послуговуючись німецько-польським мовним діалектом²⁸, є все-таки німцями. Але при цьому ми носимо одяг, який вже давно вийшов з ужитку християнського населення Галичини.

Поняття «польський єврей» уже давно набуло зневажливого значення. Де б не з'явився єврей з Галичини, в кожному товаристві, як на батьківщині, так і за кордоном, – скрізь він зазнає зневаги вже тільки через його зовнішній вигляд. І це при тому, що за своїм внутрішнім єством він, навіть, заслуговує на повагу. Але рабини, вбачаючи у цьому прямий шлях до пекла, виступають проти одягу німецького штибу і заохочують у цьому відношенні нездоланну впертість простих людей. Ніщо вже більше не нагадує в Галичині про стару Польщу, окрім чорного лапсердака та хутряної шапки єврея. Серед єврейського населення Росії та Польщі завдяки твердому слову їх монарха зникли будь-які сліди старого польського вбрання. Такий же стан речей і в провінції Познань. Наскільки ж потрібним і терміновим є подібний захід у Австрії,

милостивий уряд якої стоїть на позиціях входження держави до німецького союзу? Позитивні наслідки такого розпорядження для блага провінції незліченні.

У Галичині єврей є душою торгівлі і ремесла. Пробудивши у ньому честь та повагу до самого себе, німецьке вбрання могло б спонукати його відмовитися від підлих занять на користь пристойних і поважних справ. Так само і його сусід-християнин поводився б з ним з більшою повагою та довірою. Він міг би також легше здобути визнання за кордоном, в той час як тепер він животіє у себе на батьківщині. Отримавши громадянські права та вирвавшись зі свого удушливого середовища, він міг би принести велику користь також і для сільського господарства.

В ході буремних 1848 та 1849 років деякі доберезневі, корисні для галицьких євреїв Високі укази стали шкідливими для загалу. Так, починаючи з 1840 року, було суворо заборонено – і Його цесарської і королівської Величності цензор пильно за тим стежив – друкувати єврейські книги кабалістичного змісту. Молитовні книги дозволялося видавати тільки у доброму німецькому перекладі, а не на єврейському жаргоні²⁹. Тепер же проголошено свободу слова, що само по собі є гарним набутком часу. Однак як же використовують його упродовж останніх 3-х років галицькі друкарі? Втрачене протягом 10-ти років вони намагаються надолужити в подвійному розмірі. Все, що було дотепер заборонене, видається з прицілом на далеке майбутнє, щоб у випадку, коли заборона знову вступить у силу, єврейський світ був забезпечений на півстоліття наперед. Особливо це стосується Святого Письма і всіх молитовних книг, які друкувалися за 200 років до цього в Амстердамі і Франкфурті-на-Майні. Направду – цілий скандал для нашої країни і нашого часу. Все це також плоти лукавства рабів і хасидів. У такий спосіб вони сподіваються ефективно протидіяти будь-якому розвитку освіти, а також придушити дух поступу в цілому. Шкода для всієї провінції величезна. Хасидизм³⁰ призводить, головним чином, до неробства, жебрацтва та інших зумовлених цим гріхів. Уже тільки з огляду на співвідношення єв-

рейського населення Галичини та величини податків від ремесла та доходів стає зрозуміло, наскільки великою є тут кількість бідняків. Та й взагалі соромно і жахливо, що навіть у найбільших єврейських громадах, як, наприклад, у Львові, Бродях, Тернополі, Тарнові, Станіславі немає жодної установи або закладу для підтримки бідних. Сотні обірваних єврейських бідняків сновигають у Львові від підвороття до підвороття, просять навіть посеред вулиці, а місцева влада нічого проти того не робить. Чому так відбувається? Тому, що немає жодної публічної установи для таких потреб. І це також є наслідком рабинської фальші. Бо як говорить одне старе прислів'я: «Милостиня переходить з руки в руку». Проти закладів для бідних вони виступають тому, що жоден пфеніг не потрапив би більше до [рабинів] з рук жебрака.

Ще однією бідою в житті єврейських громад є труднощі з набором до війська, що так само є наслідком впливу польсько-єврейського вбрання. Будучи в цілому патріотично налаштованим, єврей однак уперто дотримується своїх закостенілих традицій, через що заміна єврейського лапсердака на військовий мундир сприймається ним майже як вихід з іудаїзму. А який галас здійснюється довкола, коли 20-літньому єврейському рекруту обстригають його звисаючі до низу пейси³¹ та ледве помітну бороду. Коли ж діти в єврейських сім'ях одягнуті на німецький манер і, – як це сьогодні вже часто трапляється, – завдяки відвідуванню школи наполовину онімечились, позбулись бороди і пейсів, військова служба не справляє на їхніх батьків такого враження.

Підсумовуючи сказане, пропоную:

1. Заборонити євреям використання польсько-єврейського одягу та запровадити дворічний термін для обов'язкового використання одягу німецького покрою, як це належить порядним громадянам відповідно до їх соціального становища.

2. З метою вирішення питань відправлення релігійного культу та шкільництва, скликати у Львові збори єврейських нотаблів зі всієї Галичини. Запрошеними мають бути не галицькі рабини, а особи з культурних і освічених верств. Було б бажано

також запросити на ці збори окремих рабинів з Моравії та Богемії, або, – що було б ще ліпше, – домогтися запровадження у нас рішень зібрання єврейських нотаблів у Празі.

3. У міру можливості викоринювати стимулюючий неробство та пороки хасидизм, а надто – чудодійних рабинів, які зацікавлені в поглибленні фанатизму мас, а також відновити заборону друкування всіх єврейських книг каббалістичного змісту, яка існувала до березня 1848 року.

4. Стимулювати створення у столиці краю та повітових містах установ допомоги бідним, які покладуть край подальшому поширенню неробства та жебрацтва й звільнять їх і, в першу чергу, Львів від напливу прохачів та волоцюг.

5. З метою створення для євреїв нових джерел існування та привернення їх до такої важливої галузі господарства краю, як землеробство, створити під наглядом властей у Львові, Бродах, Тернополі, Чернівцях, Тарнові та інших містах єврейські сільськогосподарські товариства. І немає сумніву, що вже через декілька років землеробство отримає в особі теперішніх безробітних додаткову робочу силу і конкуренцію.

Воліючи здобути прихильну увагу високоповажного Міністерства віровизнань та освіти до цього листа, його покірний слуга, яким при цьому керує тільки правда, не має жодного сумніву в тому, що вже незабаром єврейське населення Галичини удостоїться права бути зарахованим до єврейства інших німецьких провінцій імперії.

*Львів, дата
Крайовий рабин із Самбора
Самуель Дойч
власноручно*

Копія. Рукопис. Переклад з німецької.

Джерело: ДАЧО. – Ф. 3. – Оп.2. – Спр.1777. – Арк.3-7.

№ 15
ІЗ СТАТУТУ*
ЧЕРНІВЕЦЬКОГО ЄВРЕЙСЬКОГО ШПИТАЛЮ

8 квітня 1852 р.

I. Головна частина

Про шпиталь, його фонд і адміністрацію

§ 1

Єврейський шпиталь у Чернівцях є шпиталем релігійної громади і призначається для лікування місцевих мешканців. Іногородні особи приймаються на зазначених нижче умовах.

§ 2

Оскільки шпиталь громади є окремим і незалежним від усіх інших благодійних інституцій, як діючих, так і тих, що можуть бути створені в майбутньому, таким самим чином він має бути незалежним і від адміністрації свого фонду, який є неподільним і має використовуватися тільки для своєї основної мети.

II. Головна частина

*Про безкоштовне лікування, прийом
та задоволення релігійних потреб пацієнтів*

§ 3

Кожен, хто занедужав, але не має засобів для існування, може бути прийнятий до шпиталю і лікуватися в ньому безкоштовно, якщо він за існуючими правилами належить до місцевої релігійної громади.

§ 4

Виняток становлять ті [хворі], які страждають внутрішніми хронічними хворобами, лікування яких, на думку лікаря шпиталю, виходить за рамки його фахових можливостей.

§ 5

* Рішенням Буковинської ц[ісарської]-к[оролівської] крайової управи від 1 квітня 1881 року, ч. 3032 було затверджено новий статут єврейського шпиталю.

Виняток становлять також ті [особи], які мають видимі фізичні вади, що, однак, не заважають їхньому звичному способу життя.

§ 6

Нарешті, в прийомі буде відмовлено душевно хворим.

§ 7

Посвідка прийому до шпиталю має наступну форму:

Прізвище, ім'я...

Народжений...

Хвороба...

Придатний для лікування у шпиталі

Директор

ім'я, прізвище

Лікар, що лікує

ім'я, прізвище

Лікар власноручно відмічає в посвідці, чи потрібно хворому візок або ноші.

[...]

§ 14

Якщо хворий вимагає молитви чи сповіді в присутності служителя релігійного культу чи когось іншого, придатного для цієї релігійної дії, його бажання виконується негайно. Ні під яким приводом не може бути допущене насилля над совістю.

[...]

III. Головна частина

Прийом платоспроможних пацієнтів

§ 18

Дві шпитальні палати на два ліжка в кожній відведено для платоспроможних пацієнтів.

[...]

§ 20

Залежно від платоспроможності передбачено три класи платних палат для пацієнтів.

Плата за перший клас становить 30 г[елерів] на день, за другий – 20 г[елерів] на день, за третій – 15 г[елерів] на день

к[онвенційною] в[алютою] з врахуванням вартості ліків, харчування та обслуговування.

Це стосується як внутрішніх, так і зовнішніх хвороб.

§ 21

Питання про те, в палату якого класу має бути поміщений той чи інший хворий, вирішує правління громади і керівництво шпиталю.

§ 22

Особи з числа челяді мають право бути прийняті в загальні палати шпиталю.

§ 23

Якщо хвороба платоспроможного [пацієнта] є хронічною, то плата за перший клас становить 24 г[елери] на день, за другий – 18 г[елерів] на день, і за третій – 15 г[елерів] на день к[онвенційною] в[алютою]. Якщо пацієнту з гострою або хронічною хворобою необхідний особливий догляд, то він повинен оплачувати це додатково за власний кошт.

§ 24

Особи, що оплачують своє перебування в шпиталі, повинні наперед заплатити за 14 днів, а за решту визначеного лікарем для лікування та видужування терміну внести заставу.

§ 25

Загальним правилом лікування в громадському шпиталі є те, що особи, які залишаються на повторний термін лікування, вважаються такими, що зобов'язані платити за лікування. Також вони повинні відшкодувати шпиталю збитки, яких він зазнав внаслідок їхньої хвороби [в перший термін перебування].

IV. Головна частина

Про прийом іногородніх хворих до шпиталю

§ 26

В § 1 цього статуту згадувалось, що також й іногородні особи за певних умов можуть бути прийняті на лікування в шпиталь. Ці умови наступні.

§ 27

Коли іногородня особа раптово захворіла на важку хворобу, має письмову гарантію від своєї громади про наявність коштів для лікування і догляд, вона невідкладно приймається до шпиталю і їй забезпечується лікування та догляд.

§ 28

Подібним чином приймається до шпиталю й кожен подорожуючий, що захворів на важку хворобу.

[...]

V. Головна частина

Про оплату витрат на лікування та догляд

§ 30

Відносно оплати витрат на лікування та догляд усім лікувальним установам надіслано вказівки, які слід брати до уваги разом з циркулярним розпорядженням Намісництва від 24 січня 1828 року, ч. 56413 та розпорядженням від 24 січня 1829 року, ч. 80405 і ч. 1828, якими для покриття витрат [на лікування] запропоновано застосовувати наступний [порядок].

Якщо хворий неспроможний оплатити своє лікування, то платять його родичі по висхідній та низхідній лініях.

Якщо родичі також неплатоспроможні, а хворий співвітчизник не має статків, це слід узяти до уваги і шукати можливості для повернення коштів шляхом перекладання їх на ту громаду, до якої належить пацієнт, а саме:

а) на громаду, в якій хворий проживав безперервно останні 10 років;

б) якщо визначити таку громаду неможливо, або пацієнт не проживав у жодній з громад краю понад 10 років, то зобов'язання на себе бере та громада, в якій він проживав найдовше протягом останніх 10 років;

в) якщо цю громаду також неможливо визначити, то зобов'язання на себе бере та громада краю, в якій пацієнт народився.

Але якщо останній офіційно вийшов з громади, в якій він народився, і офіційно прийнятий до іншої громади, зобов'язання

зі сплати коштів замість тієї громади, в якій він народився, бере на себе друга;

г) якщо неможливо визначити жодну з громад, зазначених у [пунктах] а), б) і в), то кошти за лікування лягають тягарем на ту громаду краю, до якої належить пацієнт тепер або в якій він в останній час перебував, позбавлений засобів до існування.

VI. Головна частина

Про адміністрацію шпиталю

§ 36

Адміністрацію шпиталю становлять 12 шпитальних радників і 1 канцелярист. Останні вибирають зі свого середовища директора, касира і контролера.

§ 37

Займати ці посади може будь-хто з членів громади, однак у перші 3 роки тільки шляхом виборів з числа тих осіб, які сплачували внесок у 10 флоринів к[онвенційною] в[алютою] й при цьому брали участь у створенні шпиталю. Право обирати і бути обраним мають також і ті, хто протягом трьох років щорічно сплачував 1 гульден як внесок на утримання шпиталю.

[Адміністрація] обирається більшістю голосів на трирічний термін.

§ 38

Засідання шпитальної адміністрації правомочне, якщо на ньому, окрім директора, присутні щонайменше 4 члени.

§ 39

Для того, щоб у визначений директором час обговорити шпитальні справи, адміністрація шпиталю збирається у своєму приміщенні першого дня кожного місяця.

§ 40

На запрошення директора адміністрація шпиталю може збиратися на позачергове засідання, яке він і веде.

§ 41

Рішення шпитальної адміністрації приймаються більшістю голосів. Якщо голоси розділилися, вирішальним є голос директора.

§ 42

Зміни, які адміністрація має намір провести в шпиталі, можуть бути здійснені тільки за згодою керівництва релігійної громади. І якщо останнє вважає їх недоцільними, то адміністрація шпиталю з цього приводу може звернутися до ц[ісарсько]-к[оролівської] Буковинської тимчасової управи або до тієї інституції, яка буде створена замість неї, бо тільки подібні установи виступають як політичні органи влади, до компетенції яких належить право вирішувати зазначені питання.

§ 43

Адміністрація має три місяці для оформлення довідок про неотримані кошти за лікування, які підлягають оплаті, і повідомляє про це голову релігійної громади, для того щоб він міг клопотати про вжиття рішучих заходів проти боржників перед високою політичною владою.

VII. Головна частина

Про директора шпиталю та його обов'язки

§ 44

З усіх справ, які прямо чи опосередковано стосуються шпиталю, але вирішення яких залежить від представників органів політичної влади, директор шпиталю зобов'язаний письмово звертатися до голови релігійної громади для того, щоб останній належним чином потурбувався про це.

§ 45

Його обов'язком є також протягом перших 15-ти днів нового року за єврейським календарем скликати засідання адміністрації шпиталю і спільно підбити підсумки минулого року. Схвалений і завізований директором, касиром та ревізором звіт належить подати правлінню релігійної громади.

§ 46

Він [директор] повинен готувати і скликати збори, виступати з доповідями, стежити за порядком, проводити голосування,

підписувати протоколи. У разі присутності на зборах голови релігійної громади протокол скріплюється підписами обох [директора шпиталю та голови громади].

§ 47

Він повинен уважно стежити за тим, як виконують свої обов'язки члени шпитальної адміністрації, й звертати увагу її членів на допущені недоліки.

§ 48

Він повинен наглядати за іншими особами, які працюють у шпиталі на платній основі, і у випадку виявлення недоліків у їхній роботі суворо вказати на них. Якщо такі особи й надалі порушуватимуть порядок, то слід негайно скликати засідання шпитальної адміністрації і порушити питання про звільнення [винного]. Якщо ця пропозиція прийнята, то необхідно одразу ж до прийняття нового постійного працівника знайти тимчасову заміну звільненому. Про випадок звільнення і його причини повідомляється голові релігійної громади.

§ 49

Його обов'язком також є зберігання усієї документації благочинної установи у визначеному і придатному для цього місці. Він має право вимагати у касира пояснень щодо фінансового стану шпиталю, а також щодо інших питань, якщо це не вимагає особливого рішення адміністрації шпиталю.

§ 50

Протягом трьох місяців після закінчення трирічного терміну проводяться нові вибори адміністрації шпиталю, порядок яких визначено в § 37.

ІХ. Головна частина

Про лікарів та їх обов'язки

§ 51

Адміністрація шпиталю за погодженням з головою релігійної громади здійснює підбір лікарів, віросповідання яких значення не має, й зокрема:

- головного лікаря, яким може стати особа, що закінчила австрійський університет, є доктором медицини, хірургом і, по можливості, також магістром акушерства;
- другого лікаря, який одночасно повинен бути хірургом.

§ 52

Обидва шпитальні лікарі, як головний та другий, повинні навідуватися у шпиталь щодня, переважно зранку, а коли цього вимагають обставини, особливо під час епідемії, то й декілька разів [на день].

Головний лікар лікує внутрішні та зовнішні хвороби. Другий лікар, який може бути також хірургом, підпорядковується головному. Коли під час медичного огляду з'ясується, що біля ліжка хворого необхідне цілодобове чергування, то лікар, який проводить огляд, письмово повідомляє про це чергового радника шпиталю, а у випадку відсутності останнього – директора шпиталю. До такого хворого приставляють доглядача, чоловіка або жінку, залежно від статі пацієнта, для постійного догляду за ним.

Призначення такого доглядача або доглядачки керуючий шпиталем зобов'язаний забезпечити без зволікань. Придатність доглядача визначає шпитальний лікар.

Доглядач або доглядачка повинні безперервно чергувати біля закріпленого за ними хворого, точно виконувати всі вказівки лікаря, бути присутніми при кожному обході лікаря, розповідаючи про перебіг хвороби, поведження хворого та його побажання.

§ 53

Головний лікар також повинен завести в кожному відділенні спеціальну книгу з порядковими номерами, в яку записуються ім'я та прізвище кожного, хто був прийнятий [на лікування], його вік, місце проживання, дата прийому, наукова назва хвороби й, нарешті, дані про зцілення або смерть, а також день, коли настало те чи інше.

§ 54

Після обстеження лікар виписує рецепти для кожного хворого із зазначенням номера ліжка, призначає також подальші

ранкові та післяобідні маніпуляції, а при першому огляді ще й харчування на наступні дні.

§ 55

Особлива книга служить для контролю за аптекарем. До неї доглядач щодня вписує медичні або хірургічні рецепти від аптекаря чи його провізора.

Платня лікаря-хірурга складає 200 флоринів к[онвенційною] в[алютою] на рік. Доктор медицини отримує 300 флоринів к[онвенційною] в[алютою] на рік. У процесі роботи адміністрація шпиталю може підвищити платню лікарів.

X. Головна частина

Про радників шпиталю та їх обов'язки

§ 56

Радники шпиталю зобов'язані по черзі кожного дня проводити огляд усіх приміщень шпиталю.

§ 57

Шпитальному раднику, який згідно з чергою заступає на інспектування, належить підписувати посвідки прийому до шпиталю, а також приймати вказівки лікаря щодо всіх потреб і негайно забезпечувати необхідним.

XI. Головна частина

Про касира та його обов'язки

§ 58

Касир шпиталю, як зазначено в § 36, обирається з числа членів адміністрації шпиталю.

§ 59

В присутності чергового шпитального радника касиру належить виймати вміст шпитальної скриньки для пожертв, а також приймати внески, пожертвовані на шпиталь у молитовних будинках.

§ 60

Його обов'язком є також раз на три місяці прийняти кошти, які залишилися для потреб шпиталю у першому громадському

фонді після покриття визначених згідно з дотаційним розписом витрат у 3000 флоринів к[онвенційною] в[алютою] на утримання єврейсько-німецької школи, підтвердивши це розпискою, засвідченою печаткою і підписом директора шпиталю.

§ 61

Також йому належить приймати усі зроблені законним чином на користь шпиталю благочинні подарунки, повідомляючи при цьому директора шпиталю про особу дарувальника та характер дарунка. Останній же зобов'язаний повідомити про все голову релігійної громади для вжиття у подальшому всіх необхідних заходів.

§ 62

Слід зазначити також, що йому належить оплачувати рахунки, пред'явлені черговими шпитальними радниками.

§ 63

Він веде журнал витрат, який пізніше разом із звітом за минулий рік пред'являє адміністрації шпиталю.

§ 64

На вимогу директора він зобов'язаний протягом 15-ти днів нового року надати підсумок прибутків та витрат у році, що минув.

§ 65

До цього підсумку додається статистичний звіт про прийнятих на лікування та вилікуваних осіб, який подається лікуючому лікареві у встановлений час.

§ 66

При підбитті підсумків проводиться інвентаризація постільної білизни, ліжок та всього шпитального майна, а також порівняння результатів з показниками попереднього року.

§ 67

У випадку звільнення касира зі своєї посади останній зобов'язаний продовжувати вести бухгалтерію доти, поки не буде призначений його наступник, якому він офіційно передасть справи.

ХІІ. Головна частина

Про канцеляриста та його обов'язки

§ 68

За згодою з головою релігійної громади адміністрація шпиталю своїм рішенням, яке приймається більшістю голосів, призначає канцеляриста. У випадку, якщо голоси розділилися, вирішує жеребкування.

§ 69

Зарплата канцеляриста становить 250 флоринів к[онвенційною] в[алютою] і виплачується в кінці кожного півріччя. [Канцелярист] призначається на трирічний термін, але якщо впродовж цього періоду ним не було допущено грубих помилок, то він має право бути переобраним на наступний термін.

§ 70

За розпорядженням директора шпиталю канцелярист забезпечує розсилання членам адміністрації шпиталю запрошень на засідання, в яких зазначається точна дата і час його проведення, а також стежить за тим, щоб доглядач розніс їх усім членам адміністрації та отримав від них підтверджувальний підпис.

§ 71

Канцеляристу належить бути присутнім на засіданнях адміністрації шпиталю, вести протоколи, а також усі інші канцелярські справи шпиталю.

§ 72

На вимогу членів адміністрації, вибравши зручний для цього час, він зобов'язаний ознайомлювати їх з документацією шпиталю.

§ 73

Навіть взамін відповідної розписки йому забороняється давати кому-небудь оригінали документів. У випадку, якщо член адміністрації шпиталю забажає отримати копію документа, маючи на це попередній дозвіл директора, канцелярист зобов'язаний надати таку копію, отримавши взамін визначене директором відшкодування. Якщо таку копію необхідно засвідчити, то на ній окрім канцеляриста свій підпис має поставити також і директор.

§ 74

У випадку звільнення канцелярист зобов'язаний виконувати свої функції до кінця півріччя, після чого протягом восьми днів передати шпитальний архів та інвентар директору.

§ 75

Канцелярист несе сувору відповідальність за неухильне виконання зазначених обов'язків.

XIII. Головна частина

Лікарняний фонд

§ 76

Лікарняний фонд включає в себе нерухоме майно, готівкові кошти, а також інші прибутки і надходження.

I. Нерухомість

- а) належна єврейській релігійній громаді лазня разом з її доходами та земельна ділянка біля неї;
- б) земельна ділянка за № 22, яка розташована між власністю Етіна Бахера та Мартіна Карпа й призначена для будівництва будинку;
- в) незабудована земельна ділянка № 422, що знаходиться за синагогою поряд з молитовним будинком та помешканням рабина;
- г) будівля, що знаходиться за броварнею Самуеля Щедріша і використовується як лазарет, далі земельна ділянка № 244, нерухомість № 26, 28 та 245, а також кладовище.

II. Готівка та джерела її надходження

- д) зроблений на користь релігійної громади заповіт Хаїма Тіттінгера на суму 6500 фл[оринів] к[онвенційною] в[алютою];
- е) доходи благодійного фонду підтримки бідних, утворений за рахунок добровільних пожертв членів громади у сумі 5000 фл[оринів] к[онвенційною] в[алютою], 5% з яких можуть бути використані для лікування малозабезпечених місцевих мешканців;

- є) 27 фл[оринів] к[онвенційною] в[алютою] щорічно, які релігійна громада отримує у вигляді процентів від трьох акцій державних боргових зобов'язань по 900 фл[оринів] кожна;
- ж) низка справжніх перлин, які були передані в дар релігійній громаді Марією Тартер незадовго до її смерті загальною вартістю 300 фл[оринів] к[онвенційною] в[алютою];
- з) 2000 фл[оринів] к[онвенційною] в[алютою], записаних на користь лікарні як частина прибутку від продажу будинку загальною вартістю близько 3000 фл[оринів] к[онвенційною] в[алютою].

III. Інші джерела надходжень

- и) доходи, які згідно з пропозицією президії релігійної громади, затвердженою високим декретом Намісництва від 17 травня 1848 р. ч. 28318, надійдуть від продажу місць у чоловічій і жіночій половині майже завершеної синагоги;
- і) збори добровільних пожертв у скриньку шпиталю, які будуть організовані під наглядом шпитальної адміністрації у молитовних будинках і синагогах;
- й) добровільні подарунки, благодійні внески, заповіти, успадкування;
- к) доходи від зборів на птахорізці в розмірі 1 крейцера з кожної зарізаної птиці;
- л) доходи від зборів такси за встановлення надгробного каменя, яка сплачується у касу шпиталю в розмірі від 6 до 30 фл[оринів] к[онвенційною] в[алютою];
- м) кошти у сумі 3000 фл[оринів] к[онвенційною] в[алютою], які надходять від збору за приготування кошерного м'яса³² і щороку залишаються після вирахування необхідних видатків на школу.

§ 77

Адміністрація шпиталю зобов'язана чесно й ефективно управляти всім наявним у її розпорядженні нерухомим майном

і коштами за погодженням з правлінням єврейської релігійної громади. Останньому слід дбати про надійність матеріальної бази [шпиталю], а отже, набувати у власність нерухомість, вести будівництво і, взагалі, робити все, що могло б іти на користь цій благочинній справі.

§ 78

Щорічно на честь благодійників, які за свого життя або після смерті прислужилися шпиталю щедрими подарунками, відправляється урочисте богослужіння.

Вранці сьомого дня свята суккот³³ у присутності достойних панів головного рабина, голови єврейської релігійної громади та усього складу адміністрації шпиталю відправляється урочиста заупокійна служба, після чого згадуються один за одним імена померлих благодійників, також імена всіх тих, хто помер у шпиталі.

Потім високоповажний пан головний рабин просить Божої благодаті для Його Величності цісаря Франца-Йосифа I, всього Його Дому, далі для усіх нині живих благодійників і найперше для крайового правителя Буковини Його Високості пана фон Геннігера, чуйності і благородству якого завдячує ця інституція.

При цьому повинні також згадатись імена усіх високоповажних головних рабинів, голів релігійної громади, які померли, членів шпитальної адміністрації, які пожертвували на шпиталь не менше 50 фл[оринів] к[онвенційною] в[алютою] або заохотили до такого вчинку власників антикварних крамниць. У такий же спосіб здобути право бути згаданими можуть жінки, а також особи, за упокій яких родичі передали на користь шпитальної каси щонайменше 50 фл[оринів] к[онвенційною] в[алютою].

Обов'язком директора шпиталю є віддати всі необхідні розпорядження, для того щоб це релігійне дійство пройшло урочисто. Також він має розпорядитися про встановлення в кімнаті засідань адміністрації шпиталю двох пам'ятних табличок із викарбуваними на них іменами усіх нині живих та вже померлих благодійників шпиталю.

Цей статут подається на затвердження Буковинській цісарсько-королівській тимчасовій управі, після чого його слід надрукувати і розіслати сусіднім єврейським релігійним громадам.

Можливі зміни, які адміністрація шпиталю вважатиме за необхідне внести до цього статуту, підлягають попередньому погодженню з боку високої політичної влади [краю].

<i>М. Цукер</i>	<i>Чернівці, дата</i>
<i>І. Рубінштейн</i>	<i>Мендель Амстер</i>
<i>Йозеф Шерф</i>	<i>Герш Юстер</i>
<i>Мешулім Коффлер</i>	<i>І.Г. голова</i>
<i>Самуель Шерц</i>	
<i>Якоб Тартаковер</i>	

Статут розглянуто і за усім його змістом затверджено ц[ісарсько]-к[оролівським] Буковинським тимчасовим крайовим головою 14 травня 1852 р.

Чернівці
Геннігер

Оригінал. Рукопис. Переклад з німецької.

Джерело: ДАЧО. – Ф.3. – Оп.2. – Спр.10026. – Арк. 4-13зв.

№ 16
КЛОПОТАННЯ
ПРЕДСТАВНИКІВ ЄВРЕЙСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ
М. ЧЕРНІВЦІ ДО ЦІСАРЯ ФРАНЦА-ЙОСИФА
ПРО НЕДОПУЩЕННЯ ЗАПРОВАДЖЕННЯ
НАДБАВКИ НА КОШЕРНЕ М'ЯСО

2 грудня 1852 р.

Ваша цісарсько-королівська апостольська Величносте!

В Чернівцях існувала практика, що з метою догляду бідних та хворих євреїв єврейська громада створювала комітет, який щотижнево організовував збори коштів для лікування і догляду хворих та бідних, а також забезпечення їх найнеобхіднішим. І цих коштів дотепер вистачало.

Приблизно рік тому керівництво місцевої громади внесло пропозицію пану крайовому голові про будівництво власного єврейського шпиталю. Останній не тільки відгукнувся на цю пропозицію, але й посприям тому, щоб кожен член громади зголосився внести кошти на підтримку цієї справи.

Але раптом через втручання так званих німецьких євреїв план змінився, тому що їх пропозиція полягала в тому, щоб замість добровільних внесків запровадити надбавку на кошерне м'ясо³⁴ і в такий спосіб покривати витрати не тільки на єврейський шпиталь, а й на німецько-єврейську школу.

Але в такому разі за теперішніх умов це є зайвим. Адже вже існує міський шпиталь зі спеціальним відділенням для розміщення хворих євреїв, який щедро фінансується міським лікарняним фондом. Кошти на утримання хворих сплачує громада. Вона утримує також єврейську кухню та її персонал. При недостатчі фондів, які знаходяться у віданні голови громади, можуть залучатися добровільні пожертви.

Подібна ситуація склалася і щодо пропозиції про створення німецько-єврейської школи.

Існуючі державні школи, завдяки милості Вашої ц[ісарсько]-к[оролівської] апостольської Величності, є доступними й для єв-

реїв. Існує багато доказів того, що й за відсутності власної громадської школи значна частина євреїв досягла високого рівня освіти і визнання з боку держави.

Тому більша частина членів громади не може погодитися із запровадженням надбавки на кошерне м'ясо, бо вона важким тягарем ляже на них, а саме, з огляду на наступне.

Зі вступом на престол славетного уряду Вашої ц[ісарсько]-к[оролівської] апостольської Величності існуючий раніше податок з кошерного м'яса був скасований. І цим самим було зроблено велику справу, за яку кожен справжній єврей до кінця своїх днів мусить бути сповнений вдячності, адже у такий спосіб євреї отримали можливість купувати цей найситніший продукт за ціною, яка дотепер була доступна лише християнам.

Повторне запровадження цієї надбавки задля вищезазначеної мети повністю знецінить Ваше милостиве рішення і стане ще вразливішим для справжніх євреїв, адже стосуватиметься воно тільки їх, а не так званих німецьких євреїв. Тому що єврейські жителі міста Чернівців поділяються на два класи, а саме – на так званих німецьких євреїв, що одягаються як німці й від єврейського коріння зберігають хіба що назву, а від звичаїв відмовилися повністю, та на так званих ортодоксальних євреїв, які залишаються відданими вірі своїх предків і точно виконують їхні настанови.

Особливо ці два класи різняться тим, що перші у споживанні м'яса наслідують християн, а другі споживають тільки кошерне м'ясо. Тепер ці німецькі євреї, користуючись ситуацією, що виникла у зв'язку із заснуванням общинного шпиталю та німецько-єврейської школи, спеціально внесли пропозицію про запровадження надбавки на кошерне м'ясо, бо тільки ортодоксальні будуть обтяжені нею, в той час як ті, що не споживають кошерного м'яса, отримають від неї користь.

Звичайно, особи, що нижче підписалися, цілком розуміють бажання допомогти нужденним і дати дітям якомога краще виховання й постійно доводили це тим, що організовували поміж

себе щотижня збір коштів і надавали допомогу хворим. При цьому невідомо жодного випадку, щоб якомусь убогому чи хворому не було надано відповідної допомоги.

Подібним же чином, а саме шляхом старанного покриття необхідних витрат, вони планують і в майбутньому утримувати новозаснований заклад, не вдаючись при цьому до потреби запровадження податку на найнеобхідніший продукт.

Тому побоюючись, що Висока інстанція через маніпуляції з боку цих німецьких євреїв, які прикриваються благородною метою, не зможе не допустити запровадження цієї надбавки, всі вірнопіддані, що підписалися нижче відповідним чином уже неодноразово надсилали свої пропозиції високому Міністерству внутрішніх справ. Останнє, за нашими даними, зрозумівши хитрі наміри цих німецьких євреїв, вирішило, що дозвіл на запровадження надбавки може дати тільки Ваша ц[ісарсько]-к[оролівська] Величність.

Страх перед тим, що нахабство цих хитрих і самовпевнених німецьких євреїв візьме верх над відданими батьківській вірі так званими ортодоксальними євреями і що прийняття рішення щодо запровадження надбавки на м'ясо буде Вашій ц[ісарсько]-к[оролівській] Величності обтяжливим, змушує нас подати до ніг Вашої Високості це клопотання і вірнопіддано просити прийняти рішення про те, що створення шпиталю в Чернівцях за умови, коли один уже існує, в жодному випадку не є необхідним. [А якщо створення шпиталю все-таки відбудеться], він може існувати на добровільні пожертви всіх без винятку, в тому числі німецьких, євреїв. У цьому випадку необхідно створити комітет, до складу якого входили б не тільки керівники єврейської релігійної громади та німецькі євреї, а й представники ортодоксальної [частини], співвідносно з чисельністю кожного класу, на виборній основі. І щоб до його компетенції належало право перевірки доцільності і розмірів цих установ, прийняття рішення про пропорційний розподіл готівкових внесків та недопущення будь-яких надбавок на продукти харчування, а також подання його на затвердження Ва-

шій ц[ісарсько]-к[оролівській] апостольській Величності або іншій Високій інстанції.

Про прийняте рішення вірнопіддано просимо Вашу Високість інформувати місцевого окружного рабина Самуеля Горовіца.

*Файбіш Зільберштайн
Хаїм Ляйб Грос
Мозес Бер Кунц
Герш Тулекман
Саломон Альтман
Айзик Альтман
Ісак Тіфер
Маєр Метцгер
Абрагам Фурман
Абрагам Тодріс
[Всього 40 підписів]*

Оригінал. Рукопис. Переклад з німецької.

Джерело: ДАЧО. – Ф.3. – Оп.1. – Спр.187. – Арк.53-54.

№ 17

**ПИСЬМОВЕ ПІДТВЕРДЖЕННЯ
БАТЬКІВСТВА БЕНЬЯМІНА ТІТТІНГЕРА**

15 січня 1856 р.

Я, Беньямін Тіттінгер, засвідчую, що є батьком дівчинки Байле повністю Берти, народженої моєю першою дружиною Рахель місяця вересня 1834 року у будинку № 279, і посилаюсь, у зв'язку з тим, що повитуха уже покійниця, на свідків Сані Геллер та Герша Пікера.

Одночасно я засвідчую, що доводжуся батьком дівчинки Хайе Мані повністю Кароліни, народженої моєю другою дружиною Мірл місяця жовтня 1850 року в будинку № 1362, і посилаюсь при цьому на акушера Перла Вітцінгера та свідків Абрагама Шлезінгера і Сані Геллер.

Чернівці, дата

Підпис

Беньямін Тіттінгер

Оригінал. Рукопис. Переклад з німецької.

Джерело: ДАЧО. – Ф.3. – Оп.2. – Спр.1777. – Арк.111.

№ 18
**ПИСЬМОВЕ ПІДТВЕРДЖЕННЯ
БАТЬКІВСТВА НАФТАЛІ ТІТТІНГЕРА**

2 квітня 1856 р.

Я, що нижче підписався, Нафталі Тіттінгер, засвідчую цим, що є батьком дівчинки Рози, народженої 14 лютого 1850 року моєю дружиною Джетті Тіттінгер у будинку № 38, та дівчинки Гонори, народженої 29 вересня 1852 року моєю, уже згаданою вище, дружиною у будинку № 38, і посилаюся щодо першої дитини на повитуху Сару Леа Кінсбруннер та свідків Абрагама Шлезінгера і Лейбіша Зінгера, щодо другої – на акушера Перла Вітцінгера та вищеназваних свідків.

Чернівці, дата

Підпис

Нафталі Тіттінгер

Оригінал. Рукопис. Переклад з німецької.

Джерело: ДАЧО. – Ф.3. – Оп.2. – Спр.1777. – Арк.110.

№ 19

**ПОВІДОМЛЕННЯ
ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ПОВІТОВОЇ УПРАВИ
ПРО СТАН РОБОТИ ЩОДО РЕГУЛЮВАННЯ
СТАНОВИЩА ЄВРЕЇВ
ТА ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЇХ МЕТРИЧНОГО ОБЛІКУ**

29 серпня 1856 р.

Високоповажна

Його цісарської і королівської Величності Крайова управо!

На виконання найвищого розпорядження від 8-го серпня ц. р. число 11203 з посиланням на наше повідомлення від 31-го березня 1856 року число 1003 покірно повідомляємо Його цісарсько-королівської Величності Крайовій управі, що в населених пунктах, які належать до тутешнього повіту, немає жодної єврейської громади, а отже жодного даяна чи кантора. Єврейське землеробське населення дуже малочисельне. Інших євреїв – шинкарів та інших спекулянтів – навпаки, буває по селах інколи дуже багато, до того ж вони у постійному русі. У своїх релігійних справах усі вони задовольняються послугами даянів у містах Чернівці та Серет залежно від віддаленості останніх від місць їх проживання. Своїх дітей вони виховують в домашніх умовах.

Ані кількість цих євреїв, ані віддаленість від сусідніх міст і містечок не роблять наразі необхідним об'єднання кількох населених пунктів задля призначення та утримання свого власного рабина. При цьому до уваги слід також взяти й ту обставину, що знайти потрібні в такому випадку кошти, з огляду на майновий стан тутешніх євреїв, було б не під силу.

Задля здійснення нагляду за фактами народження, вступу у шлюб або смерті євреїв як чоловічої, так і жіночої статі було б необхідним під страхом накладення відповідного штрафу зобов'язати голів сімей, враховуючи їх надзвичайну розпо-рошеність у селах, до невідкладної реєстрації в правліннях як християнської, так і єврейської громад, а правління місцевих

громад та Його цісарсько-королівської Величності жандармерію
зобов'язати до здійснення контролю за цим.

Чернівці, дата

Підпис

Оригінал. Рукопис. Переклад з німецької.

Джерело: ДАЧО. – Ф.3. – Оп.2. – Спр.1777. – Арк.39.

№ 20
**ПОВІДОМЛЕННЯ
КІЦМАНСЬКОЇ ПОВІТОВОЇ УПРАВИ
ПРО СТАНОВИЩЕ ЄВРЕЙСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ
НА ТЕРИТОРІЇ ПОВІТУ ТА МІРКУВАННЯ
ЩОДО ЙОГО РЕГУЛЮВАННЯ**

11 листопада 1856 р.

Високоповажна

Його цісарсько-королівської Величності Крайова управо!

Згідно з найвищими указами від 14 лютого і 8 серпня п[оточного] р[оку] числа 20967 та 11203 покірно направляємо Його цісарсько-королівської Величності Крайовій управі наступний звіт.

Хоча в нашому повіті немає самостійної єврейської громади, в тутешніх населених пунктах знаходиться велика кількість єврейських сімей, які, на горе місцевого населення, точніше, селян, займаються шинкарством або іншими спекуляціями.

Після того, як згідно з новими розпорядженнями євреї отримали право проживати в сільській місцевості, вони настільки переповнили села, що селянство, яке тепер остаточно потрапило під їх шкідливий вплив і занепало як у моральному, так і матеріальному відношенні, за таких умов навряд чи ще має сподівання позбутися цього тягаря.

Єврей уміє задурити темного селянина, нав'язати йому у борг гроші чи горілку, за які потім забирає у нього за надзвичайно заниженою ціною урожай.

Здійснення контролю з боку Його цісарсько-королівської Величності повітової управи є в цьому відношенні неможливим, оскільки єдиною владою в сільській місцевості є лише обрані з середовища місцевої громади сільські старости. Хитрим євреям вдається здобути прихильність останніх і, таким чином, безкарно чинити всякі махінації і кривди щодо селянина.

Згідно з поданими нашій управі сільськими старостами даними, в тутешньому повіті проживають понад 200 єврейських

сімей, або приблизно 1000 осіб. З них зареєстрованими є лише дуже мала частина. Інша частина, хоча вже протягом тривалого часу проживає на території повіту, взагалі ніде не зареєстрована. Так само навряд чи зареєстрованою є й та їх частина, яка, маючи паспорти з попередніх місць проживання, знайшла у тутешньому повіті який-небудь заробіток і проживає тут уже довгий час.

Одна частина тутешніх єврейських сімей належить до єврейських громад Садагури, або Чернівців, інша – навпаки, до Снятина чи Заліщиків. Ще інша зовсім нікуди не належить.

І оскільки в тутешньому повіті немає жодного єврейсько-го молитовного будинку, жодного даяна, кантора чи різника, то й ведення належного їх [євреїв] обліку в жодному випадку не бачиться можливим, тим більше, що навіть у містах їм вдається уникати реєстрації.

Як свідчить прикладений до цього протокол, під час опитування, проведеного серед тутешніх євреїв, останні висловили пропозицію, аби з-поміж них було вибрано трьох довірених осіб, які б відповідали за ведення метричних книг. Але й за такої обставини мала б все-таки існувати особа, котра б вела канцелярію, бо жодна із запропонованих осіб через свої приватні гешефти не має змоги це робити.

Що стосується шкільництва, то щодо цього не існує можливості вчинити іншим чином, ніж примусити єврейських дітей до відвідування тривіальних шкіл, які запроваджуються майже в кожному селі повіту. Тим більше, що внаслідок своєї розпорошеності, при якій лише щонайбільше 20 єврейських сімей знаходяться в одному селі, утримання ними власного учителя не є можливим.

Саме з цієї ж причини, а також через відсутність єврейсько-го молитовного будинку не є також можливим призначення повітового рабина. Подібне могло б бути можливе лише тоді, коли б усі євреї, що проживають у селах, були в них приписані, а потім об'єднані в рамках однієї єврейської громади. Тільки в такому випадку для них можна було б призначити повітового рабина з по-

стійним місцем перебування в Кіцмані. Щодо можливих у зв'язку з цим видатків, то, з огляду на майновий стан тутешніх євреїв, жодних заперечень немає.

Що стосується об'єднання тутешніх євреїв з єврейськими громадами сусідніх повітів з метою призначення і утримання дійсного рабина, то, навпаки, такої можливості немає. У цьому зв'язку можна було б тільки зауважити, що, за відсутності можливості мати свого повітового рабина, весь повіт потрібно було б поділити на дві частини і приєднати євреїв однієї з них до Садагури, а другої – до Снятина.

*Кіцмань, дата
[Підпис нерозбірливий]*

Оригінал. Рукопис. Переклад з німецької.

Джерело: ДАЧО. – Ф.3. – Оп.2. – Спр.1777. – Арк.46-48.

**ПОВІДОМЛЕННЯ
СТОРОЖИНЕЦЬКОЇ ПОВІТОВОЇ УПРАВИ
ПРО СТАН РОБОТИ ЩОДО ЗАПРОВАДЖЕННЯ
ЄВРЕЙСЬКИХ МЕТРИЧНИХ КНИГ**

17 грудня 1856 р.

Високоповажна

Його цісарсько-королівської Величності Крайова управо!

На виконання високих указів від 8-го листопада 1855 року число 19192, від 14 лютого п[оточного] р[оку] число 20697 та від 8 серпня п[оточного] р[оку] число 11203 направляємо Його цісарсько-королівської Величності Крайовій управі наступний звіт про запровадження єврейських метричних книг.

Відразу по отриманні вищезгаданого указу з числом 19192 місцева Його цісарсько-королівської Величності повітова управа вжила різноманітних заходів щодо його виконання. Щоправда, старання не дали результатів, оскільки в підпорядкованому повіті не було раніше і нема тепер жодного даяна³⁵ чи кантора.

На підставі отриманого з числом 20697 указу було дане доручення керівництву сільських громад Сторожинця, Панки, Ропчі, Іджештів, Чудея, Красної та Банилова Волоського призначити з числа достойних осіб єврейського віросповідання канторів і разом з ними здійснювати метричну реєстрацію. Але позаяк ні сільські судді, ні євреї не вміють читати і писати, то й ці заходи виявились безуспішними.

Згідно з останнім указом число 11203 від 30 листопада ц[ього] р[оку] було проведено збори усього єврейського населення, яке проживає на території підпорядкованого повіту, під час яких було обговорено питання облаштування освітянської справи, внутрішньої організації та інших сфер життя. При цьому присутні заявили, що, враховуючи ту обставину, що в тутешньому повіті немає єврейської громади, вони хотіли б належати до чернівецької громади і підлягати чернівецькому даяну, а дітей віддавати на навчання до сільських християнських шкіл.

Тоді ж на підставі виданого чернівецьким рабином і подано-го тут для найвищого ознайомлення свідочтва відповідальним за ведення метричних книг було призначено місцевого комерсанта Соломона Ангауха. Всі проживаючі на території повіту євреї обіцяли платити йому 100 флоринів чиншу на рік, щоб він не приховував жодного факту народження, шлюбу та смерті і старанно реєстрував усі подібні випадки. Для нагляду за цією важливою справою в різних населених пунктах було призначено 6 довірених осіб, котрі повинні тісно співпрацювати з метрикуляром і відзначати будь-які зміни, які відбулися на підзвітній їм території, і не в останню чергу також будь-які приховування.

Тутешня Його цісарсько-королівської Величності управа вважає, що у такий спосіб стосовно запровадження єврейських метричних книг вона вчинила відповідно, і намагатиметься, щоб новопризначений метрикуляр, попередньо завівши реєстраційну книгу, якнайшвидше подав чернівецькому рабинату³⁶ відомості про факти народжень, шлюбів і смертей за 1854 рік.

Між іншим, на думку тутешньої управи, метрикуляр мав би скласти службову присягу. Тому просимо Вашої ласки надіслати нам подальші вказівки.

*Сторожинець, дата
[Підпис нерозбірливий]*

Оригінал. Рукопис. Переклад з німецької.

Джерело: ДАЧО. – Ф.3. – Оп.2. – Спр.1777. – Арк.37-38.

№ 22
ЛИСТ

**МІНІСТЕРСТВА ВІРОВИЗНАНЬ ТА ОСВІТИ
АВСТРІЇ ДО КРАЙОВОГО УРЯДУ БУКОВИНИ
СТОСОВНО ВІДМІНИ ОКРЕМИХ ПОЛОЖЕНЬ
ШЛЮБНОГО ЗАКОНОДАВСТВА**

11 серпня 1857 р.

Відмінивши своїм указом від 9 липня 1856 року розпорядження урядового декрету від 14 грудня 1810 року (§ 470 політ[ичного] шкільного Кодексу) про те, що в усіх єврейських школах книга Бней-Ціон повинна використовуватися як дійсний підручник, Міністерство віровизнань та освіти не бачить тепер також необхідності у виконанні наступного розпорядження згаданого урядового декрету, а також урядових декретів від 24 січня та 21 лютого 1811 р. числа 800 та 2012, згідно з якими жодному єврейському юнакові чи дівчині не дозволяється видавати дозвіл на вступ у шлюб без попереднього складання іспиту щодо змісту цієї книги в присутності одного службовця від повітової влади, одного від магістрату чи домініальної влади, а також рабина чи даяна.

Надалі нормою щодо цього має бути, щоб євреї, які вступають у шлюб, задля отримання політичного дозволу на шлюб підтверджували свої достатні знання релігії свідцтвом від рабина.

Щоправда, для Галичини урядовим декретом від 13 червня число 11048 було встановлено, що кожна єврейська пара, що вступає в шлюб, повинна в повітовій управі у присутності її голови та ще одного її службовця чи повітового секретаря скласти строгий іспит зі всіх передбачених дисциплін директорам християнської та єврейської шкіл, які знаходяться за місцем розташування повітової управи. Враховуючи це, Його цісарсько-королівської величності Крайовий уряд має до 15 числа наступного місяця надіслати нам свої міркування щодо того, чи потрібно без застережень відмінити також і цей припис

та задовольнятися в майбутньому як доказом відповідними свідоцтвами народних шкіл.

Відень, дата
За міністра
молодший державний секретар
[Підпис нерозбірливий]

Оригінал. Рукопис. Переклад з німецької.

Джерело: ДАЧО. – Ф.3. – Оп.2. – Спр.1777. – Арк.32.

ЗВЕРНЕННЯ ПРАВЛІННЯ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ЄВРЕЙСЬКОЇ РЕЛІГІЙНОЇ ГРОМАДИ ДО ЄВРЕЇВ БУКОВИНИ З ПРИВОДУ ШЛЮБІВ

17 червня 1860 р.

Виконуючи цісарське розпорядження від 29 листопада 1859 року про шлюби євреїв, Його ц[ісарсько]-к[оролівської] Величності Крайова управа надіслала рабинату детальні вказівки від 1 лютого 1860 року ч. 1116.

Беручи до уваги це високе розпорядження та наказ Високої Крайової управи, нижчепідписані вважають себе зобов'язаними підготувати наступне звернення.

Євреї Буковини! В надії на природний розум, даний кожній людині Всевишнім, ми звертаємось до Вас, наших братів у вірі, щоб більш чітко роз'яснити Вам важливість і значимість цього розпорядження.

Ми сподіваємось, що наші прості, проте правдиві слова знайдуть розуміння та відгук у всіх серцях.

На наш превеликий жаль, ми повинні визнати, що лише деякі з місцевих євреїв дотепер одружились згідно з крайовими законами і що з цієї причини кількість тутешніх дітей, народжених протягом року в законно створених сім'ях, співвідноситься з [кількістю дітей] в незаконно створених сім'ях у Чернівцях – як 8 до 100, а у громадах-філіях – як 1 до 1000. [Основну] перешкоду, яка, на думку багатьох, полягала в тому, що для [законного] вступу в шлюб необхідно було скласти іспит у початковій народній школі та отримати від місцевої влади шлюбну ліцензію, відповідно до § 124 Кодексу Законів всемилостиво ліквідовано.

Відтепер кожен єврей, який бажає одружитися, повинен дотримуватися тільки тих положень Кодексу Законів у сфері шлюбного права та вказівок органів політичної влади, які продовжують залишатися чинними.

Головними умовами для вступу у законний шлюб є наступні:

1. Досягнення нареченим межі другого вікового рівня, що настає з 1 січня наступного після виповнення двадцятидворічного віку року; очевидна або констатована рішенням призовної комісії непридатність нареченого до військової служби чи, нарешті, законне звільнення від призову до армії, якщо бажуючому вступити в шлюб, що належить до одного з двох вікових рівнів військовозобов'язаних, до цього з поважних причин у винятковому порядку крайовою владою вже не було надано дозвіл на одруження.
2. Триразове поспіль оголошення заручин у головній синагозі за місцем проживання обох наречених у суботні дні³⁷ та на свята. Там, де немає синагоги, оголошення про заручини здійснюється місцевою владою в головних і філіяльних громадах, до яких приписані наречені, у вищеназваний спосіб.
3. Повноліття наречених, а у випадку неповноліття – дозвіл законного батька чи опікуна і судової установи.
4. Проведення вінчання законним і авторизованим місцевою владою рабином або релігійним служкою головної громади одного з наречених у присутності двох свідків та занесення цього акта уповноваженою особою для підтвердження його чинності у книгу реєстрації шлюбів.
5. Наявність у військовозобов'язаних осіб шлюбної ліцензії, виданої військовою установою. Відсутність причин, передбачених у 1 і 5 пунктах, не свідчить про незаконність шлюбу. В інших випадках порушення цих умов не допускається і тягне за собою визначені законом штрафні санкції та наслідки.

Так само для повної законності шлюбу достатнім може вважатися й одноразове оголошення заручин, а у виняткових випадках наречені можуть скласти клятву, передбачену § 86 Кодексу Законів, під наглядом відповідної установи.

За звичайних обставин повинні відбутися всі три оголошення про заручини, і якщо немає відповідного дозволу Його ц[ісарсько]-к[оролівської] Величності крайової влади, то за невиконання [цих вимог] передбачається покарання.

Великої помилки припускаються ті, що вважають, ніби згадана вище цісарська милість поширюється на всі шлюби, які були таємно укладені раніше. Адже ця пільга поширюється винятково на ті шлюби, які були укладені, хоча й без дозволу крайових властей, але з дотриманням усіх інших законів.

І оскільки всі місцеві шлюби, які уклалися або без дозволу властей, або без триразового оголошення, або також без участі чинного рабина чи уповноваженої ним особи, не були, як наслідок, занесені у метричну книгу шлюбів крайового рабинату, то вони не підпадають під цю Високу милість і вважаються, як і раніше, незаконними.

Всі ті, що живуть у незаконному шлюбі, повинні повінчатись у вищезазначений спосіб як наречені.

Той, хто не зважатиме на ці застереження, переступатиме крайові закони і чинитиме цим самим супроти Бога, який у Святому Писанні дуже часто вказує на обов'язок дотримуватися світських законів.

Особа, яка зумисне порушує закон, не може заслуговувати на повагу інших та підлягає накладенню штрафу.

Найтяжчими наслідками, до яких призводить незаконний шлюб, є наступні:

1. Болісне усвідомлення того, що ти завжди є порушником закону.
2. Загроза штрафів, які передбачені відповідними законами та розпорядженнями як для самих наречених, так і для тих, що сприяють незаконному вінчанню.
3. Жінка, що перебуває в незаконному шлюбі, може бути покинута її чоловіком будь-коли, тому що незаконно одружена жінка не може зобов'язати чоловіка до виплати їй аліментів. Також є багато й інших взаємних втрат, які виникають у повсякденному житті.

4. Єдиний син незаконно одружених батьків, а також незаконно одружений батько кількох дітей втрачають право на звільнення від військової служби.
5. Жінка, що перебуває у незаконному шлюбі, не може мати прізвища свого чоловіка та претендувати на спадок. Так само чоловік, який перебуває у незаконному шлюбі, не може успадкувати майно дружини, навіть у тих випадках, коли успадкування передбачене законом.
6. Діти, народжені в такому шлюбі, вважаються незаконно народженими й не мають права на спадок батька або інших родичів по батьківській лінії і навіть не можуть носити батькове прізвище. Навіть у Чернівцях відомі випадки, коли такі діти були позбавлені спадщини родичами свого незаконно одруженого батька, хоча вони за приписами єврейської релігії вважалися законно народженими.
7. Батьки, які перебувають у незаконному шлюбі, не можуть дати дозвіл на одруження їхніх неповнолітніх дітей. Для таких дітей ще за життя батька, який не може мати батьківських прав щодо його незаконно народжених дітей, мусить бути призначений опікун, який у випадку одруження своїх підопічних має зробити відповідну заяву та отримати дозвіл в установі з питань опікунства.

Оскільки вищезазначені вимоги щодо шлюбу є легкими для виконання, то тим більшим злочином вважатиметься подальше перебування у незаконних шлюбах. Хочеться вірити, що ми достатньою мірою переконали вас і що ніхто не захоче більше вступати у незаконний шлюб, виправдовуючись незнанням [законів].

Дорогі брати! Виявіть себе достойними Найвищої милості нашого благородного монарха, який нас по-батьківськи любить і невтомно робить нам добро.

Тож поважайте Його закони та настанови, і цим ви самі за-
служите на повагу і здобудете Найвищу милість нашого славет-
ного Пана та Цісаря.

*Чернівці, дата
Крайовий рабин
д-р Лазар Еліас Ігель³⁸
Правління єврейської громади:
Я[коб] Рубінштейн,
М[ендель] Амстер,
Йоах[ім] Тіттингер*

Оригінал. Друкований відбиток. Переклад з німецької.
Джерело: ДАЧО. – Ф.1. – Оп.2. – Спр.2613. – Арк.5-8.

№ 24
ДОНОС
ЖИТЕЛЯ ЧЕРНІВЦІВ ІЦІА ВАЙБЕЛЯ
НА АДРЕСУ БУКОВИНСЬКОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ
МИТРОПОЛІЇ ПРО ВИКОРИСТАННЯ
ЖИТЕЛЯМИ ІУДЕЙСЬКОЇ ВІРИ ХРИСТИЯН
ЯК ЧЕЛЯДЬ ТА ДОМАШНЮ ПРИСЛУГУ

21 серпня 1860 р.

Ваша Екселенціє!

Я, що нижче підписався, тутешній міщанин, благонадійний патріот і Ваш покірний слуга, наслідуюсь повідомити Вам, що в Чернівцях майже усі без винятку євреї, як освічені, так і ортодоксальні, використовують як домашню прислугу, а саме покоївок, кухарок, годувальниць, лакеїв, їздових, кучерів і т. д., осіб християнської віри, хоча це було заборонено ще в 1853 році. Через те, що прислуговуючи євреям, ці християни змушені працювати в усі вихідні і святкові дні, вони не мають змоги задовольняти свої релігійні потреби. Вони не ходять до церкви, не чують Божого слова і, залишені напризволяще, морально деградують і втрачають розсудливість.

Смирено доводячи вищезазначене до Вашого відома, наслідуюсь також висловити свою думку, що так само, як жоден єврей не прислуговує християнину, жодний християнин не повинен служити у єврея. Адже, згідно із законом, ситуація, коли, зі слів освічених євреїв, вони можуть тримати прислугу з числа німців чи православних, неприпустима.

Чернівці, дата
Іцїс Вайбель

Оригінал. Рукопис. Переклад з німецької.

Джерело: ДАЧО. – Ф.320. – Оп.4. – Спр.114. – Арк.174.

**КЛОПОТАННЯ
ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ЄВРЕЙСЬКОЇ РЕЛІГІЙНОЇ
ГРОМАДИ ПРО ДОВІЧНЕ ЗАТВЕРДЖЕННЯ
ЛАЗАРЯ ЕЛІАСА ІГЕЛЯ КРАЙОВИМ РАБИНОМ**

15 травня 1862 р.

Вельмишановна

Його цісарсько-королівської Величності Крайова управо!

Правління єврейської релігійної громади та багато її членів звернулися до Його цісарсько-королівської Величності Крайової управи з проханням про призначення д-ра Лазаря Еліаса Ігеля крайовим рабином на постійний термін.

Ми, що нижче підписалися, з великим пошануванням приєднуємося до цього справедливого і правомірного прохання й хочемо виказати на його підтримку наступні мотиви.

Закон, за яким рабин обирався тільки на три роки, з'явився за часів, коли гостро відчувалася нестача здібних кандидатів на цю посаду, коли в Австрійській державі не було жодної школи рабинів і тому від них вимагалися лише знання в обсязі звичайної школи. З цієї причини, а також, дбаючи про благо євреїв, мудрий законодавець наділив їх правом трирічних виборів, щоб, у разі невдалого вибору, вони могли вибрати собі іншого рабина.

Але тепер, коли нашим рабином є доктор філософії і теології, багаторазове обрання якого було нашим твердим бажанням, даний порядок не може дотримуватися, тим більше, що в усій Галичині немає рабина з такою великою кількістю чеснот, а в усіх інших провінціях рабин обирається на постійний термін.

До того ж, оскільки йозефінський єврейський Статут встановлює одноразове переобрання повітового рабина, а про крайового рабина в тій частині закону, яка регламентує дане питання, нема й згадки, то до д-ра Ігеля, який виконує функції крайового рабина, він не може бути застосований.

Ми хочемо також звернути увагу Його цісарсько-королівської Величності Крайової управи на ту обставину, що

повторні вибори крайового рабина у нас можуть стати приводом для брудних махінацій і численних конфліктів. Це заважає рабину виконувати його функції і викликає постійне хвилювання, що вибори можуть бути не на його користь, через що він і його сім'я залишаться без засобів до існування.

Тому ми просимо Його цісарсько-королівської Величності Крайову управу підтримати громаду в її загальнокорисних намаганнях, до яких належить також і дане прохання, й призначити д-ра Л. Е. Ігеля, за сприяння якого за такий короткий період з'явилися школа на 8 класів та інші заклади, крайовим рабином Буковини на постійній основі.

*Чернівці, дата
Через свого уповноваженого
Якоб Розенцвайг,
Берич Рубінштейн
[Всього 54 підписи]*

Оригінал. Рукопис. Переклад з німецької.

Джерело: ДАЧО. – Ф.1. – Оп.2. – Спр.4190. – Арк.1-3.

№ 26
ЛИСТ
ДЕРЖАВНОГО МІНІСТЕРСТВА АВСТРІЇ
НА АДРЕСУ БУКОВИНСЬКОЇ КРАЙОВОЇ
УПРАВИ ЩОДО ВИРІШЕННЯ СПРАВИ
ПРО ПОДАЛЬШЕ ПЕРЕБУВАННЯ НА ПОСАДІ
КРАЙОВОГО РАБИНА ЛАЗАРЯ ЕЛІАСА ІГЕЛЯ

1862 р.

У зв'язку з тим, що д-р Ігель вважається не тільки рабином Чернівців, але й також усього краю, і у цій своїй якості є одночасно рабином кожної окремо взятої єврейської громади, враховуючи також законоположення, згідно з яким вибори крайового рабина мають відбуватися кожні три роки, державне міністерство не бачить можливості для прийняття рішення про довічне перебування д-ра Ігеля на посаді крайового рабина на прохання тільки чернівецької громади, без згоди інших, однаково повноправних у цьому відношенні, громад краю.

Якщо уряд йтиме назустріч відповідним прагненням освіченої частини тамтешніх євреїв³⁹, то, з іншого боку, він змушений буде також визнати законними релігійні потреби і почуття іншої частини, а також у рамках закону створити належні умови для їх задоволення.

Однак за умов того розбрату, який останнім часом виник між обома згаданими фракціями, постає питання, наскільки норми йозефінського законодавства⁴⁰ щодо виборів рабина в Галичині і Буковині відповідають теперішнім реаліям, і які зміни існуючих положень видаються найбільш необхідними?

Тому Його ц[ісарсько]-к[оролівської] Величності Крайовій управі необхідно вивчити і обговорити питання врегулювання даної справи, а результат разом з відповідними пропозиціями надіслати Нам до кінця цього року.

Втім, оскільки наведені Його ц[ісарсько]-к[оролівської] Величності Крайовою управою міркування на користь прохання Чернівецької єврейської громади про довічне залишення д-ра

Ігеля на посаді тамтешнього і крайового рабина заслуговують на увагу, – особливо з огляду на те, що проведення нових виборів за умов надзвичайної схвильованості обох таборів є тим більше небажаним, і що теперішні умови функціонування рабинату на Буковині в ході майбутнього обговорення, ймовірно, зазнають змін, і до того ж що останній трирічний термін [діяльності д-ра Ігеля на посаді крайового рабина] збіг ще в жовтні 1861 року, – вважаємо доцільним дозволити, щоб д-р Ігель, як виняток, виконував функції крайового рабина ще один трирічний термін, тобто до кінця жовтня 1864 року, без проведення виборів.

Таким чином, проблему, зазначену в рапорті Його ц[ісарсько]-к[оролівської] Величності Крайової управи від 20 травня ц[ього] р[оку] ч. 7146, текст якого повертаємо Вам назад, вважаємо вичерпаною.

Відень, дата
[Підпис нерозбірливий]

Оригінал. Рукопис. Переклад з німецької.

Джерело: ДАЧО. – Ф.3. – Оп.2. – Спр.2613. – Арк.135-136.

**ДЕРЖАВНОГО МІНІСТЕРСТВА АВСТРІЇ
БУКОВИНСЬКІЙ КРАЙОВІЙ УПРАВІ
СТОСОВНО ФУНКЦІЙ КРАЙОВОГО РАБИНА***26 жовтня 1864 р.*

Як видно з повідомлення від 25 травня ц[ього] р[року] ч. 16537, Його ц[ісарсько]-к[оролівської] Величності Крайова управа вирішенням проблем, пов'язаних з облаштуванням рабинату на Буковині, вважає зміну системи виборів крайового рабина.

Практичне втілення цієї пропозиції було б, однак, лише частковим усуненням існуючих недоліків.

Буковина нараховує 24 тис. євреїв, для яких функцію душ-пастора покликаний виконувати крайовий рабин, що знаходиться в Чернівцях. Виконання цього завдання через свою природу і внутрішню суть супроводжується великими труднощами.

Тому виникає питання, а чи не краще було б поділити усе єврейське населення Буковини на окремі громади, кожна з яких мала б свого окремого рабина. Завдяки такому поділу могли б бути створені умови для більш справедливого ставлення до обох існуючих у середовищі євреїв угруповань, ніж воно є тепер, коли один рабин може задовольняти одну сторону, тоді як інша сприймає його з огидою чи, принаймні, з недовірою.

З огляду на вищевикладене, Його ц[ісарсько]-к[оролівської] Величності Буковинській крайовій управі необхідно зважити, яким чином буковинське єврейство можна було б поділити на окремі релігійні громади та подати щодо цього свої висновки.

В разі, якщо буковинське єврейство має спільне майно, то слід викласти свої міркування також і щодо того, як бути з ним після можливого поділу. Те ж саме стосується й питання щодо збереження посади крайового рабина з огляду на окреслені ймовірні зміни.

Його ц[ісарсько]-к[оролівської] Величності Крайова управа може на свій власний розсуд у належний спосіб звернутися до

компетентних осіб з числа євреїв, щоб дізнатися їхні думки щодо цієї справи. Достовірний звіт очікуємо за два місяці.

Відносно того, чи потрібно проводити перевибори крайового рабина д-ра Ігеля, до прийняття рішення все має залишатися так, як є. Останній має продовжувати виконувати свої функції, як це було дотепер.

*Відень, дата
За державного міністра
[Підпис нерозбірливий]*

Оригінал. Рукопис. Переклад з німецької.

Джерело: ДАЧО. – Ф.3. – Оп.2. – Спр.2613. – Арк.193.

№ 28

ОГОЛОШЕННЯ

ЧЕРНІВЕЦЬКОГО МІСЬКОГО МАГІСТРАТУ ПРО ЗАТВЕРДЖЕННЯ СТАТУТУ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ЄВРЕЙСЬКОЇ РЕЛІГІЙНОЇ ГРОМАДИ

2 липня 1871 р.

Оголошення

Високоповажний Його ц[ісарсько]-к[оролівської] Величності Крайовий уряд своїм Указом від 20 червня 1871 року ч. 4962 затвердив статут Чернівецької єврейської релігійної громади. При цьому повідомляється, що два примірники затвердженого статуту знаходитимуться в службовому приміщенні першого департаменту магістрату, і від сьогодні впродовж 30 днів у робочі години є доступними для ознайомлення.

Всі, хто вважає, що статут порушує їх інтереси, можуть опротестувати його у Високоповажному Його ц[ісарсько]-к[оролівської] Величності Міністерстві віровизнань та освіти шляхом внесення впродовж 30 днів з моменту оприлюднення цього оголошення відповідної скарги до Високоповажного Його ц[ісарсько]-к[оролівської] Величності Крайового уряду.

*Чернівці, дата
Від магістрату
бургомістр
Кохановський*

Оригінал. Рукопис. Переклад з німецької.

Джерело: ДАЧО. – Ф.3. – Оп.4. – Спр.2231. – Арк.35.

№ 29
ІЗ СТАТУТУ
ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДЛЯ ХЛОПЦІВ І ДІВЧАТ
«ТАЛМУД-ТОРИ» ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ЄВРЕЙСЬКОЇ
ОРТОДОКСАЛЬНОЇ ГРОМАДИ⁴¹

19 липня 1872 р.

А. Структура школи

§ 1

Єврейсько-німецька чотирикласна початкова школа для хлопців і дівчат «Талмуд-Тора»⁴² Чернівецької ортодоксальної єврейської громади створена на початку 1872/73 навчального року коштом цієї релігійної громади і утримується за рахунок дотацій, виручених із внесків її членів на школу та податку на кошерне м'ясо. Тому вона вважається публічною, а її учительський персонал за визначених тут передумов має всі передбачені права і обов'язки.

Правління Чернівецької ортодоксальної єврейської громади залишає за собою право, за погодженням з Його ц[арсько]-к[оролівської] Величності Крайовою шкільною радою, встановлювати порядок призначення вчителів цієї школи.

§ 2

Ця школа складається:

- а) з чотирьох класів та одного підготовчого класу;
- б) крім вивчення обов'язкових предметів, 4 години на тиждень відводиться для викладання необов'язкових предметів, а саме: «Шульхан Аруху»⁴³, «Агади»⁴⁴ та інших єврейських релігійних традицій «Мінгагім»⁴⁵ для хлопців старших класів.

§ 3

- а) мовою викладання навчальних предметів в усіх чотирьох класах є німецька;
- б) обов'язковими в усіх чотирьох класах є викладання передбачених законодавством німецької та єврейської мов, а також іудейської релігії.

Для хлопців, окрім вищеназваних навчальних предметів, обов'язковим є вивчення коментарів «Раші» до [книг] Біблії.

Б. Навчальний план

§ 4

Для усіх чотирьох класів школи для хлопців і дівчат, відповідно до закону та існуючих розпоряджень щодо єврейських шкіл, визначальним є вищезазначений (§ 3, част. б) навчальний план, за винятком того, що хлопцям додатково викладаються коментарі «Раші» до [книг] Біблії.

§ 5

В підготовчому класі для хлопців і дівчат до 6 років викладаються основи єврейської мови по 4 години щоденно: 2 години зранку і 2 години після обіду.

§ 6

Крім обов'язкових навчальних предметів (§ 2, част. б) у школі викладаються й такі необов'язкові дисципліни, як: «Шульхан Арух», «Агада» та інші єврейські релігійні традиції «Мінгагім» для хлопців обсягом 4 години на тиждень.

В. Шкільний фонд

§ 7

Для всіх чотирьох класів школи для хлопців і дівчат встановлюється грошовий внесок у розмірі один гульден щомісячно.

§ 8

Внесок за навчання в підготовчому класі складає один гульден щомісячно.

§ 9

Окрім встановленої § 7 щомісячної плати за вивчення обов'язкових предметів, внесок за вивчення необов'язкових предметів (§ 2, част. б і § 6) складає два гульдени щомісячно.

§ 10

Правління єврейської ортодоксальної громади з метою заохочення за обґрунтованим клопотанням дирекції школи може

звільнити від плати за навчання найстаранніших учнів та учениць.

Г. Персонал

§ 11

а) Вчительський колектив складається з:

1. Директора.
2. Чотирьох німецьких учителів.
3. Трьох єврейських учителів.
4. Двох учительок.
5. Трьох допоміжних учителів.

б) При призначенні на посади вчителів особливу увагу слід звертати на те, щоб серед них були такі, які достатньою мірою володіють знаннями відповідно до вимог § 3 і § 6.

в) Для викладання предметів німецькою мовою можуть використовуватися також і вчителі-християни.

г) Посаду директора, навпаки, може займати тільки єврей.

Призначення директора і вчителів (§ 1) відбувається шляхом голосування членів правління громади абсолютною більшістю голосів, для чого необхідна присутність 8 членів з головуєчим включно.

Є. Кошторис

§ 14

Доходи:

1. Податок на кошерне м'ясо, який є основним джерелом доходів, складає, за даними місцевої влади, приблизно 400 фл[оринів] на місяць, а тому за мінімальний внесок приймається 350 фл[оринів] на місяць, таким чином всього на рік
– 4200 фл[оринів]
2. Плата за навчання щонайменше 80 учнів чотирикласної школи для хлопців та дівчат по 1 фл[орину] на місяць за 10 місяців
– 800 фл[оринів]
3. Плата за навчання щонайменше 60 дітей підготовчого класу по 1 фл [орину] на місяць за 10 місяців
– 600 фл[оринів]

4. Плата за навчання щонайменше 60 учнів за викладання необовязкових шкільних дисциплін (§ 9) по 2 фл[орини] на місяць за 10 місяців – 1200 фл[оринів]

Разом доходи на загальну суму 6800 фл[оринів]

Прописом – шість тисяч вісімсот гульденів австрійською валютою

Крім цих доходів, правління громади, згідно із статутом, має право при потребі використовувати доместиційний податок⁴⁶ і доходи від створюваної мікви⁴⁷ на суму щонайменше 4000 фл[оринів] а[встрійською] в[алютою] на рік.

§ 15

Видатки:

1. Зарплата директора 700 фл[оринів]

2. Заплата 7 учителів по 420 фл[оринів] на рік
2940 фл[оринів]

3. Зарплата 2 учительок по 200 фл[оринів] на рік
400 фл[оринів]

4. Зарплата 3 допоміжних учителів по 200 фл[оринів] на рік
600 фл[оринів]

5. Зарплата шкільного слуги включно з житлом
160 фл[оринів]

6. Шкільні паушальні видатки 60 фл[оринів]

7. Плата за винайм приміщення на рік
1000 фл[оринів]

8. Опалення 300 фл[оринів]

Разом річні видатки складають 6160 фл[оринів]

Прописом – шість тисяч сто шістдесят гульденів австрійською валютою

Ж. Приміщення школи та обладнання

§ 16

Для створення чотирикласної школи для хлопців та дівчат незабаром буде споруджено власне приміщення на Урмахерґас-се⁴⁸. Поки приміщення не збудоване або інше не переобладнане під школу, необхідні приміщення винаймаються.

§ 17

На час відкриття школи, а також і в майбутньому вона повинна бути забезпечена навчальними посібниками та іншим необхідним шкільним приладдям згідно з існуючими законодавчими вимогами. Окрім цього, також обов'язковим є забезпечення школи твердим паливом у необхідній кількості.

3. Заключні положення

- а) Стосовно канікул діють загальні правила, які визначені для головних єврейських шкіл.
- б) Учням та єврейським учителям у хлопчачій частині школи не дозволяється перебувати з непокритою головою. Під час занять у жіночій частині школи єврейські вчителі також повинні перебувати з покритою головою (головним убором служить оксамитова ярмудка).
- в) В усьому іншому застосовуються діючі, а також ті, що будуть видані в майбутньому, крайові та імперські закони.

№ 204 Вищезазначений організаційний статут єврейсько-німецької чотирикласної початкової школи для хлопців і дівчат «Талмуд-Тора» Чернівецької єврейської ортодоксальної громади затверджений на пропозицію постійної комісії з питань релігії та освіти на засіданні правління цієї громади 19 липня 1872 року.

*Голова постійної комісії
з питань освіти і віровизнаний*

Адольф Тернер

Уповноважений

Арон Ітціг Гольдфрухт

Чернівці, дата

Голова громади

Герш Юстер

Печатка

*Чернівецької єврейської
ортодоксальної громади*

Регест. Рукопис. Переклад з німецької.

Джерело: ДАЧО. – Ф.3. – Оп.2. – Спр.9095. – Арк.1-3зв.

№ 30
ІЗ ПЕТИЦІЇ
ЧЛЕНІВ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ЄВРЕЙСЬКОЇ
РЕЛІГІЙНОЇ ГРОМАДИ МІНІСТРУ
ВІРОВИЗНАНЬ ТА ОСВІТИ АВСТРІЇ
ШТРЕМАЙЄРУ ПРО СТАН СПРАВ
У ЄВРЕЙСЬКІЙ РЕЛІГІЙНІЙ ГРОМАДІ
ТА НЕОБХІДНІСТЬ ЇЇ ПОДАЛЬШОГО
ОБ'ЄДНАННЯ

12 вересня 1872 р.

Ваша Екселенціє!

З глибокою повагою і нетерпінням очікують члени основної Чернівецької єврейської релігійної громади, які нижче підписалися, на вирішення поданого на розгляд Високоповажному Його ц[ісарсько]-к[оролівської] Величності Міністерству віровизнань та освіти клопотання стосовно возз'єднання обох єврейських громад, ліквідації ортодоксальної громади та приєднання її до основної.

З огляду на важливість справи і на те, що в середовищі тутешньої громади з кожним днем зростають анархічні та хаотичні тенденції, нижчепідписані зі смиренністю наважилися додати до вже поданого правлінням єврейської релігійної громади прохання про допомогу ще й свої голоси.

Адже й насправді вже давно пора покласти край лиху, що зростає з кожним днем, бо ні тимчасовими, ні дефінітивними заходами не вдається врегулювати стосунки між обома громадами, так щоб не чинилося насильство над совістю, а горезвісний конфлікт було раз і назавжди вирішено.

Відновлення status quo ante (колишнього стану речей), тобто, об'єднання всього єврейського населення Чернівців в одній єдиній релігійній громаді – єдиний рятівний вихід з існуючого хаосу, який найкраще узгоджується як з нормами єврейської релігії, так і з правовими нормами сучасної держави.

Приналежність до релігійної громади як з точки зору єврейської релігії, так і з точки зору державних законів, є для кож-

ного єврея обов'язком, допоки він, власне, залишається євреєм. А євреями є всі ті, хто сповідує іудейську віру, навіть якщо у питанні виконання різноманітних релігійних звичаїв і обрядів – особливо у приватному житті й домашньому побуті – вони різняться між собою. Такої однаковості, якої, між іншим, немає і в інших конфесіях, не було серед євреїв навіть на примітивній стадії їх існування.

Доказом цього є багато застережень пророків та мудреців постбіблейської доби, не кажучи вже про те, що з плином часу зростаюча маса релігійних законів і звичаїв спричиняли численні незручності та колізії у повсякденному житті.

Але якщо для одних покаже невиконання [релігійних] звичаїв у практичному житті це спритне перевтілення, то для інших – це необхідна плата за можливість самозбереження в суспільному житті.

Поділ єврейської громади на дві або більше частин важко зрозуміти вже тому, що і порядок справляння офіційного релігійного культу у синагогах, і свята, і закони, згідно з якими різники ріжуть тварин і птахів, обряди обрізання, вінчання, поховання та інші релігійні справи у їх основних моментах є одні й ті ж. Ми зауважуємо – в основних, бо незначні відхилення ніколи не спричиняли розколу єврейства, а в більшій чи меншій мірі знаходили своє відображення у законах, узагальнено позначених технічним терміном «Мінгагім» (звичаї, місцеві традиції). Так, наприклад, у деяких місцях під час вінчання наречений розбиває стакан, в інших – між нареченими кладуть дитину; у одних вінчають у кімнаті чи під відкритим небом, в інших – у синагозі. Так само і у синагогальних обрядах існують великі відмінності, зокрема, навіть у кількості та послідовності молитов. Але при цьому нікому не спадає на думку одних вважати євреями, інших, через певні відхилення у виконанні [обрядів] – неєвреями.

Саме такі відмінності у будь-якому випадку можуть існувати і серед євреїв Чернівців. Але потрібно відзначити, що аж ніяк не подібними відмінностями пояснюється різниця між так званими ортодоксами та рештою євреїв Чернівців. Тому що в обох

існуючих релігійних громадах трапляються подібні відхилення. Але ці громади навіть у таких, другорядних питаннях, не кажучи вже про важливі моменти віри, повністю схожі.

Ті [євреї], які називають себе «ортодоксами», мають на цю назву ні на йоту більше права, ніж ті, які себе так не називають. Тому що тут у краї немає інших євреїв, крім ортодоксальних.

Між іншим, через прийняття цієї назви не сталося формальної зміни конфесії, тим більше, що закон передбачає певні процедури, через які повинна відбуватися зміна релігії, щоб вона мала законну дію. Але так звані чернівецькі ортодокси ніколи в подібний спосіб не оголошували про свій вихід з єврейства.

При цілковитій тотожності всіх чернівецьких євреїв у релігійних справах, при повній подібності всіх конфесійних потреб виникає питання: що служить переконливим доказом необхідності поділу релігійної спільноти? Які особливо важливі цілі має переслідувати нова, так звана ортодоксальна релігійна громада?

На це питання немає іншої відповіді, ніж та, що шляхом створення цієї нової релігійної спілки деякі неоднозначні особи отримують можливість набути собі певної ваги та переваг, і при цьому також організувати пропаганду хасидизму, забобонів, релігійного фанатизму та задурманення – явищ, проти яких високий уряд завжди боровся, а не потурав. Отримавши на руки дозвіл високого Міністерства, ватажки так званих ортодоксів намагатимуться знайти прихильників для своєї громади, яких вони ще не мають.

[...] Поділ [єврейства на дві громади] є неправомірним і нічим іншим, ніж фантазією кліки, яка за угорським прикладом називає себе терміном «ортодоксія»⁴⁹ і, керуючись особистими інтересами, визискує схильний до забобонів народ.

[...] Створення якоїсь нової релігійної спілки у жодному разі не бачиться чимось позитивним ні тепер, ні в майбутньому. В той же час негативи і шкода загальним життєвим інтересам очевидні.

Постійні клопоти для влади, скандальні випадки в синагозі, лицемірство, ненависть і розбрат між братами, батьками

та дітьми, постійні збурювання умів, невдоволення діями влади, безлад у веденні метричних книг і, як наслідок, втрата контролю за такою важливою суспільною справою, як облік населення, – ось наслідки відокремлення, які вже зараз дають про себе знати. Але ще більш негативні наслідки чекають нас у недалекому майбутньому.

Відомий чудодійний рабин у Садагурі, чоловік, який за допомогою фокусів, забобонів та єзуїтських принципів сповіданого ним хасидизму щоденно збагачує свою скарбницю, є неофіційним ватажком тієї частини чернівецьких євреїв, які зазвичай називають себе ортодоксами. Організаційне згуртування цієї групи означатиме створення війська під прапором цієї людини. Це означатиме також організовану пропаганду його шкідливого вчення, поширення якого додає йому срібла й золота, його ж прихильникам – духовної темряви і занепаду. І ця партія здійснюватиме авторизовану з боку держави владу, втручаючись в управління громадою та створеними в дусі часу задля цивілізації й прогресу благодійними, освітніми і релігійними установами чи створюючи свої власні!

О, було б дуже шкода, щоб ті результати, яких досягло єврейське населення, будучи згуртованим в єдиній спільноті, були знищені.

Ваша Високосте!

Особи, що нижче підписались, із смиренною пошаною віять у те, що з ними обійдуться відповідно до закону.

Якщо існування фанатичного єврейського ордену з назвою ортодоксальна громада з Вашого високого боку не було дозволено у Відні, то було б цілком справедливо, щоб і серед нас не було такої. Можливо, віденська основна громада захищалася краще, бо кращих аргументів для недопущення існування такого релігійного ордену, ніж є у нас, вона, напевно, не мала.

[...] Жодна перевага для чернівецьких хасидів недопустима. Бо якщо поділ громад у Галичині та на Буковині стане епідемією, то сотні державних установ не зможуть дати раду тій лавині документів, що надходитиме до них щоденно. Звичайно, плин часу

рано чи пізно змете всі реакційні угруповання і розвіє їх, немов легкий пил. Тільки наше серце обливається кров'ю від того, що якщо теперішній стан триватиме й надалі, сьогоднішнє – а можливо, й наступне – покоління нашої громади змушене буде принести в жертву всі свої [громадські] інституції.

Для того, щоб уже тепер відчутні матеріальні збитки від поділу були більш очевидними, дозволимо собі навести деякі факти. Маючи здавна п'ять різників, громада повністю задовольняла існуючу потребу у кошерному м'ясі і щороку заощаджувала із внесків на їх платню до 2000 гульденів. Зекономлені кошти вона використовувала, – що підтверджується актами, – на шкільні потреби: для збільшення кількості вчителів, підвищення їх заробітної плати, придбання навчального матеріалу для школи.

З часу виникнення в нашій громаді ще однієї, так звана ортодоксальна громада найняла ще четверо нових різників, які тепер поглинають весь надлишок, що використовувався на потреби школи.

Вже багато років поспіль у місцевій єврейській громаді належним чином велися метричні книги. Тепер же ведення метричних книг через часто згадуваний тут поділ громади розділено. Замість нашого шанованого крайового рабина для ведення реєстрів ортодоксальної громади призначено геть ненадійну особу, так, ніби й реєстрація теж мусить бути ортодоксальною.

Окреме ведення цієї важливої як для держави в цілому, так і для кожної особи зокрема справи – особливо коли йдеться про призов новобранців – є ще однією передумовою занепаду метричної справи місцевої єврейської громади, наслідки якого проявляться незабаром. Про контроль за діяльністю повітух та обслуговуючого персоналу громади взагалі не говоримо.

Так, наприклад, питається: де повинна приїжджа єврейка, що народила дитину, зареєструвати своє дитя, – в ортодоксальній чи в основній громаді? У якій книзі запису померлих повинен бути записаний приїжджий єврей, який помер у [Чернівцях], але не належав до жодної з громад? Подібна ситуація – і з укладенням шлюбів. Бо й рабин ортодоксальної релігійної громади бере

на себе право проведення обряду вінчання, не питаючи, чи має він на це безсумнівне право. А яка плутанина і які матеріальні проблеми можуть виникнути у цьому відношенні, коли візьмемо до уваги значущість шлюбу з точки зору сімейного і спадкового права! Окрім того, маємо сумну картину, яку поважне Його ц[ісарсько]-к[оролівської] Величності Міністерство може уявити собі лише приблизно: прихильники так званих ортодоксів з часу розколу байдикують, збираючись у кнайпах та на вулицях задля протесту проти цивілізованої частини [громади], і нехтують щоденною працею задля утримання своєї сім'ї, опускаючись до рівня жебраків і нероб. А як сильно страждає через це спільна справа допомоги бідним, й зокрема, забезпечення пасхальним хлібом⁵⁰, дровами взимку, одежею бідних школярів і тому подібне, яка тепер через протистояння сторін занепала й занепадатиме далі, а убогі будуть відсилатися однією громадою до іншої.

Ми, що нижче підписалися, смиренно просимо Ваше поважне Його ц[ісарсько]-к[оролівської] Величності Міністерство віровизнать та освіти зволити, з огляду на очевидну шкідливість ортодоксальної єврейської громади, її приєднання до основної єврейської громади Чернівців та видати в інтересах загального блага [відповідне] розпорядження.

Чернівці, дата

Бернгардт Балтінестер

Арон Амстер

Рубінштейн

Нафталі Тітмінгер

Якоб Кон

Ісаак Барбер

Давид Роттенберг

Мозес Розенцвайг

Габріель Гаут

Д-р Гайнріх Кіслер

Моріц Ціффер

*Гайнріх Вагнер
А. Штайнер
Йоахім Тітцінгер
Йозеф Орештайн
[Всього 580 підписів]*

Регест. Рукопис. Переклад з німецької.

Джерело: ДАЧО. – Ф.3. – Оп.4. – Спр.2285. – Арк.158-172.

ВКАЗІВКА

**МІНІСТЕРСТВА ВІРОВИЗНАНЬ ТА ОСВІТИ
АВСТРІЇ КРАЙОВОМУ ПРЕЗИДЕНТУ БУКОВИНИ
БАРОНУ ФЕЛІКСУ ПІНО ФОН ФРІДЕНТАЛЮ
СТОСОВНО КОНФЛІКТУ У ЧЕРНІВЕЦЬКІЙ
ЄВРЕЙСЬКІЙ РЕЛІГІЙНІЙ ГРОМАДІ***26 вересня 1872 р.*

На виконання рапортів від 16 серпня та 9 вересня цього року ч. ч. 3974 та 7958 стосовно оскарження у Міністерстві обома єврейськими релігійними громадами, які існують у Чернівцях, розпорядження крайового уряду від 21 квітня цього року ч. 3568 щодо суперечки між цими релігійними громадами, маю честь повідомити Вашій Величності наступне.

Нашим Указом від 12 квітня цього року ч. 2914 розпорядження крайового уряду від 19 та 20 лютого цього року ч. ч. 1538 і 1575 були підтверджені з чіткою вказівкою, що в них йшлося лише про тимчасові заходи, а також про те, що у випадку, якщо суперечку між обома релігійними громадами відповідно до Указу від 20 лютого не вдасться подолати, то до компетенції крайового уряду належить приймати будь-які законні рішення, які вважатимуться необхідними для встановлення зрозумілих стосунків у цій конфесійній суперечці. Як видно з наявних документів, розвиток ситуації довкола подолання суперечки між обома релігійними громадами, з огляду на її очевидну безнадійність, не простежувався. В той же час Ви, Ваша Величносте, за нашою вказівкою від 12 квітня видали нові розпорядження щодо предмета суперечки між обома громадами, щоправда, й цього разу не постійного, а лише тимчасового характеру.

Незважаючи на це, ці розпорядження були знову оскаржені обома релігійними громадами, і вся суперечка, таким чином, нині ні на йоту не наблизилася до свого розв'язання.

Навіть стосовно попередніх, таких необхідних тимчасових заходів щодо управління школою і шпиталем та користування синагогою, обидві громади перебувають на цілком протилежних

позиціях. Це саме – коли мова йде про можливе остаточне вирішення – стосується й питання про те, чи з відділенням ортодоксальної громади сплата надбавки на кошерне м'ясо є обов'язковою й для членів останньої.

Тому можна припустити, що в жодному з цих питань ніякої згоди між обома ворогуючими фракціями не досягти. Більше того, наявні протиріччя приведуть лише до занепаду конфесійних і господарських справ обох громад, а діючі установи релігійного призначення припинять своє існування через те, що жодна із сторін неспроможна самостійно забезпечити кошти для їх утримання.

Головне ж полягає в тому – і це найбільше цікавить державну владу – що у разі подальшого існування розколу чернівецького єврейства на дві частини та чвар між ними буде завдано шкоди адміністративним функціям, які держава довірила керівникам законно визнаних релігійних спільнот. Зокрема, [йдеться] про реєстрацію актів громадянського стану та участь в інших суспільно важливих актах зі сфери громадянських прав.

З огляду на цю ситуацію, є очевидним, що умови, за яких свого часу було затверджено статут Чернівецької єврейської релігійної громади і безпосередньо пов'язане з ним надання дозволу на створення з числа незгодних з положеннями статуту осіб окремої, так званої ортодоксальної єврейської релігійної громади із власним статутом, не виконуються.

Цими двома актами державна влада у найліберальніший спосіб віддала належне обом існуючим у чернівецькому єврействі течіям. Справою єврейства було б відплатити за таке доброзичливе ставлення до них мирним співіснуванням. Замість цього нетерпимість та чвари обох громад зробили фактично неможливим подальше збереження того стану, що базується на урядових актах.

Керуючись подібними міркуваннями, незалежно від рішень щодо поданих на наш розгляд скарг, в адміністративному порядку ми вважаємо за потрібне розпорядитися про призупинення чинності статутів обох єврейських релігійних громад з дня інтимації цього Указу і до того часу, поки члени обох громад або визнають

один із статутів, або у якийсь інший спосіб – можливо, шляхом вироблення і подання на затвердження нового статуту, – знову об'єднуються в одну громаду.

До того часу у сфері правових стосунків чернівецьких євреїв знову набуває чинності Загальний єврейський Порядок⁵¹, а саме в тій мірі, в якій він не був змінений пізнішими законами та розпорядженнями. Завданням Вашої Величності є прийняття рішень та перехідних положень, необхідних для виконання цього нашого розпорядження.

Також завданням Вашої Величності буде вжиття посильних заходів, спрямованих на відновлення миру та злагоди в єврейській громаді. Якщо ж справа дійде до розробки нового статуту для всього єврейства, Вашій Величності слід зі всією старанністю вжити усіх необхідних заходів. Що стосується майбутнього статуту, то Вам слід діяти таким чином, щоб, незважаючи на конституційне право кожного громадянина на свободу совісті і віросповідання, а також на обов'язок [влади] приділяти належну увагу кожній реально існуючій відмінності в ритуальній та інших релігійних справах, жодна неправомірна сепаративна примха не мала шансу на успіх. І в жодному випадку будь-який інший статут, ніж той, навколо якого знову добровільно об'єднується все чернівецьке єврейство, не повинен отримати погодження з боку держави.

Зауважуючи насамкінець Вашій Величності, що прийняті нами термінові розпорядження стосовно використання чернівецької синагоги були надіслані [Вам] телеграмою від 26 числа цього місяця, у додатку повертаємо згадані на початку рапорти разом з двома, надісланими нам правлінням єврейської громади за підписом багатьох членів, документами стосовно ліквідації так званої ортодоксальної громади.

Прийміть, Ваша Величносте, нашу цілковиту повагу.

Відень, дата

Міністр віровизнань та освіти Австрії

Штремайер

Оригінал. Рукопис. Переклад з німецької.

Джерело: ДАЧО. – Ф.3. – Оп.4. – Спр.2285. – Арк.130-132зв.

№ 32
**СТАТУТ «ТОВАРИСТВА
ЄВРЕЙСЬКОГО ТЕМПЛЮ В ЧЕРНІВЦЯХ»**

1872 р.

§ 1

З метою спорудження і утримання єврейського темпю в Чернівцях, а також для спільного проведення богослужіння у ньому, члени єврейської релігійної громади цього міста об'єднуються в товариство, яке носить назву «Товариство єврейського темпю в Чернівцях».

Побудований темпль буде власністю цього товариства.

§ 2

Товариство знаходиться в Чернівцях і складається з:

- а) засновників;
- б) членів;
- в) почесних членів.

§ 3

Засновниками вважаються ті особи, які вступили до товариства на підставі цього статуту тепер або вступають до нього до моменту закладення наріжного каменя споруди темпю.

Членами вважатимуться ті особи, які вступають до товариства після закладення наріжного каменя згідно з наступними положеннями цього статуту. Окрім цього, загальні збори товариства мають право призначати почесних членів.

§ 4

Засновниками і членами цього товариства можуть бути також і іногородні одновірці.

§ 5

Це саме стосується також і жінок, щоправда, з врахуванням передбачених у останньому абзаці § 9 обмежень щодо їхніх прав. Такі ж обмеження діють і стосовно неповнолітніх, які успадкували місце для моління⁵² від засновників або членів.

§ 6

Вступ членів [у товариство] відбувається на підставі особисто поданої заяви.

В ній особа, що вступає, бере на себе зобов'язання щодо:

- а) купівлі місця для моління в одному з рядів споруджуваного темпю;
- б) вчасної оплати вартості придбаного місця, встановленої § 11, або її частини (§ 13).

Той, хто протягом 14 днів не сплачує [своєї] частки, спочатку попереджається письмово, а якщо й після цього попередження протягом наступних 8 днів особа не реагує, вона втрачає право на передбачене місце для моління. Сплачені частки йдуть на користь товариства, а боржник вважається таким, що вибув з нього.

§ 7

Вступ членів відбувається шляхом купівлі місця для моління в одному з рядів споруджуваного темпю.

§ 8

Крім того, якщо для утримання темпю виникне потреба у щорічних внесках (§ 18, абзац 2), засновники і члени зобов'язані без затримки, за вимогою сплачувати ці внески у встановленому розмірі.

Якщо протягом 14 днів після отримання письмової вимоги сплата цього внеску не відбувається, дирекція має право здати відповідне місце для моління в оренду іншому для відшкодування заборгованої частки.

Нарешті, засновники і члени товариства зобов'язані робити внески для досягнення ним своїх цілей та обов'язково виконувати вимоги статуту й рішення товариства.

§ 9

Шляхом підписки, тобто купівлі місця для моління, засновники і члени товариства після повної сплати визначеної суми або одноразової повної оплати існуючої нині вартості місця здобувають право власності на нього, що включає в себе:

- а) право передавати цю власність у спадщину, дарувати і продавати її. В обох останніх випадках особу покупця чи того, хто отримує дар, слід попередньо погодити з дирекцією;

б) право здавати своє місце для моління в оренду, щоправда, щодо особи орендаря в цьому випадку також потрібен дозвіл дирекції. За відсутності бажаних дирекція зобов'язана сама винайняти дане місце моління за існуючою ставкою плати на термін одного року.

Крім того, засновники і члени товариства мають наступні права:

в) брати участь у загальних зборах з правом голосу;

г) вносити пропозиції і рекомендації щодо досягнення цілей товариства;

д) брати активну участь у виборах дирекції;

е) бути обраними [до керівних органів].

Неповнолітні члени і жінки реалізують свої права, передбачені пунктами в), г) і д), через їхніх законних представників – уповноважених. Права, передбачені в пункті е), їх не стосуються.

§ 10

Засновникам і членам товариства видається сертифікат про право власності, на підставі якого вони власним коштом заносяться до реєстру.

§ 11

Встановлюються наступні ціни на місця для моління в різних рядах:

а) у середньому нефі:

I ряд – 1000 фл[оринів] авст[рійською] вал[ютою];

II ряд – 800 фл[оринів] авст[рійською] вал[ютою];

III ряд – 650 фл[оринів] авст[рійською] вал[ютою];

IV ряд – 500 фл[оринів] авст[рійською] вал[ютою];

V ряд – 400 фл[оринів] авст[рійською] вал[ютою];

VI ряд – 300 фл[оринів] авст[рійською] вал[ютою];

VII ряд – 205 фл[оринів] авст[рійською] вал[ютою];

VIII і наступні ряди 200 фл[оринів] авст[рійською] вал[ютою];

б) в бічних нефі:

I ряд – 300 фл[оринів] авст[рійською] вал[ютою];

II, III, IV ряди – 250 фл[оринів] авст[рійською] вал[ютою];

V і наступні ряди – 200 фл[оринів] авст[рійською] вал[ютою].

Зрозуміло, що ці ціни дійсні тільки для засновників.

§ 12

Обираючи під час подання заяви про вступ до товариства ціну, засновники таким чином обирають собі ряд; номер місця у ряду визначається жеребом.

§ 13

Сплата встановленої суми відбувається в нижчезазначений час і в таких розмірах:

- а) при поданні заяви про вступ сплачується 10 % зазначеної ціни;
- б) решта 90 % сплачується наступним чином:
 - у січні, лютому і березні 1873 р. – по 10 % кожного першого дня місяця;
 - в наступні місяці і до повної сплати – по 5 % кожного першого дня місяця.

Засновники, які вступатимуть до товариства після 1 січня 1873 р., окрім 10 % повинні внести також кошти, що дорівнюють внеску, сплаченому [кожним членом] за попередній час, а також брати участь на паях у сплаті наступних після їхнього вступу внесків.

§ 14

Ціна на купівлю місць для моління в різних рядах для членів товариства періодично встановлюється дирекцією й не може бути меншою підписної.

§ 15

Кожне місце для моління включає в себе місце для чоловіка в центральному або бічних нефах і відповідне жіноче місце на галереї.

Придбання чоловічого місця без відповідного жіночого, і навпаки, не допускається.

§ 16

Сплачені засновниками товариства на вищезазначених умовах внески складають, у першу чергу, фонд для будівництва та облаштування темплю.

Сюди належать призначені для цієї мети збори і пожертви. Кожна жертва повинна записуватися до пам'ятної книги. Окрім цього, всі значні подарунки повинні бути занесені, з метою увічнення імені жертводавця, на пам'ятну дошку, встановлену в темплі (§ 20; 27).

На цю пам'ятну дошку можуть бути занесені й імена тих осіб, які у інший спосіб також особливо прислужилися товариству.

Нарешті, для фінансування будівельних робіт загальні збори мають право використовувати також і [банківські] кредити.

§ 17

Сплачені членами товариства внески повинні використовуватися, в першу чергу, для погашення можливих кредитних зобов'язань будівельного фонду. Кошти, які залишилися після цього у вигляді резервного фонду, депонуються для отримання прибутку.

§ 18

Утримання темплю й, зокрема, підтримання споруди в належному стані, оплата праці функціонерів та слуг, а також витрати на інші поточні потреби покриваються за рахунок:

- а) процентів резервного фонду;
- б) орендної плати за місця для моління, які залишилися не проданими;
- в) організованих з нагоди свят і урочистостей й призначених для цієї мети пожертв та зборів.

А у разі недостачі цих фондів:

- г) покриваються за рахунок щорічного пропорційного розподілу існуючого дефіциту між засновниками та членами товариства, виходячи з передбаченої цим статутом мінімальної ціни обраного ними місця для моління.

§ 19

Керівництво та управління товариством, а також ведення усіх пов'язаних з цим справ, якщо це чітко не віднесено до компетенції загальних зборів, забезпечується дирекцією, до складу якої входять голова, 14 основних та 5 резервних членів, обраних загальними зборами терміном на 1 рік.

§ 20

До її компетенції належить:

- а) прийом членів та внесення пропозицій загальним зборам стосовно обрання почесних членів та занесення [прізвищ жертводавців] на пам'ятну дошку;
- б) встановлення ціни місць для моління для членів товариства;
- в) встановлення величини річних внесків;
- г) здача в оренду місць для моління і встановлення орендної плати;
- д) організація роботи службовців та слуг, їх призначення та звільнення;
- е) прийняття регламенту і правил внутрішнього розпорядку, а також інструкцій для службовців та слуг;
- є) щорічне прийняття бюджету та перевірка рахунків, наданих касиром;
- ж) скликання загальних зборів, як того вимагає статут;
- з) управління майном і капіталом товариства, як того вимагає статут.

§ 21

Дирекція обирає з-поміж себе заступника голови, секретаря і касира.

§ 22

Голова скликає засідання дирекції і загальні збори, головує на них і визначає порядок розгляду питань; виконує рішення дирекції і представляє товариство назовні; від імені товариства разом із секретарем підписує всі листи і документи, приймає усю кореспонденцію, яка надійшла на ім'я товариства, забезпечуючи її своєчасний розгляд, зберігає печатку товариства.

§ 23

За відсутності голови всі його права та обов'язки виконує його заступник.

За відсутності й останнього дирекція обирає з-поміж себе особу, яка тимчасово перебирає на себе функції голови.

§ 24

Секретар веде протоколи засідань дирекції та загальних зборів, складає усі листи та документи товариства і разом з головою підписує їх.

§ 25

Касир здійснює прийом надходжень та видачу коштів товариства, а також веде касову книгу.

Проведення виплат здійснюється ним тільки на підставі підписаних головою та секретарем рахунків і чеків.

§ 26

Засідання дирекції скликається один раз на місяць, а також щоразу, коли цього вимагає голова або три члени дирекції.

Для прийняття рішення необхідна присутність 8 членів дирекції, включаючи голову. Рішення приймаються абсолютною більшістю голосів. За однакової кількості голосів вирішальним є голос голови.

§ 27

Виключною компетенцією загальних зборів є:

- а) обрання голови, 14 основних та 5 резервних членів дирекції, а також трьох ревізорів терміном на один рік;
- б) обрання почесних членів, також прийняття рішення про занесення прізвищ жертводавців на пам'ятну дошку;
- в) заслуховування річного звіту дирекції;
- г) заслуховування річного звіту фінансових ревізорів;
- д) прийняття кошторису на наступний рік;
- е) прийняття рішень про використання резервного фонду, про взяття позик, про початок нового будівництва, здійснення перебудов та добудов, а також придбання та відчуження нерухомого майна;
- є) внесення змін до статуту;
- ж) розпуск товариства.

§ 28

Загальні збори скликаються головою або його заступником щонайменше раз на рік у перші дні місяця елул⁵³.

У невідкладних випадках право скликати позачергові загальні збори має дирекція, вона також зобов'язана це зробити, якщо цього вимагають щонайменше 30 осіб з правом голосу (засновники і члени) з письмовим обґрунтуванням причини.

Саме скликання зборів відбувається через оголошення в газеті «Czernowitzer Zeitung».

§ 29

Для правомочності загальних зборів необхідна присутність щонайменше 50 осіб, які мають право голосу. Рішення приймаються абсолютною більшістю голосів присутніх. Тільки для прийняття рішень з питань, передбачених пунктами е) і є) § 27, необхідна присутність двох третин [членів товариства], які мають право голосу, та згода двох третин присутніх.

Якщо для прийняття рішення загальні збори не мають необхідного кворуму, повторні збори скликаються протягом 30 днів, на яких для прийняття рішення необхідна присутність лише 30 осіб з правом голосу.

Пропозиції, які не підтримуються більше ніж 10 особами, не підлягають розгляду на загальних зборах.

Голосування проводиться виборчими бюлетенями.

§ 30

Всі суперечки, які виникають між членами товариства або між членами товариства і дирекцією й стосуються справ товариства, вирішує третейський суд.

До складу останнього входять по 2 особи від кожної сторони з числа членів товариства, які потім обирають п'ятого члена головою суду.

§ 31

Загальні збори можуть приймати рішення про розпуск товариства. Однак для правомірності такого рішення необхідна присутність трьох четвертих від загального складу членів товариства, які мають право голосу, і схвалення його двома третинами присутніх.

Одночасно загальні збори визначаються щодо майна товариства.

У випадку, якщо майно вирішено буде передати для благодійних справ, то воно повинно бути використане виключно для Чернівецької основної єврейської релігійної громади.

Заключні положення

§ 32

Оскільки дирекції товариства належить одночасно подбати про початок і проведення будівництва, а також про облаштування храму згідно з прийнятими на загальних зборах планами і кошторисами, то вона уповноважується від імені товариства приймати необхідні рішення, укладати угоди і, взагалі, робити все необхідне для досягнення мети.

Для розгляду на загальних зборах рішень щодо плану і кошторису будівництва необхідна присутність 50 осіб з правом голосу, а для прийняття відповідних рішень – згода абсолютної більшості присутніх.

№ 11374

Існування «Товариства єврейського храму в Чернівцях» на основі вищезазначеного статуту відповідно до § 9 Закону від 15 листопада 1867, № 34 В[існика] і[мперських] з[аконів] засвідчено.

*Від Його ц[ісарсько]-к[оролівської]
Величності Буковинської крайової управи
Чернівці, дата
Його ц[ісарсько]-к[оролівської] Величності
крайовий президент
Піно*

Печатка

**Оригінал. Друкований відбиток. Переклад з німецької.
Джерело: ДАЧО. – Ф.3. – Оп.2. – Спр.12239. – Арк.10-25.**

№ 33
ІЗ ЗВІТУ
ВИКОНАВЧОГО КОМІТЕТУ БУКОВИНСЬКОГО
СЕЙМУ ПРО НАВЧАННЯ УЧЕНИЦЬ
ІУДЕЙСЬКОГО ВІРОВИЗНАННЯ
В АКУШЕРСЬКІЙ ШКОЛІ

19 березня 1877 р.

[...] Згідно з наданою дирекцією акушерської школи інформацією про стан школи та кількість учениць за період з 1863 р. до 1875 р. включно, в акушерській школі щорічно в середньому навчалися 24 учениці. Половину з них становили вихідці з Галичини, які після закінчення навчання повернулися туди назад. Що стосується Буковини, то з 12 учениць, які в середньому щорічно навчалися і походили переважно з міст Чернівці та Сучава, більшу частину становили представниці іудейської віри, які після закінчення навчального курсу осідали в цих містах з умовою професійної практики тільки в середовищі одновірців [...]

*Чернівці, дата
Голова
фон Альт
Референт
Войнарович*

Оригінал. Рукопис. Переклад з німецької.

Джерело: ДАЧО. – Ф.3. – Оп.2. – Спр.10915. – Арк.3-3зв.

№ 34
**СТАТУТ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ЄВРЕЙСЬКОЇ
РЕЛІГІЙНОЇ ГРОМАДИ**

1876 р.

I частина

1 розділ

**Про релігійну громаду в цілому
Територіальний поділ**

§ 1

Всі євреї, що постійно проживають у м. Чернівці і в передмістях, утворюють одну релігійну громаду. Євреї, які постійно проживають поза межами міста в теперішньому Чернівецькому політичному повіті, також належать до Чернівецької єврейської релігійної громади за умови, що жителі [юдейської віри] окремих населених пунктів цього повіту не об'єдналися в окрему релігійну громаду і не належать до однієї з уже існуючих єврейських релігійних громад.

Приналежність

§ 2

Приналежними до Чернівецької єврейської релігійної громади вважаються:

- а) члени, або
- б) учасники релігійної громади.

До а):

Членами вважаються всі ті особи, що володіють правом проживання на території релігійної громади від народження, а також кожен, хто отримав право постійного проживання на її території і щонайменше протягом трьох років сплачує прямі релігійні внески на її користь.

До б):

Учасниками вважаються всі інші євреї, які залишилися проживати на території релігійної громади. Учасники автоматично стають членами у випадку, коли виконуються вимоги, зазначені в п. а).

Прийняти євреїв до своєї спільноти на правах членів керівництва громади може, однак, тільки після сплати ними вступного внеску, періодично встановлюваний розмір якого не може перевищувати 100 гульденів.

§ 3

Приналежність голови сім'ї до релігійної громади означає, що й усі несаможиттєві члени родини також належать до неї.

§ 4

Приналежність членів та учасників до релігійної громади фіксується у поіменному реєстрі, в якому зазначаються категорії та усі подальші зміни персонального складу громади.

2 розділ

Про керівництво релігійної громади

§ 5

Органами, які забезпечують ведення справ релігійної громади, є:

- а) рада релігійної громади;
- б) правління;
- в) президент релігійної громади.

Рада релігійної громади

§ 6

Рада релігійної громади є представницьким органом, що складається із 24 осіб (радників), обраних з-поміж членів громади відповідно до вимог поданого у частині II цього статуту виборчого порядку.

Відмова від вибору

§ 7

Кожен законно обраний до ради як [дійсний] чи запасний радник член громади зобов'язаний прийняти вибір.

Право відмовитися від вибору мають:

- а) особи у віці понад 60 років;
- б) особи, які вже займали посаду у раді протягом повного періоду каденції (§ 8), але були обрані знову;

- в) особи, які у своїх заняттях або професії часто і протягом тривалого терміну перебувають поза Чернівцями;
- г) інваліди або хронічно хворі особи;
- д) державні, крайові, міські службовці, працівники публічних установ, а також інші функціонери, що перебувають на дійсній службі.

Вирішення питання про можливість відмови від прийняття вибору належить до компетенції ради громади.

Той, хто відмовляється прийняти вибір не з цих підстав, вважається таким, що втратив своє активне і пасивне виборче право під час наступних виборів.

Термін повноважень

§ 8

Члени ради релігійної громади кожного разу обираються на чотири роки.

Через два роки після сформування першої ради громади за жеребом вибуває половина її складу. Однак це правило не поширюється на президента. Надалі кожного другого року зі складу ради вибуває та її частина, яка була обрана чотири роки перед тим. Особи, які вибули, заміщаються новообраними з дотриманням представництва виборчих курій. Однак якщо проти них немає застережень, ті, що вибувають, можуть бути обраними знову.

Особи, які вибувають, продовжують виконувати свої функції до проведення нових виборів.

§ 9

Для заповнення місць у раді релігійної громади, що можуть з'явитися внаслідок вибуття окремих її членів, існують 9 запасних осіб, які обираються на основі виборчого порядку на термін два роки.

У разі вибуття зі складу ради її члена президент пропонує зайняти звільнене місце тій особі з числа запасних, яка у відповідній виборчій курії у ході виборів набрала найбільшу кількість голосів. У випадку рівної кількості голосів вирішує жереб.

Правління

§ 10

Шість членів ради та президент складають правління релігійної громади і називаються «урядниками».

Президент

§ 11

Президент обирається з-поміж членів ради релігійної громади терміном на 4 роки.

§ 12

Кожен із 6 членів правління обирається радою в ході окремих виборів на 2 роки таким чином, щоб кожен виборчий корпус щоразу був представлений двома членами правління.

§ 13

Правління абсолютною більшістю голосів обирає з-поміж себе заступника президента.

Вибори функціонерів

§ 14

Вибори президента і правління проводяться за умови присутності щонайменше 18 членів ради релігійної громади разом з головою.

Для обрання президента необхідно зібрати дві третини, для обрання правління – тільки абсолютну більшість голосів присутніх. У разі недосягнення необхідної для виборів президента кількості голосів, вибори проводяться повторно на цьому ж засіданні. А якщо й цього разу не досягнуто двох третин голосів, вибори проводяться знову, але тепер достатньо звичайної більшості голосів.

А якщо й цього разу вибори не відбулися, то, як і у випадку з обранням правління, за умови, коли жодна особа не набрала необхідної кількості голосів, проводяться стикові вибори між двома [кандидатами], які отримали більшу кількість голосів. При однаковій кількості голосів вирішує жереб.

Замісництво

§ 15

У випадку тривалої відсутності президента його функції виконує заступник, а при відсутності останнього – найстарший за віком член правління. У разі вивільнення посади президента, його заступника або [будь-якого] члена правління до закінчення терміну каденції, протягом 14 днів потрібно провести довибори.

§ 16

Про результати виборів президента, його заступника та членів правління необхідно якнайшвидше повідомити Його ц[ісарсько]-к[оролівської] Величності Крайову управу та магістрат.

При вступі на посаду президент складає перед зібранням членів ради релігійної громади в присутності представника Його ц[ісарсько]-к[оролівської] Величності Крайової управи присягу на вірність Цісарю і закону.

Повноваження ради релігійної громади

§ 17

До компетенції ради релігійної громади належить вирішення усіх справ громади, які не віднесені до компетенції якогось іншого органу, а саме:

1. Створення нових, ліквідація і реорганізація діючих інституцій релігійної громади, а також утримання та управління ними, якщо інше не передбачено статутами, державними і крайовими законами.

До установ релігійної громади належать, зокрема, школа, шпиталь, громадські синагоги, цвинтарі, лазня.

2. Організація роботи управлінь і відділів громади, призначення і звільнення службовців та функціонерів.
3. Встановлення норм оплати праці та пенсійного забезпечення для всіх службовців і функціонерів.
4. Визначення порядку надання соціальної допомоги місцевим та немісцевим убогим і сиротам.

5. Щорічне встановлення плану доходів та видатків на наступний рік, а також перевірка рахунків за минулий рік.
6. Відчуження та закладання рухомого і нерухомого майна релігійної громади.
7. Отримання позик, інвестування надлишкового капіталу, вигідне вкладання коштів цільових фондів, а також здавання в оренду нерухомості та інших джерел непрямих доходів релігійної громади.
8. Будівництво нових і перебудова існуючих будівель та приміщень, установ, а також придбання обладнання для них.
9. Прийняття рішень за скаргами на розпорядження правління і президента.
10. Надання дозволу на здійснення непередбачених у річному бюджеті видатків.
11. Прийняття власного регламенту та регламенту правління, затвердження статутів окремих установ та посадових інструкцій службовців і функціонерів релігійної громади.
12. Внесення змін до цього та інших, виданих з питань життєдіяльності релігійної громади статутів та інструкцій, за умови схвалення їх владою.

Повноваження правління релігійної громади

§ 18

До компетенції правління належить:

1. Підготовка матеріалів для розгляду на засіданнях ради релігійної громади, попереднє обговорення окремих питань, що виносяться на її розгляд, а також подання як на вимогу ради, так і з власної ініціативи, звітів з цих питань.
2. Прийняття розпоряджень щодо виконання ухвалених радою рішень.
3. Безпосереднє управління установами та фондами релігійної громади, а також майном загалом.

Повноваження президента

§ 19

До компетенції президента належить:

1. Виконання рішень ради та правління релігійної громади з допомогою підпорядкованих йому службовців та функціонерів.

Але правом і обов'язком президента є призупинення дії рішень, які здаються йому такими, що порушують закон, та невідкладне звернення до органів влади стосовно їх законності.

2. Розгляд усієї вхідної документації та надання вказівок щодо її опрацювання відповідно до статуту.
3. Представництво релігійної громади.
4. Головування на пленарних засіданнях ради релігійної громади та на засіданнях правління.
5. У термінових випадках прийняття рішень з питань, що належать до компетенції ради або правління громади, але з обов'язковим затвердженням їх на найближчому засіданні ради або правління громади.
6. Безпосереднє керівництво канцелярією релігійної громади і розподіл службового навантаження серед службовців та функціонерів.
7. Загальний нагляд за всіма установами релігійної громади.

§ 20

Письмові документи з [питань] життєдіяльності релігійної громади підписуються президентом, а за його відсутності – заступником.

Свідоцтва вимагають окрім підпису президента або його заступника ще й підписів двох членів правління.

Регламент роботи ради релігійної громади

§ 21

Засідання ради релігійної громади проводяться щонайменше один раз на місяць і скликаються президентом.

У термінових випадках президент може скликати також позачергове засідання. А якщо цього вимагають щонайменше 5 членів ради громади, то скликання позачергового засідання є для нього обов'язком. Про скликання засідання ради її члени повідомляються у звичайних випадках щонайпізніше за 3 дні, а у надзвичайних – за 24 години із зазначенням порядку денного.

§ 22

Пленарні засідання ради громади проводяться відкрито, якщо в окремих випадках не прийнято рішення про закритий характер зібрання.

Під час обговорення питань, зазначених у § 17 п. п. 5 і 10, проведення закритих засідань не допускається.

§ 23

Винесення питань на обговорення ради громади відбувається:

- а) або у формі пропозицій чи повідомлень правління чи комітету;
- б) або у формі пропозицій окремих членів ради громади.

У першому випадку питання стає предметом обговорення відразу, у другому – при наявності підтримки щонайменше трьох членів ради. Якщо питання через його нетерміновість не приймається відразу до розгляду, то воно передається для розгляду і підготовки висновків до правління або спеціально створеного комітету.

Правомочність

§ 24

Для прийняття правомочних рішень ради громади необхідна присутність щонайменше 12, для правомочності правління – щонайменше 4 членів відповідного органу, включаючи президента.

Для прийняття рішень з питань, зазначених у § 17 п. п. 3, 5, 6, 7, 8 і 10, вимагається присутність щонайменше 16 членів ради громади, включаючи президента.

Зміни до статуту можуть прийматися радою громади тільки при наявності згоди щонайменше трьох чвертей від її складу.

§ 25

Рішення ради і правління громади приймаються абсолютною більшістю голосів. Вибори проводяться виборчими бюлетенями. Президент має право голосу в раді громади тільки під час проведення виборів, у правлінні – тільки при однаковій кількості голосів.

§ 26

Детальніші положення про порядок розгляду справ [на засіданнях ради громади] подані у регламенті.

§ 27

Усі посади в керівництві релігійної громади займаються на громадських засадах.

3 розділ

Про рабинів та різників

§ 28

Для виконання душпастирських функцій у релігійній громаді існує:

1. Головний рабин, який також забезпечує функції проповідника.

Необхідною умовою для обіймання посади головного рабина є закінчена гімназійна, теологічна або інша академічна освіта.

2. Рабин, на якого ці вимоги не поширюються.

При необхідності рада релігійної громади призначає помічників рабинів.

Вибори рабина

§ 29

Головний і [звичайний] рабини обираються за пропозицією ради громади абсолютною більшістю голосів усіх членів релігійної громади, які мають право голосу (§ 1 виборчого порядку), у єдиній виборчій курії.

Дійсними вважаються ті пропозиції щодо [кандидатури] рабина (§ 28, п. 2), які отримали підтримку 18 членів ради громади.

При наявності відповідної підтримки члени ради громади, що представляють різні виборчі курії, можуть внести окремі кандидатури від кожної виборчої курії. Якщо у першому турі виборів кандидат, запропонований радою громади, не набрав абсолютної більшості голосів, проводяться стикові вибори. При однаковій кількості голосів вирішує рада громади.

Обраній особі правлінням видається декрет про призначення.

Утримання

§ 30

Річне утримання головного рабина складає щонайбільше тисячу двісті гульденів, [звичайного] рабина – щонайбільше вісімсот гульденів.

§ 31

Усі інші, пов'язані з призначенням [рабинів] умови, як-от термін [перебування на посаді] та інше, періодично встановлюються радою громади при прийнятті рішення про оголошення відповідного конкурсу.

§ 32

Про результат виборів рабина невідкладно повідомляється Його ц[ісарсько]-к[оролівської] Величності Крайовій управі.

Повноваження рабинів

§ 33

В цілому, обидва рабини мають право на здійснення усіх функцій рабинату. Однак виключним правом

1. Головного рабина є:

1. Взаємодія з органами влади.

2. Викладання релігії в державних середніх школах.

2. [Звичайного] рабина є:

1. Нагляд за викладанням Талмуда в початковій талмуд-тора-школі.

2. Нагляд за [діяльністю] ритуальної лазні.

Право проведення обряду вінчання з дотриманням існуючих законів і приписів мають обидва рабини.

Призначення різників

§ 34

У релігійній громаді має бути щонайменше 6 різників, три з яких призначаються радою громади за поданням головного рабина, інші три – за поданням [звичайного] рабина.

Нагляд за ними [різниками]

§ 35

У ритуальних питаннях кожен різник підпорядковується тому рабину, за пропозицією якого він призначений.

Контроль за діяльністю обох різників здійснює правління релігійної громади. Звільнений з посади різник не може бути знову запропонований рабинами для прийняття на цю посаду.

4 розділ

Господарська діяльність релігійної громади

Інвентарний облік

§ 36

[Відомості] про все рухоме і нерухоме майно релігійної громади, її установ, а також підпорядкованих їй цільових фондів заносяться в інвентарну книгу, яка щороку поновлюється і є доступною для ознайомлення. Ознайомитися з нею має право кожен член релігійної громади.

Кошторис та його виконання

§ 37

Щорічно протягом місяця жовтня правління має подати для розгляду і остаточного затвердження радою громади план видатків та [джерела] їх покриття на наступний рік і несе відповідальність за його виконання.

Так само щонайпізніше через три місяці після закінчення року [правління] подає раді громади для перевірки і схвалення бюджетний звіт за минулий рік.

Доходи

§ 38

Джерела непрямих доходів здаються, зазвичай, в оренду. За рішенням ради громади вони можуть також управлятися радою самостійно. Термін оренди обмежується щонайбільше трьома роками.

Прямі доходи

§ 39

Щорічні потреби релігійної громади покриваються насамперед за рахунок прибутків від майна релігійної громади та оренди, а також – якщо цих коштів недостатньо – за рахунок обкладання податками членів релігійної громади.

§ 40

Кожен член релігійної громади (§ 2), який має власну справу чи інше джерело доходів або власність, незалежно від статі і правового статусу, зобов'язаний щорічно сплачувати внесок для потреб громади.

Від останнього звільняються тільки службовці і функціонери релігійної громади, які живуть із зарплатні.

Оподаткування

§ 41

Прямі податки [на користь] релігійної громади сплачуються на основі розподілу [членів громади] на класи. [Їх] величина і кількість визначається радою громади.

§ 42

Зарахування платоспроможних [членів громади] до того чи іншого класу здійснюється щорічно правлінням громади із залученням двох довірених осіб від кожної виборчої курії на умовах якомога точнішого обрахування чистих доходів [осіб], [їх] добровільних внесків на благодійні та релігійні цілі, а також інших вагомих обставин.

§ 43

Списки платників виставляються для ознайомлення в канцелярії релігійної громади, про що має бути оповіщено шляхом

поширення письмових оголошень у синагогах і публічних молитовних будинках, а також через газету.

Рекламації

§ 44

Кожен платник має право рекламації проти нарахованої йому суми податку.

Рекламації подаються у письмовому вигляді протягом 14 днів з часу появи оголошень про сформування списків. [Прострочення цього терміну] тягне за собою втрату права рекламації і оскарження.

§ 45

Для розгляду внесених рекламацій щорічно після закінчення рекламаційного терміну створюється комісія, яка складається з трьох представників ради громади та 12 членів громади, так само обраних радою громади від [кожної] з трьох виборчих курій з числа тих осіб, які не вносили рекламацій.

Ця комісія розглядає всі без винятку рекламації як третейський суд, рішення якого не підлягають опротестуванню.

§ 46

Після розгляду всіх без винятку рекламацій правління вносить зміни й наново, в описаний вище спосіб, оприлюднює списки платників та подає їх для ознайомлення Його ц[ісарсько]-к[оролівській] Величності Крайовій управі.

5 розділ

Про вихід з релігійної громади і про її розпуск

Вихід окремих членів

§ 47

Члени Чернівецької єврейської релігійної громади вибувають з громади наступним чином:

- а) внаслідок законної відмови від іудейської віри;
- б) внаслідок зміни постійного місця проживання з вибуттям за межі території громади.

Створення окремої релігійної громади

§ 48

Окремі населені пункти можуть вийти зі складу Чернівецької єврейської релігійної громади у випадку, коли євреї [цих населених пунктів] за згодою влади або створюють власну релігійну громаду, або приєднуються до іншої релігійної громади.

Створення двох або декількох єврейських релігійних громад в одному населеному пункті допускається тільки за умови їх територіального розмежування і досягнення згоди щодо можливого розподілу майна та установ.

Розпуск

§ 49

Остаточний розпуск релігійної громади може відбутися тільки за умови одностайного рішення усіх членів релігійної громади. Майно останньої використовується для соціальних та освітніх цілей з врахуванням інтересів єврейства.

II частина

Виборчий порядок

Активне виборче право

§ 1

Активне виборче право мають:

- 1) Всі дієздатні євреї, які відповідно до вищезазначених положень статуту зобов'язуються сплачувати щорічний прямиий податок на користь Чернівецької єврейської релігійної громади.
- 2) Рабини.
- 3) Директор і діючі учителі єврейської школи.

Виняток становлять:

- a) засуджені до покарання на встановлений законом від 15 листопада 1867 р. (Вісник імперських законів № 131), термін за злочин, вчинений через користолюбство, правопорушення, аморальний вчинок чи іншу провину;

- б) особи, щодо майна яких оголошено конкурс до часу його скасування;
- в) особи, які більше ніж на три роки прострочили сплату податку на користь релігійної громади;
- г) особи, які не прийняли вибір у раду громади на посаду основного чи запасного члена без поважних причин (І частина, § 7).

Пасивне виборче право

§ 2

Обиратися до ради громади [основним] чи запасним членом мають право тільки дійсні члени єврейської релігійної громади чоловічої статі, які досягли 30-річного віку і мають активне виборче право.

Однак обиратися не можуть:

- а) батько, син чи брат діючого члена ради громади або особи, що обирається на цю посаду.

Якщо вибір випав одночасно на двох і більше близьких родичів, перевагу має той з них, хто набрав відносно більшість голосів. А при однаковій кількості голосів вирішує жереб;

- б) службовці релігійної громади;
- в) функціонери релігійної громади.

Виборчі курії

§ 3

Вибори проводяться в трьох виборчих куріях.

Виборчі курії включають у себе всіх осіб, які сплачують прямий внесок на користь релігійної громади, і створюються з врахуванням розміру цього внеску за попередній рік шляхом складання списків його платників у спадаючому порядку наступним чином: загальна сума внесків до релігійної громади ділиться на три рівні частини, кожна з яких розподіляється між платниками у списку, а всі особи, чиї внески сумарно становлять третину загальної суми податку, утворюють окрему курію.

Перша виборча курія включає в себе найбільших платників податку, на яких припадає перша третина його загальної суми; друга виборча курія включає в себе осіб, які сплачують наступну третину загальної суми податку; всі решта внесених у список платників становлять третю виборчу курію.

Особи, зазначені в § 1 п. 2, належать до першої, у п. 3 – до другої виборчої курії.

§ 4

Перша виборча курія обирає до ради релігійної громади сім, друга – вісім і третя – дев'ять представників.

Окрім того, кожна виборча курія вибирає по три запасних представники.

Оголошення виборів

§ 5

З настанням часу виборів президент релігійної громади зобов'язаний подбати про те, щоб завчасно були складені списки осіб, які мають право брати участь у виборах, з поділом їх на виборчі курії (§ 3) та щоб вони були протягом щонайменше 8 днів доступними для ознайомлення кожному виборцю.

Рекламації

§ 6

Усі скарги щодо виборчих списків подаються до виборчої комісії (§ 7) у встановлений термін, який визначається і доводиться до відома загалу одночасно з оприлюдненням списків виборців. Комісія відразу приймає остаточне рішення, вносить відповідні зміни у виборчі списки і видає легітимаційну картку.

Виборча комісія

§ 7

Для керівництва і проведення виборів створюється виборча комісія, до складу якої входять президент, який є її головою, двоє

членів правління і троє членів ради громади, обраних по одному від кожної виборчої курії.

Хід голосування

§ 8

Голосування проводиться бюлетенями.

§ 9

Кожна виборча курія голосує окремо, причому спочатку голосує третя, далі – друга й, нарешті, – перша.

§ 10

Для кожної виборчої курії виборча комісія встановлює окрему дату і час голосування. Особи, які не проголосують у відведений їм час, не матимуть більше змоги проголосувати.

§ 11

Голосування відбувається тільки шляхом особистої участі. Однак жінки, що мають право голосу, беруть участь у голосуванні тільки через своїх уповноважених. Уповноваженими можуть бути лише особи, які самі мають право обирати. Вони повинні мати [відповідне] письмове доручення і передати його виборчій комісії.

§ 12

Обраними вважаються ті особи, які отримали абсолютну більшість поданих голосів. Якщо внаслідок голосування не обрано необхідної кількості представників, то проводяться нові (стикові) вибори між особами, які набрали найбільшу, але недостатню кількість голосів, з розрахунку по дві особи на одне вільне місце. Цей процес повторюється до того часу, поки не буде обрана необхідна кількість представників.

§ 13

Голоси, які були подані за осіб, що не мають права обиратися, а також голоси, віддані під час стикових виборів за осіб, що не потрапили до них, не враховуються. Якщо у бюлетені зазначено більше прізвищ, ніж потрібно, до уваги беруться тільки ті з них, які записані першими.

Верифікація

§ 14

Після проведення виборів виборча комісія виписує обраним особам посвідчення і передає виборчу документацію до архіву релігійної громади. На цьому її функція закінчується.

Право верифікації виборів належить раді релігійної громади.

Перехідні положення

Перші після набуття чинності цього статуту вибори організовує і проводить діюче нині правління релігійної громади.

За основу для складання виборчих списків береться розподіл домашнього податку за 1875 рік.

У всіх інших питаннях, зокрема, стосовно активного та пасивного виборчого права, а також процедури голосування під час цих виборів керуватися уже вищезазначеним виборчим порядком.

Оригінал. Друкований відбиток. Переклад з німецької.
Джерело: ДАЧО. – Ф.3. – Оп.2. – Спр.10026. – Арк.171-178.

№ 35
СПИСОК
ЧЛЕНІВ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ
ЄВРЕЙСЬКОЇ РЕЛІГІЙНОЇ ГРОМАДИ,
ЯКІ ІНІЦІУВАЛИ СТВОРЕННЯ «ТОВАРИСТВА
ЄВРЕЙСЬКОГО ТЕМПЛЮ В ЧЕРНІВЦЯХ»

17 серпня 1881 р.

№ з/п		Прізвище
1.	2.	3.
1	пан	Гайнріх Вагнер
2	пан	Германн Граубарт
3	пан	Еліас Лютінгер
4	спадкоємці	Ісаака Рубінштейна
5	пан	Арон Амстер
6	пан	Лайбука Барбер
7	спадкоємці	Лазаря Розенцвайга
8	пан	Ісаак Барбер
9	пан	Антон Рарес
10	пан	Моріц Розенцвайг
11	пані	Амалія Цукер ⁵⁴
12	пан	Ефроїм Шетц
13	пан	Арон Ісаак Барбер
14	спадкоємці	Осіаса Вагнера
15	пан	Якоб Кон
16	пан	Нафталі Тітінгер
17	пан	Ісідор Вішаффер
18	пан	Хаїм Лютінгер
19	пан	Соломон Лютінгер
20	пан	Адольф Векслер
21	пан	Майер Сервішер
22	пан	Ігнац Майєр
23	пан	Зусманн Доненфельд
24	пан	Мозес Розенцвайг
25	наступники	Артура Германа
26	пан	Герш Білліг
27	спадкоємці	Мешуліма Коффлера
28	пан	Ігнац Гехтер
29	пан	Ушер Ліхтендорф
30	пан	Беньямін Зальтер
31	спадкоємці	Людвіга Балтінестера
32	пан	Самуель Лютінгер

№ з/п		Прізвище
1.	2.	3.
33	пан	Леон Шетц
34	спадкоємці	Якоба Розенцвайґа
35	пан	Йонас Ахнер
36	пан	Кальман Зальтер
37	наступники	Адольфа Поппера
38	пан	Леон Надлер
39	пан	Ізраель Шор
40	пан	Карл Розенцвайґ
41	пан	Давід Нахтіґалль
42	пан	Якоб Лютінґер
43	пан	Густав Атлас
44	пан	А.М. Брунштайн
45	пан	Вільгельм Регенштрайф
46	пан	Бернгард Балтінестер
47	пан	Лайбука Розенцвайґ
48	наступники	Гайнріха Поппера
49	пан	Соломон Мандель
50	пан	Д-р Гайнріх Кіслер
51	пан	Й.Л. Поппер
52	пан	Нухім Шютц
53	пан	Берціу Вендер
54	пан	Герман Палаш
55	пан	Мозес Шварцвальд
56	пан	Маркус Шапіра
57	пан	Емануель Льові
58	пан	Беріш Гершль
59	пан	Давід Шварцфельд
60	пан	Йоель Ісаак Віґлер
61	пан	Юда Брехер
62	пан	Шапсе Надль
63	пан	Леон Надлер
64	пан	Герш Ланґер старший
65	пан	Моріц Берл
66	пан	Айзік Розенштраус
67	пан	Соломон Требіч
68	пан	Д-р Гайнріх Атлас
69	спадкоємці	Давіда Редінґера
70	пан	Самуель Голубіґер
71	пан	Леон Табак
72	пан	Моріц Бранд
73	пан	Копель Фінк

№ з/п		Прізвище
1.	2.	3.
74	пан	Давід Шек
75	пан	Абрагам Айглер
76	спадкоємці	Йозефа ГоршOVERA
77	пан	Маркус Гайхлер
78	спадкоємці	Еліас Вассерштрома
79	пан	Еліас Шварцвальд
80	пан	Бернгард Берл
81	спадкоємці	Герша Шренцеля
82	пан	Лайб Люстіг
83	пан	Абрагам Бадіан
84	пан	Германн Чопп
85	пан	Д-р Адольф Давідович
86	пан	Єреміас Балтінестер
87	пан	Герман Ланґер молодший
88	пан	Йозеф Кампель
89	спадкоємці	Ісаака Розенгека
90	пан	Ігнац Фрайдман

Оригінал. Рукопис. Переклад з німецької.

Джерело: ДАЧО. – Ф.3. – Оп.2. – Спр.12239. – Арк.9.

№ 36
СТАТТЯ
«НАША ГАЛИЦЬКА МОЛОДЬ І ПРОГРЕС»
З ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ГАЗЕТИ
«NEUE ISRAELITISCHE ALLIANZ»

7 грудня 1883 р.

Вулицями Перемишля, Дрогобича, Станіслава, Бучача, Коломиї та інших міст шпацірує наша галицька молодь: короткі піджаки з білими комірцями, чоботи на високих підборах, зачіски з проділом, тоненькі рукавички, «Фрає пресе» – у правій руці, збірка творів Шіллера – у лівій, французька – забута, німецька – на вустах!

Гірко бачити ось такого галицького ліберала⁵⁵, який «чистою» німецькою мовою звертається до свого супутника: «Leon, gehen wir doch euf der zukünftigen sejt, hir ist eine balotee und ich schwangere lange hosen»*. Гірко це не тільки бачити, але й чути!

Ці ліберали переконані, ніби це Шіллер у своїх творах написав: «Підрізвавши собі пейси і кафтан, відразу стаєш освіченим чоловіком, і неважливо, що ти не розумієш жодного слова по-німецьки, мої вірші ти можеш носити при собі завжди, бо не в мені і не в моїх творах, але в підрізаних пейсах і піджаках суть еси і культура, і прогрес».

Міцно тримаючись цього «шіллерового» слова, вони, насправді, не є дурними. Бо хто ж не бажав би за одну ніч стати багатим чоловіком, або ж, ніколи на власні очі не бачивши абетки, перетворитися в професора.

Багато хто скаже нам, що подібні речі слід сприймати серйозніше. Бо ж насправді йдеться ні про що інше, як про нашу галицьку молодь, яка покликана стати в авангарді нової генерації та виховувати наших дітей; молодь, яка буде являти собою основний стрижень майбутнього єврейства. Тож будьмо справді серйознішими і скиньмо маску, яка слугує прикриттям невігластва

* Леоне, перейдемо на другий бік вулиці, бо тут болото і я забрудню довгі штани.

нашої галицької молоді. Підійшовши до справи серйозно, ми не повинні допустити, щоб представники нашої галицької молоді й надалі залишалися самообманутими дурисвітами. Так само серйозно і переконливо мусимо їй довести, що ні відсутність пейсів, ні вживання некошерної їжі не є ознаками поступу. Що тільки здобувши ґрунтовну освіту і сформувавши в собі передову свідомість, вони здобудуть нове життя!

Автору цих рядків згадується його подорож з Берліна в Румунію, під час якої він, декілька днів перебуваючи у Станіславі, був запрошений як кандидат на посаду рабина прочитати проповідь у тамтешній головній синагозі освічених євреїв. Я дуже зрадив з того, що маю можливість у Галичині відвідати модерну синагогу. Тільки ж яке розчарування чекало на мене! Вже при вході до цієї так званої синагоги красувався надпис наступного змісту: «Вхід до цього храму дозволяється тільки членам нашої спілки».

І мені на думку спало питання, наскільки це застереження відповідає виразу [текст старогєбр. мовою]. І по-друге, яким чином пани ліберали думають поширювати у Станіславі новий світогляд, якщо вони зачиняються у нехай, навіть і згідно з вимогами нового часу, облаштованому храмі?! І це було ще не все й далеко не найгірше, що я там побачив. Уже сама поява цього «освіченого» панства в своєму молитовному будинку, їхнє поводження під час служби, їхнє сидіння, а також сама молитва, одним словом – уся їхня поведінка там справляє враження, що знаходишся в приміщенні театру, чи, навіть, у шинку!

Перед самим вітварем⁵⁶, на передній лаві, розвалившись, сидів якийсь молодий франт з ціпком в одній і газетою – в іншій руці, і весь час тільки те й робив (про молитву не могло бути жодної мови), що, оголивши голову, постійно поправляв проділ своєї зачіски! Але хіба поява у синагозі з ціпком та газетою і перебування там з непокритою головою вважається ознакою освіченості? Таке вчинити, звичайно, «неосвічений» єврей не наважиться. Адже він ніколи не дозволить собі з'явитися у синагозі

з цїпком і газетою. Можливо, у себе вдома, але ніколи у синагозі, він не буде поправляти свою зачіску. Саме тому у Станіславі він і не називається «освіченим», не читає Шіллера, обманюючи самого себе!

Т...*

Оригінал. Друкований відбиток. Переклад з німецької.**

Джерело: «Neue israelitische Allianz». – № 1. – 7 грудня 1883 р.

* Автор статті не встановлений.

** Текст написаний гебраїськими літерами.

ЗАМІТКА

**«ПАН ВІШАФФЕР ТА НАШ ЄВРЕЙСЬКИЙ
ШПИТАЛЬ» З ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ГАЗЕТИ
«NEUE ISRAELITISCHE ALLIANZ»**

21 грудня 1883 р.

В попередньому номері нашої газети у цій же рубриці ми вже згадували про пропозицію, яку на передостанньому засіданні ради громади висловив один з її членів – високошановний пан Вішаффер стосовно ліквідації єврейського шпиталю. Тоді ми дуже здивувалися з того, що тією особою, хто висловив ідею про ліквідацію такої важливої інституції, був саме пан Вішаффер, у благородності серця якого неодноразово мали змогу переконатися наші бідні брати у вірі. Так, справді це був той, хто у своїй довгій інтерпеляції намагався довести раді громади, що шпиталь є для наших чернівецьких одновірців, для котрих, власне, він і був призначений, вже зовсім непотрібною установою.

Завдяки люб'язності одного з членів ради громади ми отримали можливість заглянути в оригінал вішафферовської інтерпеляції і, уважно прочитавши її, відверто заявляємо: «Інтерпеляція члена ради громади пана Вішаффера повністю відповідає стану речей і в ній не потрібно змінювати жодної букви».

Пропозиція члена ради громади високоповажного пана Вішаффера починається такими словами: «Я думаю, що моя пропозиція стосовно ліквідації, реорганізації чи об'єднання громадського шпиталю з притулком для сиріт або літніх людей не наштовхнеться на протидію. Шпиталь є установою, утримання якої вимагає великих жертв, я сказав би, майже кровавих жертв, і якщо запитати, заради кого всі ці жертви, то відповідь мусить бути такою: заради декількох хворих на сифіліс та невиліковних хворих, які, всупереч духу і букві статуту, приймаються до цієї установи».

Далі наш високоповажний пан Вішаффер висловлюється наступним чином: «У попередній час потреба у власному шпиталі існувала, мабуть, головним чином через те, щоб хворих євреїв можна було забезпечувати кошерною їжею. Тепер же такої потреби більше

не існує, оскільки з крайовим комітетом, який і без того виділяв для фонду шпиталю 590 фл[оринів] щорічної субвенції, було досягнуто згоди, що замість подальших дотацій хворі євреї будуть забезпечуватися кошерною їжею у новозбудованому крайовому шпиталі.

Далі пан Вішаффер зауважив, що видатки на шпиталь з кожним роком зростають. Для прикладу доповідач навів наступні цифри, згідно з якими видатки по шпиталю складали в роках:

1881 р. – 4282 фл[оринів]

1882 р. – 4299 фл[оринів]

1883 р. – 6064 фл[оринів]

Пан Вішаффер запитує тепер: якщо ці гроші вже мусять бути витрачені, то чи не краще було б їх витратити на більш корисні і необхідні громаді установи? Наприклад, на створення притулку для вигнаних на вулицю одиноких людей похилого віку, в якому вони почували б себе звичайними повноцінними членами людського суспільства і т. д. і т. п.

Добре продумана і збалансована в усіх частинах інтерпеляція компетентного і доброзичливого пана Вішаффера закінчується наступною пропозицією: «Нехай би високоповажна рада громади доручила правлінню порадитися, яким чином можна було б ліквідувати, реорганізувати, – у разі ж непереможних труднощів – об'єднати громадський шпиталь з сирітським притулком чи притулком для літніх людей і в чотириденний термін подати відповідний висновок раді для прийняття рішення».

Довідавшись минулої п'ятниці про всі пов'язані зі шпиталем обставини, на місці з метою перевірки побував головний редактор нашої газети пан д-р Йозеф Тойбес. У супроводі попечителя шпиталю пана Модерера і управляючого пана Балтінестера він оглянув усі палати й інші приміщення шпиталю і виявив там 13 хворих. Побачений там догляд за хворими і саме управління шпиталем заслуговує найвищої похвали. Пан Балтінестер як управитель шпиталю є цілком чесною і добросовісною людиною, яка, по можливості, намагається зменшити страждання ввірених під його опіку хворих. А от самі хворі, які знайшли притулок у шпиталі, є здебільшого старими непрацездатними особами, які звідусіль прибули сюди не через те, що на правду хворі-

ють, а тому, що лінуються працювати, а відтак, не мають даху над головою. Здобувши притулок у шпиталі, вони місяцями б'ють байдики і вилежуються, смакуючи свіжоспеченими тістечками. Серед хворих ми знайшли все ж одного молодого чоловіка з Чернівців, який, однак, згідно зі статутом, також не має права тут перебувати, бо хворіє на невиліковну хворобу. Попри тринадцятимісячне перебування у шпиталі, його здоров'я анітрохи не поліпшилося. Причому обставина ця пояснюється не стільки некваліфікованістю шпитального лікаря доктора Шерфа, про якого кожен знає, що він цілком достойний своєї професії, скільки самою хворобою, перебіг якої може іноді протягом багатьох років залишатися без змін. Також ми виявили там одну стару жінку, яка є не стільки тілесно, скільки душевно хворою, і так само протягом багатьох місяців споживає бюджет шпиталю без будь-якої надії на одужання. Обличчя ще декількох жінок і однієї геть опущеної дівчини взагалі не мали жодного натяку на яку-небудь хворобу.

На яких підставах усі ці особи тут перебувають – одному Богу відомо.

Саме на таких «хворих» чітко вказував у своїй інтерпеляції пан Вішаффер. Хто ж з якихось власних міркувань не погоджується з цілком здоровою думкою члена ради громади пана Вішаффера, то нехай, подібно нам, особисто відвідає шпиталь. Тоді він підтримає пана Вішаффера і нас у тому, що чернівецький єврейський шпиталь має бути ліквідований або, щонайменше, реорганізований. І було б дуже добре, щоб прекрасне приміщення цієї установи, діяльність якої сьогодні не відповідає її статутним цілям і, фактично, означає зловживання поняттям милосердя, було передано під притулок для сиріт чи літніх людей.

За порушення питання щодо шпиталю усі тверезо мислячі чернівчани ще неодноразово дякуватимуть члену ради громади пану Вішафферу. Так само, як наші нащадки будуть добрим словом згадувати громадську раду, якщо вона його вирішить.

Оригінал. Друкований відбиток. Переклад з німецької.

Джерело: «Neue israelitische Allianz». – № 2. – 21 грудня 1883 р.

**ПЕРЕДОВА СТАТТЯ «ФУНДАМЕНТАЛЬНІ
ПОЛОЖЕННЯ ТАЛМУДА» З ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ
ГАЗЕТИ «NEUE ISRAELITISCHE ALLIANZ»**

4 січня 1884 р.

Аналізуючи на одному із зібрань основні положення й термінологію Талмуда, професор Ролінг намагався довести його деморалізуючий вплив на сучасне єврейство.

Керуючись покликом сумління і певними знаннями, ми хотіли б навести тут основні положення цієї відомої книги, щоб професор Ролінг, якого ми зараховуємо до наших абонентів, пересвідчився, наскільки обмеженими є його пізнання.

Перше фундаментальне положення Талмуда застерігає від ідолопоклонства і поклоніння Сонцю, Місяцю й Зіркам.

Друге фундаментальне положення Талмуда забороняє будь-яке зневажання Бога.

Третє фундаментальне положення Талмуда забороняє будь-яку аморальність у статевих стосунках і особливо розірвання шлюбу та кровозмішування.

Четверте фундаментальне положення Талмуда забороняє вбивство і загрозу людському життю.

П'яте фундаментальне положення Талмуда забороняє викрадення, нищення чужої власності.

Шосте фундаментальне положення Талмуда вимагає правопорядку і регулювання стосунків між людьми на основі справедливих законів.

Сьоме фундаментальне положення Талмуда забороняє калічення живої тварини з метою споживання її м'яса, тобто, забороняє жорстокість навіть стосовно тварин, а також вимагає збереження людської гідності, навіть у поводженні з тваринами.

Ці сім фундаментальних положень загальнолюдської релігії, відомі під назвою «Сім ноахідських заповідей»⁵⁷, охоплюють стосунки людини з вищою божественною сутністю, сім'ю, державу і суспільство.

Виділивши для прикладу третє і шосте положення, зазначимо, що загальнолюдська релігія вимагає, аби сім'я спиралася на засади моралі, оберігалась від розпаду, але при цьому не визначає способу укладання шлюбу та його розірвання. Також вона вимагає, аби стосунки між людьми не визначалися волею випадку чи сваволею індивіда, а регламентувалися певними правовими нормами.

Саме ця, заснована на букві Тори та регламентована Талмудом, загальнолюдська релігія дозволяє євреям жити в мирі, дружбі і злагоді з усіма націями. То чи повинні в такому разі євреї визнати Талмуд таким, що застарів, чи відмовитися від нього, тому що зловмисники та невігласи засуджують і заперечують його, не знаючи його змісту і не розуміючи його духу. В жодному разі! Бо окрім того, що було б смішним відмовлятися від результатів багатовікової духовної праці тисяч одноплемінників, це означало б також відмовитися від автономії вільного духу, подальшого релігійного поступу, неоціненного етичного скарбу, якого немає у Біблії, а також тієї основи, з якої випливає найбільша і найкраща риса єврейства – повна релігійна терпимість як наслідок витворення загальнолюдської релігії.

Заберіть у євреїв найважливіші ідеї, вчення і принципи, що викладені у Талмуді, – і вони відразу постануть перед загрозою перетворитися на інтолерантних, самозакоханих ревнителів своєї віри.

Наскільки мало зрадники і вороги Талмуда обізнані з його методами, духом та цілями, настільки ж мало їм відомо про ту нормотворчу значущість, на яку він претендує, так само як і про ставлення до нього з боку євреїв сучасності.

Талмуд є своєрідним дискусійним клубом, у якому точаться дискусії й дебати, ставляться запитання і даються відповіді. Щоправда, далеко не кожна думка, висловлена тут, має незаперечну вагу і стає нормою для життя євреїв, а тільки та, котра після довгих дебатів, заперечень і відповідей набуває сили закону. Так, наприклад, ідеї раббі Ішмаеля⁵⁸, котрий завдяки Августу Ролінгу

набув популярності серед неуків-антисемітів, не мають жодної ваги для носіїв іудейської віри, допоки їм протистоїть думка раб-бі Акібі⁵⁹!

Майже шоста частина змісту Талмуда не вмщує ані законів церемоніалу, ані цивільного і кримінального права, а відведена виключно аґадичним матеріям, які ніколи не претендували на силу закону.

Аґаді ж у Талмуді відведено здебільшого приблизно таке ж місце, яке відводиться передовицям у «Фатерлянді», котрі, подобаючись одним і не подобаючись іншим, є, навіть, на думку самих редакторів цього журналу, не завжди безпомилковими. Тож якщо який-небудь учений-талмудист вніс у Талмуд якийсь гострий вислів про язичника чи язичництво, котрий не міг би бути схвалений з точки зору передової думки нашого часу, то кожен має право не визнавати його, не піддаючись при цьому небезпеці бути звинуваченим у неповазі до Талмуда!

А що ж пан Ролінг?.. Він – уже старий. І хоча його очі ще дивляться, він уже нічого не бачить!

Д-р Є[ліне]к⁶⁰

Оригінал. Друкований відбиток. Переклад з німецької.
Джерело: «Neue israelitische Allianz». – № 1. – 4 січня 1884 р.

**ЗАМІТКА З ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ГАЗЕТИ
«NEUE ISRAELITISCHE ALLIANZ»
У РУБРИЦІ «МІСЦЕВІ НОВИНИ»***4 січня 1884 р.*

Звідусіль до нас надходять плачевні скарги, що багато не з власної волі зубожілих сімей, які ще зовсім недавно сплачували до казни нашої релігійної громади значні внески, сьогодні, коли стоять сильні морози, сидять без дров і приречені на замерзання. Якщо б ми захотіли стати речниками цих нещасних і опублікували тут хоча б декілька з тих скарг, які долітають до нашого вуха, то репутація керівництва нашої релігійної громади в очах зовнішнього світу було б навряд чи гарним. А ті пани, що сидять у м'яких кріслах у теплом приміщенні канцелярії нашої релігійної громади, більше ніколи не змогли б так відчайдушно змагатися за місце у її правлінні! А народ, – мається на увазі простий народ, – який має більше співчуття до своїх немісцевих ближніх, мав би переконатися в тому, що в майбутньому він повинен делегувати в орган, який управляє наповненою кровними копійками бідняків казною, осіб, котрі переймалися б також і проблемами наших бідних братів, які тепер потерпають! «Холод не зашкодить: швидко від нього не вмирають, а солдата з міркувань санітарії часто навіть спеціально утримують у необігрітих приміщеннях», – можливо, саме такою логікою керується один з тих панів, які засідають у правлінні нашої релігійної громади (він є, навіть, більше ніж просто член правління, він – друга особа у тій компанії). А простолюдін з Вассергассе⁶¹ – він не здохне, навіть коли трохи померзне, тож його клопотання про виділення дров можна й відхилити. «Ми маємо наші (?) гроші витратити на більш потрібні речі, ніж обігрівати невідомо чий помешкання». І ціле правління погоджується з цією, такою прийнятною для громадської каси, думкою. Потім це пропонується раді громади і, звичайно, приймається. А наш брат бідняк, який внаслідок перенесених холодів уже встиг, між тим, захворіти, й далі мерзне, а з ним ще сотні інших!

Минулої суботи до нашого шеф-редактора заходив за порадю один з найбільш шанованих наших одновірців пан Абрагам Л[юттінге]р. Він цікавився, яким чином можна було б звернутися до сера Мозеса Монтефйоре⁶² з проханням про надання допомоги для забезпечення дровами наших чернівецьких одновірців. Бо минулої зими цей пан, начебто, звертався з подібним проханням до барона Ротшильда⁶³, й насправді отримав від нього велику суму грошей, за рахунок яких місцеві бідняки дійсно змогли придбати дрова. Пан Тойбес, звичайно, рішуче відговорював пана Л[юттінге]ра від такого кроку, бо він вважає, що подібні жебрання принижують гідність нашої громади за кордоном, внаслідок чого від цієї ідеї вирішено було відмовитися.

Таким чином, схоже, що принизливі скарги залишених на поталу холодів наших братів мали місце й у минулому році і навіть стали відомі за кордоном. І, здається, рятівником ситуації тоді, так само як і тепер, була не громадська каса, як це прийнято в громадах інших земель, а наш одноплемінник Ротшильд!

Як же небагато має значити для керівництва Чернівецької єврейської релігійної громади її реноме, якщо воно холоднокровно спостерігає за тим, як їх одновірці просять милостиню по закордонах.

Оригінал. Друкований відбиток. Переклад з німецької.
Джерело: «Neue israelitische Allianz». – № 1. – 4 січня 1884 р.

**ПЕРЕДОВА СТАТТЯ
«СВЯТО МАККАВЕЇВ⁶⁴ ТА ЙОГО НАСЛІДКИ»
З ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ГАЗЕТИ «ALLGEMEINE
ISRAELITISCHE ALLIANZ»**

11 січня 1884 р.

У Львові та Відні єврейські школярі вперше влаштували святкування істинно єврейського свята. Цим святом свідомі й переконані сини нашого народу поряд з вшануванням найкращих світочів людства хотіли, нарешті, засвідчити свою повагу також і до героїв єврейського племені, які, віддавши всі свої сили власному народу, врятували його від язичницького рабства, і цим самим зробили велику послугу також й усьому неєврейському світу. І хоча б якими чистими й невинними були мотиви щодо влаштування цього свята, його велике виховне і просвітницьке значення видається незаперечним.

Ми живемо в пору, коли антисемітизм піднімає свою голову і проникає в усі верстви населення. А тому нехай би світ знав, що в жилах синів єврейського народу тече кров гасмонеїців⁶⁵, і що також і наш народ є чутливим до образ. Ну й, нарешті, що ми, євреї, з точки зору величі й благородства наших світочів і нашої історії є, щонайменше, рівними з іншими народами. Відносно ж віку ми є найповажнішою і найдавнішою народністю, яка проклала шлях цивілізації і яка силами невеликої групи наших видатних праотців вибудувала непереборний заслін язичництву у вигляді сотень мільйонів віруючих.

«Маккавеї» у виконанні членів Віденського студентського товариства «Кадіма»⁶⁶, а також львівських школярів справили велике враження на молодь, знайшли в її серцях і душах значно більший відгук, ніж звичне запалювання свічок чи традиційний реферат на історичну тему. Тим більше, гірко було дізнатися про спроби шляхом безпідставних підозр дискредитувати все те, що є гарним, благородним і просто людським.

Нам би хотілося розвинути цю тему далі, оскільки у подібних акціях єврейської молоді закладається початок нової єврей-

ської генерації. На наш сором, ми мусимо визнати, що перше каміння в нашу сторону полетіло не з християнського суспільства, а з боку віденської газети «Нойцайт»⁶⁷ – органу поборника реформ д-ра Єлінека. Коли у попередньому номері лунають грікі скарги з приводу індиверентності, заклики до створення організацій, пробудження єврейства, видання красивих книг із зображенням великих єврейських постатей та повернення дітям Хануки⁶⁸, то важко повірити власним очам, що, ледве прекрасний єврейський дух заворушився у купці справжніх єврейських юнаків, як «Нойцайт» відразу сурмить відбій гучному і радісному вшануванню свята.

Автора статті лякає, що це єврейське плем'я не буде більше танцювати під чужу дудку, а вбачатиме завданням свого життя пізнання своєї суті. Пан д-р Єлінек боїться застосувати до єврейського «народ» термін «нація». Але тоді хто ж такі євреї? Невже маса неживих істот? Хіба євреї не мають власної території походження, власної історії і власної священної мови, які у сукупності складають поняття нації? Тому страх, з яким «Нойцайт» намагається уникнути терміна «юдейська нація», є геть безпідставним. Не соромиться ж наш наймилостивіший монарх носити титул царя Єрусалима. То чому б йому соромитися стародавнього єврейського народу, котрий, попри усі притаманні кожному народу сподівання на власне царство, дає в його розпорядження найкращих і найвідданіших підданих? Ці слова великого і самовідданого, проте не позбавленого асиміляційних приступів, учителя єврейського народу є хоча й безпідставними, проте прийнятними.

Зовсім іншу картину маємо у Львові. Тут виникла спілка, метою діяльності якої є поширення польської мови серед євреїв Львова. Ми не маємо нічого проти неї: будь-яка організація освітнього характеру має право на існування. І що б нам не хотілося сказати на її адресу, в Галичині на правду не вистачає вчителів польської мови.

Йдеться про школу, але манери тут мало схожі на польські. Чи є ще де-небудь таке, щоб наука як така приносилась у жертву

заради польської мови? Щоб ще десь так люто ненавиділи німців і німецьку мову в знак подяки за всі ті знання, які були здобуті у німецьких школах? Все це належить до «щасливих» особливостей Галичини. Навіть, власне, сама ця спілка «Агудат-Ахім»⁶⁹, яка за своєю природою мала б бути проєврейською, є однією з таких особливостей. Окрім, власне, освітньої мети, вона сповідує ще одну, суть якої полягає в тому, щоб усе, що відбувається в єврейських колах всупереч її волі, доводити до відома «Газети народової» та інших видань, які здатні завдати євреям найвідчутнішої шкоди.

Також і в цей вечір наші дорогі брати з «Агудат-Ахім» прийшли (звичайно ж, без запрошення), щоб шпигувати на користь поляків. І хоча на святі панував справжній єврейський дух, ці зрадники не забарилися скористатися нагодою для висловлювання важких образ на адресу пана д-ра Бірера⁷⁰ та високодостоїнного боговідданого рабина д-ра Кабака. Засліплені власним оскаженінням і люттю, вони підштовхнули польські газети, яким тепер навіть не потрібно було додавати щось від себе, до нового грубого випадку. Саме в цьому випадку чітко проявилось старе єврейське нещастя, яке можна висловити через наступну сентенцію: «...народе мій, ті, що занаястять і знищать тебе, вийдуть з-поміж тебе». Так, ця зграйка хижаків семітського походження вчинила б стосовно ненависного їм єврейства краще, якби просто відвернулася від нього. Нехай би вони були добрим здобутком для християнства, аніж соромом для нас. Євреї Галичини! Як довго ще ви дозволятимете, щоб вами керувала зграйка пасинків, у серцях яких відсутня бодай одна єврейська іскра. Студенти, невже вам здається, що своїм шпигунством ви вислужите собі якісь посади?

Ми апелюємо до розуму і порядності членів спілки «Агудат Ахім», щоб вони зрозуміли, як гірко вони помилялися, коли сподівалися, що з їх допомогою буде досягнуто благородних цілей. Наша допомога в нечистих руках обернеться нам поразкою і каменем спотикання для Ізраїлю, після чого вже й польська газета

стане непотрібною. Бо допоки існують «Газета народова», «Дер Штандарт» і «Кур'єр»*, немає потреби у власній юдофобській пресі. Тому давайте запобігати цій раковій пухлині і розкладанню єврейства.

Бережи і порятуй нас, Боже, від наших друзів і братів-антисемітів. Неєврейським антисемітам ми вже якось самі дамо раду.

Самуельсон

Оригінал. Друкований відбиток. Переклад з мови їдиш.

Джерело: «Allgemeine israelitische Allianz». – № 1. – 11 січня 1884 р.

* «Дер Штандарт», «Кур'єр» – популярні загальноавстрійські газети.

ПЕРЕДОВА СТАТТЯ «ПОГЛЯД ВСЛІД ХАНУКИ»
З ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ГАЗЕТИ «ALLGEMEINE
ISRAELITISCHE ALLIANZ»

11 січня 1884 р.

З року в рік свято Маккавеїв відзначалося в традиційній формі, не маючи при цьому жодного ефекту. Героїчний вчинок Гасмонеїців прийнято відзначати запалюванням декількох рядів свічок: монотонно, майже сонно читається Бараха⁷¹ і бездумно промовляється молитва, що все-таки ліпше, ніж коли б тисячу чи сто тисяч раз поспіль «Ханука» проходила взагалі без будь-якого сліду, немовби нічний сон.

Відтепер все має бути по-іншому! Завдяки віденському товариству «Кадіма» і львівському товариству такого ж напрямку, яке саме знаходиться в стадії становлення, останнє святкування «Хануки» матиме настільки тривалий відголос і ще триваліший наслідок, що ми маємо підстави для найкращих сподівань. Як ми вже повідомляли на шпальтах цієї газети, 22 грудня «Кадіма» відзначила свято, що його неможливо уявити по-іншому, аніж свято піднесення єврейського духу і патріотизму. Це були захоплюючі і сповнені молодечого запалу промови студентів на німецькій і на єврейській мовах, промова радника медицини д-ра Гутшнекера і чудовий виступ президента товариства, кандидата медицини Моше Шнірера⁷² з рефератом юриста пана Натана Бірнбаума⁷³ з критичними випадками останнього на адресу сьогодення, які достойні бути викарбуваними золотими буквами на бронзових скрижалях, або – що було б ще ліпше – на скрижалях серця. Але, все-таки, найкориснішим для єврейського народу було б опублікувати ці промови, щоб вони не відійшли у забуття.

До самого закінчення програми на святі був присутній представник влади, який, однак, не переривав красивого святкового дійства.

Близько опівночі, вже після того, як представник влади покинув свято, розпочалася його неофіційна частина. У супроводі єврей-

ських національних пісень і тостів поважне товариство веселилося аж до раннього ранку. Слід зауважити, що пісні були складені за рік до того спеціально для товариства «Кадіма» його ж таки членами.

Але й також у Львові не може так тривати далі, щоб кілька юних ватажків-облудників зі своїми прибічниками чинили бешкет. Організоване життя, яке зійшло нанівець, потрібно знову відновити. Та до останнього часу ніхто не наважувався взятися за справу, до якої, як тепер здається, пани д-р Рубен Бірер та його превелебність д-р Кабак були покликані більше, ніж будь-хто інший. Ще до повернення першого з них із Відня польські газети поширили інформацію, що той (Р. Бірер) створив у Відні єврейське товариство на національній основі. Прибувши сюди, він заходився зондувати ґрунт, щоб дізнатися, чи залишилася в купі задушливого попелу колонізації ще хоч одна іскорка єврейства. І дивіться, такі знайшов і чутливі серця, і готові до сприйняття голови. Потрібно зауважити, що також пан рабин д-р Кабак своїми глибокозмістовними лекціями з теології для слухачів вищої гімназії здійснив значну підготовчу роботу для гучного започаткування єврейської справи.

Вже перша спроба була вдалою: всього за декілька днів було реалізовано ідею відзначення у Львові свята «Хануки». Було заплановано, що восьмий день «Хануки» відзначатиметься у вищій гімназії. Окрім свідомої молоді, на свято прийшла велика кількість поважних осіб. Перебіг програми почався після шостої години. Вступною промовою, яка була сприйнята гучними оплесками, зібрання відкрив учень 8-го класу, гебраїст і талмудист пан [...]. Потім хор темпльо під керівництвом кантора пана Менкеса проспівав 118-й псалом. Єврейський поет богоугодний пан Натан Нетіє Самуеллі⁷⁴ прочитав восьмистрофний вірш, в якому йшлося про те, що, незважаючи на всі приниження і переслідування, євреї все-таки повинні засвітити світло науки і свободи. Співця Сіону⁷⁵ провели нескінченними оваціями. Потім для урочистої промови до трибуни вийшов рабин пан д-р Кабак. Доповідач зробив історичний нарис свята «Хануки», яке відзначається євреями, навів докази того, що зовніш-

ня краса і пишність будівлі єврейського храму ніщо в порівнянні з храмом єврейського духу, що його носять євреї у своїх серцях.

Висловивши далі побажання не забувати про Сіон, він вказав на обов'язок євреїв добродійними внесками підтримувати домагання, спрямовані на колонізацію Святої землі* і утвердження Святої мови⁷⁶. Доповідач здобув загальне пошанування. По завершенні його промови перейшли до запалювання ханукальних вогнів, в якому взяли участь вчителі, учні і високошановані особи.

Запалити восьму свічу був запрошений пан д-р Бірер, який не мав бажання робити це мовчки і, будучи вшанований загальною увагою, відмітив значення вогню як символу духовного життя. Потім, приступивши власне до запалювання, він відзначив також, що євреї були і є покликані засвітити світло; що вони, не відчуваючи жодного почуття заздрощів, намагаються поєднати своє світло зі світлом інших народів, яким вони засвітили світло вічності. В кінці своєї розповіді доповідач висловив зауваження на адресу інтелігенції щодо непристойності вшанування ялинки – різдвяного символу християн – наступним чином: «В землі єврея на горі росте прадавній кедр, однаково добре обдарований природою розкішною кроною і могутнім корінням. Він дає притулок стомленому подорожньому, ховає і захищає його і цим нагадує єврейський народ. Пам'ятайте краще про цей символ, а не рвітья до тієї, позбавленої коріння, колючої рослини. Покладайтесь у ваших сподіваннях на божественне світло, яке ми засвітили і яке світимо й нині, й перемога неодмінно прийде до нас» (бурхливі оплески, овації).

Проспівав хор. Після цього хоралу перша, ритуальна, частина добігла свого кінця. Розпочалося виконання концертної програми.

Далі свій талант показав наш кантор пан Менкес, виконавши арію Галевіса з «Юдейки» та твір Шуберта.

Самуельсон

Оригінал. Друкований відбиток. Переклад з німецької.

Джерело: «Allgemeine israelitische Allianz». – № 1. – 11 січня 1884 р.

* Палестина.

№ 42
СТАТТЯ
«ЄВРЕЙСЬКИЙ АЛЬЯНС»
З ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ГАЗЕТИ «НАМІЗРЕ»

28 січня 1888 р.

15 числа цього місяця у приміщенні зали засідань правління єврейської релігійної громади під головуванням головного рабина д-ра Ігеля відбулися загальні збори місцевої філії Віденської спілки «Альянс ізраеліте»⁷⁷. Збори розпочалися зворушливою промовою д-ра Ігеля про мету та зміст роботи спілки. Альянс має важливе значення, бо являє собою епіцентр єврейського життя. Як і в природі існують відповідні центри: Земля має центр тяжіння, свій центр має також Сонячна система, так і в житті держав, націй і національностей повинне існувати власне ядро. В умовах автономії єврейської громади наявність власного центру є дуже важливою. Мета діяльності спілки триєдина: повсюдна підтримка пригнічених одновірців; заснування нових та поліпшення стану існуючих загальноосвітніх і промислових шкіл для того, щоб кожен бажаючий міг досягти в мистецтві, науці, торгівлі та індустрії того рівня, на якому перебувають інші народи; і, нарешті, підтримка тих, хто жертвує свій час і талант для дослідження історії власного народу. Бо за допомогою історії підвищується свідомість і завзяття народу, а також його авторитет серед інших народів. Чернівецька філія спілки діє в руслі політики центрального відділення, намагаючись здійснювати свою добродійну діяльність у масштабах, які б відповідали місцевим умовам і не виходили за рамки статуту. Після зачитання протоколу минулорічних загальних зборів секретарем філії паном Гаргофом головуєчий змалював картину діяльності спілки, яка справила приємне враження на всіх присутніх. Найперше констатувалося, що загальна кількість членів спілки зросла на 40 осіб. Протягом минулого року спілка надала допомогу 5-ти малоімущим учням промислової школи шляхом виплати їм стипендій у сумі від 80 до 100 гульденів. Пан Крайстар вніс пропозицію, щоб звернутися до головного відділення спілки

з проханням виділення коштів для виплати грошової підтримки протягом першого семестру також і для деяких бідних, але талановитих учнів звичайних шкіл, які не в змозі оплачувати своє навчання. Тому що, на думку пана Крайсгара, завданням спілки аж ніяк не є намір примушувати дітей, які мають талант до науки, вчитися промислової справи. Дану пропозицію було підтримано. Окрім того, загальні збори висловили подяку членам виконавчого комітету за їхні старання і переобрали їх на новий термін. Загальні збори прийняли також звернення до всіх членів та друзів спілки про необхідність активного залучення до її лав нових членів. Хотілося б, щоб це звернення принесло свої результати.

Оригінал. Друкований відбиток. Переклад з гебрайської.

Джерело: «Hamizpe». – № 1. – 28 січня 1888 р.

**КОПІЯ ОГОЛОШЕННЯ
З ГАЗЕТИ «MÄHRISCH-SCHLESISCHER
KORRESPONDENT» ПРО ОГОЛОШЕННЯ
КОНКУРСУ НА ПРАВО ЗАМІЩЕННЯ ПОСАДИ
ГОЛОВНОГО РАБИНА І ПРОПОВІДНИКА
У ЧЕРНІВЦЯХ**

26 травня 1892 р.

У єврейській релігійній громаді крайового міста Чернівці (Буковина, Австрія) вивільнилася і потребує заміщення посада головного рабина, котрий повинен також розумітися на проповіді.

Річна платня складає 1200, прописом – одна тисяча двісті фл[оринів]. Окрім цього, на головного рабина покладається, відповідно, функція інспектора з питань викладання іудейської релігії у публічних школах Чернівців та передмість, за що з шкільного фонду релігійної громади на рік йому виплачується компенсація у 400 фл[оринів]. Далі, як правило, рабину довіряється викладання релігії у тутешніх середніх школах (на даний час таких дві), за що з державної казни йому виплачується на рік 900 фл[оринів].

Також попередньому рабину з боку органів політичної влади (міського магістрату) довірялося право ведення єврейських метричних книг крайового міста Чернівців та сільських громад, які знаходяться в сфері його адміністративного впливу, з правом стягнення встановлених законом такс і зборів.

Нарешті не можна не згадати, що функції рабина і проповідника в Чернівцях передбачають також й інші моменти. Поряд з австрійським громадянством для кандидатів на цю посаду обов'язковою вимогою є закінчена гімназійна і теологічна, або інша академічна освіта (§ 28 статуту реліг[ійної] громади).

Службовою мовою є німецька. Перебування на посаді має, до певного часу, а саме – протягом трьох років, – тимчасовий характер, причому як релігійна громада, так і призначена особа, зберігають за собою право відмови з попередженням про це за півроку.

Кандидати на оголошену посаду повинні надіслати свої клопотання, підкріплені належними свідоцтвами про необхідні якості і вміння, а також свій вік та сімейний стан, керівництву єврейської релігійної громади міста Чернівців щонайпізніше до кінця серпня ц. р. (1892).

Тому кандидату, який після пробної проповіді у тутешньому темплі буде визнаний придатним, релігійна громада гарантує відшкодування витрат на проїзд і перебування.

Чернівці, дата

Голова

Нафтالی Тітмінгер

Копія. Друкований відбиток. Переклад з німецької.

Джерело: ДАЧО. – Ф.325. – Оп.1. – Спр.370. – Арк.1.

№ 44
КЛОПОТАННЯ
БЕННО ШТРАУХЕРА⁷⁸ ПРО НАДАННЯ
ГРОМАДЯНСТВА МІСТА ЧЕРНІВЦІВ

17 березня 1893 р.

Високоповажний міський магістрат!

На підставі поданих у дод[атках]* «А» і «Б» документів, а саме декрету Буковинської палати адвокатів від 14 вересня 1884 р. ч. 298 про включення мене у реєстр Буковинської адвокатури та свідоцтва про закінчення моєї служби у корпусі ц[ісарсько]-к[оролівського] ландверу в чині ц[ісарсько]-к[оролівського] обер-лейтенанта, які, на мою думку, підтверджують моє австрійське підданство, та зважаючи далі на те, що я, починаючи з 1860 р., постійно мешкаю тут [у Чернівцях], тут одружений і тут народилися мої діти, покійно прошу високоповажний міський магістрат прийняти мене у члени громади крайового міста Чернівці на умовах сплати встановленої такси.**

Д-р Бенно Штраухер
Підпис

Оригінал. Рукопис. Переклад з німецької.

Джерело: ДАЧО. – Ф.39. – Оп.1. – Спр.1667. – Арк.4.

* Згаданих додатків у справі не виявлено.

** Зі змісту наявних у справі документів випливає, що у клопотанні від 17 березня 1893 р. Б. Штраухеру було відмовлено через несплату останнім встановленої такси. Однак пізніше громадянство було надано.

**ПОВІДОМЛЕННЯ
КРАЙОВОГО ПРЕЗИДЕНТА БУКОВИНИ
ПРАВЛІННЮ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ЄВРЕЙСЬКОЇ
РЕЛІГІЙНОЇ ГРОМАДИ ПРО ПОРЯДОК
СТВОРЕННЯ БЛАГОДІЙНОГО ФОНДУ
ІМЕНІ АМАЛІЇ ЦУКЕР**

19 травня 1895 р.

Амалія Цукер, яка спочила в Бозі 24 жовтня 1891 року, у своєму письмовому заповіті, складеному в Чернівцях 11 липня 1877 року, заповіла на благочинні справи капітал у сумі 10000 фл[оринів]. Спосіб використання цих коштів довірено на розсуд її прямих спадкоємців Гайнріха Вагнера і Ребеки Вагнер, у шлюбі Ціффер.

Останні своїм листом від 29 грудня 1892 року ч. 21121 повідомили Його ц[ісарсько]-к[оролівської] Величності Крайову управу про своє рішення витратити вищезгадану заповідану суму на створення благодійного фонду.

За погодженням з вищевказаними особами було визначено мету фонду і спосіб її досягнення. При цьому було вирішено, що щорічні відсотки, які нараховуватимуться на частку капіталу в розмірі 1000 флоринів, повинні використовуватись на покриття витрат для проведення заупокійної служби в день смерті Амалії Цукер. А відсотки, які припадатимуть на решту капіталу, повинні щорічно в день пам'яті Амалії Цукер бути розподілені поміж чернівецькою біднотою єврейської національності. Нарешті, примноження та управління майном фонду, відповідно до змісту листа-заповіту, має здійснюватися радою тутешньої єврейської релігійної громади.

У листі від 26 листопада 1891 року ч. 1232 на адресу Гайнріха Вагнера високоповажне правління повідомило про прийняте відповідно до заповіту рішення від 22 листопада 1891 року щодо перебирання на себе функцій управління фондом.

Тому шановному правлінню [релігійної громади] належить засвідчити подані у додатку до цього [листа] три примірники

листа-заповіту Амалії Цукер підписами голови, його заступника і двох членів правління та, скріпивши їх печаткою, надіслати нам.

Про згадані у листі-заповіті цінні папери, які після сплати усіх необхідних зборів були придбані прямими спадкоємцями за 8940 фл[оринів], буде повідомлено високоповажному правлінню після формального створення фонду.

У зв'язку з купівлею цих цінностей на адресу тутешньої фінансової служби та на адресу Його ц[ісарсько]-к[оролівської] Величності Міністерства фінансів у Відні надійшла [вимога] щодо сплати збору у сумі 13 фл[оринів] 46 кр[ейцерів].

Просимо вельмишановне правління громади сплатити цей збір у рахунок відсотків, які будуть нараховані в майбутньому на капітал фонду.

*Чернівці, дата
Його ц[ісарсько]-к[оролівської] Величності
крайовий президент
Гьосс*

Оригінал. Рукопис. Переклад з німецької.

Джерело: ДАЧО. – Ф.325. – Оп.1. – Спр.362. – Арк.7-8.

№ 46
ІЗ ЗВІТУ
ВИКОНАВЧОГО КОМІТЕТУ БЛАГОДІЙНОГО
ТОВАРИСТВА «MACHSE LUEWJON» НА
ЗАГАЛЬНИХ ЗБОРАХ ЧЛЕНІВ ТОВАРИСТВА

1 грудня 1895 р.

Вельмишановні загальні збори!

Рік, що минає, також яскраво свідчить про успішну діяльність нашого товариства.

Завдяки благодійним пожертвам та внескам членів товариства діючому комітету вдалося під час суворої зими 1894/1895 років безкоштовно забезпечити дровами велику кількість бідноти.

На жаль, постійно зростаючі злидні ставлять перед керівництвом товариства все більші вимоги, які проявляються в потребі забезпечення дровами значно більшої кількості навіть так званих «сором'язливих» бідних.

Тільки завдяки безкорисливій і тривалій щедрості доброчинців та друзів товариства його керівництво спромоглося більш-менш справитися з цим завданням.

Тому керівництво товариства сьогодні почуває себе зобов'язаним від імені бідноти, якій була надана допомога, висловити щиру подяку всім благодійникам і доброзичливцям, приєднавши до неї одночасно також і настійливе дружнє прохання виявляти прихильність до нашого загальнокорисного благодійного товариства так само і в майбутньому.

[...]

Обраний на загальних зборах товариства 30 грудня 1894 року [виконавчий] комітет того ж самого дня обрав на своєму засіданні:

пана Давида Тітінгера⁷⁹ – президентом

пана д-ра Бенно Штраухера – віце-президентом

пана Леона Гершманна – секретарем

пана Лайзера Ольгіссера – касиром

пана Іг. Крігера – контролером товариства

Одночасно відповідно до §§ 22, 23, 24 і 25 статуту товариства нижче названі особи увійшли до складу наступних комітетів, зокрема,

до комітету закупівель:

пани Лайб Насер, Давид Гербель, Адольф Коттляр і Маркус Гасснер;

до комітету приймання [пожертв]:

пани Лайзер Шлефер, М. Гасснер, Маєр Альтманн і М. Фрідманн;

до комітету обліку:

пани М. Кампельмахер, Ф. Туртель, Давид Гербель і М. Пікер;

до благодійного комітету:

пани Давид Тіттінгер, д-р Бенно Штраухер, Іг. Крігер, Лайзер Ольгіссер, М. Кампельмахер і директор Ф. Маєр.

У минулому році комітет провів 15 засідань.

У зв'язку з закінченням визначеного діючим статутом періоду каденції виконавчий комітет складає з себе наданий йому на загальних зборах товариства 30 грудня 1894 року мандат довіри з переконанням, що він якнайкраще використовував усі наявні у його розпорядженні засоби для досягнення благодійних цілей товариства.

Чернівці, листопад 1895 р.

Виконавчий комітет:

Маєр Альтманн	Фердинанд Маєр
Йоахім Айзенберг	Лайб Насер
Мешулем Фрідманн	Лайзер Ольгіссер
Давид Гербель	М. Пікер
Копель Гамбургер	Б. Шіфтер
Маркус Гасснер	Ізраель Шіфтер
Леон Гершманн	Лайзер Шлефер
М. Кампельмахер	Файбіш Туртель
Адольф Коттляр	Пейсах Вайсманн
Ігнац Крігер	Самуель Вайтцнер
Самуель Люттінгер	Моріц Центнер
(мол.)	

**Загальні дані про доходи товариства за період
з 15 листопада 1894 р. до 15 листопада 1895 р.**

Доходи	фл.	кр.	Видатки	фл.	кр.
Перехідний залишок	1607	89	За купівлю 77 клафтерів дров	2084	65
Проценти з ошадної каси	31	62	Заробітна плата функціонерів	70	-
Пожертви згідно зі списком	1383	53	Доставка дров «сором'язливим» бідним	15	21
Проценти з фундації Люттінгера	300	-	Канцелярські витрати	7	50
			Збори за оголошення в газетах	7	-
Грошова допомога релігійної громади	100	-	Сальдо-залишок	1604	68
Місячні внески за 1894 р.	31	20			
Місячні внески за 1895 р.	334	80			
	3789	04		3789	04
Перехідний залишок	1604	68			

Звірено з касою та головною книгою і визнано правильним.

Вибрані на загальних зборах ревізори:

Йоель Гуттманн, Мозес Авербах

Регест. Друкований відбиток. Переклад з німецької.

Джерело: ДАЧО. – Ф.3. – Оп.1. – Спр.6589. – Арк.6-7зв.

№ 47
ПОВІДОМЛЕННЯ
ЧЕРНІВЕЦЬКОГО МАГІСТРАТУ
ЄВРЕЙСЬКІЙ РЕЛІГІЙНІЙ ГРОМАДІ
ПРО ВИХІД З ЄВРЕЙСТВА
ГЕРМАНА БЛАУКОПФА

6 вересня 1899 р.

Копія:

Д-р Герман Блаукопф, що народився в Чернівцях в 1868 році і проживає тут, іудейського віросповідання, повідомляє про вихід з єврейства.

*Магістрат
крайового міста Чернівці
Дата*

№ 49815/99

Єврейській релігійній громаді, тут

Це повідомлення взято до уваги згідно зі статтею 6 Імперського Закону від 25 травня 1868 р. № 49. Т[утешня] єврейська релігійна громада та єврейський метрикуляр поставлені до відома, заявника сповіщено.

Підпис нерозбірливий

Копія. Рукопис. Переклад з німецької.

Джерело: ДАЧО. – Ф.325. – Оп.1. – Спр.488. – Арк.4.

**ПОВІДОМЛЕННЯ
ОПІКУНСЬКОЇ РАДИ ФОНДУ ПРИТУЛКУ ДЛЯ
ЄВРЕЙСЬКИХ СИРІТ ПРО УМОВИ ПЕРЕДАЧІ
ЗАКЛАДУ У ВІДАННЯ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ
ЄВРЕЙСЬКОЇ РЕЛІГІЙНОЇ ГРОМАДИ**

9 липня 1901 р.

Поважному правлінню єврейської релігійної громади!

У відповідь на лист від 11 лютого 1901 р. ч.1255/99, опікунська рада фонду сирітського притулку на своєму засіданні 21 квітня 1901 р. прийняла рішення про передачу сирітського притулку єврейській релігійній громаді. Однак засновники фонду сирітського притулку ім. Франца-Йосифа повинні зберігати за собою право нагляду за його діяльністю, а окремі з них увійти до складу правління сирітського притулку. Обов'язком релігійної громади стане перебрання на себе всіх зобов'язань фонду.

Зрозуміло, що умовою передачі притулку є також збереження на всі часи назви: «Притулок для єврейських сиріт імені цісаря Франца-Йосифа».

Про це рішення поважно повідомляємо правління єврейської релігійної громади і надсилаємо проект документів, які необхідні для проведення цієї передачі, щоб рішення опікунської ради могло отримати схвалення фонду.

*Від опікунської ради притулку
для єврейських сиріт імені цісаря Франца-Йосифа
Підписи нерозбірливі*

Оригінал. Машинопис. Переклад з німецької.

Джерело: ДАЧО. – Ф.325. – Оп.1. – Спр.538. – Арк.3.

№ 49
ІЗ ЗАМІТКИ
«СОЙМ КРАЄВИЙ» У ГАЗЕТІ «РУСКА РАДА»

12 (25) вересня 1903 р.

«Посол Штравхер жадає зміни виборчої системи, а саме, заведення безпосереднього виборчого права, тайного голосовання, і розширення виборчого права. Він пропонує 54 послів, а то 2 вірільні голоси, 103 – з великої посілості, 13 – з міст і торговельної палати, 18 – з сільських громад, а 11 – з загальної кляси виборчої [...]»

Регест. Друкований відбиток.

Джерело: «Руска Рада». – 12 (25) вересня 1903 р.

№ 50
СПИСОК
ВИБОРЦІВ ПЕРШОЇ ВИБОРЧОЇ КУРІЇ
ЄВРЕЙСЬКОЇ РЕЛІГІЙНОЇ ГРОМАДИ САДАГУРИ⁸⁰

2 лютого 1904 р.

№ з/п	Прізвища осіб, які мають право голосу	Професія	Величина внеску, к[рони]
1.	Єхіль Таубес	Рабин	
2.	Д-р Михаель Давід	Судовий ад'юнкт	
3.	Д-р Вільгельм Еберман	Адвокат	
4.	Д-р Ісідор Рунес	Лікар	
5.	Д-р Йозеф Менкес	Лікар	
6.	Д-р Лео Гуллес	Адвокат	
7.	Д-р Майєр Міхель	Адвокат	
8.	Д-р Макс Зеллермаєр	Лікар	
9.	Мендель Шмос	Його ц[ісарсько]-к[оролівської] Величності судовий канцелярист	
10.	Соломон Лакс	Його ц[ісарсько]-к[оролівської] Величності судовий канцелярист	
11.	Д-р Штехер	Кандидат адвокатури	
12.	Абрагам Мадер	Старший учитель благодійного [фонду]	
13.	Фабіан Катц	Учитель благодійного [фонду]	
14.	Самуель Шпербер [закреслено]	Внаслідок реєстрації; див. №1016	
15.	Н.Герцберг	Залізничне правління м.Садагури	
16.	Моріц Шехтер	Його ц[ісарсько]-к[оролівської] Величності поштмейстер с.Топорівці	
17.	Фр[ойляйн] Дора Каган	Старша учителька	
18.	Карл Сімон	Старший учитель благодійного [фонду]	
19.	Мозес Фурман	Старший учитель благодійного [фонду]	
20.	Марія Геллерт	Учителька	
21.	Герш Гроніх	Учитель релігії	
22.	Бернгард Розеншток	Великий землевласник, Чорнівка	30
23.	Йозеф Фішер	Домінікальний орендар, Топорівці	30
24.	Альгер Ланде	Орендар	30
25.	Бернгард Кюмельман	Орендар	30
26.	Йоахім Реттер	Директор банку	30

№ з/п	Прізвища осіб, які мають право голосу	Професія	Величина внеску, к[рони]
27.	Файбіш Наглер	Директор банку	20
28.	Йозеф Вайссельбегер	Орендар	20
29.	Йосель Розенблатт	Приватник	20 (помер)
30.	Мозес Фройндліх	Орендар	20
31.	Йозеф Бадіан	Директор банку	20
32.	Леон Кула	Орендар	20
33.	Мотель Ланде	Орендар	20
34.	Шулім Давид Ланде	Орендар	20
35.	Давід Гросс	Землевласник	20
36.	Йоссель Блюм	Орендар	20
37.	Самуель Фройндліх	Орендар	20
38.	Фрідріх Фішер	Орендар	20
39.	Зайде Розенблатт	Директор банку	15
40.	Лайб Рьослер	Директор банку	15
41.	Мендель Готтесман	Орендар	15
42.	Соломон Готтесман	Орендар	15
43.	Осіас Рудіх	Орендар	15
44.	Мешулім Рудіх	Орендар	15
45.	Давид Енглер	Шинкар	15
46.	Самуель Мартін Янкель	{Працівник} миловарні	15
47.	Мехель Штамлер	Орендар	15
48.	Герш Ітціг Кула	Землевласник	15
49.	Кальман Лайб Реттер	Торговець	10
50.	Берл Бурггойзер	М'ясник	10
51.	Якоб Бардах	Концесіонер	10
52.	Лайб Кьорнер	Купець	10
53.	Зендер Луненфельд	Директор банку	10
54.	Якоб Таненцаф	Торговець	10
55.	Майер Гірш	Бакалійник	10
56.	Абрагам Кляйнброд	Торговець художобою	10
57.	Соломон Менчель	Кіоскер	10
58.	Крайндель Розенблатт	Приватник	10
59.	Ітціг Йоссель Розенблатт	Банківський службовець	10
60.	Герш Вітнер	Торговець шаліновими хустками	10
61.	Абрагам Трітт	Приватник	10
62.	Фроім Готтесман	Орендар пропінації ⁸¹	10
63.	Зігмунд Корн	Орендар	10
64.	Ісаак Корн	Орендар	10
65.	Леон Райх	Орендар	10
66.	Мозес Рудіх	Бухгалтер	10

№ з/п	Прізвища осіб, які мають право голосу	Професія	Величина внеску, [крони]
67.	Вольф Рубель	Власник нерухомості	10
68.	Генсель Рубель	Власник нерухомості	10
69.	Ісаак Шнапп	Орендар пропінації	10
70.	Аба Моргенштерн	Орендар	10
71.	Беньямін Вайнгаст	Орендар пропінації	10
72.	Гершон Гохштедт	Домовласник	10
73.	Мендель Лайзер Готтліб	Домовласник	10
74.	Мендель Блюм	Орендар	10
75.	Ківа Вандерман	Шинкар	10
76.	Янкель Цімер	Орендар	10
77.	Лайб Кула	Землевласник	10
78.	Беньямін Кула	Землевласник	10
80.	Ісаак Шефер	Купець	10
81.	Зев Зандман	Шинкар	10
82.	Якоб Мозес Гірш	Шинкар	8
83.	Морітц Кула	Землевласник	8
84.	Ісаак Цімблер	Власник ресторану	8
85.	Мозес Імберман	Торговець	8
86.	Лазар Прайзер	Директор банку	8
87.	Якоб Гольдкланг	Торговець	8
88.	Йозеф Моргенштерн	Домовласник	8
89.	Сруль Ітціг Моргенштерн	Домовласник	8
90.	Менаше Кула	Домовласник	8
91.	Абрагам Зюссер	Домовласник	8
92.	Мозес Лайзер Готтесман	Домовласник	8
93.	Соломон Лам	Фабрикант	8
94.	Лайб Гарнік	Орендатор пропінації	8
95.	Нафталі Лемель Кула	Селянин	8
96.	Йоссель Мозес Енґлер	Торговець худобою	8
97.	Берл Ерліх	Торговець худобою	8
98.	Герш Цімблер	Музикант	8
99.	Нуте Розенблюм	Торговець фруктами	8
100.	Лайб Ранд	Директор банку	8
101 а	Ісаак Лікворнік	Селянин	8
101 б	Файбель Альбрехт	Торговець мукою	6
102.	Мендель Зомер	Торговець шаліновими хустками	6
103.	Борух Арон	Крамар	6
104.	Леон Гехт	Бухгалтер	6
105.	Файбіш Москель Кьорнер	Бакалійник	6
106.	Борух Беньямін Розенкранц	Директор банку	6

№ з/п	Прізвища осіб, які мають право голосу	Професія	Величина внеску, к[рони]
107.	Берл Кьорнер	Лихвар (помер)	6
108.	Мотель Літвак	Торговець шкірою	6
109.	Шабсе Лінкер	Торговець	6
110.	Самуель Шнітцер	Службовець банку	6
111.	Зюсі Зухер [закреслено]	Торговець дровами (занесений до другої виборчої курії №191)	6
112.	Абрагам Шерф	Приватник	6
113.	Герш Трітт	Домовласник	6
114.	Сруль Тайтлер	Торговець худобою	6
115.	Файбіш Вайссбах	Торговець худобою	6
116.	Ісаак Трітт	Торговець	6
117.	Москель Фрішлінг	Пекар	6
118.	Янкель Едельштайн	Торговець кіньми	6
119.	Ноа Готтліб	Бакалійник	6
120.	Сруль Гольденберг	Торговець зерном	6
121.	Шає Герш Лерер	Приватник	6
122.	Гетцель Цімблер	Перукар	6
123.	Берл Зінрайх	Торговець (помер)	6
124.	Сімон Поппель	Кравець	6
125.	Ісаак Поппель	Кравець	6
126.	Мозес Райш	Торговець фруктами	6
127.	Йоель Шматник (закреслено)	Кравець (занесений до другої виборчої курії №192)	6
128.	Борух Вайнер [закреслено]	Крамар (занесений до другої виборчої курії №193)	6
129.	Зеліх Тромер [закреслено]	Крамар (занесений до другої виборчої курії №194)	6
130.	Сруль Гіндес [закреслено]	Торговець хутром (занесений до другої виборчої курії №195)	6
131.	Беріш Рубер	Бухгалтер	6
132.	Лайзер Гроссер	Економ	6
133.	Соломон Ітціг Брандман	Селянин	6
134.	Сімон Рітберг	Селянин	6
135.	Сруль Лонер [закреслено]	Селянин (занесений до другої виборчої курії №196)	6
136.	Давид Лонер [закреслено]	Селянин (занесений до другої виборчої курії №197)	6
137.	Беньямін Зюскінд	Бакалійник	6
138.	Майер Рот	Орендатор пропінанції	6
139.	Даніель Данклер	Орендатор пропінанції	6

№ з/п	Прізвища осіб, які мають право голосу	Професія	Величина внеску, [крони]
140.	Майєр Вольф Шлекер	Торговець худобою	6
141.	Йоссель Штернберг	Будівельний підприємець	6
142.	Шльома Герш Рьослер	Службовець банку	6
143.	Мозес Горовіц	Торговець зерном	6
144.	Борух Лайб Зухер	Торговець зерном	6
145.	Мендель Кінсбруннер	Орендатор пропінації	6
146.	Хайм Зомер	Гуральник	6
147.	Хайм Моргенштерн	Торговець дровами	6
148.	Герш Крайсель	Приватник	6
149.	Мендель Енґлер [закреслено]	Торговець худобою (занесений до другої виборчої курії №198)	6
150.	Райзель Корнфельд	Приватник	6
151.	Сімон Давид Барон	Домовласник	6
152.	Шміль Гершон Куппер	Тесля	6
153.	Лайб Мюльштайн	Орендар митного збору	6
154.	Мозес Цімер [закреслено]	Селянин (занесений до другої виборчої курії №199)	6
155.	Беріш Цімер [закреслено]	Селянин (занесений до другої виборчої курії №200)	6
156.	Рухель Кула син Герш Кула [закреслено]	Селянин (занесений до другої виборчої курії №201)	6
157.	Гутман Кула	Селянин	6
158.	Альтер Гольденберг [закреслено]	Маклер (занесений до другої виборчої курії №202)	6
159.	Бернгард Цукер [закреслено]	Друкар (занесений до другої виборчої курії №203)	6
160.	Мендель Грауер (закреслено)	Економ (занесений до другої виборчої курії №204)	6
161.	Аба Фішбах [закреслено]	Шинкар (занесений до другої виборчої курії №205)	6
162.	Абрагам Лікворнік	Селянин	6
163.	Герш Олінґ	Економ	6
164.	Хаім Ебнер (закреслено)	Торговець хутром (занесений до третьої виборчої курії №191)	6
165.	Вольф Ітціґ Гранієр	Бакалійник	6
166.	Пейсах Горовіц [закреслено]	Бакалійник (занесений до третьої виборчої курії №192)	4
167.	Фішель Корн	Бакалійник	4
168.	Лайзер Альтман [закреслено]	Крамар (занесений до третьої виборчої курії №193)	4

№ з/п	Прізвища осіб, які мають право голосу	Професія	Величина внеску, к[рони]
169.	Майєр Якоб Ротледер	М'ясник	4
170.	Борух Луненфельд	Директор банку	4
171.	Юда Райш [закреслено]	М'ясник (занесений до третьої виборчої курії №194)	4
172.	Майєр Йоель Штернберг	[Професію не зазначено]	4
173.	Шльома Брендер	Крамар	4
174.	Сруль Абр[агам] Грш Періц Баумьоль	Шинкар (виправлено на підставі реклаमाції ріш[ення] 139 II 31)	4
175.	Герш Лайб Кула Маєр Наглер	Крамар (виправлено на підставі рекламації ріш[ення] 362 II 106)	4
176.	Мозес Коппель [закреслено] Фрімель	Домовласник (занесений до третьої виборчої курії №195)	4
177.	Шає Лайзер Янкель Гьофлінг Спун	Крамар (виправлено на підставі рекламації ріш[ення] 364 II 12)	4
178.	Йосель Вайссгербер [закреслено]	Орендар митного збору (занесений до третьої виборчої курії №196)	4
179.	Соломон Борух Ісак Рехтер Рьослер	Крамар (виправлено на підставі рекламації ріш[ення] 131 II 99)	4
180.	Самуель Зайдлер [закреслено] – Вольф Вайнштайн	Лихвар (виправлено на підставі рекламації ріш[ення] 302 III 197 II 104)	4
181.	Абр[агам] Давид Вайссбах	Торговець худобою	4
182.	Маскель Блюм	Крамар	4
183.	Лайбіш Лер	Купець	4
184.	Герш Баум	Швець	4
185.	Ісідор Шефер Майєр Ванівські	Шинкар (виправлено на підставі рекламації ріш[ення] 369 II 26)	4
186.	Нуссер Фельдманн Янкель Енглер	Крамар (виправлено на підставі рекламації ріш[ення] 291/6V II 128)	
187.	Нуте Наглер [закреслено] Лейб Райтер	Замовник (помер)	4
Внесені згідно з рішенням рекламаційної комісії та правління громади №361			
188.	Герман Біднер	Директор станції Жучка	
189.	Хаскель Штупп	Купець	
190.	Нутте Наглер	Купець	

*Садагура, дата
Йозеф Фіш*

Оригінал. Рукопис. Переклад з німецької.

Джерело: ДАЧО. – Ф.325. – Оп.1. – Спр.614. – Арк.52-57зв.

№ 51
ІЗ СТАТУТУ
НОВОСЕЛИЦЬКОГО ЄВРЕЙСЬКОГО
ТОВАРИСТВА РЕЛІГІЙНОЇ ОСВІТИ
ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОДЯГОМ УБОГИХ

28 червня 1905 р.

I. Назва, місцезнаходження та мета

§ 1. Товариство називається «Talmud Thora Halbuschis Arimim», знаходиться в Новоселиці і ставить за мету:

- а) утримання інституції для безкоштовної попередньої підготовки та навчання гебрайської мови дітей-сиріт і дітей убогих [батьків] іудейського віровизнання як членів товариства, так і тих, які не є його членами, що досягли встановленого законодавством віку;
- б) безкоштовне забезпечення одягом та взуттям убогих дітей та дітей-сиріт, які проходять повний курс навчання в інституції товариства.

§ 2. Навчання здійснюється придатними для цього учителями, призначеними відповідним новоселицьким релігійним служкою⁸².

II. Кошти для досягнення мети

§ 3. Матеріальні засоби для досягнення мети створюються за рахунок:

- а) вступних внесків, які встановлюються виконавчим комітетом у сумі, що не може бути меншою за 1 к[рону], і сплачуються кожним членом при вступі до товариства;
- б) щотижневих внесків у розмірі не менше 10 г[елерів], що повинні регулярно сплачуватися кожним членом до каси товариства;
- в) внесків у розмірі 1 к[рони], які сплачуються до каси товариства тими членами, сини яких починають вивчення гебрайської мови;
- г) пожертв у розмірі не менше 1 к[рони] від батьків – членів товариства з нагоди заручин та вінчань їхніх дітей;

д) інших пожертв, які, зазвичай, робляться в перший день свята Трійці (Pfcingsfest) і по суботах, коли читаються уривки «Itro» та «Waetchanon» як членами товариства, так і особами, що не є його членами [...]

Новоселиця, дата

Організаційний комітет

№ 52

*Від єврейської релігійної громади
зауважень немає
Голова
Рапопорт*

*Майєр Готтесман
релігійний служка
Х. Готтесман
Мозес Барбаиш*

Бояни, 27 червня 1905 р.

[Підпис нерозбірливий]

Йозеф Фрунер

*Печатка єврейської релігійної
громади с. Бояни*

Ч. 24840

За змістом поданого статуту існування цього товариства відповідно до § 9 закону від 15 листопада 1867 р. (В[існик] і[мперських] з[аконів] № 134) затверджується.

*Від Буковинської ц[ісарсько]-к[оролівської] крайової управи
Чернівці, 17 серпня 1905 р.*

За представництвом

[Підпис нерозбірливий]

*Печатка Буковинської ц[ісарсько]-к[оролівської]
крайової управи*

Регест. Рукопис. Переклад з німецької.

Джерело: ДАЧО. – Ф.3. – Оп.2. – Спр.22436. – Арк.5, 5зв., 8.

№ 52
СТАТУТ
«ПОЛІТИЧНОГО ТОВАРИСТВА
ПРОГРЕСИВНИХ ЄВРЕЇВ БУКОВИНИ»*

6 жовтня 1905 р.

§ 1. Назва, мета та місцезнаходження

Товариство носить назву «Політичне товариство прогресивних євреїв Буковини» й ставить собі за мету піднесення і зміцнення становища єврейства та поваги до нього в суспільному житті, забезпечення їх мирного співіснування з національностями, що проживають у краї, а також сприяння єврейству в культурному і товариському відношеннях.

Місцезнаходження товариства – Чернівці.

§ 2. Засоби досягнення мети

Засобами досягнення мети є наступне:

- а) проведення зборів;
- б) товариські зустрічі в поєднанні з доповідями і дискусіями на політичні та національні теми;
- в) позиціонування в ході усіх публічних виборів й, особливо, до представницьких структур єврейських релігійних громад Буковини, висування гідних кандидатів;
- г) облаштування читалень і книгарень;
- д) видання або сприяння [виданню] газети, яка відображатиме інтереси товариства;
- ж) регулярні внески членів та інші грошові надходження.

§ 3. Про членів товариства

Членами товариства можуть бути повнолітні громадяни іудейського віросповідання чоловічої статі.

* Діяльність товариства була санкціонована Буковинською крайовою управою з поміткою, що затвердження статуту відбудеться тільки після проведення установчих зборів та обрання керівних органів (Див.: Ф.3. – Оп.2. – Спр. 22375. – Арк.15).

Товариство складається з:

- а) почесних членів товариства, які визнаються такими за рішенням загальних зборів з огляду на особливі заслуги перед товариством на пропозицію виконавчого комітету;
- б) дійсних членів, які зобов'язані сплачувати щорічний внесок [на суму] від 4 к[рон].

§ 4. Права та обов'язки членів товариства

Всі члени товариства мають право:

- а) бути присутніми на загальних зборах і товариських зустрічах, вносити пропозиції, побажання, скарги, брати участь у прийнятті рішень, а також користуватися читальними залами та бібліотеками;
- б) обирати і бути обраними на посади функціонерів товариства;
- в) отримувати інформацію щодо справ товариства.

Вступ до товариства, який вважається таким, що відбувся, якщо за відповідну пропозицію проголосували щонайменше 6 членів виконавчого комітету товариства, зобов'язує кожного члена виконувати цей статут, усіма силами у своєму оточенні сприяти товариству у досягненні його цілей і сплачувати до каси товариства встановлений річний внесок.

§ 5. Припинення членства

Членство припиняється:

- а) шляхом добровільного оголошення про вибуття; це саме відбувається через несплату членських внесків за період більше одного року;
- б) через смерть або порушення умов, визначених у § 3 абзац 1.

Окрім цього, виконавчий комітет товариства має право виключати зі складу товариства тих членів, які діють всупереч напрямам діяльності товариства або нехтують визначеними загальними зборами чи виконавчим комітетом засадами, проте для цього необхідна більшість у 6 голосів.

§ 6. Керівні органи товариства

Керівництво справами товариства здійснюють:

- а) загальні збори;
- б) виконавчий комітет товариства.

§ 7. Загальні збори

Загальні збори щорічно відповідно до § 9 обирають виконавчий комітет товариства та трьох ревізорів, що не входять до його складу.

Крім цього, збори приймають рішення:

- а) про річний кошторис;
- б) щодо поданого виконавчим комітетом річного звіту про діяльність товариства; щодо перевіреного ревізорами фінансового звіту, а також про відставку виконавчого комітету;
- в) щодо поданих від виконавчого комітету та окремих членів товариства пропозицій;
- г) щодо затвердження, за пропозицією виконавчого комітету, почесних членів товариства;
- д) щодо скарг членів товариства на деякі, прийняті виконавчим комітетом, рішення, а саме стосовно §§ 4, 5, 9. Право звернення до загальних зборів мають також претенденти на членство, яким було відмовлено в прийомі (§ 4, останній абз[ац]);
- е) щодо внесення змін до статуту та розпуску товариства;
- є) щодо петицій.

У невідкладних випадках за умови подання відповідного звіту на найближчих загальних зборах це може робити виконавчий комітет.

§ 8. Скликання та правомочність загальних зборів

Звичайні загальні збори скликаються головою не пізніше ніж через 2 місяці після закінчення кожного господарського року (31 грудня) шляхом публікації за тиждень наперед в одній з газет за місцем знаходження товариства оголошення із зазначенням

порядку денного зборів. По можливості членам товариства слід надіслати письмові запрошення.

Позачергові загальні збори скликаються у подібний спосіб, якщо:

- а) в цьому вбачає потребу голова або виконавчий комітет;
- б) до виконавчого комітету з відповідним письмовим клопотанням із зазначенням мотивів звернуться щонайменше 20 членів товариства.

В разі, якщо необхідна кількість [членів] з першої спроби не збереться, за тиждень скликаються другі загальні збори, які є правомочними за присутності наявної кількості членів, в разі, якщо предметом розгляду є зазначені в порядку денному питання. Про проведення таких зборів має бути сповіщено щонайпізніше за три дні до того.

Рішення приймаються абсолютною більшістю голосів. При рівній кількості голосів вирішальним є голос голови, який, зазвичай, участі у голосуванні не бере. Для проведення виборів достатньо відносної більшості.

§ 9. Виконавчий комітет

Виконавчий комітет складається з десяти обраних на загальних зборах членів, з яких щонайменше сім повинні проживати в Чернівцях.

Термін повноважень складає два роки. Через рік після обрання шляхом жеребкування п'ять членів вибувають зі складу виконавчого комітету. Наступного року вибувають уже ті, у яких збіг дворічний термін повноважень. Повторне обрання тих, що вибули, можливе тільки через рік.

Виконавчий комітет обирає зі свого складу голову, який одночасно є головою товариства й головує на загальних зборах та засіданнях виконавчого комітету, заступника голови, секретаря та касира.

Особи, що вибули зі складу виконавчого комітету, можуть бути до скликання наступних загальних зборів заміщені шляхом

кооптації, але для цього необхідна згода щонайменше шести членів [виконавчого комітету].

Виконавчий комітет товариства має також право назавжди або тимчасово позбавляти повноважень члена виконавчого комітету в разі, якщо він більше ніж два місяці відсутній за місцем свого постійного проживання в Чернівцях, або якщо він без причини пропустив більше ніж три засідання поспіль, а також у випадку передбачуваної неспроможності протягом тривалого часу виконувати ним свої функції, та здійснювати в усіх цих випадках заміщення [вакансій] шляхом кооптації інших членів товариства. Для кооптації або виведення зі складу [виконавчого комітету] необхідна згода щонайменше шести членів виконавчого комітету.

§ 10. Повноваження виконавчого комітету товариства

Виконавчий комітет товариства забезпечує ведення усіх справ товариства, за винятком тих, які згідно з § 7 віднесені до компетенції загальних зборів.

Зокрема, він покликаний:

- а) виконувати усі рішення загальних зборів;
- б) управляти майном товариства;
- в) представляти товариство в усіх правових та інших справах;
- г) подавати загальним зборам товариства річний та фінансовий звіти, а також проект бюджету на наступний рік;
- д) приймати на роботу необхідний для ведення справ товариства персонал, а також встановлювати останньому необтяжливу для товариської каси зарплатню;
- е) встановлювати регламент, який би визначав порядок його роботи, а також порядок проведення загальних зборів;
- є) здійснювати попереднє обговорення адресованих загальним зборам пропозицій;
- ж) оприлюднювати заяви з питань, віднесених до сфери інтересів товариства.

§ 11. Скликання і правомочність виконавчого комітету товариства

Виконавчий комітет повинен збиратися на звичайне засідання щонайменше один раз на місяць, а на позачергове – на запрошення голови або його заступника. Засідання мусить бути скликано головою (заступником) і тоді, коли цього вимагають три члени комітету. На всі засідання члени комітету запрошуються у письмовій формі. У звичайних випадках виконавчий комітет вважається правомочним, якщо окрім головуючого присутні не менше чотирьох членів. Винятки становлять §§ 4, 5 та 9. Для законності рішення необхідна згода абсолютної більшості присутніх, якщо однак цим статутом не передбачена потреба переважної більшості.

§ 12. Голова та його заступник

Голова здійснює загальне керівництво товариством і представляє його поза товариством. Він виконує прийняті виконавчим комітетом рішення. В умовах зwołикання він отримує право одноосібного прийняття рішень з наступним їх затвердженням. Усі правові документи, які виходять від товариства, обов'язково підписуються головою та одним із членів комітету. Заступник заступає голову, коли того немає або він не може [виконувати свої функції]. У цьому випадку заступник посідає права та обов'язки голови, в інших випадках він посідає права та обов'язки члена виконавчого комітету.

§ 13. Секретар

Обов'язком секретаря є ведення протоколів загальних зборів та засідань виконавчого комітету, а також ведення канцелярських справ у взаємодії з головою.

§ 14. Каса товариства

Обраному з числа членів виконавчого комітету товариства касиру належить вести касову книгу та касу, відповідно до річного

кошторису проводити поточні розрахунки і виплати усіх визначених головою товариства сум, а також складати річні баланси.

§ 15. Товариські зустрічі

Товариські зустрічі повинні проводитися головним чином в осінні та зимові місяці, по можливості кожного другого тижня, і забезпечувати найперше родичам членів товариства та іншим гостям нагоду для невимушеного спілкування й діяльності.

§ 16. Вирішення суперечок у товариських стосунках

Суперечки в стосунках між окремими членами товариства залагоджує обраний із трьох членів виконавчого комітету третейський суд. Для розв'язання суперечок між членом товариства і виконавчим комітетом кожна сторона призначає члена, проте вони не повинні бути членами виконавчого комітету. Третій член третейського суду запрошується за взаємною домовленістю довірених осіб обох сторін, а у випадку відсутності згоди, – шляхом жеребкування між двома запропонованими з боку довірених осіб членами товариства.

§ 17. Розпуск товариства

Рішення про розпуск товариства та внесення змін і доповнень до статуту приймають загальні збори товариства двома третинами голосів. У випадку розпуску товариства загальні збори приймають рішення щодо майна товариства, якщо таке залишається після виконання усіх існуючих зобов'язань. У разі неприйняття такого рішення майно товариства переходить до єврейського сиротинця в Чернівцях.

Оригінал. Машинопис. Переклад з німецької.

Джерело: ДАЧО. – Ф.3. – Оп.2. – Спр.22375. – Арк.3-5.

**ІЗ ВИСТУПУ ДЕПУТАТА БЕННО ШТРАУХЕРА
З ПИТАННЯ ВИБОРЧОЇ РЕФОРМИ
НА ЗАСІДАННІ АВСТРІЙСЬКОЇ ПАЛАТИ
ПОСЛІВ 13 БЕРЕЗНЯ 1906 РОКУ**

13 березня 1906 р.

Депутат д-р Штраухер:

Високоповажна Палато!

В ході багатоденних дебатів стосовно урядового проекту виборчої реформи ми стали свідками дійсно повчальної дискусії щодо нібито справжньої суті загального і рівного виборчого права, в зв'язку з чим перед нами відкрилися сумні перспективи й небезпеки, які чагують на державу та суспільство в разі запровадження цього виборчого права. [...]

[...] У своїй промові від 7 числа цього місяця пан міністр внутрішніх справ, щоб з самого початку зняти усі застереження [стосовно виборчої реформи], зазначив, що на розподіл мандатів між окремими провінціями вплинули «особливі обставини». Що це були за «особливі обставини», мені не зовсім зрозуміло.

Але навіть у такому разі Буковина була несправедливим чином обділена.

Тому що загальний обсяг прямих податків краю сягає 3432407 к[рон], в той час як Далмація⁸³ з її 1797193 к[ронами], навіть якщо до цього додати загальний обсяг прямих податків Форальбергу⁸⁴, який складає 1180365 к[рон], не досягає показників Буковини, сума прямих податків якої буде все ще на півмільйона крон більшою. [...]

[...] Загальна сума прямих податків краю становить 3432000 к[рон]. При цьому частка міста Чернівці складає 1261000 к[рон], з яких знову не менше трьох четвертих – а це 900000 к[рон] – сплачує єврейське населення. Якщо ж до цього додати й інші міста краю, то виходить, за офіційними даними, що тільки міста сплачують 1600000 к[рон] прямих податків. Тому за обсягом прямих податків міста мали б мати 5 мандатів. [...]

Шановне панство повинно зважити на те, що в ході великого руху за реформу проходять чисельні збори євреїв. Так, на початку цього року тільки протягом одного дня, а саме 7 січня, в Галичині й на Буковині відбулося понад 400 єврейських зборів, на яких у присутності тисяч євреїв були сформульовані і пізніше доведені до відома уряду побажання. [...]

[...] Євреї ще й тому сподіваються отримати відповідне до їх чисельності представництво, що прем'єр-міністр, оголошуючи виборчу реформу, пообіцяв захищати національні меншини та перетворити парламент на точне відображення нашої батьківщини.

Саме єврейство особливо потребує цього захисту, й зокрема з метою гарантування його політичних прав, які часто порушуються, та господарських інтересів. Спираючись на положення статті XIX Основного закону, якою дуже часто маніпулюють, я прошу, щоб у процесі законодавчого забезпечення правової рівності в однаковій і справедливій мірі були також враховані євреї. [...]

[...] За переписом населення 1900 року загальна кількість населення [монархії] складала 26100708 осіб, серед яких нараховувалося 1224899 євреїв, або 4,69 %. [...]

[...] На Буковині загальна кількість населення становить 730195 осіб, поміж якими нараховується 96000 євреїв, що складає 13,16 %. (Вигуки з боку депутата Брайтера). Якби Ви мали таку меншість, як ми маємо на Буковині, то й Ви, пане колего, вимагали б представництва! (Депутат Брайтер: Я ж згоден!). З 96000 євреїв більше 80 % зайняті в торгівлі, промисловості, ремеслах та сільському господарстві. [...]

[...] Я знаю, що ми, євреї, не є значним фактором й уряд не зважає на наші бажання і вимоги; ми не можемо загрозувати йому ні у парламенті, ні у політиці, бо уряд, як відомо, боїться лише тих партій, які є небезпечними і незручними через їх вагу та велику кількість прихильників. [...]

[...] Шляхом нової реформи виборчої системи має бути забезпечено сучасне загальне, а найперше рівне виборче право для всіх.

Хоча я й не погоджуюся з висловлюваннями речника польського клубу, він однак каже правду. І правда ця полягає в тому, що при загальному виборчому праві недопустимо повністю нехтувати чисельністю населення. Кількість люду повинна братися до уваги в першу чергу. [...]

[...] Відповідно до змісту «Статистичних додатків» урядового законопроекту про виборчу реформу, німці загальною чисельністю населення 9171614 осіб отримують 205 мандатів, з чого випливає, що один мандат припадає на 44700 мешканців.

[...] Чехи при загальній кількості населення 5955397 осіб отримують 99 мандатів, або один мандат припадає на 60155 мешканців.

[...] Поляки при загальній кількості населення 4252483 осіб отримують 64 мандати, або один мандат на 66445 мешканців.

Українці при загальній кількості населення 3051597 осіб – 31 мандат, або один мандат на 109083 мешканців. [...]

[...] Словени при загальній кількості населення 1192780 осіб – 23 мандати, або один мандат на 51860 мешканців.

Італійці при загальній кількості населення 727102 – 16 мандатів, або один мандат на 45444 мешканці.

Сербо-хорвати при загальній кількості населення 711380 осіб – 13 мандатів, або один мандат на 54720 мешканців.

Румуни при загальній кількості населення 230963 особи – 4 мандати, або один мандат на 57740 мешканців.

Євреї ж при загальній кількості населення 1225000 матимуть від 6 до 7 мандатів, так що один мандат припадає, відповідно, на 204000 або на 175000 мешканців. Із жодним народом не обійшлися так несправедливо. Ось вона, виборча реформа! Вона не створює рівного виборчого права і не базується на принципі рівності! [...]

[...] Внаслідок нехтування євреями, відмови від запровадження пропорційного представництва як інструменту захисту меншин, а також створення виборчих округів євреї мають змогу сьогодні отримати щонайбільше лише третину від належних їм

мандатів. Це не є точним відображенням складу населення. Це є, – і ми маємо сказати це голосно і чітко, – нечувано важкою несправедливістю. Зокрема, на Буковині, де кількість євреїв сягає майже 100000, тільки з прямих податків, які сплачуються громадою Чернівців в обсязі 1261880 к[рон], на євреїв припадає більше ніж третина, тобто 90000 к[рон], а із загальної суми прямих податків цілого краю, а це 3432407 к[рон], євреї сплачують майже половину. [...]

[...] Через німців євреї пересварилися з багатьма іншими народами, бо були, та й сьогодні ще значною мірою є прибічниками німців, але німці намагаються тепер пригостити євреїв стусаном! Хіба Ви не ставитесь до євреїв презирливо, хіба Ви не ганьбите і не принижуйте євреїв; чому німці ведуть економічну і політичну війну з євреями? [...]

[...] І попри все ми залишаємося друзями німецького народу, тому що ми є прихильниками великої німецької культури. Як народ ми хочемо бути вірними друзями німецького та інших народів, однак за умови, що вони визнають нас рівними і повновартісними.

Із загального обсягу непрямих податків Буковини, а це – 10380480 к[рон], євреї сплачують не менше третини, або понад 3 мільйони.

Тому цілком виправдано, що євреї краю хочуть зберегти за собою дотеперішні два мандати; але ми хочемо мати ці два мандати надійно, і з цією метою нам необхідно мати власний (дванадцятий) виборчий округ, до якого належали б Сторожинець з 7182 мешканцями, Вижниця з 4653 мешканцями, Бояни з 7018 мешканцями і Садагура з 4614 мешканцями, що складає разом 23467 осіб. Якщо ще додати Кіцмань з його 5007 мешканцями та Чудей з його 2594 мешканцями, то виборчий округ нараховуватиме відповідно 23467 або 31068 мешканців і платитиме близько 280000 к[рон] або 360000 к[рон] прямих податків. [...]

Єврейський рух є лояльним і виключно проавстрійським. Євреї не виставляють на показ своєї австрійськості, бо було б

низькопоклонством говорити про те, що само собою зрозуміле. Єврейська відданість державі стала притчею во язицях. [...] Ми, євреї, також пам'ятаємо про наш вічний борг перед нині правлячим Цісарем.

У лавах єврейського національного руху – майже вся єврейська інтелігенція, студентська молодь, торговий і ремісничий люд, а також велика частка робітників.

Євреї бажають відтепер мати власних депутатів, які б вільно могли представляти своїх одновірців і, таким чином, краще обстоювати їх інтереси.

Регест. Друкований відбиток. Переклад з німецької.

Джерело: Die Lage der Juden. Reden des Abg[eordneten] Dr. Straucher in den österr[eichischen] Delegationen und im österr[eichischen] Abgeordnetenhaus. – Czernowitz: Verlag des «Jüdischen National-Vereines», 1907. – S.134-171.

ЗВІТ ПРАВЛІННЯ ЧЕРНІВЕЦЬКОГО ТОВАРИСТВА «GETREIDE-HÄNDLER UND AGENTEN - UNTERSTÜTZUNGS - VEREIN» ПРО ДІЯЛЬНІСТЬ ЗА 1905 РІК

15 квітня 1906 р.

Шановні члени товариства!

Якщо сьогодні подивитись на стан товариської каси за минулий рік, то результатами діяльності ми можемо бути задоволені.

Ми почуваємось зобов'язаними висловити люб'язну подяку шановним Акційно-іпотечному банку та фірмі «Goldlust & Co» за їхню прихильність до товариства, яка виявилася в тому, що, як і в минулому році, за зберігання зерна на своїх складах вони знімали таксу у 20 г[елерів] за кожен вагон на користь товариства і цим зробили велику справу для нього, а також іншим жертводавцям.

Кількість членів товариства порівняно з минулим роком зросла втричі.

Тепер дозвольте нам скласти звіт про господарську діяльність товариства за минулий рік.

У 1905 році загальні прибутки склали 1469,10 к[рон], а саме:

1.	Місячні внески	675,40 к[рон]
2.	Вступні внески	18,00 к[рон]
3.	Вивіз зі складів Іпотечного банку	146,80 к[рон]
4.	Вивіз зі складів фірми „Goldlust & Co“	21,70 к[рон]
5.	Проценти	356.20 к[рон]
6.	Пожертви:	54 к[рони]
	Х. Кремер	30 к[рон]
	Іре Гайгер	14 к[рон]
	Йоз. Блюм	10 к[рон]

В той же час загальні видатки склали 1131,08 к[рон], а саме:

1.	Зарплатня функціонерів, канцелярські витрати, різне	165,60 к[рон]
2.	Підтримка хворих	194,00 к[рони]
3.	Підтримка убогих	540,00 к[рон]
4.	Гонорари лікарям	131,48 к[рон]
5.	Курорти	100,00 к[рон]
6.	Перевищення доходів над видатками	338,02 к[рон]

Усвідомлюючи тепер, що взятий на себе обов'язок воно виконало повністю, правління складає з себе повноваження і просить вас прийняти відповідне рішення, а також бажає, щоб товариство й надалі могло в ефективний спосіб досягати своїх гуманних цілей.

Чернівці, дата
Правління товариства

Фінансовий звіт за 1905 р.

Прибутки	К[рон]	Г[елерів]	Видатки	К[рон]	Г[елерів]
Місячні внески	675	40	Зарплатня функціонерів, канцелярські витрати, різне	165	60
Вступні внески	18	—	Підтримка хворих	194	—
Склади Іпотечного банку	146	80	Підтримка убогих	540	—
Склади „Goldlust & Co”	218	70	Гонорари лікарям	131	48
Проценти	356	20	Курорти	100	—
Пожертви:	54		Надлишок	338	02
пан Х. Кремер	30				
пан Йоз. Блюм	10				
пан Іре Гайґер	14				
	1469	10		1469	10

Фінансовий стан за 1905 р.

	К[рони]	Г[елери]
Станом на кінець 1905 р.	9338	82
а також вказаний вище надлишок	338	02
Разом	9676	84
Зокрема:		
- готівка у касі	392	84
- на кореспондентському рахунку в Іпотечному банку	9050	-
- 1. Земельна лотерея серія 525 №98	234	-
Разом	9676	84

Бухгалтер

Хаскель Лінкер

Перевірено і виявлено повну збіжність з квитанціями:

Ревізор:

Адольф Гільфердінґ

Соломон Вандерман

Мозес Кула

Шематизм товариства*

Президент товариства:	Заступник:
пан Лазар Рот	пан Леопольд Бараш
Писар:	Члени комітету:
Леон Гершманн	А.М. Брунштайн
Касир:	Бомсе Пінкас
Мозес Авербах	Фурманн Нухім
Бухгалтер:	Ісаак Готтліб
Хаскель Лінкер	Іцїг Кремер
Контролер:	Х. Кремер
Іре Гайґер	Габріель Сокаль
Санітарна секція:	Ревізори:
Лазар Хаєс	Адольф Гільфердінґ
Голова:	Мозес Кула
Мозес Рот	Сал[омон] Вандерманн
Заступник голови:	
М.Й. Лібраїх	
Безен Ізраель	
Лікарі товариства:	
д-р Хаєс	д-р Гольдфельд

Почесні члени			
Пан Блюм Йозеф	Пан Гольдлуст Гайнріх		
Пан Гершманн Леон	Пан Рот Лазар		
Список членів			
* Авербах Мозес	Чернівці	* Іпотечний банк	Чернівці
* Агатштайн Ізраель	Чернівці	* Іппен Ізраель	Чернівці
* Бараш Леопольд	Чернівці	* Кіндлер Якоб	Чернівці
* Безен Хаїм	Чернівці	Каліхштайн Екель	Чернівці
* Безен Абрагам	Чернівці	* Корн Мордко	Шипинці
* Безен Ізраель Ноа	Чернівці	* Кремер Карл	Чернівці
* Блюм Йозеф	Чернівці	Кляйн Юда Лайб	Чернівці
* Бомсе Пінкас	Чернівці	* Кремер Ісак	Чернівці
* Брунштайн А.М.	Чернівці	* Кремер Хаїм	Чернівці
* Хаєс Лазар	Чернівці	* Кранцдорф Е.А.	Чернівці
* Ходровер Ісидор	Чернівці	* Кранцдорф Ізр. Ісак	Чернівці
* Даубер Давид	Чернівці	* Кранцдорф Юда Г.	Чернівці
* Акц[іонерне] тов[ариство] паровий млин А. Шлосманна	Чернівці	* Кула Мозес	Чернівці
* Екштайн Абрагам	Чернівці	* Левін Мозес	Чернівці
* Екштайн Мозес	Чернівці	* Лібраїх Мозес Ізр.	Чернівці
* Ебнер Берл	Чернівці	* Лінкер Хаскель	Чернівці
* Ебнер Мозес	Чернівці	* Льовеншусс Фішель	Чернівці
* Ебнер Соломон	Чернівці	* Льовеншусс Лайб	Чернівці
* Енґлер Абрагам	Чернівці	* Люттінґер Якоб	Чернівці

* Товариство підтримки торговців зерном і торгових агентів.

* Фрідманн Мозес	Чернівці	* Ліхтендорф Леон	Чернівці
* Фурманн Нухім	Чернівці	* Майсельманн Абр.	Чернівці
* Гайґер Іре	Чернівці	* Нойберґер Майєр	Чернівці
* Гайґер Бен'ямін	Чернівці	* Рехен Міхаель	Чернівці
* Гольдлуст Гайнріх	Чернівці	* Розеншток І.Г.	Чернівці
* Готтесманн Моті	Бояни	* Рот Лазар	Чернівці
* Гольденберґ Натан	Стрильче	* Рот Мозес	Чернівці
* Готтліб Арон Вольф	Стирче	* Самуелі Адольф	Чернівці
* Готтліб Ісаак	Чернівці	* Шайович Мендель	Чернівці
* Гроніх Ісаак	Чернівці	* Шапіра Бен'ямін	Чернівці
* Гелльманн Самуель	Іцкани	* Шіффер Хаїм	Чернівці
* Гершманн Леон	Чернівці	* Шульц Захарія	Чернівці
* Гільфердінґ Адольф	Чернівці	* Сокаль Габріель	Чернівці
Гірш Мозес Мендель	Чернівці	* Тішлер Ушер	Чернівці
Турель Йозеф	Чернівці	* Тріхтер Герш	Чернівці
Вандерманн Сал[омон]	Чернівці	Вайтцнер Йоель	Чернівці
Вайссельберґер Йозеф	Чернівці	Вайзер Маркус	Чернівці
		Ціммет Маркус	Чернівці

Примітка: Значком * у таблиці позначені засновники товариства.

Хронологічний список осіб, які померли з часу створення товариства

Пан	Нухім Шютц	Помер	27/5 1895 р.	4 день	Сіван ⁸⁵	5655
Пан	Лайб Ебнер	Помер	9/11 1895 р.	22 день	Хешван ⁸⁶	5656
Пан	Гайнріх Поппер	Помер	4/2 1896 р.	20 день	Шват ⁸⁷	5656
Пан	Сол. Люттінґер	Помер	6/3 1896 р.	21 день	Адар ⁸⁸	5656
Пан	Мдл. Люттінґер	Помер	27/3 1896 р.	13 день	Нісан ⁸⁹	5656
Пан	Фішель Берл	Помер	11/6 1896 р.	1 день	Тамуз ⁹⁰	5656
Пан	Маркус Троммер	Помер	27/9 1896 р.	10 день	Тішрі ⁹¹	5656
Пан	Лазар Розенблатт	Помер	16/11 1896 р.	11 день	Кіслев ⁹²	5656
Пан	Ітціґ Гайґер	Помер	17/4 1897 р.	15 день	Нісан	5657
Пан	Сауль Шайович	Помер	28/5 1897 р.	23 день	Іяр ⁹³	5657
Пан	Йозеф Клар	Помер	23/8 1897 р.	25 день	Ав ⁹⁴	5657
Пан	Озер Гельбер	Помер	20/2 1899 р.	10 день	Адар	5659
Пан	Файбіш Туртель	Помер	26/4 1899 р.	16 день	Іяр	5659
Пан	Майєр Сервішер	Помер	13/8 1899 р.	7 день	Елул	5659
Пан	Давід Тітінґер	Помер	29/5 1900 р.	1 день	Сіван	5960
Пан	Ізр. М. Зайнфельд	Помер	10/3 1901 р.	18 день	Адар	5661
Пан	Осіас Гердан	Помер	28/9 1901 р.	15 день	Тішрі	5662
Пан	Фішель Кремер	Помер	14/6 1902 р.	9 день	Сіван	5662
Пан	Ніссен Готтліб	Помер	29/3 1903 р.	1 день	Нісан	5663
Пан	Ісаак Чарґафф	Помер	17/3 1903 р.	22 день	Сіван	5663
Пан	Зіґмунд Руфф	Помер	15/2 1904 р.	20 день	Шват	5664
Пан	Самуель Краус	Помер	7/12 1904 р.	29 день	Кіслев	5665

Оригінал. Друкований відбиток. Переклад з німецької.

Джерело: ДАЧО. – Ф.10. – Оп.1. – Спр.405. – Арк.7-9зв.

№ 55
СТАТУТ
ЄВРЕЙСЬКОГО ПОЛІТИЧНОГО ТОВАРИСТВА

21 січня 1907 р.

§ 1

Назва і місцезнаходження товариства

Товариство носить назву «Єврейське політичне товариство» і знаходиться в місті Чернівці.

§ 2

Мета товариства

Метою товариства є сприяння політичним, економічним і культурним інтересам єврейства, а також [розвитку] у євреїв почуття єдності на основі радикально-демократичних принципів та у дусі сучасного соціально-політичного напрямку.

§ 3

Досягненню товариських цілей слугують:

1. Організація товариських зібрань, а також доповідей та дискусій щодо суспільних справ.
2. Позиціонування в ході виборів до публічних представницьких суспільних інституцій та до виборних органів єврейської релігійної громади Буковини.
3. Видання газети, яка служитиме поширенню та втіленню в життя принципів товариства.
4. Культивування товариського духу серед членів товариства.

§ 4

Залучення грошових засобів

Необхідні для досягнення мети товариства грошові засоби здобуваються:

1. Із щорічних внесків членів.
2. Із пожертв та інших надходжень.
3. Шляхом організації заходів на користь товариства.

§ 5

Про членство

Члени товариства бувають:

- а) почесними членами;
- б) звичайними членами.

§ 6

Почесні члени

Почесними членами можуть бути обрані чоловіки за видатні заслуги перед єврейським народом або товариством при додержанні умов § 8.

§ 7

Звичайні члени

Звичайними членами є ті, хто сплачує встановлений загальними зборами річний внесок.

§ 8

Набуття членства (§7)

Звичайним членом товариства може стати кожен повнолітній австрійський громадянин єврейського походження чоловічої статі. Прийняття членів здійснюється правлінням шляхом подання письмової заяви.

§ 9

Членський внесок

[Розмір] членського внеску встановлюється загальними зборами.

§ 10

Втрата членства

Членство припиняється:

1. Внаслідок виходу з товариства;
2. Внаслідок смерті;
3. Внаслідок втрати австрійського громадянства;
4. Внаслідок виходу з єврейства;
5. Внаслідок виключення, а саме, коли член:
 - а) грубо діє всупереч інтересам товариства;

- б) незважаючи на повторні нагадування, має борги по сплаті членських внесків.

§ 11

Права і обов'язки членів товариства

Всі члени мають активне і пасивне виборче право під час загальних зборів, а також право брати участь у зібраннях та заходах.

Усі члени зобов'язані сплачувати встановлений річний внесок та дбати про інтереси товариства.

Почесні члени звільняються від сплати членських внесків.

§ 12

Керівні органи

Справами товариства відають:

- а) загальні збори;
- б) правління.

§ 13

Загальні збори

Звичайні загальні збори товариства скликаються кожного року щонайпізніше в березні.

Позачергові загальні збори можуть скликатися правлінням у будь-який час. На пропозицію щонайменше 20 членів голова зобов'язаний скликати позачергові збори протягом 14 днів. Головує на загальних зборах голова товариства або його заступник. Для правомочності [таких зборів] необхідно, щоб про них із зазначенням порядку денного було повідомлено за 8 днів у товариській або іншій газеті, що виходить у Чернівцях.

До компетенції загальних зборів належить:

- а) обрання правління;
- б) затвердження річного та фінансового звітів;
- в) внесення змін до статуту;
- г) обрання почесних членів;
- д) розгляд скарг на рішення і розпорядження правління;
- е) встановлення [розміру] річного внеску;
- є) оприлюднення політичних заяв.

Для правомочності загальних зборів необхідна присутність чверті від загальної кількості членів товариства, а в разі, якщо кількість таких перевищує 100 осіб, необхідна присутність 25 членів. Рішення приймаються абсолютною більшістю голосів присутніх. Голосування під час виборів відбувається бюлетенями. У випадку однакової кількості голосів вирішальним є голос головуючого. Якщо під час виборів з першої спроби рішення не прийнято, проводяться стикові вибори. У випадку однакової кількості голосів вирішує жереб. Для прийняття рішення про обрання почесних членів та внесення змін до статуту необхідна присутність половини членів товариства. У випадку, якщо кількість членів товариства перевищує 100 осіб, необхідна присутність щонайменше 50 членів. [У такому випадку] рішення приймаються двома третинами голосів присутніх.

У випадку відсутності кворуму загальні збори з аналогічним порядком денним скликаються повторно і є правомочними, незважаючи на кількість присутніх.

§ 14

Правління

Правління складається з 10 членів і п'яти запасних осіб, які обираються терміном на два роки. Запасні особи стають на місце тих членів, що вибули, за алфавітним порядком розташування їх прізвищ. З-поміж себе правління обирає голову, заступника голови, секретаря і касира.

Правління відає усіма справами товариства, які не є виключною компетенцією загальних зборів. Але в необхідних випадках воно володіє правом прийняття політичних заяв.

Рішення правління приймаються звичайною більшістю голосів.

Тільки для прийняття рішень про прийом або виключення членів товариства, а також пропозицій щодо обрання почесних членів необхідна абсолютна більшість голосів членів правління. Щомісячно правління збирається щонайменше на два засідан-

ня, для правомочності яких необхідна присутність п'яти членів [правління].

§ 15

Представництво товариства поза організацією

Поза організацією товариство представляє голова, а за його відсутності – його заступник.

Для дійсності документів необхідна наявність підписів голови або заступника, а також секретаря. Документи про зобов'язання товариства потребують, окрім цього, ще й підпису одного з членів правління.

§ 16

Документи та оголошення

Документи та оголошення від імені товариства засвідчуються головою, а в разі його відсутності – заступником, а також секретарем.

§ 17

Суперечки у товариських стосунках

Розв'язання суперечок щодо товариських справ покладається на третейський суд у складі трьох членів, двоє з яких делегуються кожною із сторін конфлікту, а третій – головуючий обирається першими двома. Члени третейського суду мають бути членами товариства.

§ 18

Розпуск товариства

Розпуск товариства відбувається:

1. У випадку зменшення кількості членів до 20 осіб.
2. За рішенням загальних зборів, якщо за присутності двох третин від загальної кількості членів товариства за це проголосувала більшість присутніх.

При відсутності кворуму для прийняття рішення скликаються повторні збори з тим самим порядком денним, кількість

присутніх на яких до уваги не береться. Останнє зазначається в оголошенні про скликання зборів.

У випадку розпуску товариства все його майно переходить чернівецькому єврейському сиротинцю.

Чернівці, дата
Д-р Макс Фокшанер
Адольф Валльштайн
Д-р Фрідріх Білліг
Філіп Ланей
Еліас Папст
Д-р Маєр Ебнер⁹⁵
Д-р Макс Гольденберг
Герман Ліхтендорф
Лазар Балтінестер
Фабіш Гольденберг
Осіас Шварц

Печатка Буковинської ц[ісарської]-к[королівської]
крайової управи
№ 12354

За змістом вищеподаного статуту відповідно до § 9
закону від 15 листопада 1867 року (В[існика] і[мперських]
з[аконів] № 134) існування цього товариства посвідчується.
Від Буковинської ц[ісарської]-к[королівської]
крайової управи

Чернівці, 15 квітня 1907 р.
Виконуючий обов'язки
[Підпис нерозбірливий]

Оригінал. Машинопис, рукопис. Переклад з німецької.
Джерело: ДАЧО. – Ф.10. – Оп.1. – Спр.334. – Арк.3-6зв.

№ 56
**ЗВЕРНЕННЯ
ПРАВЛІННЯ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ
ЄВРЕЙСЬКОЇ РЕЛІГІЙНОЇ ГРОМАДИ
ДО ЄВРЕЙСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ
З РОЗ'ЯСНЕННЯМ РОЛІ ТА ФУНКЦІЙ
ГРОМАДИ В ПРОЦЕСІ ЗДІЙСНЕННЯ
ПОХОРОННОГО РИТУАЛУ**

19 березня 1907 р.

350/07

Оскільки з боку певних осіб знову допускаються випадки невчасного інформування адміністрації місцевої єврейської релігійної громади про факти смерті її членів, часто стається затримка зі здійсненням останньою передбачених у подібних ситуаціях функцій. Та особлива плутанина виникає через те, що громадяни в односторонньому порядку визначають час (годину) поховання ще до прийняття релігійною громадою необхідних розпоряджень.

Оскільки подібна практика йде також у розріз з інтересами громадськості, й для того, щоб відповідні органи місцевої релігійної громади могли вчасно і без порушень вжити необхідних заходів щодо організації поховального ритуалу, встановлюється, що надалі випадки смерті повинні невідкладно повідомлятися місцевій релігійній громаді, так само як і час (година) поховання повинні визначатися тільки за погодженням з останньою.

Чернівці, дата

Від правління єврейської релігійної громади

Голова

д-р Штраухер

Оригінал. Друкований відбиток. Переклад з німецької.

Джерело: ДАЧО. – Ф.325. – Оп.1. – Спр.776. – Арк.4.

**ТЕКСТ ПЛАКАТУ-ОГОЛОШЕННЯ
ЧЕРНІВЕЦЬКОГО МАГІСТРАТУ
ПРО СМЕРТЬ БУРГОМІСТРА ЕДУАРДА РАЙСА⁹⁶**

Квітень 1907 р.

Громада і магістрат крайового міста Чернівці з болем і сумом сповіщають про смерть шанованого і незабутнього бургомістра д-ра Едуарда Райса, урядового радника, офіцера ордену Франца-Йосифа, віце-президента Буковинської палати адвокатів, члена державної екзаменаційної комісії і т. д., який після нетривалої важкої хвороби 27 квітня цього року о 4-й годині пополудні покірно відійшов у вічність у Відні.

Занадто рано закінчилося земне життя цієї шанованої суспільством людини, яка всі свої глибокі знання і вміння віддала служінню рідному місту.

Громадська рада і магістрат крайового міста Чернівці втратили в [особі] небіжчика багаторічного енергійного, ревного члена та улюбленого керівника, а населення міста Чернівці, незалежно від національної та конфесійної приналежності, – одного із своїх найтолерантніших, найкращих і найблагородніших співгромадян.

Тлінні останки небіжчика будуть доставлені з Відня на тутешню залізничну станцію для поховання на м[ісцевому] цвинтарі у вівторок 30 квітня ц[ього] року, звідки о 2-й годині пополудні розпочнеться траурна процесія.

Для колективної участі в ній запрошуються всі пани громадські радники, функціонери і службовці магістрату, ц[ісарсько]-к[оролівської] шкільної ради разом з учительським складом усіх комунальних шкіл та навчальних закладів, представники установ та відомств, корпорацій, а також друзі покійного.

Чернівці, дата

1-й віце-бургомістр

Друкарня «Австрія», Чернівці

Оригінал. Друкований відбиток. Переклад з німецької.

Джерело: ДАЧО. – Ф.39. – Оп.1. – Спр.3297. – Арк.252.

ПОДЯКА

**ЧЕРНІВЕЦЬКОМУ МАГІСТРАТУ ВІД ДРУЖИНИ
ПОКІЙНОГО БУРГОМІСТРА ЕДУАРДА РАЙСА
ЗА ДОПОМОГУ В ОРГАНІЗАЦІЇ ПОХОРОНУ
ЇЇ ЧОЛОВІКА***Травень 1907 р.*

Ваша Поважносте!

Вельмишановний пане віце-бургомістре!

Від мене і нашої родини прийміть, вельмишановний пане бароне, найщирішу, сердечну подяку за почесні, якими крайове місто Чернівці пошанувало мого покійного чоловіка – урядового радника д-ра Райса.

З постійною вдячністю і як розраду я буду пам'ятати про те глибоке і щиросердне співчуття, яке виявили мені і моїй родині жителі крайового міста Чернівці у важку годину, коли тлінні останки нашого дорогого [чоловіка і батька] були доставлені у рідне місто, якому він був вірним і відданим до свого останнього подиху.

Нашу найщирішу подяку дозвольте, шановний пане бароне, висловити також і Вам особисто за Ваше уміння красномовно передати почуття цілого міста. Організація надзвичайно гідної і урочистої траурної церемонії перед ратушею, яку місто влаштовує тільки кращим своїм синам, а також хвилини останнього перебування покійного бургомистра у місці*, з яким було нерозривно пов'язане його серце, залишаться назавжди у нашій пам'яті.

Магістрат і громадська рада можуть також бути впевнені в нашій безмежній подяці за ті рішення, які були прийняті для збереження від забуття його імені і образу.

І оскільки до самої останньої хвилини він з батьківською любов'ю думав про своїх співгромадян, було б добре, щоб і для

* Тут – у приміщенні ратуші.

внуків тих, хто знав його за життя, залишилася пам'ять про нього.

Відповідно до висловленого ним в останні дні побажання, передаю Вашій Поважності кошти в сумі 1000 (тисячу) крон для допомоги малоімущим [громадянам] міста без огляду на їх майновий стан з проханням не висловлювати публічної подяки.

На закінчення прошу Вас прийнятним чином передати найсердечнішу подяку шановній громадській раді, магістрату та всім без винятку його службовцям.

Користуючись цією нагодою, прошу прийняти, шановний пане бароне, моє особливе поцінування і вдячність, при чому і залишаюся.

Ваша Фанні Райс

Вкладено 1000 крон.

Оригінал. Рукопис. Переклад з німецької.

Джерело: ДАЧО. – Ф.39. – Оп.1. – Спр.3297. – Арк.251.

**ПОВІДОМЛЕННЯ
КЕРІВНИЦТВА ЄВРЕЙСЬКОГО ПОЛІТИЧНОГО
ТОВАРИСТВА ПРО ПРИЙОМ НОВИХ ЧЛЕНІВ**

29 травня 1907 р.

Поважна

ц[ісарсько]-к[оролівська] Дирекції поліції!

Нижче підписане керівництво Єврейського політичного товариства вважає за честь повідомити Вам, що на засіданні правління 28 травня п[оточного] р[оку] було прийнято рішення про прийом у товариство нових членів, а саме:

1. Саломона Альтгайма, Чернівці, Штайнгасе⁹⁷ 23.
2. Хаїма Арма, // Кучурмарерштр[асе]⁹⁸ 12.
3. Баруха Аома // Емілієнгасе⁹⁹ 10.
4. Мозеса Бер Барона
5. Пінкаса Берковіча
6. Германа Ерліха
7. Лібера Фрюлінга
8. Давида Мелех Гольденберга
9. Давида Гроссмана
10. Д. Каміла
11. Баруха Кона
12. Шепселя Люстіга
13. Йозефа Маргоффера
14. Матеса Прайса
15. Ісаака Шпехлера
16. Германа Тартера
17. Шміля Вурмбранда, Чернівці
18. Ісаака Розенблатта
19. Арона Габера
20. Адольфа Фогеля
21. Вольфа Штайнметца

Чернівці, дата

Писар:
Адольф Шерф
Голова:
д-р Макс Фокшанер
Штемпель Дирекції поліції.
Надійшло 1 червня 1907 р.
№ 2741

Оригінал. Рукопис. Переклад з німецької.
Джерело: ДАЧО. – Ф.10. – Оп.1. – Спр.334. – Арк.9-9зв.

№ 60
ДОНЕСЕННЯ
КОМІСАРА ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ПОЛІЦІЇ
ПРО ХІД ЗБОРІВ ЄВРЕЙСЬКИХ ВИБОРЦІВ
27 липня 1907 р.

Донесення

про хід скликаних 27 липня 1907 [року] єврейським політичним товариством загальнодоступних зборів.

Місце [проведення] зборів: Зала ратуші.

Час проведення: 6 година пополудні.

Порядок денний: Суперечності в середовищі місцевого єврейства.

В обумовлений час збори, на які зібралось приблизно 250 осіб, відкриває архітектор Еліас Папст, який, привітавши присутніх, надає слово редактору Адольфу Вальштайну. Вже з самого початку промова Вальштайна переривається короткими вигуками «Фу», «Ганьба» і т. п. з боку присутніх на зібранні численних прихильників депутата д-ра Бенно Штраухера. Незважаючи на це, він продовжує свій виступ, та через шум, що знову виник внаслідок різкої, грубої сварки між прихильниками обох таборів, не торкнувшись навіть теми дискусії, вважає за доцільне відмовитися від продовження або ж закінчення свого виступу. Він сходить з трибуни і передає кандидату адвокатури Лазару Балтінестеру для оприлюднення нижчезазначену резолюцію. В той час як Балтінестер збирається зачитати резолюцію, кандидат адвокатури Діамант виходить на розміщений перед трибуною подіум і збудженим голосом виступає проти виголошення резолюції, піддаючи критиці ведення зборів архітектором Папстом. Це знову спричиняє галас та протести з боку прихильників Штраухера. В цьому шумі Балтінестер зачитав резолюцію, яка була прийнята шляхом масового підняття рук тієї частини присутніх, які ініціювали скликання зборів. Кандидат адвокатури Діамант вніс протилежну пропозицію, яка однак не була прийнята, після чого збори були оголошені закритими. Коли пізніше учасники зібрання, й особливо прихильники Штраухера, відмовилися розходитися,

нижчепідписаний, серйозно побоюючись, щоб внаслідок загального збудження не зчинилася бійка, наказав двом охоронцям порядку очистити зал. Звільнення приміщення відбулось без ексцесів.

Слід зазначити, що неодноразові заклики головуючого архітектора Папста, а також редактора газети «[Bukowiner] Volkszeitung» Ісидора Гроніха до спокою були безрезультатними. Коли Папст не зміг більше підтримувати порядок і виникла небезпека можливої бійки, він наказав охоронцям вивести із зали громадського радника Адольфа Гарта, який, стоячи неподалік від трибуни, заважав промові Валльштайна і не реагував на багаторазові прохання головуючого добровільно покинути приміщення. Вимогу архітектора Папста залишити залу проігнорували також купець Давид Френкель, бухгалтер броварні «Ронхетті» Бернгард Флемінгер та радник релігійної [громади] Зеліг Вагшаль (усі – прихильники Штраухера), в яких охоронці вбачали підбурювачів. Їх примусове видалення із зали не відбулося, щоб не дати приводу для ще більших безпорядків.

Резолюція:

Скликані 27 липня 1907 року збори єврейських виборців та [представників] народу висловлюють єврейському політичному товариству та його органу «Bukowiner Volkszeitung» за їх енергійні, цілеспрямовані і самовіддані кроки щодо захисту інтересів єврейства в боротьбі проти корупції, наклепів, дезорганізації та шкідництва єврейським інтересам цілковиту підтримку і бажають, щоб вони також і в подальшому залишалися на своєму та з непослабною енергією успішно вели справу облаштування нашого суспільного життя.

В той же час збори не можуть утриматися від висловлення критики на адресу єврейських можновладців, й особливо на їх так званого лідера д-ра Штраухера за його згубний вплив на суспільне життя.

Чернівці, дата

Д-р Володимир Висоцький

ц[ісарсько]-к[оролівський] комісар поліції

Оригінал. Рукопис. Переклад з німецької.

Джерело: ДАЧО. – Ф.10. – Оп.1. – Спр.334. – Арк.29-30.

№ 61
ДОНЕСЕННЯ
ДИРЕКЦІЇ ПОЛІЦІЇ ПРО ПЕРЕБІГ ЗБОРІВ,
СКЛИКАНИХ ЄВРЕЙСЬКИМ ПОЛІТИЧНИМ
ТОВАРИСТВОМ

8 грудня 1907 р.

Донесення

про хід скликаних Єврейським політичним товариством загальнодоступних зборів, які відбулися у залі ратуші 7 грудня 1907 року о 6 годині вечора.

Порядок денний: засилля євреїв в університетах*.

Кількість присутніх: близько 400.

Збори відкрив головуючий, адв[окат] д-р Фокшанер, який у своєму короткому вітальному слові відразу завів мову про виголошену в католицькій ложі промову д-ра Люеґера¹⁰⁰ та заявив, що євреї повинні готуватися до боротьби проти засилля університетів християнсько-соціальною партією¹⁰¹. Бо, мовляв, хоч д-р Люеґер говорив про вільнодумних, однак насправді він мав на увазі євреїв. Це й стало приводом для скликання сьогоднішніх зборів.

Після цього з рефератом на тему висловлювань Люеґера виступив адв[окат] д-р Макс Гольденберг, який, іронізуючи під оплески присутніх, зазначив, що хоч питання засилля університетів не є конфесійним, але чомусь воно стало предметом обговорення в католицькій ложі. Тому, на його думку, цілком справедливо, що знайшовся той, хто підняв свій голос на захист, а саме депутат Масарик¹⁰², завдяки законопроекту якого це питання потрапило у парламентську сферу. Вочевидь саме тому християнські соціалісти змушені були відступити, проголосувавши за необхідність звернення до міністра з проханням підтримати свободу університетів. А виступити зі спросту-

* Йдеться, очевидно, про вислів, вжитий у своїй промові Люеґером.

ваннями звинувачень Люегера доповідач вирішив під впливом проф[есора] Євгена Ерліха. (Схвальні вигуки на адресу Ерліха). Далі виступаючий висловив припущення, що приводом для виступу Люегера міг стати факт призначення восьми надзвичайних професорів, семеро з яких були євреями. Потім на підставі статистичних даних він намагався довести, що подібні скарги з боку християнських соціалістів є безпідставними. Зробивши, зрештою, короткий огляд ситуації із заміщенням викладацьких посад у Відні, він завів розмову про ситуацію в Чернівцях. При цьому він різко висловився на адресу [газети] «Bukowi[ner] Nachrichten», а також щодо позиції німців. Далі звернувшись до персони д-ра Люегера, якого він знає особисто через спільне навчання в університеті Відня, виступаючий зазначив, що незважаючи на те, що Люегер був слухачем австр[ійського] університету, він не втратив своєї релігії і любові до батьківщини, що є контраргументом.

Після цього доповідач звернувся до питання про австрійську конституцію, зазначивши, що до 1868 року євреї в Австрії були такими ж безправними, як в Росії¹⁰³. Лише конституція принесла їм рівноправність, оскільки стало зрозуміло, що євреї також на багато-що спроможні. Виступ було завершено наступними словами: «Давайте будемо свідомі того, що згідно з конституцією ми маємо право домагатися рівноправності; що нарівні з християнами ми маємо право вимагати посад у всіх пуб[лічних] установах; для цього необхідно, щоб ми згадали про конституцію. Саме з цією метою наша партія й вирішила організувати 21 гр[удня] свято конституції, на яке я вже зараз [вас] запрошую».

Після цього одноголосно була прийнята запропонована д-ром Гольденбергом резолюція:

Резолюція:

1) Сьогоднішнє євр[ейське] народнє зібрання заявляє про повну підтримку намагань вільнодумних депутатів (д-ра Масарика, д-ра Малера, д-ра Редліха, д-ра Детіна, д-ра Бекманна та ін.) утвердити право університетів на вільне викладання і на-

уку, засуджує нападки д-ра Люегера на університети, які нібито сприяють поширенню безбожжя і космополітизму, та відкидає надмірно зухвалі наміри христ[иянсько]-соціальної партії щодо захоплення університетів, висловлюючись, відповідно до конституції, одночасно за те, щоб єврейським ученим, як і раніше, було гарантоване право отримання викладацьких посад.

2) Це рішення необхідно довести до відома Високої Президії Палати послів, Його Екселенції міністра віровизнань та освіти, а також депутата д-ра Масарика.

Після цього про промову д-ра Люегера говорив д-р Майер Ебнер. На його думку, навіть учневі народної школи відомо про те, що релігія та наука несумісні речі. Далі він намагався показати, що євреї є вірнопідданими, так само, як інші, сплачують податки й уже довели, що можуть героїчно пожертвувати заради вітчизни майном і життям. Що стосується рівноправності євреїв, то тут картина дещо інша: наведені як аргумент євр[ейські] професори в більшості своїй вихрещені або працюють без винагороди. Опісля він звернувся до особи д-ра Малера, який намагається здобути титул «*genia legendi*» в Чернівецькому університеті, а також гостро виступив проти [газети] «*Buk[owner] Nachrichten*», яка повірила в те, що д-р Малер своїм даруванням колекції старожитностей нібито намагався підкупити чернівецьких професорів. На завершення збори закликали також до боротьби за рівноправність.

Далі з характеристикою ситуації з точки зору історичної науки виступив Адольф Валльштайн, порівнявши її з рухом 1842 року у Франції. Створення перешкод для наукової діяльності євреїв означало б крок назад, тому що євреї працювали на благо людства у всіх галузях науки. Потім д-р Ебнер запропонував внести доповнення до резолюції, в якому висловлювалась подяка д-ру Малеру. Пропозиція була одноголосно прийнята.

О пів на восьму вечора д-р Фокшанер заклав збори. Нижчепідписаний зазначає також, що у роботі зборів брали участь 10-15 жінок. Після закінчення [зборів] д-р Гольденберг намагав-

ся скористатися нагодою, аби зібрати підписи під підготовленим д-ром Елленбогеном клопотанням про помилування від довічного ув'язнення Кільснера. Нижчепідписаний, однак, відразу заборонив цей намір, вказавши на те, що порядок денний вичерпано і збори вже закрито. Проте, в існуючій метушні було неможливо відразу виявити циркулюючий аркуш, який встигли підписати 50-60 осіб.

*Чернівці, дата
Альфред Бреннер
ц[ісарсько]-к[оролівський]
пол[іцейський] конципіст*

Оригінал. Рукопис. Переклад з німецької.

Джерело: ДАЧО. – Ф.10. – Оп.1. – Спр.334. – Арк.36-38.

№ 62
СПИСОК
ПРИВАТНИХ ЄВРЕЙСЬКИХ ШКІЛ
МІСТА ЧЕРНІВЦІ

22 грудня 1907 р.

№ з/п	Прізвище, ім'я	Буд. №	Вулиця	Кількість дітей		Всього
				хлоп.	дівч.	
1.	Коппель Ругендорф	59	Руссішегасе ¹⁰⁴	30	10	40
2.	Давид Соломон Розенблатт	9	Спленігасе ¹⁰⁵	26	-	26
3.	Вельвель Вайссельберг	543	Монастирська	15	5	20
4.	Барух Унгар	42	Кучумарерштрассе	40	-	40
5.	Маркус Валлах	7	А.Пумнулгасе ¹⁰⁶	10	5	15
6.	Герш Левіт	41	Рошергасе ¹⁰⁷	16	4	20
7.	Гершон Барон	56	Роша	20	5	25
8.	Янкель Розенталь	10	Рьомергасе ¹⁰⁸	8	-	8
9.	Іре Пудер	2	Елізабетплац ¹⁰⁹	8	-	8
10.	Соломон Бараш	8 6	Франценгасе ¹¹⁰	20	-	20
11.	Лейзер Гросс	16	Тюркенгасе ¹¹¹	30	-	30
12.	Айсіг Вайссфіш	2	Анкергасе ¹¹²	40	-	40
13.	Маєр Шер	36	Шпрінгбрунненгасе ¹¹³	20	1	21
14.	Озіас Вайтц	36	- // -	35	-	35
15.	Товариство "Талмуд - Тора Ферайн"	22	Сінагогенгасе ¹¹⁴	100	-	100
16.	Якоб Готтліб	45	- // -	17	-	17
17.	Мендель Премінгер	46	Гауптштрассе ¹¹⁵	5	-	5
18.	Моті Розенталь	4	Бангофштрассе ¹¹⁶	12	-	12
19.	Шмерль Катц	521	Брюкенштрассе ¹¹⁷	15	-	15
20.	Мордко Кірмаєр	178	Гореча	6	4	10

Чернівці, дата

Від єврейської релігійної громади

Голова

[Підпис нерозбірливий]

Печатка єврейської громади

Оригінал. Рукопис. Переклад з німецької.

Джерело: ДАЧО. – Ф.325. – Оп.1. – Спр.768. – Арк.1.

№ 63
СТАТТЯ
«ЄВРЕЙСЬКА МОВНА КОНФЕРЕНЦІЯ»
З ГАЗЕТИ «CZERNOWITZER ALLGEMEINE
ZEITUNG»

1 вересня 1908 р.

До нас дійшло наступне повідомлення:

Вчора о пів на 11-ту ранку розпочала свою роботу розрахована на 5 днів єврейська мовна конференція. Зібрання, для якого правління єврейської релігійної громади не змогло надати приміщення Єврейського Національного Дому*, відбувалося у залі Музичного товариства. На конференцію з'їхались близько 100 делегатів та 150 гостей з усіх куточків світу. Прибули і найвідоміші єврейські письменники. Серед гостей було помічено пана головного рабина – д-ра Розенфельда, рабина Вайса, багатьох радників релігійної громади. Від преси, серед іншого, були представники наступних видань: «Die Welt» (Кельн), «Jüdisches Tagblatt», «Wichod», «Jüdischer Arbeiter», «Sozialdemokrat» (Львів), «Jüdische Zeitung» (Відень), «Unser Leben» (Варшава), «Hed Hasman» (Вільно), «Der Fraind» (Петербург), «New-Yorker Tagblatt».

З вступною промовою виступив д-р Натан Бірнбаум:

«Маси завжди охоче сміються з мудрих людей, які прокладають нові шляхи, – вважає промовець. Незважаючи ні на що, у кінці запеклої боротьби сила переконання цих «борців» перемагає апатію й іронічний сміх супротивників, і нові ідеї тріумфують. Те саме маємо і щодо мови «їдиш». Цей рух розпочався вже багато років перед тим. Ще десятиліття тому багато хто з нас питав: якщо інші народи змішують різні мови, то чи виникає при цьому щось нове, що має власну душу, чи витворюється нова мова? То чому ж насміхаються з мови «їдиш», яка виникла з німецької, гебрайської та слов'янської мов, називаючи її «жаргоном». То був зоряний час асиміляції, а національний рух робив заледве свої перші кроки.

* Приміщення Єврейського Національного Дому було введено в експлуатацію в кінці грудня 1908 р.

Можливо, лише невелике коло осіб взагалі щось знало про нове мовне питання, народ же міг з того лише гарно сміятися. Але ця ідея не загинула, а один з перших її піонерів Олександр Гаркави¹¹⁸ і нині живе у Нью-Йорку. Але коли єврейська інтелігенція призналася до національної ідеї, великої любові до єврейської нації вона не мала. Вона навіть не розуміє, що національна інтелігенція не тільки серцем і душею повинна бути пов'язана зі своїм народом, але, в першу чергу, жити посеред нього, дихати однією культурною атмосферою, а її духовне життя повинно вирости з мови народу. Вона не хотіла розуміти, що не розмовляти однією мовою з народом означає відректися від нього. Народна мова однак не дуже переймалася насмішками інтелігенції. Спокійно йшла вона вперед тією дорогою, яку проклав новий час і прадавній народ. За допомогою їдишу нова доба намагалася донести до широких мас світло і культуру. І давній народ, пробуджений від довгого сну, не може надалі обходитися без цієї мови. Поступово зростає нова генерація, яка демонструє глибоку прихильність до нашої мови. Нова інтелігенція відчула, що нещастя нашої нації полягає в тому, що ми соромимося самі себе і правдивої душі нашого народу. То як можемо ми вимагати поваги до себе від інших, коли ми самі на кожному кроці нехтуємо і зневажаємо нашу мову, якою протягом століть виражалась наша любов і ненависть, радість і біль? Поборімо цю ганьбу щодо нашої рідної мови і народ засвітиться від щастя. Чому ми вважаємо, що єврейське життя відкидає красу? Краса є тільки відблиском нашої внутрішньої сили. А те, що ми хотіли творити іншими мовами, – не прикрашало нашої внутрішньої суті. Відразу до «жаргону» є вираженням відрази до самих себе. Але найкращою гарантією краси є любов і повага до рідної мови. Чому ми кажемо, що маємо мало впливу у світі? Чи здатні ми знайти нові джерела сили і снаги? Хіба ми не знаємо, що важить для народу його мова? Немов обруч вона скріплює його культуру і оберігає її. І тільки вона забезпечує народу національну рівноправність. А хіба не це є великим щастям, силою і снагою?

Тільки шляхом поширення цих і подібних ідей може розвиватися здорова єврейська література. З'явилася друга і третя генерація єврейських поетів, і незабаром мова «їдиш» проклала собі шлях крізь вир життя. Поряд із зростанням значення мови виникла потреба виробити певні граматичні норми, врегулювати орфографію та визнати «їдиш» окремою мовою. Саме ці питання будуть у центрі уваги сьогоднішньої конференції, в роботі якої беруть участь найвідоміші єврейські письменники світу, які викликають повагу навіть у їх супротивників.

Як бачимо, ніякі глузування жодним чином нам не зашкодили. І ще менше шкодитимуть вони нам тепер, коли ми об'єднуємося. Ми ж не бажаємо ні на кого нападати, навіть на найзапекліших ворогів, які, між іншим, не можуть нам зашкодити. Чесним і достойним опонентам ми будемо відповідати так само чесно і достойно. Але найважливіше є для нас зараз – багато, спокійно і результативно працювати. І ця конференція є початком цієї роботи».

Насамкінець виступаючий подякував учасникам та гостям конференції за численне їх представництво, товариству «Judische Kultur» за активну участь у підготовці цієї доброї справи, і під оплески та розмахування хусточками відкрив першу єврейську мовну конференцію. З усіх боків на його адресу лунали сердечні вітання.

Під бурхливі оплески на трибуну зійшов І. Л. Перец¹¹⁹. Виступаючий висловив бажання спочатку окреслити ті політичні та соціальні моменти, які спричинили необхідність проведення цієї конференції. Першим таким фактором Перец назвав демократизацію народу і вказав на роль хасидизму у становленні мови «їдиш». Для пробудження широких єврейських мас необхідні були засоби до загального порозуміння. В той час ще не було літератури цієї мовою, але вже були перші народні оповідання. Звільнення єврейської жінки, яке стало другим важливим фактором для розвитку народної мови, так само знайшло відгук в єврейській літературі. З'явилася релігійно-виховна література для жінок. І це значною

мірою сприяло їй [мови] поширенню. Й, нарешті, теперішнє пробудження єврейського пролетаріату є одним з найважливіших факторів, які підвищують значимість їдишу для єврейського народу. Але навіть усіх цих факторів було б недостатньо для виникнення ідеї цієї конференції, якби не пробуджена свідомість і потреба інших націй в існуванні власної мови та культури. Також і ми, євреї, як найбільш пригноблена з усіх націй, маємо власну мову і власну культуру. Тож саме Буковина, де з кожного вікна можна чути звучання іншої мови, де вухо звикло до багатомовності, є найкращим місцем для проведення єврейської мовної конференції. Але конференція була скликана не заради демонстративності. Ми зібралися на цю конференцію, щоб познайомитися один з одним, щоб зруйнувати ті кордони, що розділяють єврейських літераторів та митців, і створити загальну єврейську літературу. Наступним важливим завданням конференції є презентація іншим народам створених єврейською мовою пам'яток культури, бо наш народ має бути почутим. З цією метою пропонується видавати написані мовою їдиш твори у латинській транскрипції. Далі Перец сердечно подякував ініціатору мовної конференції д-ру Натану Бірнбауму, а також членам товариства «Judische Kultur», які самовіддано готували даний форум. Блискучий виступ промовця супроводжувався бурхливими і тривалими оплесками.

Потім, після того як було одноставно вирішено надіслати вітальну телеграму Нестору єврейської літератури Менделю Мойхеру Сфоріму¹²⁰ (Абрагамовичу) та прийнято запропонований паном Льобелем Таубесом порядок денний, розпочались вибори президії. Результати виборів виявились наступними: д-ра Натана Бірнбаума було обрано головою, а І. Л. Переца, д-ра Хаїма Житловського¹²¹ і Льобеля Таубеса¹²² – заступниками голови конференції. До секретаріату увійшли: Г. Д. Номберг, д-р Готтек, Зінгер, Вайсманн, Клайнманн («Емуна»), Кан і фр[ойляйн] Рестер. Після зачитування великої кількості вітальних телеграм і прийняття рішення про продовження роботи конференції після обіду, засідання було закрито.

По обіді в саду Грудерса відбулося велике народне зібрання, на яке, незважаючи на нестерпну спеку, прийшло багато охочих. На порядку денному стояло питання про значення єврейської мовної конференції. Доповідачами зголосилися бути д-р Хаїм Житловський, І. Л. Перец та Льобель Таубес. Крім них виступило й багато інших. Від імені сіоністської молоді говорив дид[ломований] юр[ист] Леон Вехслер з Бучача. Особливо виділялися влучні висловлювання пана д-ра Житловського, який у своїй глибоко продуманій промові докладно пояснив значення мовної конференції. Збори тривали близько 3 годин і пройшли достойно.

О 9 годині вечора в місцевому театрі відбувся великий поетичний вечір. Його відкрив д-р Хаїм Житловський з Нью-Йорка. Він говорив про значення мови їдиш, ставлення до неї з боку інтелігенції та про присутніх у залі великих єврейських поетів. Незабаром публіка отримала можливість побачити на трибуні єврейських письменників. Присутніми були майстри єврейської драми, поезії, новели та есеїстики.

Такі твори, як драма «Ланцюг», новела «Чотири покоління і чотири заповіді», вірші і нариси Переца, «Карнавальна ніч у Римі» і переклад поеми «Рут» Аша¹²³, а також пісні і вірші Номберга¹²⁴ були сприйняті бурхливими оплесками. Читці змушені були виходити на біс.

Оригінал. Друкований відбиток. Переклад з німецької.

Джерело: «Czernowitzer Allgemeine Zeitung». – № 1392. – 2 вересня 1908. – С.5.

«ЄВРЕЙСЬКА МОВНА КОНФЕРЕНЦІЯ» З ГАЗЕТИ
«CZERNOWITZER ALLGEMEINE ZEITUNG»

2 вересня 1908 р.

Про подальший перебіг [конференції] надіслано наступне повідомлення.

Вчорашнє пообіднє і сьогоднішнє ранішнє засідання були присвячені організаційним питанням. Надзвичайно жвава дискусія, у якій взяли участь майже всі учасники конференції, виникла довкола розробленого підготовчим комітетом проекту конференції. Перший пункт цього проекту про визнання і рівноправність мови їдиш змусив прихильників різних таборів, що були представлені на конференції, більш чітко сформулювати свою позицію стосовно гебрайської мови. Як видно зі змісту промов багатьох виступаючих та внесених резолюцій, відбувається пошук спільної платформи, на основі якої змогли б об'єднатися всі сторони задля досягнення мети організації, яку планується створити.

Дебати стосовно цього пункту порядку денного велися далі на сьогоднішньому післяобідньому засіданні. Про прийняті рішення ми повідомимо завтра.

*

На честь першої єврейської мовної конференції віденське академічне товариство «Jüdische Kultur» влаштувало вчора велику вечірку-комерс. Прикрашена символікою та квітами зала музичного товариства була заповнена вцент. Серед присутніх були помічені також теперішнє правління релігійної громади на чолі з деп[утатом] д-ром Штраухером, члени усіх нині діючих євр[ейських] акад[емічних] корпорацій та товариств, представники іногородніх об'єднань та б[агато] і[нших]. Комерс відкрив голова [товариства] єврейської культури пан тех[нік] Зінгер, після чого один за одним проголошувались численні тости. Тостували: Гаер (святкова промова), І. Л. Перец, Вайсманн, д-р Житлов-

ський; від імені місцевих єврейських академічних корпорацій – канд[идат] юр[испруденції] Таубес («Емуна»), Аш, Вехслер, Зіберрот, д-р Натан Бірнбаум, Прилуцькі, Менчель. Святковий настрій створювали численні пісні у виконанні фр[ойляйн] Готтесманн (супровід фр[ойляйн] Нойбергґер). Відомі в тутешніх мистецьких колах юна співачка та її акомпаніаторка були винагороджені бурхливими оплесками та прекрасними букетами квітів. Велику увагу привернув молодий юнак Вайншток, який виконав декілька єврейських пісень. Комерс тривав далеко за північ і пройшов на достойному рівні.

Оригінал. Друкований відбиток. Переклад з німецької.

Джерело: «Czernowitzer Allgemeine Zeitung» – № 1393. – 3 вересня 1908. – С.4.

**«ЄВРЕЙСЬКА МОВНА КОНФЕРЕНЦІЯ» З ГАЗЕТИ
«CZERNOWITZER ALLGEMEINE ZEITUNG»***5 вересня 1908 р.*

Надійшло заключне повідомлення.

Останній день роботи конференції був днем плідної праці. Відбулося три засідання. Останнє тривало всю ніч з четверга на п'ятницю. На початку засідання в четвер до обіду на голосування була поставлена резолюція, розроблена створеним у середу комітетом. Резолюція звучала наступним чином:

«Перша єврейська мовна конференція визнає мову їдиш національною мовою єврейського народу і вимагає її політичної, громадянської і культурної рівноправності. При цьому конференція вважає за потрібне заявити, що кожен учасник цієї конференції, як і кожен член новоствореної організації, має право вільного, відповідно до своїх особистих переконань, ставлення до гебрайської мови».

Після цього розгорілися жваві дебати, що тривали багато годин. З боку окремих учасників конференції й, зокрема, також поета І. Л. Переца, було заявлено, що ніяка більшість не в змозі переконати його в тому, що нашою національною мовою є їдиш. На його думку, їдиш є народною мовою євреїв, яка, однак, володіє усіма передумовами, аби в найближчий час стати національною мовою. Так само із заявою виступила група сіоністів, які заявили, що прийняття цієї резолюції не зменшить значення і цінність гебрайської мови, і що вони залишаються в організації для того, щоб співпрацювати задля розвитку єврейської мови.

Резолюція була прийнята більшістю голосів.

Під час вечірнього і нічного засідань було вирішено, що наступна конференція має відбутися за рік. Місце проведення конференції буде визначено пізніше. В ній зможуть взяти участь всі єврейські літературні, мистецькі, учительські товариства, бібліотеки, редакції газет, об'єднання людей у кількості понад 100 осіб,

які стоять на платформі прийнятої конференцією резолюції. Виконавчим органом конференції є надалі сформований комітет, бюро якого розташовуватиметься у Чернівцях. Президентом комітету одногосно було обрано д-ра Натана Бірнбаума. Крім того, до комітету були обрані: І. Л. Перец, І. Дінезон (Варшава), д-р Хаїм Житловський (Варшава*), д-р Зотек (Браїла), колишній президент товариства «Jüdische Kultur» у Відні І. Веттер (Вільно).

До складу виконавчого комітету належать також довірені особи в Лондоні, Одесі, Лодзі та Львові. Завданням бюро є: проведення інформаційної та організаційної роботи; видання стенографічного протоколу конференції і т. п. Бюро буде також займатися виданням художніх творів мовою їдиш, прибутки від чого спрямовуватимуться на потреби організації. Першою такою книгою буде переклад поеми Аша «Рут», який мав тут великий успіх. Весь прибуток від цього поет обіцяв передати бюро. Так само поети Перец, Номберг, Аш та Райфен зголосилися організувати читання власних творів у містах Галичини і Буковини, а відповідні кошти передати на користь бюро. Було прийнято ще багато рішень, після чого голова конференції пан д-р Натан Бірнбаум узяв заключне слово. Він подякував усім учасникам і гостям, відзначив успішну роботу конференції під бурхливі оплески. О 5 годині ранку першу єврейську мовну конференцію було закрито.

Оригінал. Друкований відбиток. Переклад з німецької.

Джерело: «Czernowitzer Allgemeine Zeitung». – № 1396. – 6 вересня 1908. – С.6.

* Так в оригіналі.

№ 66
СТАТТЯ
«МИ І ЖИДИ»* З ГАЗЕТИ «БУКОВИНА»

5 серпня 1908 р.

Дотеперішні взаємини, спори і ворожнечі руского населеня з жидівським лежали головно на економічнім полі; національні відносини обох таборів уложили ся так, що до яких небуть безпосередних конфліктів в сій області не приходило. Правда, жидівська політика, що до недавного часу все і всюда ішла з сильнішим, еднаючи ся з Поляками в Галичині і з Німцями на Буковині, брала на себе частину вини за всі ті заходи і зусилля, якими наші противники змагали ся зупинити політичний розвиток нашого народу. Але при сім жидівство не виступало яко окрема одиниця з своїми власними інтересами, не виступало, бо в тім характері не було воно ще істновало аж до останних часів, від коли в Галичині, а то часто й на Буковині почав ширити ся між ним національний рух зв. сіонізмом.

До сіонізму віднесла ся руска суспільність прихильно. Не тільки з політичних мотивів, не тільки тому, що сепарация Жидів від поляків і німців може скріпити наші шанси в боротьбі о політичне визволене нашого народу; так ми як і вони маємо однакові ціли: на [ц]іональну еманципацию широких мас народних, а в Галичині спільного ворога: Поляків.

Руска інтелігенция жила з жидами все в згоді, мимо того, що на тім вона сама найбільше терпіла, бо наш мужик знає лиш Жида – коршмара та Жида – лихвара – отже таке симпатизоване з Жидами видало ся нашому мужикови, що найменше підозріле.

Та руска інтелігенция не зважала на се, а підпирала жидів що сили – доказом того вибір двох сіоністичних послів рускими мужиками в Галичині та підпиране жидівського клубу в парламенті.

За те діждали ся ми того, що коли у Вижниці має бути отворена гімназія з рускою викладовою мовою, вони риють що сил під

* Подано мовою оригіналу.

нею. Вони кажуть справді, що все те роблять в інтересі німецької культури, та біда в тім, що німці їх «на гвалт» відпекують ся та не хочуть їхньої помочи, як писали про те обширно «Buk[owiner] Nachrichten». Виходить отже ясно, як на долоні, що проповідникам Жидів не ходить о німецьку культуру, а о їх власний інтерес у Вижниці, що ходить їм о те, щоби вони мали де посилати свої діти до школи. І тому оголосивши себе оборонцями німецької культури бють що сил на те, щоби у Вижниці засновано вже як не німецьку, то бодай утраквістичну гімназію, не зважаючи на те, що утраквістична гімназія се не наукове заведене, а красше заведеня до нищення руських мужицких дітей.

А що ще дивнійше, то час, в якім виступили жиди зі своїми домаганями в справі вижницької гімназії. Політична констеляція на Буковині уложила ся тепер так, що Жиди є здані на поміч і ласку Русинів. В німецьких кругах ширить ся чимраз більше антисемітизм, а ті Німці, що ще не пішли в антисемітський табір, відпекують ся руками і ногами Жидів. Румуни чимраз більше і більше хилять ся в сторону німецьких антисемітів так, що Жидам оставали би тільки Русини.

А о ту поміч Русинів забігають Жиди – ритем під рускою гімназією в Вижниці. І як тепер зможе наша інтелігенція витолкувати мужикам, що їх упереджене до Жидів є не на місци, що загал Жидів то не його вороги?

Оригінал. Друкований відбиток.

Джерело: «Буковина». – 5 (18) вересня 1908. – С.1.

«ЩЕ РАЗ: МИ І ЖИДИ

(З НАГОДИ ПРОМОВ РЕПРЕЗЕНТАНТІВ ЖИДІВ
НА ЮВІЛЕЮ ПОСЛА ВАСИЛЬКА)»*

З ГАЗЕТИ «БУКОВИНА»

12 вересня 1908 р.

(фк) Я не оптиміст і не вірю в «міжнародню любов». Се одна з тих фраз, яка часто густо викликає на мої уста недовірчивий усміх. Так само і тепер, глядячи на українсько-жидівську справу на Буковині, не сумніваю ся цілком о тім, що між Українцями, а Жидами на Буковині існує певний антагонізм, який прибирає іноді некультурні форми в роді жидівських вижницьких авантур. Певна річ, що зі зростом освіти некультурність та щезне, але племінні антагонізми ще довго потім існуватимуть.

Мимо того всього треба сконстатувати факт, то в теперішній момент є так в Українців, як і в Жидів на Буковині один спільний інтерес, що вони, хочби йшли кожді своєю дорогою, можуть собі помогчи і те треба конечно робити в інтересі обох націй.

Річ в тім, як повинна виглядати згадана поміч в обох народів.

На мою думку жидівська поміч Українцям повинна показатись головно в цілковитім розриві з німцями, очевидно не тому, щоби віддати при виборах свої голоси Українцям, а тому, щоби жити і розвивати ся самостійно, не даючи себе використувати одній нації в ціли поневолення других. Дальше Жиди повинні працювати разом з Українцями в ціли цілковитої демократизації політичного устрою в Австрії взагалі, а спеціально на Буковині, а також піддержати їх заходи в ціли перепинення румунізаторских та германізаторских намірів Румунів та Німців що до північної части Буковини.

Зате на Українцях тяжив би обовизок помагати Жидам в борбі о те, щоби жидівському населеню в Австрії признано всі на-

* Подано мовою оригіналу.

лежні національні права. Жиди, як безземельний народ не можуть мати претенсії до автономії, але вони мають повне право жадати для себе автономії в справах національного життя, і належної репрезентації так в державній раді, як і в соймі, а також признання єврейської мови державною.

На таких умовах, можна би одній як і другій народности працювати спільно і корисно і на таких основах ведуть наші посли від давна вже свою роботу. Певна річ, що декому воно не видасть ся хосенне, та наслідки праці найкрасше все покажуть.

Оригінал. Друкований відбиток.

Джерело: «Буковина». – 12 (25) вересня 1908. – С.2.

ДОНЕСЕННЯ ДИРЕКЦІЇ ПОЛІЦІЇ ПРО ПЕРЕБІГ ЗБОРІВ ЄВРЕЙСЬКОГО ПОЛІТИЧНОГО ТОВАРИСТВА

21 листопада 1908 р.

Донесення

нижчепідписаного про хід звичайних загальних зборів [членів] Єврейського політичного товариства, проведених у приміщенні Буковинської спілки лікарів 21 листопада 1908 року.

Початок зборів: 4 г[одина] п[ополудні].

Порядок денний:

1. Ставлення до майбутніх виборів до ради міської громади.
2. Обговорення сучасного політичного становища євреїв у Чернівцях та на Буковині.
3. Довибори виконавчого комітету товариства.

Присутні: б[лизько] 35 членів товариства.

Голова товариства адвокат д-р Фокшанер відкрив збори й надав слово домовласнику Адольфу Вальштайну. Останній піддав гострій критиці безгосподарність ради міської громади та засудив перенесення національних проблем на економіку. Промовець підкреслив, що кожен крок і кожне голосування в раді міської громади відбувається з огляду на приналежність до національних клубів, і що в усіх відношеннях національні інтереси превалюють над економічними. Чутливість до всього національного не просто загнала міську економіку в борги, а зробила її повним банкрутом. 17-мільйонний дефіцит та 50-процентне оподаткування дискредитують місто та викликають у його мешканців недовіру до міських керманців. Значною мірою це стосується д-ра Штраухера, який тероризує євреїв своїм деспотизмом. Між іншим, саме згубна політика д-ра Штраухера призвела до теперішнього нестерпного й небезпечного стану ворожнечі між євреями та християнами й викликала в краї християнсько-соціальний рух. Тому першочерговим завданням незалежних євреїв є повалення таких вождів та повернення в безпечне русло шкідливого для єв-

рейства християнсько-соціального руху шляхом здійснення поміркованої політики. Промовець порушив питання про те, чи повинно єврейське політичне товариство офіційно брати участь у майбутніх виборах до ради міської громади чи ні? І чи не було б доцільніше, щоб чільні особи висувалися окремо, тобто з власної ініціативи, а не за списком товариства. З цього приводу розгорнулися тривалі дебати за участю, головним чином, д-ра Майєра Ебнера, домовласника Германа та архітектора Папста, в ході яких, зрештою, було вирішено, що рішення з даного питання слід винести на розгляд загальнодоступних дорадчих зборів, які необхідно скликати найближчим часом. За чверть до 7 г[одини] веч[ора] збори були закриті.

*Антон Ганицький
ц[ісарсько]-к[оролівський]
поліц[ейський] конципіст*

Оригінал. Рукопис. Переклад з німецької.

Джерело: ДАЧО. – Ф.10. – Оп.1. – Спр.334. – Арк.41-42.

№ 69
**ОГОЛОШЕННЯ
ПРАВЛІННЯ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ
ЄВРЕЙСЬКОЇ РЕЛІГІЙНОЇ ГРОМАДИ
ПРО ПОРЯДОК СКЛАДАННЯ НАДПИСІВ
НА ГРОВІВЦЯХ ЄВРЕЙСЬКОГО КЛАДОВИЩА**

8 вересня 1909 р.

Оголошення

Останнім часом збільшилась кількість випадків, коли на надгробних пам'ятниках і плитах, які встановлені на єврейському кладовищі на Горечі, зовсім відсутні єврейські надписи. Окрім того, що з цієї причини єврейське ім'я померлого потрапляє в забуття і не може бути згаданим під час молитви, яка виконується біля могили, втрачається єврейсько-релігійний характер нашого кладовища.

З метою усунення в подальшому вказаного недоліку нижчепідписана релігійна громада зі свого боку прийняла рішення: перед встановленням надгробку на єврейському кладовищі на Горечі спочатку слід переконатись, чи на передньому боці надгробку виготовлено напис старою єврейською мовою.

Від правління єврейської релігійної громади

Чернівці

голова д-р Штраухер

Печатка єврейської релігійної громади

Оригінал. Рукопис. Переклад з німецької.

Джерело: ДАЧО. – Ф.325. – Оп.1. – Спр.816. – Арк.4.

№ 70
ЗАМІТКА
«ВИЗНАННЯ ЄВРЕЙСЬКОЇ НАЦІЇ»
З ГАЗЕТИ «CZERNOWITZER ALLGEMEINE
ZEITUNG»

1 жовтня 1909 р.

Єврейське національне академічне товариство «Зефіра» оприлюднило з нагоди початку навчання наступну відозву: «Незважаючи на нашу довголітню боротьбу за визнання нашої нації в місцевому університеті, ми не досягли того, чого вдалося досягти нашим товаришам з Віденського та Львівського університетів внаслідок короткого, але енергійно проведеного наступу: визнання єврейської нації та мови.

Віднині Чернівецький університет не зможе вже більше не визнавати за своїми єврейськими слухачами того, що у Віденському та Львівському університетах дозволено – права вільно і чесно признаватися до своєї нації і рідної мови.

І тому справою честі кожного єврейського студента, поряд із зазначенням рідної мови, є також внесення [в графу] «національність» і своєї національності.

Ми очікуємо від нашого студентства вільного і свідомого декларування своєї єврейської національності.

Оригінал. Друкований відбиток. Переклад з німецької.

Джерело: «Czernowitzer Allgemeine Zeitung». – № 1714. – 1 жовтня 1909. – С.4.

№ 71
ЗАМІТКА
«ВИЗНАННЯ ЄВРЕЙСЬКОЇ НАЦІЇ
І РЕФОРМА ВИБОРІВ ДО СЕЙМУ»
З ГАЗЕТИ «CZERNOWITZER
ALLGEMEINE ZEITUNG»

9 жовтня 1909 р.

«Визнання єврейської нації і реформа виборів до сейму» – з таким порядком денним у суботу 9 жовтня о 3 годині пополудні в Народному Домі (старий театр) відбудуться скликані єврейськими соціал-демократами народні збори, на яких виступатиме пан Глюкманн зі Львова.

Оригінал. Друкований відбиток. Переклад з німецької.

Джерело: «Czernowitzer Allgemeine Zeitung». – № 1721. – 9 жовтня 1909. – С.4.

№ 72

**ВИТЯГ З ЛИСТА
ВІЛЬГЕЛЬМА ТІТТІНГЕРА
НА АДРЕСУ ПРАВЛІННЯ
ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ЄВРЕЙСЬКОЇ РЕЛІГІЙНОЇ
ГРОМАДИ З ПРИВОДУ ЗАСНУВАННЯ В МІСТІ
БЛАГОДІЙНИХ ФОНДІВ ІМЕНІ ЙОГО БАТЬКА,
ЙОАХІМА ТІТТІНГЕРА**

2 грудня 1909 р.

Посилаючись на одержане мною 30 листопада ц[ьо-го] р[оку] люб'язне послання від 26 листопада 1909 року число 2868, маю честь повідомити, що я не поділяю висловлених з Вашого боку стосовно обох отриманих Вами від Крайової управи установчих документів щодо благодійних фондів імені Йоахіма Тіттингера у підтримку єврейських землеробів Буковини та малоїмущих чернівчан. [...]

[...] Заповідач аж ніяк не вважав, що майбутня установа має слугувати, як у випадку з фондом для підтримки єврейських землеробів, виключно нужденним єврейської національності. Навпаки, згідно з чітко сформульованим побажанням заповідача, кошти даного фонду, з огляду на давнє зрівняння в правах євреїв і християн, мають надаватися малоїмущим чернівчанам, незважаючи на їх віросповідання. Загалом, турбота про неїмущих у Чернівцях є, відповідно до закону та статуту, прерогативою міської громади. І тим меншою є нагальність внесення змін до установчих документів, позаяк і в Чернівецькій громадській раді, і в міському магістраті євреї представлені цілком достатньо, щоб мати змогу не допустити несправедливості також і в цьому відношенні.

З повагою

д-р Вільгельм Тіттингер

Оригінал. Рукопис. Переклад з німецької.

Джерело: ДАЧО. – Ф.325. – Оп.1. – Спр.876. – Арк.20-23.

№ 73
СТАТТЯ
«ПАРТІЙНА ПРОГРАМА
ЄВРЕЙСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАРТІЇ
БУКОВИНИ» З ГАЗЕТИ «DIE VOLKSWEHR»

8 грудня 1909 р.

Єврейська національна партія Буковини є вільною народною партією і має за мету організацію євреїв Буковини на єврейсько-національних та єврейсько-народницьких засадах; тому вона домагається виховання єврейської молоді в єврейсько-національному дусі, а також наповнення всього життя єврейського народу цим духом.

Вона також виступає за пробудження і розвиток єврейської національної самосвідомості, а також солідаризацію і згуртування єврейського народу загалом і на Буковині зокрема.

Найголовнішою метою партії є: повна реалізація проголошеної конституцією рівноправності в усіх сферах, необмеженої рівності, а також визнання єврейського народу і єврейської нації. Діяльність партії охоплює найперше захист економічних, політичних і культурних прав та інтересів єврейського народу Буковини.

Цієї мети партія намагається досягти шляхом: національного і політичного виховання усіх верств єврейського народу; розвитку єврейської і гебрайської освіти, а також вивчення єврейської історії; розвитку усіх культурних потреб єврейського народу; особлива увага має приділятися економічному та соціальному становищу євреїв.

Соціальна турбота і соціальні реформи для єврейських робітників та службовців усіх категорій у торгівлі, ремеслі, промисловості і сільському господарстві також повинні стати головним завданням Єврейської національної партії Буковини.

Участь партії та її членів в усяких виборах до всіх політичних і громадських представництв і корпорацій, а також до всіх, незалежно від їх назви, самостійних та інших органів, об'єднань, професійних спілок краю і держави, публічних інституцій.

Мирного порозуміння з усіма народами, які населяють Буковину – визнання їх своєрідності та лояльної співпраці на благо краю і всього люду.

Керівництво Єврейської національної партії Буковини

Оригінал. Друкований відбиток. Переклад з німецької.

Джерело: «Die Volkswehr». – № 1. – 8 грудня 1909. – С.1.

№ 74
СТАТТЯ
«ЧОГО МИ ХОЧЕМО?»
З ГАЗЕТИ «DIE VOLKSWEHR»

8 грудня 1909 р.

Нашим завданням є публіцистично представляти справу нашого народу на Буковині. Тисячі голосів наших співвітчизників лунають у краї, чуто глухий і важкий стогін єврейських мас, але все це потопає в насущних соціальних проблемах. Бо немає рупора, який би збирав їх воєдино та підсилено озвучував.

Старе відживає. Давнішні соціальні зв'язки розриваються, а нові виникають.

Вся Східна Європа переживає величезні перетворення, які повністю змінюють також й умови життя нашого народу. І тут буковинський єврей питає себе, а які шанси є для його соціального розвитку; приведе цей розвиток до нового буття, чи розчавить його?

Саме це єврейське питання, тобто питання про умови існування єврейських мас, ми й хочемо озвучити.

Наш часопис має стати засобом для плекання історичної величі тисячолітньої культури нашого народу, її невпинного духу самооновлення, з тим щоб, проникаючи у найвіддаленіші єврейські халупи в ущелинах гір, пробуджувати в наших співвітчизників життєву енергію національної самосвідомості, прищеплювати їм почуття свободи і демократії та перетворити затурканого, злиденного і боязкого єврея на сучасну людину.

Тут ми плануємо кувати зброю для захисту і підтримки наших співвітчизників у їх теперішній тяжкій боротьбі за своє існування, боронити їхні права, збирати докупи їхню силу: це має бути народний захисник.

Проте не з метою нападу на інші народи, – адже ми бажаємо підтримувати дружні взаємини, що здавна існують між нами та іншими народами краю, – а задля захисту від сваволі і несправедливості, від якої ми так часто й багато страждаємо. Ми хочемо

більшого. Ця газета має стати місцем утвердження ідеї соціально-го та національного визволення.

Найбільше допікають нам наслідки правової нерівності, середньовічні забобони.

На відміну від обох соціальних верств Європи – робітників і селян, яким Французька революція відкрила шлях до людського суспільства, євреї вступили у ХХ століття з тягарем пережитків середньовіччя. Тоді як проблеми робітників і селян стали справою усього суспільства, над євреями й надалі тяжіють пута і мрок ХVII століття, пережитки суспільного відмежування.

Теперішні, породжені середньовіччям, проблеми нашого народу є нашою внутрішньою справою.

Саме тепер ми, євреї, потерпаємо так, як потерпали селяни перед їх звільненням і більше, ніж це можливо передати словами, відчуваємо шкідливість суспільних відносин, нерівноправності, а також соціальну реакцію. На тлі прогресуючої економічної диференціації, яка відмежовує єврейську інтелігенцію і єврейський капітал від єврейської маси, це породжує гігантську національну проблему.

Об'єднання всіх частин народу в єдине ціле в ім'я нації, її сили і слави в умовах грізної боротьби за її майбутнє і є нашим завданням.

І якщо євреї міста й села, маючи чітке уявлення про своє соціальне становище та засоби для його поліпшення, будуть сповнені гарячим національним переживанням за спільну справу, наша робота не буде марною, й ми станемо ковалями своєї долі.

Оригінал. Друкований відбиток. Переклад з німецької.
Джерело: «Die Volkswehr». – № 1. – 8 грудня 1909. – С.2.

ІЗ ЗАМІТКИ

«ПРО ПРИЙОМ МІНІСТРА ТОРГІВЛІ В ЧЕРНІВЦЯХ»
У РУБРИЦІ «МІСЦЕВА ХРОНІКА»
ГАЗЕТИ «DIE VOLKSWEHR»

8 грудня 1909 р.

У вівторок 7 числа ц[ього] м[ісяця] міністр торгівлі д-р Вайскірхнер приймав у будинку крайового уряду різноманітні депутації й, з-поміж іншого, і представників різних конфесій та етнічних груп. Також і керівництво єврейської релігійної громади Чернівців у складі членів президії д-ра Штраухера, д-ра Ляйтера та Йозефа Блюма побували на прийомі у міністра. Промовцем виступив д-р Штраухер, який привітав міністра як члена Ради Корони та запевнив його у непорушній вірності євреїв Чернівців і Буковини Цісарю та Короні, неодноразово доведеної справою патріотичній позиції і жертвовності єврейства, а також їх прихильності та відданості Династії. Зокрема, д-р Штраухер наголосив на любові та пошануванні буковинським єврейством нині правлячого Цісаря, якому євреї Австрії будуть завжди дякувати за те, що саме він, звільнивши їх із тісних пут, під час свого правління принципово зрівняв євреїв із іншими громадянами держави. А це д-р Штраухер належним чином попросив міністра передати це патріотичне вітання від буковинського єврейства Його Високості Цісарю, а також побажав здоров'я йому самому. Міністр торгівлі д-р Вайскірхнер уважно вислухав звернення і проголосив довгу промову у відповідь. Подякувавши найперше депутації, він відзначив непорушну святість своєї службової присяги, яку він прийняв на початку діяльності у Раді Корони, а також добротність монарха, який, будучи яскравим прикладом сумлінного виконання своїх обов'язків, виявляє однакову справедливість і любов до всіх підданих. Д-р Вайскірхнер визнав, що економічні проблеми, на подолання яких мають бути спрямовані зусилля усіх свідомих людей, існують з обох сторін. Такої ж думки був речник депутації д-р Штраухер, публічна діяльність якого була відзначена міністром д-ром Вайскірхнером. [...]

Регест. Друкований відбиток. Переклад з німецької.

Джерело: «Die Volkswehr». – № 1. – 8 грудня 1909. – С.5.

«РУСИНИ І ЄВРЕЇ» З ГАЗЕТИ «DIE VOLKSWEHR»

15 січня 1910 р.

Це було в липні 1904 року. На вулицях Буковини веселився натовп. Оркестри на чолі факельних процесій прямували до депутатів Буковинського сейму, які перемогли на виборах. Усюди, найперше у містах, відзначали братання націй, якого не знав досі жодний коронний край Австрії. Здавалося, що настала нова весна народів, але цього разу у найбільш відсталій східній частині нашої монархії. Давні вороги помирилися. Газети закопали сокиру війни. Навіть колишній «німецько-німецький» орган, який ще недавно проповідував економічний бойкот євреям і який вустами редактора, позиченого в газети «Ostdeutsche Rundschau», називав євреїв не інакше як «паршиві» та «пустодзвони», трубив примирення. У дворі єврейської релігійної громади на зборах під відкритим небом євреї вигуками «ура» зустрічали німецького депутата Відманна, що [зі свого боку] присягався їм у вірності. На [національному] домі християнських німців приклеєно виборчий плакат, написаний єврейськими літерами, а в колишньому антисемітському органі повідомлялося, що також й євреї не нехтуватимуть безкоштовним пивом німецького дому і питимуть зі своїми християнськими співгромадянами за здоров'я як «семітів», так і «антисемітів». Й навпаки. Місто Сучава також переживало небачене досі свято. Євреї та румуни на ярмарковій площі танцювали разом «Хору». Але найбільше веселилися в селах і містечках русини і євреї. Русини – бо реакційні бояри, які діяли пліч-о-пліч з великими польськими землевласниками, програли вибори, а вони, досягши порозуміння з молодорумунами, змогли забезпечити собі у сеймі належне представництво. Євреї – тому, що за свою чесну допомогу вони плекали надію отримати від братання народів правдиву і повну рівноправність у краї; ще тому, що кожного разу ними керувала ілюзія участі у святі звільнення народу, який пробуджується. Євреї протягом століть на

собі випробували морок гетто й інші ганебні та образливі утиски, й тому, маючи співчуття до кожного пригнобленого народу, стають завжди на його бік. Саме в першу чергу це співчуття, а тільки потім уже також політичний розрахунок спонукали їх до жертвної політичної дружби з русинами Буковини, чи точніше, з їх політичним лідером Миколою фон Васильком – ініціатором порозуміння між народами краю, особистість і діла якого були найкращою гарантією того, що будь-який антисемітський порух, який може викликати серед русинського люду безсовісне цькування євреїв, буде придушено ще в зародку.

Зірка Миколи фон Василька тоді ще лише сходила на небосхилі буковинської політики. За короткий час він багато зробив для краю, але ще більше для своїх одноплемінників. Він займав провідні позиції у Палаті послів і був відомий далеко за межами батьківщини як обдарований та прогресивний політик. Покладаючись на його досвід, Русинський клуб довірив йому віце-президентство, і, таким чином, він упродовж багатьох років творив історію русинів Галичини, які зачаровано спостерігали за успіхами своїх братів на Буковині, що їх домігся Василько, – заслуга, яка належить тільки йому. То хіба не було для євреїв політично доцільним від самого початку стати на бік цього чоловіка й надати йому свою беззастережну допомогу. Адже було очевидним, що незабаром, після того як русинський народ Буковини пробудиться зі свого політичного сну, він стане не тільки провідником українців, але й лідером всього краю. В ньому бачили того, хто може повалити крайового президента Бургіньйона і зруйнувати систему адміністративного впливу крайової влади під час виборів. Також сподівалися, що він переможе бояр і допоможе молодорумунам на чолі з обдарованим д-ром Аурелом Ончулом та досвідченим агітатором Флоріаном Лупу утвердитися, зробиться другом народного трибуна та ідола євреїв Бенно Штраухера, об'єднавши таким чином різнорідні елементи. За переможною ходою молодого провідника, якого недооцінювали румуни, здивовано спостерігали досвідчені, але втрачаючі вплив

політики краю. Він, і саме він створив Вільнодумний союз¹²⁵, в якому задля блага краю об'єдналися всі нації, включаючи євреїв, чи точніш, їх демократичні провідники. Також і євреї охоче приєдналися до цього переможного руху. Вони прокладали шлях тим, що йшли попереду, і наскільки це було в їхніх силах, допомагали долати перешкоди. Так що незабаром стали ледве не герольдами русинської слави, а слово «євреї» на їхніх зібраннях стало означати «друг». Євреїв як політичних союзників на Буковині, як відомо, не слід недооцінювати. Також не є самовихвалянням твердження про те, що успіхи русинів у краї стали можливими, значною мірою, завдяки євреям.

Тепер же, коли Вільнодумний союз¹²⁵ уже давно не існує, коли красива мрія про мир і злагоду між всіма народами Буковини перетворилася в ніщо, а колишні друзі зійшлися у запеклій боротьбі один проти одного, яку не в змозі зупинити навіть суд, союз між русинами і євреями залишається єдиним символом та ремінісценцією короткого періоду братньої співпраці усіх націй краю.

З усіх колишніх товаришів по Вільнодумному союзу вітати Миколу Василька з нагоди 10-річчя його вступу в буковинську політику в минулому році прийшли тільки представники єврейства. З притаманною їм завзятістю євреї залишаються вірними друзі. Вони терплять і не відвертаються навіть тоді, коли чують часто різкий фальшивий тон. Бо вони пам'ятають, що саме Микола Василько домігся того, що свідоцтво про хрещення перестало бути для їхніх синів єдиною перепусткою у державну службу і гарантією кар'єрного росту. Вони також знають, що саме за його сприяння крайову столицю на короткий час очолив єврейський бургомістр, а Крайовий комітет – єврейський голова. Тільки молодша генерація швидко забула про колишні свідчення взаємної дружби і кидає виклик сучасності. Русини краю перебувають зараз на вершині своєї могутності, тож не буде несвоєчасним згадати про своїх єврейських союзників, які на початку так палко переживали за русинський люд, що «Слово Польське» опублікува-

ло розлючену статтю про «Русинсько-сіоністський вогонь», який вторгся у кордони польського всесилля на Буковині. І все-таки, ще існує гарний спогад про час, коли всі народи краю працювали разом, одностайно. Таким спогадом є дружба між русинами та євреями. Румуни, на жаль, перебувають все ще у своїй більшості у християнсько-соціальному таборі. Так само, як і частина німців. То хіба не мусить зараз кожен єврей дбати про збереження існуючої дружби та застерегти від її послаблення.

Повторюємо: багато євреїв з вдячністю згадують чоловіка, який завдяки своєму політичному впливу часто йшов їм назустріч. Однак тепер з огляду на спільну справу перед паном Миколою фон Васильком постає особливе завдання. Результати виборів у громадські ради краю в русинських повітах, що боляче розчарували євреїв, але викликали радість в антисемітській пресі, терміново вимагають від партійного керівництва русинів роз'яснення своїм представникам у громадах своїх позицій щодо стосунків з євреями. Від пана Миколи фон Василька залежить тепер, чи будуть згладжені гострі кути, які часто відчутно ускладнюють дружбу між русинами та євреями. Але це можливо тільки в тому випадку, якщо на русинських зібраннях у містах і селах про євреїв, як і раніше, говоритимуть як про друзів. Селянам необхідно пояснити, що євреї засуджують лихварство так само, як і інші народи. Ми проти того, щоб нас робили відповідальними за дії тих п'явок, які так само присутні й серед інших народів.

Ми не стоїмо на перешкоді культурним домаганням русинів: русинська гімназія у Вижниці і запровадження обов'язкового навчання українською мовою хвилюють лише невелику кількість недалекоглядних закуткових політиків. Розсудливі ж євреї, які складають більшість, усвідомлюють, що гальмування національного розвитку народу неможливе і недопустиме. Однак грубий недвозначний натяк на те, що, мовляв, «більше немає потреби захоплюватися союзом з панами євреями», є також ненадійним засобом для підтримання дружби між народами. Тож коли іноді читаєш у русинських газетах про те, що не слід дратувати русинів

та депутата фон Василька і т. п., то це у багатьох євреїв викликає подив. Ми ж союзники, а не кріпаки. В питанні розробки нового порядку виборів до Буковинського сейму євреї були чесними. І ось тепер, коли євреї сіл стурбовані виборами до громадських рад у русинських повітах, коли реформа виборів до ради чернівецької громади вимагає солідарності політичних друзів, багато євреїв вважають, що настав час для дружньої розмови. І розмова між друзями має бути щирою. Микола фон Василько завжди був гарантом дружби русинів з євреями, бо він має найбільшу довіру у краї. А тому ми не можемо і не хочемо вірити, що заклики до створення християнсько-соціальної гегемонії в парламенті, які, лунаючи то тут то там, привернули до себе купку румунів, можуть стати привабливими також і для русинського клубу з його благородною політикою. Микола фон Василько є далекоглядним політиком, а тому буде цілком зрозуміло, якщо він вважатиме за потрібне тимчасово відновити договірні стосунки між великими партіями у парламенті і стару дружбу у сеймі. Але на Буковині це не може бути перешкодою для підтримання давнього чесного і відкритого союзу з євреями. Як в інтересах русинів, так і в інтересах євреїв.

Оригінал. Друкований відбиток. Переклад з німецької.
Джерело: «Die Volkswehr». – № 16. – 15 січня 1910. – С.1-2.

№ 77
ЗАМІТКА
«ЄВРЕЙСЬКЕ НАЦІОНАЛЬНЕ
ТОВАРИСТВО «ДЕБОРА»
З ГАЗЕТИ «DIE VOLKSWEHR»

13 січня 1909 р.

У суботу 15 числа ц[ього] м[ісяця] о 4 годині пополудні в приміщенні товариства (вул. Руська, 16) журналіст з Києва Й. Розенблатт читатиме реферат на тему: «Наші культурні цінності». Запрошуємо слухачів. Вхід вільний.

Оригінал. Друкований відбиток. Переклад з німецької.

Джерело: «Die Volkswehr». – № 16. – 15 січня 1910. – С.5.

№ 78
ЗАМІТКА
«ЄВРЕЙСЬКА НАЦІОНАЛЬНА СПІЛКА
У ВАШКІВЦЯХ»
З ГАЗЕТИ «DIE VOLKSWEHR»

5 лютого 1910 р.

Єврейське населення Вашківців нарешті зрозуміло, що сила – в організації, і тому масово вступило в нещодавно створену тут «Єврейську національну спілку». На першому загальному зібранні за численного представництва було обрано правління у складі десяти осіб, установче засідання якого відбулося 22 числа м[минулого] м[ісяця]. Головою спілки було обрано Хаїма Штайна, заступниками голови – Хаїма Гайса та Гайнріха Геллера, касиром – Якоба Гайта, секретарями – Мозеса Гастера та Якоба Шауера. Герш Л. Вальцер, Йозеф Простак та Абрагам Грюндауер залишилися без доручень.

Від імені «Єврейської національної спілки» у Вашківцях: голова – Хаїм Штайн; секретар – Мозес Гастер.

Оригінал. Друкований відбиток. Переклад з німецької.
Джерело: «Die Volkswehr». – № 25. – 5 лютого 1910. – С.5.

**«ТОВАРИСТВО «ЄВРЕЙСЬКИЙ ТЕАТР»
З ГАЗЕТИ «DIE VOLKSWEHR»**

7 лютого 1910 р.

Буковинською крайовою управою уже затверджено статут товариства «Єврейський театр». На нього покладається почесне завдання поліпшення єврейської театральної справи в усіх напрямках та створення з часом у Чернівцях постійно діючого єврейського театру. Ця надзвичайно важлива культурна робота пропонує широке поле для діяльності прихильникам усіх партій і напрямів, які зацікавлені у розвої єврейського театру як важливого і впливового засобу народної просвіти. Уже в підготовчій роботі зі створення товариства, а також у перших заходах, які були успішним зачином його діяльності, брали активну участь представники найрізноманітніших кіл. У неділю 13 числа ц[ього місяця] о 7-й годині вечора відбудуться перші загальні збори, в яких участь може взяти навіть той, хто повідомить про себе безпосередньо під час зібрання. Місце проведення зборів буде назване незабаром. Оскільки товариство має на меті також організацію аматорських вистав, у рамках товариства створюється аматорський клуб, до якого вже долучилися компетентні особи. Також до товариства мають можливість вступити навіть ті пани й особливо пані, які поки що ще не дуже добре володіють єврейською мовою, бо аматорський клуб матиме у своєму розпорядженні дуже багато членів, так що новачкам не доведеться відразу брати участі у виставах. Проби з читання та гри відбуваються регулярно, що забезпечує багатьом членам можливість за короткий час опанувати єврейську мову. Заявки про вступ до товариства та до аматорського клубу приймаються усно: д-ром Натаном Бірнбаумом, Ратгаусштрассе; д-ром Максом Діамантом, адвокатом, Русішегассе 14; Ляйбом Штайнметцом, Темпельгассе¹²⁶. Письмові – студ[ентом]-філ[ологом] Берлом Локером, Штайнгассе 4.

Оригінал. Друкований відбиток. Переклад з німецької.

Джерело: «Die Volkswehr». – № 26. – 7 лютого 1910. – С.3-4.

**ДОНЕСЕННЯ
ДИРЕКЦІЇ ПОЛІЦІЇ ПРО ПЕРЕБІГ ЗБОРІВ
ПРЕДСТАВНИКІВ ЄВРЕЙСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ
ПАРТІЇ БУКОВИНИ**

8 лютого 1910 р.

До президії

Буковинської ц[ісарсько]-к[оролівської] крайової управи

В доповнення до донесення, викладеного в оперативному рапорті від 1 лютого 1910 р., маю честь повідомити про перебіг «Єврейського дня», який відповідно до § 2 Пр[ограми зборів] відбувся 6 дня поточного місяця у м[ісцевому] Євр[ейському] Народному Домі і засвідчив, що більша частина єврейства, при всьому визнанні заслуг депутата д-ра Штраухера перед своїм народом, незадоволена його партійним керівництвом. Д-ру Штраухеру довелося зазнати багато різких нападів, причому між ним і промовцями доходило час від часу до збуджених сцен. Так само було піддано гострій критиці партійну газету «Die Volkswehr», яка видається д-ром Штраухером. Хоча збори й завершилися висловленням вотуму довіри д-ру Штраухеру, проте це було справою виключно його найближчих прихильників.

Нижче додається детальний звіт про перебіг зборів.

На зборах були присутні запрошені особисто д-ром Штраухером представники «Єврейської національної партії Буковини». Зібрання мало таким чином конфіденційний характер. На збори прибули близько 100 представників міст і сільських громад. Серед присутніх були:

з Чернівців: громадські радники Тріхтер, Кампельмахер та Гарт, великий промисловець Якоб Гехт, магістратські радники Вайншток та Рознер, зубний лікар д-р Фрухт, адвокати д-р Фішер та д-р Хаїм Кінсбруннер, професори середніх шкіл д-р Сігал, д-р Керн та Бреннер, кандидати адвокатури д-р Берл Кінсбруннер та д-р Касснер;

з Радівців: повітовий суддя Рахмут, громадський радник Менчель, прак[тикуючий] лікар д-р Бірер та адвокат д-р Люттінгер;

з Сучави: радник крайового суду Лазар Розенфельд, адвокати д-р Зоммер, д-р Рахмут, д-р Боген, радник релігійної громади Рубін Гайтель, цісарський радник Гелльман, кандидати адвокатури д-р Гаас та д-р Гольденгребер, власник готелю Шає Лангер;

з Гурагумори: купець Сауль Шібер, адвокат д-р Марбах; далі численні представники зі всіх інших повітів краю.

Д-р Штраухер відкрив збори о 5 годині по обіді привітанням присутніх, і у довгій промові змалював загальну політичну ситуацію в краї, в тому числі [становище] євреїв, підкресливши при цьому необхідність створення останніми міцної організації. Він торкнувся також стосунків з русинами, висловившись за збереження союзу з ними.

Після цього слово взяв торговець книгами, громадський радник і радник релігійної громади з Радівців Менчель, який висловив гостру критику на адресу проводу партії, докоряючи йому тим, що попри давно прийняте рішення організація все ще не діє, і що він позбавив євреїв другого мандату на останніх парламентських виборах. У ході цих висловлювань д-р Штраухер часто перебивав промовця, внаслідок чого між обома виникла суперечка, в якій взяли участь інші учасники зборів. Колишній голова релігійної громади із Заставни, великий землевласник Зігмунд Вайсглас викриком звернув увагу на те, що євреї мають, власне, тільки одного представника в крайовому сеймі. Д-р Тітінгер, якого це зачепило, спробував був уточнити репліку через намагання відзвітувати про свою роботу, хоча при цьому погодився з думкою репліканта. Промовець завершив свій виступ тим, що він особисто нічого не має проти д-ра Штраухера, проте він не згідний з [позицією] партійного проводу і вимагає обрання нового керівництва партії на чолі з д-ром Штраухером.

Наступний промовець, суддя Рахмут із Радівців, приєднався до висловлювань попередника, піддавши у безкомпромісний спосіб нищівній критиці діяльність партійного проводу. При цьому він також різко розкритикував партійну газету, стосовно якої сказав, що відмовляється вірити в те, що газета «Volkswehr», –

оскільки вона погано редагується, – може служити виключно особистій боротьбі Штраухера з газетою «Volksblatt», замовчуючи при цьому специфічні єврейські питання, і що такої ж думки дотримуються сотні євреїв провінції. На ці напади д-р Штраухер відповів, висловивши особисту неприязнь до попереднього промовця Менчеля, після чого останній покинув залу, проте на вимогу присутніх д-р Штраухер змушений був особисто повернути його назад.

Подібним чином, як і попередні промовці, про свою опозиційність заявив також Сауль Шібер з Турагумори, який висунув вимогу, щоб партійний провід частіше організовував збори у сільських громадах і в такий спосіб сприяв згуртуванню єврейства. І щоб з наближенням виборів до Крайового сейму він не пропонував кандидатів на власний розсуд, а лише узгоджених зі всім єврейством, достойних і здібних, з метою недопущення розколу і розпорошення голосів.

Що стосується претензій, висловлених усіма попередніми промовцями, то д-р Штраухер виправдовував позицію проводу партії у питанні організаційної роботи і наявні недоліки, головним чином, тим, що більшість надісланих представникам єврейства на місцях запитів залишилася без відповіді.

Наступний промовець д-р Льобель Таубес, у минулому видавець газети «Jüdische Nachrichten», висловивши свій жаль стосовно того, що організаційна робота не проведена, запропонував дотримуватися принципу «політики вільних рук» і, вказавши на послаблення останнім часом союзу з русинами, порадив не зв'язувати себе жодними союзницькими відносинами, а укладати такі угоди залежно від обставин та шукати союзників тоді, коли вони самі себе пропонують. Ця ініціатива, яка хоча формально й не голосувалася, була прийнята як ухвала шляхом загального схвалення.

Члени партійного проводу д-р Діамант і д-р Нойманн Вендер виправдовували позицію керівництва та намагалися згладити існуючі протиріччя. Їхні пояснення доповнив д-р Штраухер за-

явою про те, що опозиція створена деякими інтриганами з Чернівців, які намагаються завдати йому удару в спину. В результаті цього розгорілася гостра суперечка з місцевим адвокатом Хаїмом Кінсбруннером, у ході якої більша частина присутніх – в основному опозиціонерів – покинула залу.

Насамкінець за ініціативою адвоката д-ра Бірера з Радівців невелика кількість ще присутніх учасників зборів висловила во-тум довіри д-ру Штраухеру, й після того, як зубний лікар Фрухт заявив, що партійне керівництво виконало свій обов'язок, збори без прийняття формального рішення чверть на одинадцятую вечо-ра були закриті.

*Ц[ісарсько]-к[оролівський]
крайовий радник і директор поліції
Тарангул*

Оригінал. Машинопис. Переклад з німецької.

Джерело: ДАЧО. – Ф.3. – Оп.1. – Спр.10958. – Арк.1-3.

№ 81
ЗАМІТКА
«ЗБОРИ ЄВРЕЙСЬКИХ УПОВНОВАЖЕНИХ»
З ГАЗЕТИ «DIE VOLKSWEHR»

10 лютого 1910 р.

В неділю 6 лютого ц[ього] р[оку] у великій залі Єврейського Дому відбулися збори уповноважених «Єврейської національної партії». Зібрання мало численне представництво. Деп[утат] д-р Штраухер, який головував на зборах, у своїй більш як годинній доповіді змалював політичну ситуацію, й зокрема ту, в якій перебувають євреї краю, розповів про перебіг останньої сесії Крайового сейму, а також проаналізував організацію буковинського єврейства. Його промова була зустрінута бурхливими оплесками. У продовження цього виступу відбулася жвава дискусія, в якій, поряд з деп[утатом] Вільгельмом Тітінгером, взяли участь багато уповноважених від міст і сіл. Перебіг зборів був подекуди бурхливим, тому що деякі радикальні молодюдеї на більш ніж підвищених тонах зажадали від «Єврейської національної партії» рішучості і сепарації від усіх інших партій краю. Проти цієї позиції енергійно виступив д-р Штраухер, якого підтримала переважна більшість присутніх на зборах. На пропозицію д-ра Бірера з Радівців збори одногolosно прийняли наступну резолюцію, яка була зустрінута бурхливими оплесками: «Присутні тут уповноважені єврейської партії, що прибули в Чернівці з усієї Буковини, визнаючи видатні заслуги нашого високошанованого депутата д-ра Штраухера перед єврейським народом, заявляють про визнання його і в подальшому лідером єврейського народу, а також просять і вимагають від нього, з огляду на важкий стан, в якому перебуває вся організація євреїв краю і поліпшити яку можливо тільки через особисте енергійне втручання д-ра Штраухера, найближчим часом об'їхати Буковину для ознайомлення і поліпшення цієї справи». Після багатогодинних дебатів збори перейшли до розгляду наступних питань порядку денного та звернулися до д-ра Штраухера з проханням попередньо провести партійні збо-

ри у різних населених пунктах краю, а потім знову скликати великі збори в формі єврейського партійного з'їзду.

Оригінал. Друкований відбиток. Переклад з німецької.
Джерело: «Die Volkswehr» – № 27. – 10 лютого 1910. – С.3.

№ 82
ЗАМІТКА
«НАЦІОНАЛЬНИЙ РУХ У ПРОВІНЦІЇ»
З ГАЗЕТИ «DIE VOLKSWEHR»

19 лютого 1910 р.

Нам пишуть:

Нарешті й єврейська інтелігенція Вижниці усвідомила те, що вона мусить стояти на національних позиціях, оскільки в іншому випадку в політичному, економічному й суспільному відношенні вона знаходитиметься, так би мовити, в підвішаному становищі.

Таке прозріння мало своїм наслідком скликання 15 числа ц[ього] м[ісяця] зборів, в яких взяли участь усі ті, хто у Вижниці зараховує себе до єврейської інтелігенції. Після виступів д-ра Целлермайера, д-ра Гуллеса, д-ра Райхманна та інших було прийнято рішення про створення товариства євр[ейської] читальні на національній основі, а також обрано підготовчий комітет з розробки статуту. Також і в інших питаннях євр[ейська] нац[іональна] справа у Вижниці зрушила з місця. Страшний економічний занепад євреїв у Вижницькому повіті відкрив очі навіть національно байдужим та індіферентним. Тож, немає ніякого сумніву в тому, що єврейська національна спілка, для створення якої особливо багато зробив пан д-р Целлермайер – особа, яка користується великою довірою серед місцевого єврейського населення і за якою охоче йдуть, – розпочне свою діяльність і вже незабаром матиме велику кількість членів. Створення єврейської організації вже давно на часі для того, щоб ані тутешні євреї, ані єврейство в цілому не були більше беззахисними жертвами як прихованих, так і явних антисемітських дій.

Сало Сален

Оригінал. Друкований відбиток. Переклад з німецької.
Джерело: «Die Volkswehr». – № 31. – 19 лютого 1910. – С.4.

№ 83
ПОВІДОМЛЕННЯ
«ЄВРЕЙСЬКА НАЦІОНАЛЬНА СПІЛКА
В САДАГУРІ»
З ГАЗЕТИ «DIE VOLKSWEHR»

26 лютого 1910 р.

В Садагурі створено Єврейську національну спілку, до якої вже вступило близько 200 членів. Активістами спілки стали пани д-р Бардах, Салім Пікер і Адольф Рудіх.

Оригінал. Друкований відбиток. Переклад з німецької.
Джерело: «Die Volkswehr». – № 34. – 26 лютого 1910. – С.3.

**КОМІСАРА ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ПОЛІЦІЇ
ПРО ЗАГАЛЬНІ ЗБОРИ ТОВАРИСТВА
«ЄВРЕЙСЬКИЙ ТЕАТР»***27 лютого 1910 р.*

Звіт ц[ісарсько]-к[оролівського] комісара поліції Нойбека про перебіг загальних зборів товариства «Єврейський театр», які відбулися 26 лютого 1910 року по обіді тут, у приміщенні товариства торговців і бухгалтерів на площі Петерсплац¹²⁷ 2.

Збори відкрив голова товариства «Єврейський театр» д-р Натан Бірнбаум о 4 годині дня. Присутніми були близько 300 осіб обох статей.

У своїй промові д-р Бірнбаум кількома словами торкнувся рішення ц[ісарсько]-к[оролівської] Дирекції поліції від 26 вересня 1910 р. ч. 1635, відповідно до якого довільне використання єврейської мови на зборах товариства може призвести до їх розпуску, бо, мовляв, використовувати на зібраннях можна лише ту мову, яка визнана Дирекцією поліції як службова. Закликавши євреїв легальним шляхом стати до рішучої боротьби проти цього рішення Дирекції поліції та допоки повноцінність єврейської мови не буде визнана владою нарівні з іншими мовами краю, [Бірнбаум] одночасно наголосив, що саме дотеперішня слабкість позицій єврейства у національному питанні, власне, й спричинила ігнорування їхньої мови. У цьому зв'язку промовець різкими словами піддав критиці ліберальних єврейських вождів, які, немов забуті народом євреї, завдають своєму народу найбільшої шкоди.

Потім д-р Бірнбаум заговорив про значення єврейського театру. Пояснюючи спочатку мету товариства «Єврейський театр», він вказав далі на важливість театру як осередку культури і виховання загалом, а також на те значення, яке має єврейський театр для єврейської нації зокрема. Також він висловив надію, що товариство та його діяльність знайдуть очікуване розуміння в єврейському народі.

Другим промовцем був бляхар Натан Троппер – другий заступник голови товариства «Єврейський театр». Промовляючи на

буковинському жаргоні¹²⁸, він наголосив, що інакше розмовляти не вміє і що на зборах щоразу виступав лише так, та це, однак, жодного разу не викликало зауважень з боку представників влади. Він висловив здивування з того, що розмовляти єврейською мовою забороняється, в той час як друкування газет на цій мові дозволено. Через головуючого я закликав промовця дотримуватись порядку денного, після чого той продовжив свій виступ у потрібному напрямі та заговорив про значення «Єврейського театру». Він наголосив, що потреба в існуванні єврейського театру пояснюється з-поміж іншого й тим, що існуючий сьогодні місь[кий] театр не хоче ставити єврейські п'єси. У наступній частині своєї промови він розкритикував поведінку єврейської молоді, в тому числі студентів, які демонстративно виступили проти постановки у міському театрі оперети «Осінні маневри», вважаючи помилково, що цим вони здійснили національний подвиг: не те місце й не той час були обрані для демонстрацій. Демонструвати потрібно було тоді, коли Буковинський сейм відмовив у створенні єврейської курії, а Верховний Суд – у визнанні євр[ейської] нації.

Третій промовець, Мендель Дікштайн, у жартівливій манері говорив про існуючий єврейський театр та його діяльність, а також про позицію ліберальних вождів єврейського народу в питанні театру.

Трохи довшу, проте зовсім невиразну промову виголосив перший заступник голови товариства Льобель Таубес, після якого з науковою доповіддю про літературне значення єврейського театру та про єврейську драматургію виступив єврейський письменник зі Львова Кассріель Церібувель.

Після її закінчення головуючий д-р Бірнбаум закрити збори, і учасники спокійно розійшлися.

Збори закінчились о 7 годині вечора.

*Чернівці, дата
Нойбек*

Копія. Машинопис. Переклад з німецької.

Джерело: ДАЧО. – Ф.3. – Оп.1. – Спр.10954. – Арк.3-4.

**«БУКОВИНСЬКИЙ КРАЙОВИЙ ПАРТІЙНИЙ
З'ЇЗД СІОНІСТІВ» З ГАЗЕТИ «DIE VOLKSWEHR»**

28 лютого 1910 р.

Вчора о 10 годині ранку в «Єврейському Домі» відбувся партійний з'їзд Буков[инського] сіон[істського] крайового комітету. На нього прибули численні делегати (пані і пани) з Чернівців та інших населених пунктів Буковини. Президент Вайсглас привітав делегатів і зачитав некролог про члена крайового комітету пана інж[енера] Мізалеса, який вчора відійшов у вічність. Присутні слухали його стоячи. Після цього пан Вайсглас виголосив звітну доповідь, вказавши при цьому на надзвичайно важкі обставини, в яких довелося працювати комітету, на розбіжності з всеавстрійським єврейським фондом зі збору коштів на національну справу і, насамкінець, запропонував розпочати обговорення звіту.

Канд[идат] юр[испруденції] Таубес («Емуна») вніс пропозицію про обрання делегата від товариства «Тіква» д-ра Елленбогена головою зібрання. Ця пропозиція була прийнята переважною більшістю позитивно. Заступником, за пропозицією Тайха («Тіква»), було обрано пана д-ра Вербера («Гасмоней»). Секретарями – панів Реттера і д-ра Рата.

Пан д-р Елленбоген під оплески делегатів перебрав на себе головування на зборах і запросив до слова канд[идата] юр[испруденції] Зоммера («Зефіра»).

Пан Зоммер говорив про сіон[істські] справи і вніс при цьому багато пропозицій: стосовно заснування товариства «Бецалель»; розподілу обов'язків між членами крайового комітету; обов'язку товариства щорічно звітувати про свою роботу; оприлюднення у газеті «Volkswehr» списку жертводавців єврейського національного фонду. Пан д-р Фляйшер («Гебронія») висловився проти поєднання сіоністської справи та реальної політичної роботи, а також запропонував віднині обирати в крайовий комітет тільки нових людей.

Пан Піклер (Вижниця) нарікав на відсутність дисципліни в сіон[істському] таборі та на зневажливе ставлення національних спілок до сіон[істських] організацій. Пан кандидат адвокатури Гольденгребер («Тіква») скаржився на незадовільну організацію, порушив питання про створення товариств у малих населених пунктах, хвалив діяльність євр[ейського] народного банку в Сучаві.

Пан юр[ист] Тайх («Тіква») вказав на те, що певні сіоністські групи монополізували сіоністську пропаганду. Виступаючий гостро розкритикував крайовий комітет за його бездіяльність.

Д-р Берл Кінсбруннер виступив за використання найманого персоналу працівників, за зменшення крайового податку з 2 крон до 1 крони і просив більше уваги звертати на інституції у Палестині.

Канд[идат] юр[испруденції] Таубес висунув вимогу про необхідність видання брошур на єврейській мові і зупинився на розбіжностях між єврейським національним фондом Буковини та його центральним відділенням у Відні.

Канд[идат] юр[испруденції] Кремер («Зефіра») висловився за створення відділення і довідкового бюро у справах Палестини та звернувся з проханням про підтримку крайового комітету.

Пан Ретер (Бояни) заявив, що не можна звинувачувати тільки крайовий комітет у той час, коли бездіяльними є самі товариства.

Канд[идат] юр[испруденції] Шнее («Гасмонея») вимагав діючого крайового комітету, який зміг би виконати всі запропоновані повітовим з'їздом пропозиції.

Далі виступали пан вип[ускник] філ[олог] Готтфрід, фройл[яйн] Таубес і пан Кьорнер (Сучава), після чого засідання було перерване на півгодини для обговорення нових кандидатур до крайового комітету.

Перед тим пан доктор Мендель Кінсбруннер виголосив заяву від імені президента Вайсгласа про те, що останній не бажає бути повторно обраним, та вніс пропозицію про підтримку крайового комітету. Зібрання подякувало пану Вайсгласу за його роботу.

Після поновлення роботи зборів на пропозицію Ізраеля Таубеса під оплески всіх делегатів і президії головою крайового комітету було одногосно обрано професора д-ра Келльнера¹²⁹.

Канд[идат] юр[испруденції] Шнее запропонував сповістити професора Келльнера про рішення зборів телеграмою. (Прийняли).

Потім відбулося таємне голосування по кандидатурах на посади інших членів крайового комітету. Вибір випав на панів: д-ра Майера Ебнера, Льобеля Таубеса, д-ра Гауера, д-ра Йозефа Елленбогена, Кремера, д-ра Фляйшера, Оренштайна, Корманна, д-ра Менделя Кінсбруннера і Готтесманна. В меншості залишився д-р Хаїм Кінсбруннер. Далі відбулося обрання десяти довірених осіб із провінції. Після закінчення голосувань було прийнято рішення про збереження розміру партійного податку на рівні 2 крон.

На цьому головуючий д-р Елленбоген закрит з'їзд, вказавши на те, що віднині до крайового комітету прийшли нові люди, від яких усі очікують плідної роботи, а також на необхідність покласти край розбрату, відкинути вбік усе особисте і працювати на благо та процвітання євреїв.

(Оплески).

Оригінал. Друкований відбиток. Переклад з німецької.
Джерело: «Die Volkswehr». – № 35. – 28 лютого 1910. – С.2.

№ 86
ЗАМІТКА
«ПОШАНУВАННЯ»
З ГАЗЕТИ «DIE VOLKSWEHR»

3 березня 1910 р.

З приводу присвоєння на останньому засіданні виконавчого комітету громади Вилавче пану ціс[арському] раднику і землевласнику із с. Камена Самуелю Зальтеру звання почесного члена громади нам повідомляють: найвищою відзнакою, яку вона тільки може присудити, громада висловила подяку своєму поміщику за його успішну і безкорисливу працю на благо громади. Пану ціс[арському] раднику Зальтеру громада завдячує будівництвом нової церкви, даруванням дорогої земельної ділянки для будівництва нової школи та багатьма іншими благодійними справами, перерахунок яких зайняв би тут багато місця. Словом і ділом у час, коли це було потрібно, пан ціс[арський] радник Зальтер завжди був до послуг громади, чим здобув собі пошанування з її боку.

Оригінал. Друкований відбиток. Переклад з німецької.
Джерело: «Die Volkswehr». – № 36. – 3 березня 1910. – С.3.

№ 87
ІЗ ЗАМІТКИ
«НЕПРАВИЛЬНА НАЗВА» З ГАЗЕТИ
«DIE VOLKSWEHR»

5 березня 1910 р.

[...] Ми наводимо нижчеподані цифри, щоб довести, що євреї також мають право брати участь в управлінні містом. Податки розподіляються наступним чином:

Євреї	Неєвреї
Земельний податок к[рони] - 3803,13	Земельний податок к[рони] - 15405
Квартирний податок - 1140	Квартирний податок - 10260
Податок з процентів - 710304	Податок з процентів - 304416
5% – податок - 45305	5% податок - 19416
Податки з доходів усіх видів - 190915	Податки з доходів усіх видів - 50000
П.Е. податки - 220431	П.Е. податки - 55000
Податок з ренти - 5800	–
Податок на зарплату - 1500	Податок на зарплату - 7500
Всього - 1.179.258.13	Всього - 461997

А тому заголовок згаданої статті у газеті «Volksblatt» «Громадські гроші в руках євреїв» слід змінити на «Єврейські гроші в руках громади».

Регест. Друкований відбиток. Переклад з німецької.

Джерело: «Die Volkswehr». – № 37. – 5 березня 1910. – С.3.

№ 88
СТАТТЯ
**«ЄВРЕЙСЬКИЙ СИРІТСЬКИЙ БУДИНОК
У ЧЕРНІВЦЯХ» З ГАЗЕТИ «DIE VOLKSWEHR»**

26 березня 1910 р.

У звіті за 1909 рік, підготовленому енергійним директором сиротинця Германом Фойерверком, читаємо наступне. В цьому році в сирітському будинку перебувало 52 сиріт, а саме – 25 хлопчиків і 27 дівчаток, в той час як 9 сиріт виховувались і доглядались поза закладом. На кінець 1908 року в сиротинці перебувало 47 вихованців. Упродовж 1909 року 5 дітей, які досягли повноліття, покинули заклад. Одна дитина повернулася до своєї матері, яка тепер проживає в задовільних умовах. Загалом, протягом минулого року було прийнято 5 дітей, внаслідок чого на кінець 1909 року число вихованців скоротилося до 46. Серед вихованців 42 походили з Чернівців, 19 – з різних громад та населених пунктів Буковини. Із 52 дітей, які перебували у сирітському будинку, 42 відвідували народну школу, 1 – ц[ісарсько]-к[оролівську] торговельну школу, 2 – комерційні курси для дівчат, 2 – гімназію, 1 – православну вищу реальну школу, 4 – жіночі курси. Серед вихованців, які перебували під приватним доглядом, 1 відвідував народну школу, 1 – гімназію, 1 – вчилася на співачку. Діти, які навчалися торговельної і ремісничої справи, відвідували також курси в державній промисловій школі. У вересні 1909 року 4 хлопчиків-сиріт та одну дівчинку-сироту, яким виповнилося 14 та 16 років і які виконали шкільну програму, було випущено з дитячого будинку й передано у приватний догляд. Із них троє хлопців були влаштовані у різні торговельні фірми практикантами, одна дівчина – обліковцем у магазині; 1 юнак після закінчення торговельної школи був прийнятий як практикант на роботу до єврейської релігійної громади. Для подальшого тимчасового утримання троє дівчат були віддані у навчання до кравчинь і одна – до модистки.

Виходячи з існуючого досвіду, що сім'ї з незаможних про- шарків населення часто страждають через те, що жінки не мають навичок створення та підтримання сімейного затишку, керівництво сиротинця розпорядилося про необхідність здобуття усіма старшими дівчатами знань з ведення домашнього господарства, для чого вони повинні залучатися до виконання посильних домашніх робіт на кухні, в майстерні та в житлових приміщеннях сирітського будинку. З огляду на виховне значення занять музикою, правління релігійної громади розпорядилося про необхідність перевірки музичних здібностей вихованців сирітського будинку під час канікул та зробило ряд інших вдалих ініціатив у цьому напрямі.

Незважаючи на сумний факт байдужості широкого загалу до тих, кого ще в дитячому віці доля позбавила турботливого батька та люблячої матері, президент єврейської релігійної громади пан д-р Бенно Штраухер вбачав у сирітському будинку з часу його заснування широке поле для реалізації своєї безкорисної любові до ближнього.

Усвідомлюючи, що відповідне повноцінне виховання неповнолітніх сиріт є одним з найважливіших та найбагородніших завдань громади, д-р Штраухер увесь свій вільний час присвячує справам сиріт, яких він любить і охоплює своєю всебічною, по-справжньому батьківською турботою. Відвідини сиротинця та піклування про дітей є для пана д-ра Штраухера не дріб'язковою справою, а потребою душі. Він уважно стежить за розвитком кожного окремого вихованця і радіє їх успіхам. При будь-якій нагоді він намагається скеровувати на сирітський будинок значні пожертви і, таким чином, перетворити його на осередок морального та професійного навчання нашої сирітської молоді та справжню окрасу єврейської громади. Ніхто так регулярно не відвідує заклад, як він. Незважаючи на велике завантаження службовими справами, пан д-р Штраухер сам особисто віддає розпорядження і керує закладом навіть з Відня. Якби увесь єврейський загал робив щось подібне!

Ми неодноразово зверталися до єврейських релігійних громад з проханням про грошову допомогу сирітському будинку. Те саме зробили ми торішнього року у нашому звіті. Але, на превеликий жаль, ми констатуємо, що жодною єврейською релігійною громадою наше наполегливе звернення не було взяте до уваги, і дотепер для потреб нашого сиротинця не надійшло жодної копійки. Також слід відзначити й те, що, незважаючи на байдужість єврейських релігійних громад до потреб нашого благодійного закладу, Чернівецька єврейська релігійна громада впродовж цього року знову прийняла і на власні кошти утримувала у сирітському будинку 4-х дітей-сиріт, які за їх місцем народження належать не до Чернівців, а до інших громад Буковини.

У минулому році Чернівецьке товариство єврейського сирітського будинку переказало у його фонд внесок на суму 1291 к[рон] 77 г[елерів]. Однак дуже засмучує те, що в такому місті як Чернівці з його чисельним єврейським населенням тільки трохи більше 200 осіб є членами цієї визначної благодійної інституції. Керівництво товариства вирішило ініціювати на найближчих загальних зборах обрання нового складу виконавчого комітету. Однак ми уже сьогодні звертаємося до шановних членів нашої єврейської громади з наполегливим проханням активно вступати до лав товариства! Бо, як видно з поданого в кінці звіту списку пожертв, сума дотацій та одноразових внесків за 1909 рік скоротилася відносно 1908 року з 15234 к[рон] 20 г[елерів] до 10985 к[рон] 20 г[елерів], що є сумним фактом.

Відсутнє подорожчання всіх продуктів харчування та товарів першої необхідності, потреба здійснення відповідного до часу облаштування закладу, а також необхідність прийняття нових сиріт, так само як і забезпечення турботи про вихованців, що вибули, вимагають значних коштів, а отже – суттєвого розширення джерел фінансування. Інакше в наступному році ми будемо змушені не тільки вести важку боротьбу за своє існування, а й закінчити його із значним дефіцитом.

Висловлюючи тепер щиру подяку нашим покровителям і благодійникам за їх щедрість, ми одночасно сердечно просимо їх і надалі, як і раніше, підтримувати нас та забезпечити нашій інституції нових прихильників.

Оригінал. Друкований відбиток. Переклад з німецької.

Джерело: «Die Volkswehr». – № 46. – 26 березня 1910. – С.1-2.

**КЛОПОТАННЯ
ІСАКА ГЕЛЛЕРА ДО ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ
ЄВРЕЙСЬКОЇ РЕЛІГІЙНОЇ ГРОМАДИ
ЩОДО ЗАКРИТТЯ ПУБЛІЧНОГО ДОМУ
В ЄВРЕЙСЬКОМУ КВАРТАЛІ**

31 березня 1910 р.

До шановної єврейської релігійної громади у Чернівцях

Власник будинку № 4 по вулиці Анкерґассе на ймення Вольф Ландманн здав свій будинок у довгостроковий найм для відкриття дому втіхи з умовою, що він почне функціонувати з 1 травня п[оточного] р[оку].

Мешканці сусідніх будинків дозволяють собі звернути увагу шановної єврейської релігійної громади на те, що цей будинок, примикаючи до площі, яка носить ім'я славного вождя єврейського народу д-ра Теодора Герцля¹³⁰, ранив національні почуття переважної більшості тутешніх жителів.

Якщо вже цей конкретний випадок викликав протест всього єврейського населення проти відкриття такого будинку в цьому місці, то [обставина], що більшість домів втіхи розташовані на вулицях, заселених переважно євреями, спонукає до роздумів ще більше.

Таким чином, серед населення утверджується думка, що саме єврейські квартали є розсадником гріха та моральної розбещеності; що саме євреї є тими, хто перетворили розпусту у ремесло; що професійні звідники і сутенери рекрутуються виключно з єврейського середовища. Це ж може привести до того, що єврейських кварталів міста через їх погану славу почнуть цуратися не тільки інші нації, але й усі поважні євреї.

Очевидним є також те, що присутність такого будинку негативно впливає на оточення й особливо на дітей, які у цьому випадку є також переважно єврейськими.

Лише в декількох кроках від зазначеного будинку знаходиться молитовний будинок, що носить ім'я шанованого раби-

на Вайса. Відкриття такого будинку означало б, таким чином, не тільки приниження цього шанованого чоловіка, але й образу релігійних почуттів усього єврейства.

Зазначені в прикладеному до цього клопотання зверненні* власники будинків дозволяють собі направити шановній єврейській релігійній громаді як законному представнику і виразнику інтересів єврейства уклінне прохання, щоб єврейська релігійна громада, застосувавши весь свій вплив та зв'язки з компетентними органами міської влади, не допустила відкриття дому задоволення по вулиці Анкергассе 4, який став би приниженням національних та релігійних почуттів євреїв, та завдавав би великої шкоди численним єврейським ремісникам і робітникам, а також направила прикладене клопотання до ц[ісарсько]-к[оролівської] Дирекції поліції.

*Чернівці, дата
Ізраель Шевер & Со*

Оригінал. Рукопис. Переклад з німецької.

Джерело: ДАЧО. – Ф.325. – Оп.1. – Спр.930. – Арк.1-4.

* Згадане звернення у справі відсутнє.

№ 90
ЗАМІТКА
«БЛАГОДІЙНИЙ ВЕЧІР»
З ГАЗЕТИ «DIE VOLKSWENR»

16 квітня 1910 р.

Вижниця. Як і скрізь, де є милосердні люди, що мають співчуття до бідних, так і тут у Вижниці з ініціативи пані Райхманн спільно з пані Зущин 9 квітня цього року в залі готелю «Фріст» на користь місцевої єврейської бідноти було організовано благодійний музичний вечір, в якому люб'язно взяли участь пані Фернбах (клавір), пан адвокат д-р Макс (скрипка) і пан Ісидор Коттляр (сольний спів). Інтерес з боку публіки був колосальним. Велика, урочисто прикрашена зала була заповнена вщент. Увесь вечір проходив святково. Публіка прийшла не тільки для того, щоб послухати музику, але й для того, щоб висловити свою підтримку благородній справі пані Райхманн та пані Зущин. Пані Райхманн, як і завжди, знову добре прислужилася справі благодійності, і тільки їй одній треба дякувати за те, що такий вечір взагалі відбувся. Велика заслуга належить також таким добродійкам, як пані Зущин, пані Фернбах, пані Рабл і пані Філа Френкель, які радо присвятили себе гуманним цілям.

Їм допомагали також дівочий та парубоцький комітети, прізвища членів яких немає можливості назвати через тісні рамки цієї публікації. Особливої поваги заслуговує також ревна співдопомога панів д-ра Райхманна і Майєра Гірша, які чимало зробили для успішного проведення вечора. Концерт приніс згаданим особам великий успіх. Чудовий спів пана Коттляра, виконавська техніка у грі на клавірі пані Фернбах і на скрипці пана д-ра Макса викликали загальне подивування і гучні оплески. Після концерту були танці, через що піднесений настрій зберігався до світанку. Збір від вечора склав 483 к[рони]. Його планується використати на придбання картоплі для місцевої бідноти. Пожертви надійшли від наступних панів: д-ра Блаукопфа – 15 к[рон], д-ра Кана і д-ра Райхманна – по 10 к[рон], д-ра Пістінера – 7 к[рон], д-ра Кра-

мера, повітового судді Федоровича, бургомистра Фогеля – по 5 к[рон], священника Семанюка – 4 к[рони], Лео Ігеля, офіціанта Глазберґа (старшого), офіціанта Бірнберґа та банківського службовця Баума – по 3 к[рони]. Крім того, управитель маєтку з Іспаса пан Вайнтрауб привіз 3 підводи картоплі і вніс 10 к[рон] грошима від Файвеля Кноля, а пан Арон Реннерт – 3 к[рони] через пана д-ра Гамбургера. Далі йшли менші внески, перерахувати які немає можливості через брак місця. Нарешті, заслуговує бути згаданою і фройляйн Міна Фріст, яка для проведення заходу безкоштовно надала до послуг комітету залу з прилеглими приміщеннями.

Оригінал. Друкований відбиток. Переклад з німецької.

Джерело: «Die Volkswehr». – № 53. – 16 квітня 1910. – С.4.

**ДОНЕСЕННЯ
ДИРЕКЦІЇ ПОЛІЦІЇ
ПРО ПЕРЕБІГ ЄВРЕЙСЬКИХ НАРОДНИХ ЗБОРІВ**

7 травня 1910 р.

Донесення

про перебіг скликаних д-ром Максом Діамантом 6 березня поточного року о 6 годині вечора в залі куп[ецького] будинку єврейських народних зборів з порядком денним: «Заборона вживання єврейської мови під час зібрань».

О 6 годині вечора збори відкрив д-р Діамант, за пропозицією якого в президію було обрано д-ра Натана Бірнбаума, Менделя Дікштайна та Самуеля Флора. Привітавши зібрання, д-р Бірнбаум попросив присутніх спокійно сприймати виступи доповідачів, а також наголосив, що накладанням поліційної заборони [на вживання єврейської мови] слід «завдячувати» позиції провідників єврейської громади, які полюють за мандатами і не розуміють щоденних потреб єврейського народу.

Аргументація ц[ісарсько]-к[оролівської] Дирекції поліції про те, що службовці не розуміють по-єврейськи, є безпідставною, тому що всі жителі Буковини володіють єврейською краще, ніж єврейські провідники. Зрештою, буковинський [варіант] німецької [мови] – це зіпсована єврейська¹³¹.

Д-р Макс Діамант піддав гострій критиці рішення Імперського Суду стосовно [не]визнання єврейської мови й на основі аналізу його мотивів показав, що воно було очікуваним. Щоб виховуватися в єврейському дусі і не бути чужими для свого народу, євреї повинні боротися за свою мову і школу. Євреї це нація, що має власну мову, і жодне рішення не може цього заперечити.

У ставленні органів влади до євреїв винні тільки єврейські вожді, які соромляться єврейської мови і керуються виключно прагненням отримати свої мандати.

Подібне рішення ц[ісарсько]-к[оролівської] Дирекції поліції було б неможливим, якби євреї мали рішучих і відданих єв-

рейському народу провідників. Євреї повинні зі всією рішучістю протестувати і наполегливо боротися за свою національну честь, за свої права, за своє національне благо. [Тоді] перемога буде за нами.

В такому ж дусі висловився Берл Локер, який різко розкритикував єврейських можновладців краю, звинуватив єврейських студентів у тому, що вони ледарюють, особливо лаяв так званих єврейських інтелігенчиків, захищав консервативних євреїв, вважаючи їх освіченішими, ніж багато-хто з напівграмотних євреїв, які, закінчивши кілька класів гімназії, зневажливо ставляться до своїх одноплемінників.

Позицію організованого робітництва представили товариші Маркус Касван та Троппер. Останні заявили, що євреї мають велику культуру та славу минувшину. За ними стоять не тільки єврейські робітничі маси, але й все організоване робітництво. Єврейські робітники почали боротьбу на всіх фронтах і вестимуть її успішно. Якщо не допомагатимуть слова, вони здатні до дій.

Велика провина лежить на єврейських студентах, які переймаються дрібницями, забувши про свій народ.

На захист єврейських студентів виступив Давид Таубес.

Неправомірність розпорядження ц[ісарсько]-к[оролівської] Дирекції поліції на прикладі з власного життя, коли він служив у війську разом з одним євреєм із Злочова, доводив Мендель Дікштайн. Коли промовець зі своїм товаришем і групою німців складав присягу перед християнським священиком, він помітив, що його єврейський товариш із Злочова промовляв слова присяги з покритою головою єврейською говіркою. Пізніше, запитавши про це, промовець почув у відповідь, що той присягу своєму цісарю може складати тільки йому самому зрозумілою мовою. Після цього промовець відзначив патріотизм євреїв.

Бертольд Зігель з Відня закликав зібрання до боротьби за свою мову.

Після цього на пропозицію Берла Локера одноголосно була прийнята наступна резолюція:

Сьогоднішнє, скликане у залі чернівецького товариства купців та бухгалтерів, єврейське зібрання заявляє, що воно розглядає заборону ц[ісарсько]-к[оролівської] Дирекції поліції щодо вживання єврейської мови під час народних зібрань як ляпас Основному закону держави¹³², а також закону про товариства та зібрання, і найрішучішим чином протестує проти цього замаху на найважливіші інтереси та гідність єврейського народу. Воно вимагає від усіх єврейських представників, щоб вони не мирилися з цією несправедливістю, а всіма законними засобами сприяли тому, щоб ця заборона була знята. Нехай живе єврейський народ, нехай живе єврейська мова.

На пропозицію Давида Таубеса було вирішено переслати вищезазначену резолюцію єврейському клубу¹³³ з метою внесення інтерпеляції до Палати панів, а також надіслати її до відома ц[ісарсько]-к[оролівської] Крайової управи та президії Дирекції поліції. Після цього головуючий закриття збори. Після виконання робітничого гімну учасники зібрання спокійно розійшлися.

Кількість присутніх на зборах склала від 300 до 400 осіб, серед яких декілька жінок. Закриття відбулося о 10 годині вечора. Збори пройшли, за винятком невеликого інциденту під час промови Троппера, спокійно. В ході промови останнього один студент викрикнув репліку, внаслідок чого деякі учасники зборів навалились на нього, намагаючись видалити із зали, проте головуючому вдалося відновити спокій.

*Чернівці, дата
Д-р Самуель Гаммер
ц[ісарсько]-к[оролівський]
кани[елярський] практикант*

Копія. Машинопис. Переклад з німецької.

Джерело: ДАЧО. – Ф.3. – Оп.1. – Спр.10958. – Арк.12-13зв.

№ 92
ЗАМІТКА
«ІЗ ЗАСТАВНИ»
З ГАЗЕТИ «DIE VOLKSWEHR»

12 травня 1910 р.

З нагоди пасхальних свят землевласниця з Репужинців пані Бауман жертвувала 15 крон на пасхальний хліб, а пан Густав Сокол, землевласник з Боянчука, з цієї ж нагоди дав 4 підводи картоплі для роздачі єврейській бідноті в Заставні. Також пані суддева Стефанія Вайс із Кіцманя з нагоди річниці смерті її матері пожертвувала 50 к[рон], за що цим благородним жертводавцям висловлюємо щиру вдячність.

*Голова єврейської релігійної громади
аптекарь Шехт*

Оригінал. Друкований відбиток. Переклад з німецької.
Джерело: «Die Volkswehr». – № 64. – 12 травня 1910. – С.3.

**ЗАМІТКА «ЗАГАЛЬНІ ЗБОРИ ТОВАРИСТВА
ЧЕРНІВЕЦЬКИХ КУПЦІВ» У РУБРИЦІ «МІСЦЕВА
ХРОНІКА» ГАЗЕТИ «DIE VOLKSWENR»***7 червня 1910 р.*

Четвертого дня цього місяця в залі товариства допомоги купцям і бухгалтерам відбулися багатолюдні загальні збори «Товариства чернівецьких купців». Голова товариства – віце-президент торгово-промислової палати і депутат Крайового сейму Вільгельм Тіттінгер привітав присутніх і зробив аналіз діяльності товариства за два попередні роки. Також він зупинився на висвітленні стану комерції та фінансової справи у краї, вказав на кризу в деревообробній промисловості, різке підвищення тарифів на державній залізниці, а також на збитки, яких завдають торговцям спілки споживчих товариств. Пан Тіттінгер задекларував себе рішучим противником національного відмежування та піддав критиці існуючі нині сепаратистські тенденції між окремими націями, які згубно впливають на торгівлю та ремесло. Промовець ще раз закликав чернівецьке купецтво до згуртування, бо тільки таким чином буде можливе досягнення поставлених товариством завдань.

Перейшовши до розгляду порядку денного, пан голова схвально відзначив діяльність секретаря товариства. Після цього збори взяли до відома звіт про діяльність за 1908 та 1909 роки, а також звіт пана Густава Гільфготта від ревізійного комітету. У ході наступних виборів були одностайно обрані: в ревізійний комітет пани – Карл Кремер, Густав Гільфготт і Моріц Шіфтер; у товариський суд – пани Макс Заубенберг, Леон Кьоніг, Захаріас Пулльманн, громадський радник Бернгард Флемінгер і камеральний радник Моріц Пікер; запасними – пани Леон Шьонбаум та Адольф Коммер.

Після 10-хвилинної перерви збори шляхом акламації* обрали пана депутата Крайового сейму Вільгельма Тіттінгера голо-

* Акламація (лат. *acclamatio*) – схвалення або несхвалення зборами будь-якої пропозиції вигуками без підрахунку голосів.

вою, пана ціс[арського] радника Венцеля Фонтіна – першим заступником, пана Германна Біановича – другим заступником товариства. До складу виконавчого комітету увійшли наступні пани: 1) Якоб Гольд – президент товариства допомоги купцям і бухгалтерам; 2) Леон Кьоніг – торговець папером та корпоративний радник; 3) Йозеф Ольгіссер – ціс[арський] радник; 4) Кальман Тропп – власник фірми «Тропп і Фалікманн»; 5) Міхаель Кунштедт; 6) Лейб Зандманн; 7) директор, ціс[арський] радник Якоб Кіндлер; 8) Самуель Френзель; 9) секретар Германн Міттельманн; 10) Йозеф Фукс; 11) ціс[арський] радник Якоб Косовер; 12) Вільгельм Іппен; 13) Гайнріх Вайнбергер – банкір; 14) Германн Шахер; 15) Бернгард Балтінестер мол[одший]. За пропозицією секретаря Германна Міттельманна пана заступника голови, ціс[арського] радника Венцеля Фонтіна за видатні заслуги перед товариством у супроводі аплодисментів одногосно було обрано почесним членом.

На закінчення з промовами про організацію купецтва виступили пани президент Вільгельм Тітінгер, член президії директор Кіндлер, купець Фойерверк, секретар Міттельманн та заступник голови Германн Біанович. Обговорювались також наступні справи: заплановане радою міської громади підвищення квартирної плати; перехід на середньоєвропейський час; питання про припинення торгівлі о 8-й годині; проблема лихви при збірній орендній платі. Купець Фойерверк і секретар Міттельманн вказали на надмірний фіскальний тиск на чернівецьке купецтво і застерегли усі корпорації та відомства від подальшого податкового навантаження, оскільки це може призвести до великої кризи. Теперішні податки, які сплачуються купцями, а саме: прибутковий податок, податок з промислу, податок з ренти, податок з відсотків, комунальні збори, плата за воду і електрику, податок з персоналу, орендна плата, внесок до каси релігійної громади і т. п., є такими високими й набули таких розмірів, що купці надзвичайно страждають від цих непосильних тягарів і у подальшому категорично не зможуть їх витримувати.

Вищеназвані промовці закликали присутніх громадських радників в інтересах збереження купецтва відмовитися від подальшого збільшення фіскального тиску. Пан голова Вільгельм Тіттингер та громадський радник Кіндлер пообіцяли, що при обговоренні планів щодо підвищення ставки податків інтереси купецтва будуть враховані краще й, наголосивши на їх намаганнях обмежити теперішні податки 56 %, зазначили однак, що з огляду на великі потреби міста існує гостра необхідність у нових джерелах надходжень. У кінці пан заступник голови Біанович ще раз вказав на непомірну експлуатацію торговців, на самовільне підвищення орендної плати з боку окремих домовласників. Згідно з повідомленням секретаря пана Міттельманна, за бажанням товариства львівських купців з цього приводу в найближчому майбутньому буде скликана конференція усіх галицьких і буковинських торгових корпорацій та об'єднань.

Оригінал. Друкований відбиток. Переклад з німецької.
Джерело: «Die Volkswehr». – № 74. – 7 червня 1910. – С.3.

№ 94
ЗАМІТКА
«ВИБОРИ РАДИ ЄВРЕЙСЬКОЇ РЕЛІГІЙНОЇ
ГРОМАДИ В КІЦМАНІ. ПЕРЕМОГА
НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАРТІЇ»
З ГАЗЕТИ «DIE VOLKSWEHR»

16 червня 1910 р.

Нам повідомляють. Вибори до ради єврейської релігійної громади, що відбулися декілька днів тому у політичному повіті Кіцмань, закінчилися повною перемогою національної партії. Партія-опонент зазнала повної поразки, і це є переконливим доказом проникнення національної ідеї у широкі верстви населення, а також того, що єдність євреїв на національно-етнічній основі є їхньою силою і сприяє вирішенню складних єврейських проблем. Було обрано наступних панів: Мозеса Танненбаума, Арона Вайнтрауба, Самуеля Фрітца, Анчеля Даубера, Соломона Мердінгера, Германна Шульманна, Герша Ціммера, І. Б. Грюна, Альтера Тенненблатта, Абрагама Шорра, Лайбіша Германна, Мотье Штіра, Лайзера Берлера, Хаїма Шорра, Герша Крайсбергера, Ітціга Крайсбергера. Самуеля Обервегера, Лайбіша Розенблатта.

Меншість голосів отримали: Мордко Корн, Ісак Герер, Єкелес, Горовіц, Зільбербуш, Мендель Готтесманн, Маркус Готтесманн, Зільбер, Грайф, Осіас Корн, Клар, Лікворнік, Крігель, Аксельрад, Берковер і Гендлер.

Оригінал. Друкований відбиток. Переклад з німецької.
Джерело: «Die Volkswehr». – № 78. – 16 червня 1910. – С.3.

№ 95
СТАТТЯ
«ПЕРЕПИС НАСЕЛЕННЯ»
З ГАЗЕТИ «DIE VOLKSWEHR»

18 червня 1910 р.

В грудні цього року, після 15 років, в Австрії знову проводитиметься перепис населення. Мовою цифр перед усім світом народи Австрії мають задокументувати свою чисельність й одночасно зафіксувати статистичний матеріал, який буде використано для визначення національних меж та їх значення. Дотепер у таких випадках вирішальним був конфесійний чинник. Світське становище нації визначала релігія. Не питали, до якого племені ти належиш, з якою нацією у своїх почуттях і помислах ти себе ідентифікуєш, за які національні ідеали ти виступаєш, перемагаючи або зазнаючи поразки. Питали, насамперед, якої ти віри. Так було 15 років тому. З того часу, однак, становище ґрунтовно змінилося. Впродовж цих 15 років відбувся докорінний переворот у світосприйнятті. Переворот, який виявляється через зовсім інші риси, джерела яких не у релігії, а у світському відчутті власної національної окремішності. Відповідно до цього, домінуючою є тенденція, за якою в ході майбутнього перепису визначальним має стати національний чинник. Декларування приналежності окремих індивідів дасть змогу визначити справжню національну силу численних народів Австрії. Тому зрозуміло, що певні нації, які в результаті конфесійної спільності з іншими народами здавалися дуже сильними, позначення своєї національності і розмежування на національній основі сприймають не дуже охоче, адже, у такий спосіб, вони позбуваються тієї великої соціальної бази, яку мали до нинішнього часу. Тому ці кола хочуть зберегти старий порядок, тоді як інші бажають встановлення чітких національних кордонів, бо вони хочуть на цій основі консолідувати власний національний елемент.

Ці світоглядні розбіжності частково знаходять свій вияв у публічних висловлюваннях. Останнім часом це питання стало

також предметом обговорення у виконавчому комітеті Палати послів. Останній виявив розуміння щодо того нового методу, за яким має проводитися всенародний перепис. У Палаті послів, здається, є тільки дві партії, які виступатимуть проти графи «національність»: це поляки і німці.

Для євреїв цей перепис важить дуже багато. Йдеться про новий етап у боротьбі за відродження єврейського народу, про остаточне визнання єврейської нації, про зміцнення лав єврейства та звільнення його від нерішучих елементів, а також про поповнення його новими силами, які дотепер працювали на інших.

Через декларування під час перепису своєї національної приналежності буде, нарешті, внесено ясність, бо й нерішучі особи будуть змушені визначитися, що принесе їм полегшення і звільнення, а нам – визнання. Тому ми повинні всіма засобами виступити за позначення національності.

На цій підставі ми отримуємо можливість з'ясувати наші досягнення в соціальній та культурній сферах і показати їх усьому світові й, відповідно до цього, вимагати для нас в усіх відношеннях тієї поваги й оцінки, на яку ми маємо право претендувати на основі нашої кількісної сили. Ми пояснимо усьому світові, що ми маємо і чого ми прагнемо. Наслідки від декларування національної приналежності в ході перепису населення будуть далекосяжними і позначатися на усіх сферах суспільного життя. Тому ми зобов'язані належним чином підготуватися до цієї події і зустріти її з чітким розумінням. Тому наше гасло має звучати так: євреї, признавайтесь до своєї нації!

Оригінал. Друкований відбиток. Переклад з німецької.
Джерело: «Die Volkswehr». – № 79. – 18 червня 1910. – С.1.

№ 96

**ВИТЯГ З УГОДИ
МІЖ ЧЕРНІВЕЦЬКИМ МАГІСТРАТОМ
ТА ЧЕРНІВЕЦЬКОЮ ЄВРЕЙСЬКОЮ РЕЛІГІЙНОЮ
ГРОМАДОЮ ПРО ВИКОРИСТАННЯ ВОДИ
ТУРЕЦЬКОЇ КРИНИЦІ
ДЛЯ РИТУАЛЬНИХ ПОТРЕБ**

3 серпня 1910 р.

Відповідно до рішення ради Чернівецької міської громади від 2 жовтня 1909 року ч. 375/4/1 від 1907 [року] міська громада дає дозвіл на використання надлишку води у резервуарі біля Турецької криниці, що витікає через отвір у його стінці і стікає у отвір стічного каналу по бруківці площі Тюркенбрунненплац¹³⁴ для ритуальних потреб (мікви) шляхом прокладання труби до резервуару т. зв. Цісарської лазні терміном на 10 років з 1 січня 1908 (восьмого) до 31 грудня 1917 (сімнадцятого) року, за що єврейська релігійна громада Чернівців має сплачувати щорічно 1 травня податок у розмірі 4 к[рони], прописом: чотири крони.

Чернівці, дата

Від правління єврейської релігійної громади Чернівців:

д-р Адольф Ляйтер

д-р Якоб Ауслендер

Йозеф Бухгольц

Бургомістр

Фелікс барон Фюрт

Міський радник

Вінцент Ко[ритинський]

Міський радник

Едмунд Лео

Печатка Чернівецького міського магістрату

Копія. Друкований відбиток. Переклад з німецької.

Джерело: ДАЧО. – Ф.325. – Оп.1. – Спр.888. – Арк.4-5.

№ 97
ЗАМІТКА
«ВШАНУВАННЯ ДЕПУТАТА
ДОКТОРА ШТРАУХЕРА»
З ГАЗЕТИ «DIE VOLKSWEHR»

12 серпня 1910 р.

З нагоди дня народження депутата д-ра Штраухера, який зараз перебуває в Дорні, курортники з Чернівців та інших місць Буковини, а також Румунії, Росії разом з єврейськими мешканцями Дорни влаштували йому пишне свято.

Напередодні іменин, а саме 10 числа цього місяця о 9 годині вечора перед готелем станції Дорна, в якому зупинився д-р Штраухер, зібралися всі відпочиваючі, єврейські мешканці Дорни, з-поміж яких було багато жінок та дівчат, і коли той з'явився, декілька сотень присутніх енергійно зустріли його вітальними вигуками. Далі військовий оркестр Бистриці виконав два музичні твори, після чого д-р Штраухер, вийшовши на балкон і зворушливо й щиро подякувавши за влаштовані овації та вітання, відзначив, що вони є переконливим доказом того, що присутні повністю солідарні з його політичною програмою, з якою він виступає із самого початку своєї політичної кар'єри в інтересах єврейства, а також закликав єврейське населення підтримати єврейську національно-сіоністську ідею, працювати задля неї, об'єднавшись один з одним, бо тільки будучи об'єднаними і згуртованими євреї зможуть здобути свої політичні, національні, культурні, соціальні та економічні права. Євреї краю бажають жити в мирі з усіма іншими народами, що населяють Буковину. Наша діяльність спрямована на те, щоб забезпечити повагу єврейській нації та вибороти гарантовані їй Основним законом держави права.

Свою блискучу промову, що справила глибоке враження на усіх присутніх, д-р Штраухер закінчив під багаторазові гучні вигуки «ура», «гей» «хай живе».

Після того, як військова капела виконала ще декілька музичних творів, натовп розійшовся. О 10 годині вечора на честь

ювіляра в привокзальному готелі відбулася товариська вечірка, в якій, окрім курортників з Буковини, взяли участь численні гості з Румунії зі своїми дамами. Її організували пани Лео Бартфельд та Германн Ольгіссер з Чернівців. Першим підняв свій келих д-р Якоб з Відня, який віншував депутата д-ра Штраухера як лідера всього єврейства Австрії. Далі слово взяв пан д-р Кьоніг з Роман (сіоніст). Він підкреслив, що євреї Австрії, а особливо Буковини, повинні бути щасливі з того, що мають такого вождя, як д-р Штраухер, і, заговоривши далі про становище євреїв у Румунії, сказав, що їхні права були б більш захищеними, якби вони мали такого керівника, як д-р Штраухер. Промовець закінчив побажанням ювіляру ще довго, довго бути на службі власного народу і так само активно захищати його права, як він робив це дотепер.

Потім слово взяв пан міський радник з Чернівців Флемінгер і, з-поміж іншого, наголосив, що депутат д-р Штраухер був першим єврейським представником в австрійському парламенті, який, будучи у складі австрійських делегацій, гостро засуджував утиски румунських та російських євреїв і відкрито виступив на захист їх прав та інтересів. Виступаючий закликав російських і румунських євреїв до створення організації та обрання з-поміж себе такого лідера, який мав би якості д-ра Штраухера. Він закінчив свій змістовний виступ під вигуки «слава». Після цього до слова зголосився д-р Штраухер. Глибоко зворушений сказаним на його адресу і щиро дякуючи за влаштовані йому почесні, він сказав, що, будучи вірним сином свого народу, й далі, незважаючи ні на що, йтиме вперед, бо благо свого народу йому понад усе, а тому всі свої сили, знання та вміння він віддаватиме єврейській справі, євр[ейському] народові. На закінчення д-р Штраухер закликав єврейських жінок виховувати своїх дітей в єврейському дусі, бо саме їм випаде працювати на благо свого народу.

Усі віншування супроводжувались гучними оплесками. Розійшлося товариство лише близько півночі.

11 числа цього місяця о 1 годині дня депутата д-ра Штраухера відвідала депутація євреїв Дорни на чолі з представниками

єврейської релігійної громади. Від її імені говорив пан Вольфер, який висловив ювіляру привітання від усього євр[ейського] населення Дорни.

Потім д-р Штраухер прийняв представників сіоністського товариства Дорни, які сердечно вітали ювіляра від імені їх організації. З промовою виступив голова товариства пан Реттер. Окрім цього, на адресу депутата пана д-ра Штраухера звідусіль надійшли сотні вітальних телеграм.

На вечір у готелі «Габсбург» з цієї нагоди заплановано також банкет, про який ми повідомимо додатково.

Оригінал. Друкований відбиток. Переклад з німецької.
Джерело: «Die Volkswehr». – № 103. – 13 серпня 1910. – С.3.

№ 98
ЗАМІТКА
«ВАНДАЛІЗМ НА ЦВИНТАРІ»
З ГАЗЕТИ «DIE VOLKSWEHR»

1 вересня 1910 р.

В Путилі останнім часом були виявлені випадки вандалізму на єврейському цвинтарі. Багато надгробних каменів були зсунуті зі своїх місць невідомими, інші розбиті і сильно пошкоджені. Жандармерія уже проводить розслідування, щоправда, до цього часу безуспішно.

Оригінал. Друкований відбиток. Переклад з німецької.
Джерело: «DieVolkswehr». – № 110. – 1 вересня 1910. – С.3.

№ 99
ЗАМІТКА
«З НИЖНІХ СТАНІВЦІВ»
З ГАЗЕТИ «DIE VOLKSWEHR»

1 вересня 1910 р.

Із Станівців Долішніх отримано повідомлення про становище в тамтешній єврейській релігійній громаді. Єврейська релігійна громада Станівців Долішніх [над Черемошем], хоч і охоплює 11 громад, розташованих на її території, є невеликою і має так мало доходів, що ледве в змозі покривати витрати на культові справи. Внаслідок цього вона була змушена залізти в такі борги, що, врешті-решт, була розпущена, а управління перейшло до тимчасового органу, якому вдалося реально зменшити борговий тягар. Але останнім часом потреби цієї релігійної громади знову зросли, а тому збільшитися повинні були також і збори. Відповідно до статуту єврейської релігійної громади, тимчасовий керівний орган розпорядився про збільшення плати за забій [худоби і птиці] на 1 к[рону]. Різники були, звичайно, проти цього рішення, однак мусили скоритися. Тільки один з них, – щоправда, найбільший продавець, – намагався знайти спосіб, щоб не платити цих грошей. З деякого часу він почав забивати худобу у Зелено-Неполоківцях* – населеному пункті, який належить до території, підвідомчій єврейській релігійній громаді Кіцманя. Звичайно, через це громада Станівців Долішніх зазнає чималих збитків. Тимчасове керівництво громади вважало за потрібне звернути увагу голови єврейської релігійної громади Кіцманя на цю обставину і попросило не сприяти зазначеному м'яснику у його намаганнях обійти існуючі норми й не завдавати цим шкоди громаді. Але це звернення не мало успіху, й громада Станівців Долішніх, як і раніше, зазнає відчутних втрат, так що не в змозі навіть видати зарплатню своїм функціонерам та покрити найнеобхідніші потреби. Ми вважаємо, що дії єврейської релігійної громади Кіцманя не є

* Так у документі.

бездоганними, і було б добре, якби вона схилила непокірного різника до виконання рішень своєї громади шляхом заборони його діяльності на власній території. Таких суперечок в єврейських громадах, по можливості, слід уникати.

Оригінал. Друкований відбиток. Переклад з німецької.
Джерело: «Die Volkswehr». – № 110. – 1 вересня 1910. – С.3.

№ 100
ІЗ СТАТТІ
«ШКІЛЬНІ СПРАВИ»
У ГАЗЕТИ «DIE VOLKSWENR»

18 жовтня 1910 р.

Нарешті після тривалих потуг ц[ісарсько]-к[оролівська] міська шкільна рада після довгих мук «народила» рішення про проведення конкурсу на заміщення посад директорів у народних школах міста. Тепер це рішення повинно бути втілене в життя, проте міський шкільний інспектор Кайндль навіть бровою не веде, а голова [міської шкільної ради] пан бургомістр Фюрт знає з боку його німецьких одноплемінників лайок і погроз, аби тільки він не втілював у життя прийняте відповідно до закону рішення.

Після засідання міської шкільної ради німецькі представники ради міської громади, так зв[аного] місцевого німецького комітету та газети «Bukowiner Nachrichten» стрімголов кинулися телеграфувати депутатам Скедлю¹³⁵ та Кешману, німецькому національному союзу у Палаті послів, голові парламенту та міністру освіти і репетувати про нібито «велику небезпеку» призначення директорами народних шкіл, які у переважній більшості відвідуються єврейськими дітьми, осіб єврейської національності. Важко знайти слова для засудження такої підступності. Вся громадськість свідомо вводиться в оману брехливими публікаціями і перекрученнями «Bukowiner Nachrichten». Хоча у цій справі йдеться виключно про законне право євреїв у тих міських народних школах, де єврейські учні протягом років складають більшість, вимагати призначення єврейських директорів. Цей факт загальновідомий і настільки очевидний, що тільки крючоктворство, неприхована ненависть до євреїв та владолюбство панів німців пояснюють їх намагання позбавити євреїв їх законного права. Наведемо тільки декілька прикладів: у минулому навчальному році серед 611 записаних на навчання учнів хлопчачої школи на вулиці Ландгаусгасе¹³⁶ було 330, а серед 483 учнів тамтешньої школи для

дівчаток – 295 євреїв. У школі для хлопчиків на вулиці Зібенбюргенштрассе¹³⁷ із 600 учнів 347 були єврейськими дітьми; у тамтешній школі для дівчат з-поміж 638 учнів єврейських дітей було 324. І така картина спостерігається уже протягом декількох років поспіль. Згідно з § 48 імперського закону про народні школи, визначальною є навіть відносна більшість учнів. У вищеназваних школах протягом багатьох років єврейські діти становлять абсолютну більшість. Та пани німці мають своє особливе розуміння справедливості, вбачаючи її в тому, щоб перебрати усі права собі, а інших, і в першу чергу євреїв, утискати скрізь, де тільки є така можливість. Але тепер ми хочемо скласти наступний список: на сьогоднішній день німці є директорами в народних школах на Монастериській, на вулиці Руській, у школі для хлопчиків і дівчаток на вулиці Зібенбюргенштрассе, в школі для дівчаток на вулиці Ландгаусгассе і на Роші II; а останнім часом відомий своєю цілковитою об'єктивністю міський шкільний інспектор Кайндль тимчасово призначив на посади директорів так зв[аної] Ювілейної народної школи¹³⁸ для хлопчиків і дівчат ще двох німців. Отже, не менше восьми народних шкіл, й зокрема тих, які відвідуються переважно єврейськими дітьми включно з Монастериською і Рошою, очолюють директори-німці. Також і учні Ювілейної народної школи, як свідчить остання конскрипція*, є в переважній більшості також євреями. Незважаючи на ці незаперечні факти і непорушні вимоги закону, пани німці вигадали хитрі відмовки. Вони посилаються на угоду з євреями. Але ми вже навели достатні аргументи на підтвердження того, що шляхом приватних домовленостей між сторонами вимоги закону неможливо змінити, і що ц[ісарсько]-к[оролівська] міська шкільна рада як державна установа може оголошувати конкурс, вносити пропозиції щодо заміщення посад і видавати відносно цього якісь, нехай навіть тимчасові, розпорядження, тільки відповідно до закону. Також не можна забувати, що ще до укладення історичної угоди пани німці

* Запис школярів на навчання.

займали посади шкільних директорів на Роші II, Монастериській, на вулиці Руській, у школах для дівчат на вулиці Ландгаусгасе та Зібенбюргенштрассе – в останніх трьох школах, щоправда, незаконно. Вищезгадана угода з євреями була досягнута шляхом хитрощів: їм сказали, що в школі для хлопців і дівчат по вулиці Зібенбюргенштрассе єврейська більшість існує тільки в останні два роки, тобто не останні п'ять років, як цього вимагає закон. Також стверджували, що в новій Ювілейній народній школі єврейської більшості також не буде. Саме на основі цих даних, правдивість або фальшивість, реальність або надуманість яких представники єврейської релігійної громади у той час не мали змоги відразу перевірити, і тому довірилися їм, й була досягнута угода. Тож коли євреям закидають порушення обіцянки, мусимо визнати це повною нісенітницею. Більше того, маємо право звинуватити панів німців у брехні. Цього разу панам німцям не вдасться вивернутися за допомогою образ, наклепів та хитрощів. Між іншим, призначення, нехай навіть тимчасове, директорів Ювілейної народної школи – взагалі нечувана річ. Бо ця школа ще не систематизована і не має ліцензії. Так само не було й рішення ради міської громади як власника щодо її існування. Прийняте рішення стосувалося тільки будівництва приміщення. Насправді збудована розкішна споруда. І коли міський шкільний інспектор стверджує, що посади тимчасово зайняті найдосвідченішими вчительськими кадрами, то це є інспіраціями і суперечить дійсності. Тому що керівництво народною школою на Монастериській доручено пану Єнкнеру із школи Роша II, який має 9 років служби. В той же час, у цій самій школі є вчитель Руснак, учительський стаж якого числить не менше 35 років, проте його обійшли. В школі для хлопців, що на вулиці Зібенбюргенштрассе, пан Кайндль директором поставив свого швагра пана Алоїса Ернста, який має в цілому близько 12 років вислуги, а обох найстарших вчителів – Гайба, який працює 21 рік, та Фішера, який працює 16 років, обійшов. Про те, наскільки в наших школах процвітають протекціонізм та кумівство, свідчить наступний громадський поголос. Як це не дивно, але саме брат

пана міського шкільного інспектора Максиміліан Кайндль був переведений зі школи на Монастериській у Ювілейну народну школу і «тимчасово» призначений директором. Так само дивно, що керівництво школою по вулиці Зібенбюргенштрассе довірено саме шваґру пана міського шкільного інспектора Кайндля – згаданому вже пану Алоїсу Ернсту. Дивує також, що саме дружина пана міського радника Тельманна, пані Марія Тельманн, що була призначена директором дівочої школи по вулиці Ландгаустассе, раптом стала директором дівочої частини Ювілейної народної школи. [...]

Закінчити хотілося б наступним. Що б сталося, якби, наприклад, у такий спосіб надавалася перевага і протекція дружинам і сестрам єврейських членів ради міської громади?

Скільки тоді було б крику про протекції, кумівство, корупцію і зловживання міськими фінансами, мандатами і т. п. «лихих» євреїв?

Регест. Друкований відбиток. Переклад з німецької.

Джерело: «Die Volkswehr». – № 128. – 18 жовтня 1910. – С.2.

№ 101
ЗАМІТКА
«ВІДКРИТТЯ МОЛИТОВНОГО БУДИНКУ»
З ГАЗЕТИ «DIE VOLKSWEHR»

29 жовтня 1910 р.

23 числа ц[ього] м[ісяця] в Топорівцях відбулося святкове відкриття молитовного будинку. На це свято, яке набуло урочистого характеру через те, що цього дня молитовному будинку було подаровано сувій Тори¹³⁹, зібралися усі місцеві євреї, а також представники інших націй. Зі святковою промовою виступив студ[ент]-юр[ист] Давид Лауб, який натхненно відзначив, що відкриття цієї поважної установи, яка вже давно була нагальною потребою всього єврейського населення села, є доказом національної єдності та самозреченої відданості єврейського народу релігійним ідеалам. Далі промовець підкреслив значення сіонізму та його успіхи і закінчив триразовою запальною здравицею на адресу Його Високості цісаря. Після цього оркестр виконав народний гімн, який всі присутні слухали стоячи. Виступ зустріли бурхливими оплесками. Далі з проникливою промовою виступив управитель маєтку Вільгельм Грайф. Особливої згадки заслуговують орендатор пан Фрідріх Фішер, який долучився до цієї справи значними коштами і підтримкою, також інші численні єврейські жителі села.

Піднесений настрій товариства зберігався аж до півночі.

Оригінал. Друкований відбиток. Переклад з німецької.
Джерело: «Die Volkswehr». – № 133. – 29 жовтня 1910. – С.4.

№ 102
ЗАМІТКА
«КУЛЬТУРНА СПІЛКА ЄВРЕЙСЬКИХ
СТУДЕНТІВ» З ГАЗЕТИ «DIE VOLKSWEHR»

29 жовтня 1910 р.

Протягом усіх єврейських свят, що саме тепер добігли свого кінця, з промовами з нагоди майбутнього перепису населення у нижчеперерахованих молитовних будинках виступали наступні члени Культурної спілки студ[ентів]-євр[еїв]: студ[ент]-філ[олог] А. Е. Райнер (Товариство молитовного будинку рабина Вайса), канд[идат]-філ[олог] М. Дікштайн (молитовні будинки по вулиці Сінагогенгассе та Брюкенштрассе), студ[ент]-юр[ист] І. Кляйнрок (Хевре Тіллім, Талмуд-Тора, молитовний будинок по вулиці Ваггассе¹⁴⁰), канд[идат]-філ[олог] Л. Чайкель (молитовні будинки по вулиці Кучурмарерштрассе та Копичінцер клойс¹⁴¹). Всі промовці говорили – звичайно ж тільки єврейською мовою – про народний перепис і при цьому підкреслювали, що визнання єврейської нації можна здобути лише тоді, коли всі євреї незалежно від партійної приналежності в графі «Розмовна мова» у переписних листах запишуть «ідиш».

Оригінал. Друкований відбиток. Переклад з німецької.
Джерело: «Die Volkswehr». – № 133. – 29 жовтня 1910. – С. 4.

№ 103
ЗАМІТКА
«ЄВРЕЙСЬКА НАЦІОНАЛЬНА СПІЛКА»
З ГАЗЕТИ «DIE VOLKSWEHR»

8 листопада 1910 р.

З ініціативи вчителя Мозеса Гофлінґа членами євр[ейської] національної спілки стали наступні пани: з Шубранця – проніпаційні орендатори Зуммер Шварц, Саломон Штернберг та Сруль Ітціґ Дереш; з Валяви – Мендель Корн, Зальмен Мельцер, Юда Мельцер; з Остриці – землевласник Ісак Вайх, митний орендатор Йозеф Волін, Герш Шерф, Майер Герш Фрухтманн, Шулім Гаспель, Ізраель Вайсельберг, Ізраель Кольреттер, Абрагам Мозес Гедале, Маркус Шехтер, Коппель Гроніх, Якоб Качер, Нухім Шатнер, Рахміль Розенблатт, Ісак Шайович, Еліас Айзік Фрідвальд, Йозеф Шібер, Давид Кібаух; з Цурені – Маркус Фрухтманн, Шміль Лайб Гутшнекер; з Маморниці – Фрідель Бартфельд.

Оригінал. Друкований відбиток. Переклад з німецької.

Джерело: «Die Volkswehr». – № 137. – 8 листопада 1910. – С.3.

№ 104
СТАТТЯ
«РУХ» З ГАЗЕТИ «DIE VOLKSWEHR»

12 листопада 1910 р.

Новий рух. Так називається тепер та метушня, що виникла в оточенні професора Келльнера. Що це за рух і яка його мета? Що воно таке – не знає ніхто. А от чого вони прагнуть – відомо. Професор Келльнер сповістив про створення народної ради. Тепер з'явилися його спільники й кажуть: це не партія, не народна рада, а дещо, що не має визначення; це ідея, флюїд, слово, гасло, і воно називає себе єврейським. Їм не потрібна партія. Так вони кажуть. Їм байдуже, що з того вийде. А мати, звичайно, вони хочуть мандати. Це є головним змістом руху. Але коли немає єдності щодо суті, не можна бажання перетворювати у догму. Спочатку має бути ціль, мета, а вже потім – засоби. Мети цей рух не має. А його виникнення яскраво свідчить насамперед про плутанину у поняттях. Коли торік ми отримали добру можливість через власний друкований орган повідомити нашим однодумцям назву і мету єврейської національної партії, ми сказали: «Єврейська національна партія намагатиметься досягати наступної мети:

національне і політичне виховання всіх прошарків єврейського населення;

сприяння всім культурним прагненням єврейського народу; особлива увага повинна приділятися економічним і соціальним питанням;

соціальна опіка і соціальні реформи задля єврейських робітників та службовців усіх категорій у торгівлі, промисловості, сільському господарстві є головним завданням єврейської національної партії Буковини;

участь партії та її членів у виборах до всіх політичних і громадських представництв і корпорацій;

порозуміння і мирне співіснування з усіма націями, які проживають на Буковині, повага до їх окремішності та лояльна співпраця на благо краю і всього населення».

Ставить цей рух перед собою аналогічну мету? Цю програму хоче він реалізувати? Добре. Тоді нехай ті, хто інспірує цей новий рух, приходять і працюють. Ми маємо детально виписану програму, маємо певну мету, чітко визначене поле діяльності. І ми потребуємо робочих рук. Але все це їм не потрібно. Провідники руху не є однотайними щодо того, що це за рух. Населення ж – і поготів. І тому його потрібно зупинити. Наш час вимагає ясності, твердої волі, впевненого початку.

В цей час лихоліття з'явився, як вони кажуть, новий чоловік. Але не говоримо про особу, а про те, що може вона нам повідомити. Проф[есор] Кельнер не може сказати чогось іншого, ніж те, що ми постулюємо у цитованій вище програмі. Раптовість зміни його поглядів є поганою гарантією правдивості його прагнень. Не так давно, ледве рік тому, професор Кельнер виказував відразу до практично-політичної діяльності. Він вважав зрадою єврейську політику австрійських сіоністів і відкрито виступав проти такої діяльності. Ще легко можна пригадати собі те, як депутат пан д-р Штраухер у його відомій делегаційній промові ляяв тих єврейських фінансових ділків, які своїми грішми підтримують російський уряд і тим самим сприяють інсценуванню кривавих погромів. Тоді проф[есор] Кельнер захищав цих біржових королів. На публічних зібраннях він репетував проти докорів д-ра Штраухера на адресу Тауссіга¹⁴² і захищав останнього. Але незабаром його погляди змінилися. Він почав тишком-нишком розгортати політичну агітацію. Насамперед було монополізовано дослідження спадщини Герцля. З доповідями про Герцля він і розгорнув агітаційну діяльність. Безкорисливість, з якою використовується ім'я Герцля задля створення власного ореолу, видається сумнівною. Скаламутивши таким чином воду, він породив серед частини єврейської молоді рух, кінцева мета якого їй невідома. Поступово об'єдналися всі ті елементи, які завжди знаходяться там, де виникає хаос. Вони перетворили його на епіцентр руху, який загрожує єврейському населенню Буковини важкими наслідками. Але коли бачиш, як об'єднуються люди, які ніколи не

відзначалися принциповістю і самовідданою чесною працею, і які зійшлися тільки для того, щоб воювати з шанованими представниками єврейського народу, применшити їхнє значення та історичні заслуги, розумієш, що це є свідченням морального занепаду. Немає сумніву, що д-р Келльнер є наразі жертвою кліки, яка використовує його. До цієї кліки належить, насамперед, д-р Майєр Ебнер – позбавлена творчих здібностей особа, бажання якої не збігаються з можливостями, а ідеї ще жодного разу не спромоглися втілитися в щось конкретне. Як тільки приходять вибори, він починає активізуватися. Де тільки виникає нове об'єднання, там і він. Він критикує, сперечається, агітує, інтригує й, нарешті, знову зникає. Потім він займається збором досьє, сіє недовіру поміж друзями і підбурює ворогів один проти одного. Часом він відчуває також потребу провіщати про свої високі ідеї в посланнях. Так, ще два роки тому він дозволив собі заявити в одній брошурі, що йому байдуже, чи будуть євреї представлені в громадській раді, чи ні. Він послався на приклад Відня, де євреї також не мають власного представництва. Тепер він знову лізе зі своїми непроханими порадами.

До нього долучився відомий д-р Менчель¹⁴³ – чоловік, який завдав євреям на Буковині великої шкоди і який зраджує їх на кожному кроці. Цей д-р Менчель ще не сказав і не написав жодного правдивого щирого слова або такого, яке мало хоча б натяк на переконливість. Те, що він пише, – сором, а те, що робить, – вираження цинічної жаги до руйнування.

Ці шляхетні соратники постійно ворогували між собою і вважалися непримиренними ворогами. Сьогодні вони обнімаються і присягають на вірність прапору пана Келльнера так само, як два або три роки перед тим стояли під знаменом Валльштайна і товаришів. У цьому колі можна знайти також панів докторів Менделя та Хаїма Кінсбруннерів. Авжеж, буває, що противники доходять згоди і приміряються. Але цієї нової коаліції важко було сподіватися. Достатньо лише почитати промови, з якими вони виступали два-три роки тому, або, навіть, у минулому році.

Д-р Ебнер виступав у них як постійний порушник спокою серед євреїв, що втратив право претендувати на роль провідника. Але рятуйте, хто може! Пани Кінсбруннери прагнуть тепер помститися за те, що один з них не отримає депутатського мандата. Це і є тією причиною, що звела до купи цих антиподів і спонукала до відкритої боротьби проти д-ра Штраухера. Направду, зовсім не шляхетні мотиви. Їхній найзапекліший ворог став сьогодні їхнім найсердечнішим другом, який дає поради і ораторствує. А разом вони є найближчою гвардією проф[есора] Келльнера.

Новим другом є д-р Зельцер. Тільки д-р Зельцер не може претендувати на єврейсько-національну значущість. Д-р Зельцер був громадським радником. Керівництво єврейської національної партії неодноразово закликала його до вступу у її лави, проте він постійно відмовлявся, бо завжди вважав себе поляком. Він ще й сьогодні належить до «Кола польського». Подейкують, що д-р Зельцер записався до польського кадастру, щоб не потрапити у ситуацію, коли до сейму йому довелось б обирати єврея.

Час від часу професор Келльнер контактує також із прихильником християнсько-соціальних поглядів професором д-ром Коглером і дослухається до його порад щодо своєї політичної позиції.

Таким є оточення, з яким професор Келльнер робить свої перші політичні кроки. І тому громадськість не матиме жодних сумнівів щодо мотивів його відмови від приєднання до єврейської національної партії, як і щодо його потуг зі створення нової партійної структури. Тому що необхідно ще раз чітко наголосити, що єврейська національна партія пропонувала йому співпрацю і закликала до спільної роботи. Перед ним ставилась тільки одна вимога – після обрання до сейму вступити до єврейського клубу. Бо ми вважаємо, що коли такі кандидати, як д-р Вайссельбергер¹⁴⁴, фінансовий радник Ласт, Вільгельм Тітінгер та д-р Штраухер могли взяти на себе подібне зобов'язання, то це не було б приниженням також і для гідності професора Келльнера.

Скривджена пиха, вражене самолюбство і огидна мандатоманія – ось рушійні сили нового руху. І тому його чекає така ж

доля, якої вартий кожен, хто займається руйнуванням і позбавлений моралі. Тому що ніяких інших ознак, окрім як порушення миру та дезорганізація, не несе в собі цей новий рух. Але єврейство краю має імунітет до таких небезпечних експериментів. Воно чітко відмежовує цей непевний і хаотичний рух від існуючої міцної єврейської національної партії. Воно відразу визначить, де тверда воля, а де незрозумілі потикання наосліп; де невтомна творчість, а де хвороблива жага; де успішний, сильний, випробовуваний лідер, а де далекий від життя мрійливий новачок; де справи і свідчення успішної енергії творення та самозреченої праці, а де хиткі обіцянки і примарні візії. І тоді єврейський люд скаже, що він не хоче нічого знати про цей новий рух, тому що він має партію, має центр, який виражає його волю.

Оригінал. Друкований відбиток. Переклад з німецької.

Джерело: «Die Volkswehr». – № 139. – 12 листопада 1910. – С.1-2.

№ 105
З ПРОТЕСТУ
МАРКУСА ШАПРА ПРОТИ РІШЕННЯ
ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ДИРЕКЦІЇ ПОЛІЦІЇ
ПРО ЗАБОРОНУ ПРОВЕДЕННЯ ЗІБРАННЯ
ЄВРЕЙСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ ЧЕРНІВЦІВ
НА ПІДТРИМКУ ЄВРЕЙСЬКОЇ МОВИ

1911 р.

[...]

Гаслом програми заборонених зборів було «Боротьба за єврейську мову». Заборона проведення цих зборів мотивувалася тим, що, мовляв, їх мета, виходячи з досвіду проведення подібних зібрань, явно суперечить кримінальному закону, а також з міркувань громадської безпеки. [...]

[...] Попередні, пов'язані з єврейською мовою, збори були спрямовані на те, щоб ті мешканці, які у своєму побуті користуються єврейською мовою, під час перепису населення подавали дані, які б повністю відповідали дійсності, а також щоб без будь-яких винятків вони виконали цей обов'язок й у відношенні питання про розмовну мову. [...]

[...] Власне навіть у висновку імперського суду про те, що єврейська мова через те не підпадає під дію Основного закону, що використовується лише частиною єврейського народу, яка проживає на сході монархії, визнається той факт, що в нашій місцевості єврейською мовою розмовляє велика частина євреїв, і що для неї ця мова є розмовною. Тому, без сумніву, це було б злочином проти правди, якби ті євреї, для яких розмовною мовою є єврейська, задекларували як свою розмовну мову будь-яку іншу мову, але не ту, якою вони послуговуються насправді. [...]

[...] Слід врахувати нарешті, що суттю перепису населення є виключно збір статистичних даних, на основі яких, власне, повинен бути зроблений висновок також і про те, скільки євреїв на території монархії послуговуються єврейською мовою. З цього виходить, що попередні зібрання, що їх намагаються пов'язати з

теперішніми зборами, не можуть слугувати підставою для інсценування висновків про протиправність останніх.

З огляду на все це прошу задля задоволення протесту відмінити оскаржене рішення як таке, що видається протиправним.

Підпис

Д-р Маркус Шапіра

Регест. Друкований відбиток. Переклад з німецької.

Джерело: ДАЧО. – Ф.10. – Оп.1. – Спр.762. – Арк.1-2.

№ 106
ДОНЕСЕННЯ
ЗАСТАВНІВСЬКОГО ПОВІТОВОГО ВІДДІЛУ
ПОЛІЦІЇ ПРО ПЕРЕБІГ ЗІБРАННЯ ЄВРЕЙСЬКИХ
МЕШКАНЦІВ У СПРАВІ «ЄВРЕЙСЬКОЇ
НАРОДНОЇ РАДИ»

1 березня 1911 р.

Голові ц[ісарсько]-к[оролівської] повітової управи у Заставні про перебіг загальних зборів, скликаних за ініціативою повітового оргкомітету у справі 28 лютого 1911 року в Заставні з посиланням на мою службову присягу повідомляю наступне.

Передусім слід зазначити, що на вказані збори були запрошені автор ідеї «Єврейської ради» професор д-р Лео[н] Келльнер та його товариш адвокат д-р Маер Ебнер з Чернівців. На кордоні повіту в селі Кучурів Малий повітовий оргкомітет у складі 32 осіб організував для них урочисту зустріч і супровід до Заставни, де перед входом до місця проведення зборів їх з ентузіазмом зустрічали народні маси. Учасників зборів – головним чином єврейських представників від усіх соціальних верств населення повіту в кількості приблизно 500 осіб – привітав член повітового оргкомітету, орендатор з Погорилівки Йозеф Віжніцер. Він представив названих вище гостей і у довгій промові пояснив мету зібрання. На пропозицію д-ра Тамлера, конципіста адвокатури із Заставни, члена повітового оргкомітету д-ра Йозефа Гласера і землевласника Бернарда Корна одностайно було обрано, відповідно, головою і заступником голови зборів.

Першим для виступу з першого питання порядку денного «Єврейська Народна рада» слово взяв д-р Леон Келльнер. У півторагодинній промові д-р Келльнер розкрив суть ідеї створення «Єврейської Народної ради». Спочатку він у загальних рисах змалював історичний розвиток економічного, національного і політичного життя євреїв Буковини й навів доказ того, що поширена, головним чином серед неєвреїв, думка про те, що єврейський народ добре організований, не видається цілком обґрунтованою.

Причину економічного занепаду широких верств єврейського населення, індивідуалізму у національній справі та неімовірної ганьби у політичних питаннях він вбачає у відсутності цілеспрямованої організації. Тож не потрібно дивуватися, що на роль провідників єврейського народу часто претендують некомпетентні особи, які наділяють себе диктаторськими повноваженнями для використання їх у своїх корисливих цілях (натяк на депутата д-ра Штраухера).

Цьому злу можна запобігти тільки якщо народні маси стануть організованими і отримають можливість впливати на політичні процеси. Тому й необхідні вибори народної ради у складі 36 членів та 36 запасних осіб, яка включатиме представників різних верств єврейського народу, обраних шляхом прямих виборів.

Після бурхливих оплесків перейшли до другого питання порядку денного «Політичне становище євреїв Буковини», в центрі якого був розкол у політичному таборі єврейства, що виник через несприйняття частиною національно і політично свідомих євреїв дотеперішньої діяльності і системи депутата д-ра Штраухера, а також намір зламати її. Промовець дав негативну характеристику політиці Штраухера і засудив її, назвавши олігархічною. Ситуації, в якій д-р Штраухер тримав у своїх руках усі важелі впливу – часто понад його власні сили – настає кінець. Його небажання ділитися своєю владою з іншими є головною причиною того, що інтереси єврейства в жодній сфері не представлені належним чином. Прикладом цього може бути поведінка д-ра Штраухера під час прийняття у парламенті закону про торгівлю в рознос. Єдиним способом покласти цьому край є вибори народної ради з правом самостійного обрання депутатів.

Після цього Йозеф Віжніцер підсумував виступи обох доповідачів, запропонувавши резолюцію наступного змісту:

«Скликані 28 лютого п[оточного] р[оку] в Заставні збори єврейських виборців Заставнівського повіту з ентузіазмом вітають народну ініціативу, висловлюють її автору, професору д-ру Кельнеру, цілковиту підтримку та просять його втілити її в жит-

тя. Одночасно збори засуджують «систему» дотеперішньої єврейської політики та пропонують обирати до Буковинського сейму тільки таких кандидатів, які стоять на платформі «Єврейської Народної ради».

Резолюція була прийнята одноголосно.

Професор Келльнер подякував за довіру й оголосив, що основна частина програми [зборів] «Єврейської Народної ради» вичерпана. Тільки шляхом відновлення зіпсованих стосунків між євреями та іншими націями краю, тільки у співпраці буковинських націй між собою можуть бути створені здорові умови та забезпечені достатні засоби для існування в економічній, національній і політичній сферах.

Після тригодинної роботи збори, які пройшли без жодних інцидентів, були закриті.

*Заставна, дата
Кобилянський
ц[ісарсько]-к[оролівський] повітовий комісар*

*Штемпель президії Буковинської
ц[ісарсько]-к[оролівської] крайової управи
Надійшло: 2 березня 1911 року
№ 3724*

Оригінал. Рукопис. Переклад з німецької.

Джерело: ДАЧО. – Ф.3. – Оп.1. – Спр.10955. – Арк.18-19зв.

№ 107
ДОНЕСЕННЯ
ДИРЕКЦІЇ ПОЛІЦІЇ
ПРО ПЕРЕБІГ ЗБОРІВ ПРИХИЛЬНИКІВ
ЄВРЕЙСЬКОЇ ПАРТІЇ В ЧЕРНІВЦЯХ

2 липня 1911 р.

Донесення

ц[ісарсько]-к[королівського] комісара поліції Еліаса Маційовського про перебіг зборів прихильників єврейської партії, які відбулися 1 липня в приміщенні Єврейського Національного Дому в [місті] Чернівцях.

В присутності від 3[00] до 400 учасників збори відкрив о 4 годині 30 хвилин по обіді депутат австрійської Палати послів та Буковинського сейму д-р Бенно Штраухер. Привітавши присутніх і представивши нижчепідписаного, він оголосив порядок денний зборів та на основі газетних повідомлень і свідчень очевидців детально проаналізував події, які мали місце під час проведення виборів депутата Палати панів у місті Дрогобич, піддавши при цьому гострій, але допустимій критиці нібито допущені там порушення та некоректне застосування зброї.

На закінчення він закликав присутніх висловити їхнє глибоке обурення з приводу розстрілу людей у Дрогобичі, засвідчити щире співчуття нещасним родичам розстріляних мешканців Дрогобича, заявити публічний протест проти тієї знущальної практики проведення виборів, яка всупереч закону і моралі постійно застосовується в Галичині та, нарешті, вимагати, щоб народні обранці у Палаті послів домагалися покарання винних цивільних і військових чинів, а також щоб галицька система виборів раз і назавжди була зліквідована.

У цьому зв'язку на пропозицію д-ра Штраухера збори прийняли резолюцію та, – на пропозицію члена ради [єврейської] релігійної громади Френкеля – додаток до неї про те, що з метою недопущення можливих зловживань у ході виборів у трьох містах Буковини єврейським депутатам у Палаті послів належить висло-

вити свою позицію, а також вжити необхідних заходів для притягнення до відповідальності відповідні органи влади на Буковині в разі протизаконних дій з їх боку.

О 5 годині 10 хвилин по обіді збори, які в цілому пройшли в спокійній і керованій обстановці, були закриті.

Чернівці, дата

Еліас Маційовський

и[ісарсько]-к[оролівський] поліцейський комісар

Копія. Машинопис. Переклад з німецької.

Джерело: ДАЧО. – Ф.3. – Оп.1. – Спр.10955. – Арк.31-31зв.

№ 108
ІЗ СТАТТІ
«БУКОВИНСЬКА КОЛОНІЯ В ПАЛЕСТИНІ»
В ГАЗЕТІ «DER JÜDISCHE VOLKSRAT»

21 липня 1911 р.

Відрадно, що студентська молодь Буковини захоплено підтримала ідею [колонізації Палестини] і що запит [щодо дозволу на збір коштів] дістав повне схвалення відповідних органів. [...]

...Ідея заснування буковинськими євреями поселення на землі пращурів та надання йому назви сьогоднішньої вітчизни – Буковини походить з розуміння того, що ми, євреї, незважаючи на спільне національне коріння, зберігаємо місцеві відмінності, з якими неохоче розлучаємось, і з шанобливою наполегливістю плакаємо набуті за час розпорошеного життя зв'язки. [...]

Це стосується також і колонії «Буковина», що в Святій Землі: вона повинна стати ядром і центром притягання для працездатних та охочих до праці євреїв, які, як і всі ми, переконані в тому, що омолодження нашого роду можливе лише через повернення додому, а саме, у нашу землю.

Покласти початок мають десять молодих неодружених людей. З багатьма питаннями [з цього приводу] я звернувся до нашого видатного одноплемінника у Відні Йоганна Кременецького – засновника Національного фонду, який, протягом квітня-травня перебуваючи в Палестині, багато подорожував там. Його відповіді виявились багатообіцяючими.

«Я дуже радий, що Ви відразу бажаєте втілити цю ідею в життя. Бо краще один раз побачити, ніж сто разів почути, а тому я сподіваюсь, що цей приклад стимулюватиме інших серйозних людей до конкретної роботи.

На Ваше перше запитання про те, чи зможуть десять неодружених осіб знайти притулок у товаристві переселенців, я відповідаю ствердно! В Фуле ще достатньо місця, й товариство переселенців збільшиться на десять осіб. Між іншим, наразі

створюється нова колонія поблизу Тіберійського озера¹⁴⁵, до якої, можливо, ці десять молодих людей могли б пристати.

На друге запитання, яке стосується того, скільки грошей повинен мати із собою переселенець, відповісти нелегко. Сума буде коливатись залежно від того, чи влаштууетесь ви на власній ділянці, чи на землі, отриманій від Національного фонду. Різниця тим більше можлива, адже одна справа, коли ви отримуєте всі сільськогосподарські знаряддя від товариства переселенців, і зовсім інша, якщо через рік або два ви вже бажаєте бути самостійними [господарями]. Сума також коливатиметься залежно від того, які культури ви плануєте вирощувати. [...]

Питання номер три. Для десяти молодих людей доцільно було б збудувати один великий або два менших будинки, причому з тим розрахунком, щоб місця в ньому вистачило для однієї або двох сімей, можливо, також з дітьми. Що стосується суми, то можна припустити, що більший будинок обійдеться приблизно в 4-5 тисяч к[рон], а менший – у 2-3 тисячі к[рон].

Якщо ви дозволите мені пораду, то я скажу, що першочерговим є зібрати якомога більше коштів для того, щоб заснувати колонію, яка буде носити назву вашої провінції. Тих десять осіб, які вирушають, слід тимчасово приєднати до товариства переселенців, аби переконатися в тому, чи будуть вони в майбутньому придатними до землеробства та вирощування місцевих культур. Якщо ці люди виявлять таку здатність, їх можна буде відокремити від товариства переселенців і переселити в новостворювану колонію. В цьому випадку експеримент не буде дорогим. Таким чином, йдеться лише про те, щоб доставити людей туди, а далі, я думаю, їх розташування у товаристві переселенців можливе без особливих труднощів і з невеликими витратами. Буковинській групі необхідно вирішити питання щодо побудови будинку для цих людей, який також міг би бути згодом використаний і для їх наступників. Останні, проживши рік-два, склали б у такий спосіб щось на кшталт іспиту на придатність, перш ніж вони стануть самостійними в новій колонії. Тому дуже важливо, щоб у ході

підбору відповідних осіб, який в інтересах справи і самих людей має бути суворим і неупередженим, було створено здорове ядро. Я переконаний, що задекларовані наміри, особливо коли вони мають добре фінансове підкріплення, незабаром знайдуть підтримку також і серед багатьох приватних осіб, які відразу, можливо, й не захочуть переселятися, але все ж охоче скористаються можливістю пізніше приєднатися до новостворених колоній, особливо якщо останні розташовуватимуться у придатних для ведення землеробства чи плантаційного господарства місцинах. Такі поселення поблизу колоній матимуть велику цінність для колоністів, оскільки останні, в разі відсутності самостійного заняття, можуть знайти роботу в євреїв неподалік. [...]

Я сподіваюсь, що цієї короткої інформації наразі для вас буде достатньо. [...]

Головним завданням, як уже було сказано, є наразі збір коштів – великих коштів, а також провадження інтенсивної, але дуже тихої агітації, яку слід скеровувати більше в середину [єврейства], а не вип'ячувати назовні. Тому що у нашій справі важливо не привертати до неї велику увагу, щоб наші вороги не змогли цим скористатися і зашкодити справі колонізації Палестини. [...]

Так каже людина справи – практик, який власним досвідом довів, що головне – не слова, а діла. [...]

Тож сміливо берімося до справи! Збір коштів розпочато – продовжуймо його.

Леон Келльнер

Регест. Друкований відбиток. Переклад з німецької.

Джерело: «Der Jüdische Volksrat». – № 28. – 21 липня 1911. – С.1-2.

№ 109
ІЗ СТАТТІ
«ЮВІЛЕЙНЕ СВЯТО «ГАСМОНЕЙ»
В ГАЗЕТИ «DER JÜDISCHE VOLKSRAT»

21 липня 1911 р.

14 липня поточного року минуло 20 років з дня заснування евр[ейського] нац[іонального] студ[ентського] товариства «Гасмонея». 14 липня 1891 року в Чернівецькому університеті була створена перша єврейська національна студентська корпорація. В перші роки свого існування новоутворене об'єднання дуже потерпало від ворожого ставлення до себе як з боку неєврейського оточення, так і з боку самих євреїв. Проте, зрештою, за короткий час відважні засновники перебороли зневажливе ставлення до товариства й домоглися загальної поваги і визнання. Заснування товариства стало для буковинського єврейства найважливішою культурною подією. Гасмонеїці були піонерами евр[ейської] нац[іональної] та сіоністської ідей у цьому краї. Посланці об'єднання невтомно працювали на теренах усього краю й скрізь виникали евр[ейські] нац[іональні] та сіоністські організації. Вчинок гасмонеїців справив позитивний вплив на студентство Чернівецького університету. З часом один за одним почали виникати нові евр[ейські] нац[іональні] студ[ентські] товариства. Сьогодні Чернівецький університет нараховує п'ять евр[ейських] нац[іональних] об'єднань, які, хоча й різними шляхами, йдуть однак до спільної мети. Відзначення 20-літнього ювілею носило закритий характер, оскільки в ньому брали участь лише дійсні і п[очесні] члени товариства, а також інші дружні студ[ентські] корпорації.

В п'ятницю 14 дня цього місяця чернівчани із захопленням спостерігали за пишною ходою дійсних і п[очесних] [членів товариства] до університету. Сеньйор товариства студ[ент]-юр[ист] Людвіг Коммер звернувся від імені старшого і молодшого поколінь [членів товариства] до ректора університету професора-магніфікуса д-ра Кромаера, в якій подякував університету за багаторазовий вияв прихильності [до товариства] впродовж його

20-літнього існування. На цю демонстрацію лояльності ректор відповів словами дружнього визнання і високої оцінки. Після урочистої ходи усіх до гурту зібрав святковий банкет у саду ресторану Рум[унського] Національного Дому.

У суботу 15 дня ц[ього] м[ісяця] об 11 годині відбулося урочисте засідання, в якому взяли участь молодші і старші члени товариства, а також гості. Сеньйор Людвіг Коммер зробив узагальнюючий огляд усієї 20-літньої історії товариства: боротьби і страждань перших років існування, а також вагомих результатів невпинної праці на благо євр[ейського] народу. Від імені п[очесних] ч[ленів] і засновників виступив адвокат д-р Пауль Рібер. Згадавши часи золотої юності, промовець висловив шану усім тим гасмонеїцям, які впродовж цих 20 років пішли з життя, зробив серйозний аналіз теперішнього стану євр[ейства], а також висловив свої сподівання щодо майбутнього. Обидві промови були сприйняті бурхливими оплесками. Після цього за пропозицією п[очесного] ч[лена] адвоката д-ра Шмірера, що знайшла активну підтримку, було вирішено вшанувати співзасновника і п[очесного] ч[лена] товариства д-ра М. Ебнера шляхом занесення його імені в золоту книгу Євр[ейського] Національного фонду, чим було засвідчено визнання його невтомної наполегливості, цілковитої відданості справі єврейства, а також і того факту, що почесний член товариства д-р М. Ебнер протягом усіх 20 років достойно представляв товариство як публіцист, речник і оратор.

Увечері 15 дня п[оточного] м[ісяця] в [готелі] «Чорний орел» відбувся святковий комерс, в якому взяли участь наступні іногородні товариства: «Кадіма» (Відень), «Лібанонія» (Відень), «Зефіра» (Відень), «Емуна» (Львів), «Йорданія» (Відень). Також у ньому взяли участь наступні п[очесні] ч[лени] товариства: д-р Йозеф Бірер – лікар із Радівців; д-р Й. Шмірер, д-р Маєр Ебнер, д-р Пауль Рібер, д-р Маєр Ліфтер – адвокати з Чернівців; д-р Л. Фрухт – лікар з Чернівців; повітовий суддя д-р Беньямін Ебнер з Радівців; д-р Н. Гольдфельд – повітовий суддя зі Снятина; редактор Карл

Клюгер; комісар Чернівецького магістрату д-р Й. Шоттенфельд; інженер Й. Блюм із Бухареста; пани доктори Саломон Касснер, Н. Ланггаус, М. Гауер, Ед. Бойменр, Бруно Вербер, Й. Шіфтер, І. Шауер, М. Аріе; банкір М. Бадіан; магістри фармації Г. Гершманн і Йозеф Рібер; ад'юнкт залізниці А. Вельт. Інші п[очесні] ч[лени] з Відня, Галичини та ін[ших] м[ісць] надіслали товариству свої привітання. Також надійшла велика кількість привітань зі всього світу. З особливою теплотою були сприйняті привітання місцевого головного рабина д-ра Розенфельда. Святкові пісні змінювались піднесеними промовами. Після привітання, яке виголосив до гостей сеньйор товариства Людвіг Коммер, урочисту промову виголосив третій за рангом [член товариства] студент філософії П. Гольдманн. Запальними, піднесеними словами промовець розповів про становлення і розвиток товариства, чітко висвітлив основні положення сіоністської програми і закінчив свою промову словами «Vivat, floreat, crescat Hasmonaea»*, які були зустрінуті бурхливими оплесками. [...]

Цей урочистий вечір закінчився виступом [почесного члена] товариства пана д-ра Маєра Ебнера, який під бурхливі оплески всього зібрання поділився своїми веселими і сумними спогадами про заснування та перші роки діяльності товариства. Особливий інтерес викликало читання протоколу установчого засідання від 14 липня 1891 р. Це були як веселі, так і сумні моменти, що їх ще раз переживаючи, у притаманній йому блискучій манері викладу пригадав промовець для уважних слухачів. Свою майже півторагодинну промову він закінчив запальним зверненням до молоді про необхідність незважаючи ні на що бути вірними сіоністському ідеалу, що викликало довготривалі оплески.

Неофіційною частиною вечора заправляв п[очесний] ч[лен] [товариства] д-р Бірер, під керівництвом якого усі учасники цього в усьому гідного свята насолоджувалися радісними хвилинами аж до світанку.

* «Живи, процитай, міцній, Гасмоней!»

На честь об'єднання [товариством] «Емуна» (Львів) було висаджено десять оливкових дерев у майбутньому парку Герцля.

Регест. Друкований відбиток. Переклад з німецької.

Джерело: «Der Jüdische Volksrat». – № 28. – 21 липня 1911. – С.3.

№ 110
СТАТТЯ
«БАЛ «ГАСМОНЕЇ» У ГАЗЕТИ
«CZERNOWITZER ALLGEMEINE ZEITUNG»

10 січня 1912 р.

Реальним відображенням політичної ситуації у краї став «представницький бал буковинських євреїв» та запланований на майбутнє «великий єврейський бал». Уже багато років послідовне суспільне життя в нашому краї настільки перебуває під впливом націоналізму, що все, зрештою, мусило дійти до того, що ми сьогодні, власне, й маємо: усі публічні заходи проводяться у супроводі барв національних прапорів. Наскільки єврейський націоналізм не є результатом сепаративних прагнень євреїв, а лише закономірною реакцією на потяг націй до гуртування і відокремлення, настільки ж ідея цього балу виникла не з наміру євреїв організувати зібрання «для своїх», а з публічно висловленого бажання запросити всі нації краю до участі у спільному заході під суто єврейськими знаменами. І вже перша спроба може вважатися вдалою. На думку багатьох, це було гарне, пишне і при цьому зовсім не позбавлене щирості свято. Деяко замала, але в усьому іншому цілком зручна, святкова зала Єврейського Дому була прикрашена хоч і просто, проте зі смаком, що сприяло чудовій атмосфері.

Офіцери, яких на балу було особливо багато, віддавалися танцям сповна і так активно, що навіть о п'ятій годині ранку бал не подавав жодних ознак втоми. Господарі балу на чолі з головою комітету д-ром Вербером та постановником професором Габе (за підтримки балетмейстера Філеса) зробили все для того, щоб на першому єврейському балу було не тільки якнайбільше гостей, але й також добросердечності.

На запрошення «Гасмоней» відгукнулося так багато поважних осіб найвищого рангу, що важко було відразу визначити тих, хто не прийшов. Не беручи на себе відповідальності за повноту наданого нам списку присутніх, нижче пропонуємо його вашій увазі.

Список присутніх

Серед присутніх можна було помітити:

Його Високоповажність ректора-магніфікуса університету проф[есора] д-ра Сажина, теп[ерішнього] голову ц[арсько]-к[оролівського] Крайового уряду придворного радника Рудольфа графа Туна Гогенштайна, крайового маршалка д-ра Александра барона фон Гормузакі, бургомистра Фелікса барона фон Фюрта, генерал-майорів Настопіла та Горзетцькі фон Горнталя, фінансового директора надвірного радника Кніпфера, управляючого підприємством надвірного радника Чігфрея, головного директора пошти Костроуха, полковників Демара барона фон Габленца та Кріша, надвірних радників Калужняцького і Барлеона, депутата Австрійської Палати послів, президента єврейської релігійної громади д-ра Штраухера, віце-бургомистра д-ра Вайссельбергера, Й[ого] Поважність декана проф[есора] д-ра Гайтлера графа фон Армінгена, продекана проф[есора] д-ра Печека, професорів університету надвірних радників д-ра Калужняцького і д-ра Герцога, президента торгово-промислової палати Вільгельма Тітінгера, президента крайового банку д-ра Флорю Лупу, депутата Австрійської Палати послів Сіміоновича, депутатів Крайового сейму урядового радника Пігуляка, д-ра Штефановича, Ніку фон Флондора, графа фон Горчицького, д-ра Вендера, д-ра Фокшанера, комерціальних радників Рудіха, Гехта та Янку Фішера, крайового шкільного інспектора Сіміоновича, старшого штабного лікаря д-ра Бурачинського, штабного лікаря д-ра Райтманна, майорів Даттнера і Максимовича, а також велику кількість офіцерів усіх родів військ, д-ра Германа Фішера фон Моссара, управляючого австро-угор[ським] банком старшого інспектора Гінгоффера, директора англо-австр[ійського] банку д-ра Давіда, директора віденського банківського товариства Данкнера, президента єврейської релігійної громади ціс[арського] радника Тернера (Радівці), віце-бургомистра і президента єврейської релігійної громади Серета Бераля, віце-президента єврейської релігійної громади д-ра Ляйтера, міських радників Лео та Брунштайна, радників торгово-промислової палати

Кіслінгера, Тіта фон Ончула і Гарта, громадських радників Флемінгера, Готтліба, Кампельмахера і Валльштайна, директора департаменту розрахунків графа фон Венгловського, фінансового радника – д-ра Зайднера, директора Кріско, старших ревізорів Бернгарда і Зігмунда Тітінгерів, ціс[арських] радників Косовера і Коссіна, адвокатів д-ра Маера Ебнера, д-ра Файна, д-ра Давіда, д-ра Діше, д-ра Ганга, д-ра Гуллеса, д-ра Євгена Лауера, д-ра Менкеса, д-ра Менчеля, д-ра Шіфтера, д-ра Шметтерлінга, полкових лікарів д-ра Барба, д-ра Кіммельманна, д-ра Маніу, лікарів д-ра Фрухта, д-ра Гольдфрухта, д-ра Оренштайна, д-ра Пораса, д-ра Розенберга, д-ра Штоерманна, д-ра Віленка, д-ра Центнера, головного редактора Клюгера, повітових суддів Ейлебика, д-р Браера, д-рів Гольдфельда та Мельцера, президіальних конципістів барона Мустьяцу та д-ра Райса, представника фінансового відомства д-ра Гольденберга, представника магістрату д-ра Шоттенфельда, великих землевласників Александра барона фон Григорчу, Ботушана, Раду графа фон Григорчу, Зігмунда Вайсгласа, Гольдера, Йозефа Вайссельбергера, великих промисловців директорів Альфреда Крауса, Юліуса Фішера і Вайсберга, багатьох шанованих купців, представників академічних об'єднань «Гебронії», «Лехії», «Емуни» (Львів), «Зефіри» (Відень), «Тікве» (Сучава), «Маккавеї» та «Єврейської культури»

Полонез

Полонез танцювали наступні пари:

Пані баронеса Фюрт – пан крайовий маршалок барон Гормузакі, дружина віце-бургомістра пані Вайссельбергер – пан бургомістр барон Фюрт, дружина радника Кніпфера пані Кніпфер – пан депутат Австрійської Палати послів д-р Штраухер, дружина д-ра Ляйтера пані Ляйтер – пан голова виконавчого комітету Буковинського сейму д-р Вендер, пані Бабетта Штайнер – пан радник Кніпфер, дружина радника Косовера пані Косовер – пан адвокат д-р Ебнер, дружина директора Давіда пані Давід – пан президент торгово-промислової палати Тітінгер, дружина д-ра Ебнера пані Ебнер – пан д-р Фішер фон Моссара, дружина депутата сейму д-ра Вендера пані Вендер – пан віце-президент д-р Ляйтер, дружина д-ра

Фокшанера пані Фокшанер – пан президент крайового банку д-р Лупу, дружина деп[утата] Гехта пані Гехт – пан ціс[арський] радник Косовер, дружина депутата сейму Янку Фішера пані Фішер – пан великий землевласник Вайссельбергер, дружина ціс[арського] радника Гарта пані Гарт – пан віце-бургомістр д-р Вайссельбергер, дружина д-ра Менчеля пані Менчель – пан депутат Буковинського сейму д-р Фокшанер, дружина Юліуса Фішера пані Фішер – сеньйор «Гасмонеї» пан філ[ософ] Кьоніг, дружина ціс[арського] радника Коссіна – пан адвокат д-р Файн, дружина д-ра Фрухта пані Фрухт – член виконавчого комітету Буковинського сейму д-р Стефанович, дружина д-ра Шіфтера пані Шіфтер – пан майор Даттнер, дружина д-ра Шоттенфельда пані Шоттенфельд – пан директор Венгловський, дружина д-ра Вербера пані Вербер – пан генерал-майор Едлер фон Горзецький, дружина д-ра Касснера пані Касснер – пан деп[утат] д-р Сіміонович, дружина д-ра Гольдфельд пані Гольдфельд – пан адвокат д-р Шіфтер, дружина д-ра Галера пані Галер – пан старший штабний лікар д-р Бурачинський, дружина маг[істра] Гершманна пані Гершманн – пан міський радник Брунштайн, дружина д-ра Айнгольда пані Айнгольд – пан комісар д-р Шоттенфельд.

Вбрання

Пані баронеса Фюрт: розкішний чорний оксамитовий корсаж з гагатовими перлинами і мереживом, спідниця оторочена справжнім скусом, у волоссі прекрасна маленька заколка «чапля». Дружина радника Кніпфера: чорне оксамитове плаття з вишитою золотом накидкою, на корсажі комбіноване мереживо з блідо-блакитним бантом, який увінчувався букетом прекрасних троянд. Дружина віце-бургомістра Вайссельбергера пані Вайссельбергер: вишукане, комбіноване з чорного газу і біло-блакитного смугастого крепу та китайського шовку плаття, корсаж зі справжнього мережива, на плечах розкішна горностаєва накидка. Дружина штабного лікаря Райтманна пані Райтманн: зі смаком підібраний вишуканий вечірній туалет з темно-синього ліберті з маркізетовою накидкою та мереживом на корсажі. Пані Бабетта Штайнер: чорно-білий туалет,

комбінований з муару*, дорогого мережива та газу; прекрасна бірюза та діамантові прикраси. Дружина ціс[арського] радника Косовера пані Косовер: елегантний чорно-білий туалет з мережива. Дружина директора Давіда пані Давід: чарівний вечірній туалет з газу з гаптованою облямівкою. Пані Ебнер: чарівний чорно-білий вечірній туалет з прекрасним срібним мереживом. Пані Ляйтер: чорне оксамитове плаття з білим мереживом і срібна чаплеподібна прикраса у волоссі. Пані Фокшанер: чарівний чорний на блідо-рожевому бальний наряд зі справжнім мереживом на корсажі, на голові чудесний чаплеподібний капелюшок. Пані Вендер: чудова бальна сукня чорного кольору. Пані Гехт: розкішний чорний вечірній туалет з лляною вуаллю. Дружина деп[утата] Янку Фішера пані Фішер: чудесне сріблясто-блакитне бальне плаття та прикраси у волоссі. Дружина радника торгово-промислової палати пана Гарта пані Гарт: прекрасна чорно-біла сукня із золотим мереживом на корсажі. Пані Менчель: красивий блідо-рожевий із золотим мереживом та блідо-голубою драпірованою накидкою наряд, підбитий по низу хутром. Дружина Юліуса Фішера: захоплюючий гаптований перлинами блідо-голубий бальний туалет. Дружина ціс[арського] радника Коссіна пані Коссін: прикрашений мереживом вишуканий чорно-білий наряд. Пані Фрухт: розкішний вечірній туалет з маркізету золотаво-жовтого кольору із сріблястим мереживом, облямований хутром соболя; з прикрас – колье з перлин. Пані Шоттенфельд: блідо-рожеве плаття апарте з чарівним валенсійським мереживом та гермеліною облямівкою. Пані Вербер: надзвичайно вишуканий блідо-рожевий бальний наряд з ліберті з накидкою та чудесним сріблястим мереживом, по низу якого чорні троянди; головний убір. Дружина пана інженера Маурюбера: жовто-золотий гаптований газом і обшитий хутром чорної лисиці наряд. Пані Гершманн: заморожуючий білий вишитий сріблястими перлинами наряд з газу. Пані Гауер: гарний блідо-блакитний з білим мереживом, чорною накидкою з газу та вишитим чудовими перлинами корсажем туалет. Дружина пана поштового

* Муар – густа, напівшовкова або шовкова тканина з хвилеподібними по-
лисками, що переливається (на світлі) різними відтінками.

асистента Гершманна пані Гершманн: елегантне привідкрите гіпюрове білого кольору із срібною вишивкою плаття. Пані Гінгольд: ніжна, біла, з чарівного мережива сукня. Пані Мендельсон: захоплюючий білий, з відкритим верхом, гаптований перлинами і комбінований з чорним газом туалет; на голові розкішний капелюх. Пані Менкес: дуже елегантна вечірня сукня з темно-синього ліберті та чорною багато вишитою накидкою. Дружина великого землевласника пана Вайсгласа пані Вайсглас: вишуканий, з жовтої парчі з мереживом, туалет. Пані Тітінгер: розкішний чорний з блискітками наряд; на голові чаплеподібний кепелюх. Пані Гуллес: модний гаптований перлами чорно-білий туалет з мереживом. Пані Вайх: елегантне чорне вечірнє вбрання. Пані Порас: захоплююче вишите перлинами бальне плаття чорного кольору. Пані Майдлер: елегантна сукня з білого мережива з гермеліноюю облямівкою. Пані Кампельмахер: чорний на темно-голубій основі вечірній наряд. Пані Крайнер: дуже елегантна чорна з блискітками довга сукня. Пані Надлер: дуже елегантний чорно-білий вечірній туалет. Пані Берта Шіфтер: дуже вишуканий блідо-жовтий вечірній наряд з багатою вишивкою. Пані Шор: захоплюючий біло-чорний бальний туалет. Пані Гуттманн: зелено-червоне переливчасте маркізетове плаття з гіпюровою сріблястою вишивкою. Пані Брехер: серпанковий небесно-блакитний гаптований перлами туалет з маркізету.

Що стосується барвистого букету чарівних панночок, то, так само не претендуючи на повноту списку, назвемо: фройляйн Аллерганд, Ауслендер, Бадіан, Балтінестер, Брюль, Брунштайн, Айзенберг, Фалікманн, Файн, Ріку Фішер, Гедаліє Гьоттер, Паулу Грауер, Анні Гершманн, Гехт, Гольдер, Гуллес, Кіндлер, Коммер, Крайндлер, Лувіш, Франю Менкес, Мюльштайн, Надлер, Ною Райхманн, Раухвергер-Вайсглас, Роттер, Шмельцер, Штекль, Вахтель, Гюзю Вебер, Вайссельбергер, Бетті Вайс, Цвіллінг.

Оригінал. Друкований відбиток. Переклад з німецької.

Джерело: «Czernowitzer Allgemeine Zeitung». – № 2390. – 11 січня 1912. – С.3-4.

№ 111

**ПЕРЕЛІК УСТАНОВЧИХ ДОКУМЕНТІВ
ІНСТИТУЦІЙ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ЄВРЕЙСЬКОЇ
РЕЛІГІЙНОЇ ГРОМАДИ**

[1912]

1. Статути єврейського шпиталю:
 - а) від 8 квітня 1852 р., затверджений рішенням Буковинського крайового уряду від 14 травня 1852 р. № 7555;
 - б) рішення Буковинського крайового уряду від 7 жовтня 1874 р. № 6393 про внесення змін;
 - в) від 22 березня 1881 р., затверджений рішенням Буковинського крайового уряду від 1 квітня 1881 р. № 3032;
 - г) від 31 травня 1888 р., затверджений рішенням Буковинського крайового уряду від 18 грудня 1888 р. № 16298;
2. Статут нового єврейського товариства «Tempelverein» від липня 1881 р. (копія);
3. Статут Чернівецької єврейської релігійної громади, а саме 3 примірники, серед яких також оригінал;
4. Статут сирітського будинку від 9 лютого 1903 р., затверджений рішенням Буковинського крайового уряду від 16 вересня 1903 р. № 25475/903;
5. Статут товариства «Єврейський сирітський дім та дім пристарілих», затверджений рішенням Буковинського крайового уряду від 26 лютого 1912 р. (засвідчена копія).

Оригінал. Рукопис. Переклад з німецької.

Джерело: ДАЧО. – Ф.325. – Оп.1. – Спр.1140. – Арк.1.

№ 112
СТАТТЯ
«КРАЙОВА КОНФЕРЕНЦІЯ
БУКОВИНСЬКИХ СІОНІСТІВ»
З ГАЗЕТИ «DER JÜDISCHE VOLKSRAT»

24 травня 1912 р.

Про перебіг крайової конференції буковинських сіоністів ми отримали наступне повідомлення.

16 дня ц[ього] м[ісяця] до Чернівців з метою налагодження прямих зв'язків із [місцевими] сіоністськими товариствами й корпораціями та участі у крайовій конференції як представник центрального керівництва світової організації сіоністів прибув секретар ЕАС¹⁴⁶ Філіпп Корнгрюн. Вона [конференція] відбулася в суботу 19 дня ц[ього] м[ісяця] в Єврейському Національному Домі за участю 52 делегатів. Після виголошення привітального листа від ЕАС голова крайового комітету професор університету д-р Леон Келльнер виголосив звітну доповідь, з якої випливає, що у звітному періоді буковинська організація значно зміцніла і розширилася, доказом чого є [обсяг] грошових надходжень та кількість делегатів конгресу. Помітно зросла кількість заходів сіоністського характеру: свята Маккавеїв, сіоністські семінари, цикли рефератів тощо; розквітло товариське життя.

Після цього про свою діяльність доповідали окремі функціонери к[райового] к[омітету]: касир, комісар Національного фонду, комісар зі збору коштів. Усі констатували розквіт сіоністського руху. Секретар д-р Корнгрюн привітав конференцію і проаналізував організаційний план з врахуванням буковинських реалій. Зокрема, він запропонував створити робочі комітети в містах і ввести оплачувану посаду секретаря, який мав би стати стрижнем організації й, с[еред] ін[шого], наполегливо займався пропагандою збору коштів для центрального фонду. Всі пропозиції були одногосно прийняті. Цікавими виявилися дебати щодо культурних питань, в яких окрім доповідача взяли участь делегати учитель Бікель (Неполоківці), професор Келльнер та д-р Корнгрюн.

Про заснування Буковинської колонії в Палестині доповідав кандидат адв [окатури] Маркус Кремер («Зефіра»). Він запропонував заснувати товариство з колонізації, участь в якому коштувала б 12 к[рон] і сплачувалася місячними частками.

В обговоренні основного звіту та інших питань порядку денного взяли активну участь делегати: Льобль Таубес, к[кандидат] філ[ософії] Глазер («Емуна»), кандидат адв[окатури] Кремер («Зефіра»), д-р Кіммельманн («Гебронія») та фройл[яйн] Клінгер. Попередньому складу крайового комітету було висловлено подяку і довіру. Вибори нового складу дали наступний результат: професор університету д-р Леон Келльнер – голова; адвокат д-р Маер Ебнер – заступник голови; у[рядовий] асистент Кремер – секретар комітету зі збору коштів та центрального фонду; кандидат адв[окатури] Т. Вайссельбергер – організація [роботи]; д-р Шауер – справи Палестини; бухгалтер Фльор і д-р Екштайн – національний фонд; професор д-р Кіммельманн та кандидат адв[окатури] М. Кремер – пропаганда; комісар залізниці Й. Корманн – касир; купець Гросберг – гебрайські школи; Горнштайн і Готтесманн – без навантаження. Далі було прийнято рішення про вибори двох жінок у к[райовий] к[комітет]. Насамкінець було прийнято резолюцію, в якій висловлювалась подяка єврейським студентам за мужню боротьбу у справі визнання їх національності. Буковинські сіоністи засвідчили свою прихильність та вдячність центральному керівництву за делегування секретаря, який долучився до успішного проведення крайової конференції.

Оригінал. Друкований відбиток. Переклад з німецької.

Джерело: «Der Jüdische Volksrat». – № 71. – 24 травня 1912. – С.1-2.

№ 113
ВІДОЗВА
ОБ'ЄДНАНОГО ГРОМАДСЬКОГО КОМІТЕТУ
ДО ЄВРЕЙСЬКИХ ВИБОРЦІВ МІСТА ЧЕРНІВЦІ

Лютий 1913 р.

Відозва
до виборців III виборчої курії!

У вівторок 25 лютого поточного року на виконання свого законного виборчого обов'язку вам належить віддати свої голоси за кандидатів до ради міської громади.

Як політично свідомі громадяни ви, безперечно, розумієте важливість вашого виборчого права, адже вам не байдуже, кому довірити управління міською громадою. Звідусіль чути нарікання на безгосподарність керівництва, на нездатність більшості міських радників навести лад у міському господарстві та створити необхідні нові інституції, а також управляти вже існуючими.

Що ж є причиною занепаду нашого міського управління?

Панування кліки, яка, будучи сама нездатною до творчої праці, зуміла шляхом терору, махінацій з мандатами, через систему так званих національних компенсацій за принципом «ти мені – я тобі» утриматися при владі, відтіснивши від співпраці здібних та працездатних людей.

Виборці! Тільки ви можете покласти цьому край, зруйнувати ту підлу систему, яка веде місто до руїни, чи, принаймні, підтримавши опозицію, стати на заваді необмеженого свавілля і безгосподарності.

Ми, об'єднаний громадський комітет, хочемо відродити в усіх громадян міста, незалежно від їх національності, дух солідарності, як це бувало в старі добрі часи до появи кліки, коли мир і злагода панували в Чернівцях, як і дух справжнього громадянства й любові до вітчизни.

Відродити слід такі старі чесноти, як ощадливість, а також забуту традицію усі господарські питання вирішувати фахово, а не за національним принципом.

У ході багатолюдних, відкритих зборів виборців кандидатами від об'єданого виборчого комітету у третій виборчій курії були висунуті: **Маркус Кісслінгер, Адольф Вальшштайн, Йозеф Залодек.**

Імена наших кандидатів говорять самі за себе. Кожен знає порядного купця, спеціаліста будівельної справи, великодушну гуманну людину і філантропа, співзасновника єврейського сиротинця, засновника єврейського Тойнбігалле¹⁴⁷ пана Маркуса Кісслінгера.

Кожен знає дотеперішніх громадських радників Адольфа Вальшштайна та Йозефа Залодека, які з рідкісною самопожертвою присвятили себе служінню убогим, усюди і завжди були палкими виразниками потреб нужденних. Кожен знає їхнє завзяття, безкорисливу відданість справам громади, їх невтомну і мужню боротьбу проти корупції, терору і кумівства.

Шановні виборці! Не дайте залякати себе погрозами, придіть 25 лютого поточного року до виборчих урн як вільні люди та громадяни і оберіть панів, яких ми вам пропонуємо:

Маркуса Кісслінгера, Адольфа Вальшштайна і Йозефа Залодека.

*Від об'єданого
громадського комітету
голова
професор д-р Леон Кельнер*

Друкарня Маєра Ебнера у Чернівцях

Оригінал. Друкований відбиток. Переклад з німецької.
Джерело: ДАЧО. – Ф.10. – Оп.1. – Спр.988. – Арк.5.

№ 114
**ПОВІДОМЛЕННЯ
КЕРІВНИЦТВА ЄВРЕЙСЬКОГО
ПОЛІТИЧНОГО ТОВАРИСТВА
ПРО ПРОВЕДЕННЯ ЗАГАЛЬНИХ ЗБОРІВ**

18 червня 1913 р.

Ц[ісарсько]-к[оролівській] Дирекції поліції в Чернівцях.

Повідомляємо, що 19 липня 1913 року о 7 годині вечора в малій залі музичного товариства відбудуться загальні збори Єврейського політичного товариства з порядком денним: розпуск товариства через брак членів.

Чернівці, дата

Секретар:

д-р Лазар Балтінестер

[Голова]

Еліас Папст

Штемпель Дирекції поліції

Надійшло 18 червня 1913 р.

№ 6476

Оригінал. Рукопис. Переклад з німецької.

Джерело: ДАЧО. – Ф.10. – Оп.1. – Спр.334. – Арк.57.

№ 115
СТАТТЯ

«ПРЕЗИДЕНТ ТОРГОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ ПАЛАТИ
ТІТТІНГЕР ПРО ЕКОНОМІЧНУ КРИЗУ»
З ГАЗЕТИ «DIE VOLKSWEHR»

22 жовтня 1913 р.

Останнім часом у нашій газеті ми декілька разів порушували питання про економічні негаразди в місті та краї, і від імені багатьох зацікавлених осіб вимагали, щоб компетентні органи вплинули на ситуацію з метою пом'якшення важкої фінансової кризи. В цих публікаціях ми наголошували на тому, що власне торгово-промислова палата та купецьке товариство в інтересах торгового і промислового люду мали б вдатися до заходів, аналогічних тим, які, наприклад, частково були запроваджені в Галичині. Ці публікації спонукали до слова пана президента торгово-промислової палати Буковини з метою поінформування громадськості про її ставлення до критичної ситуації. Констатуємо спершу, що публікації газети «Volkswehr» в жодному разі не були спрямовані проти торгово-промислової палати та її президента, а тільки виражали настрої зацікавлених кіл, пропонуємо читачам статтю президента торгово-промислової палати Тіттингера без будь-яких скорочень і доповнень. Як можна зрозуміти з цього надзвичайно цікавого повідомлення, констатований нами брак солідарності та взаємодії серед купецтва піддається осуду також і з боку фахівців. Сподіваємось, що та різка критика, з якою президент торгово-промислової палати виступив проти інертності купецтва, приведе, нарешті, до зникнення цього шкідливого кастового духу в середовищі купців і спонукатиме до спільної роботи задля самопорятунку. В усякому разі, дозволимо собі припустити, що це обговорення, можливо, хоча б стане поштовхом до руху вперед.

У статті пана президента торгово-промислової палати йдеться про наступне.

«З деякого часу поведінка палати в умовах теперішньої економічної кризи стала об'єктом негативної критики однієї з чер-

нівецьких газет, причому палаті закидають бездіяльність та відсутність розуміння проблем нашого купецтва. Оскільки справи палати, які розглядаються на її пленарних засіданнях, зазвичай залишаються невідомими для громадськості, а ті, що стають предметом обговорення, подаються нашою публіцистикою лише в загальних рисах, то може скластися враження, що звинувачення, які не спростовуються, є обгрунтованими. Щоб не склалося такого враження, я почуваюся зобов'язаним відійти від існуючих правил і повідомити широкій громадськості дещо з того, що палата чи, точніше, її представники зробили задля полегшення тієї критичної ситуації, що виникла через недостатнє кредитування.

Відразу після відомої промови генерального секретаря надвірного радника фон Прангера навесні минулого року, яка стала поштовхом до зміни кредитної політики банків, палата звернулася до Міністерства фінансів, буковинських депутатів Палати послів та всіх інших палат з проханням виробити позицію щодо нового курсу Австро-Угорського банку. Те, що ці дії Палати, на жаль, не дали жодних результатів, не може заперечити того факту, що палата вже на початку фінансової кризи звернула увагу на це небезпечне для економічного життя явище і шукала способів йому зарадити. Далі слід зауважити, що завдяки послідовним діям палати у справі внесення пропозицій про призначення банківських цензорів у Чернівецькій філії Австро-Угорського банку для виконання цієї функції запрошувалися і запрошуються дрібні й середні купці, які таким чином отримали змогу захищати інтереси купецтва. Також варто нарешті відзначити, що і я особисто, і багато моїх колег по палаті неодноразово клопотали перед Австро-Угорським банком про пряме кредитування купецтва, на підставі чого усі звинувачення в тому, що, мовляв, палата не впливала на кредитну політику, можна вважати спростованими.

На час, що передував початку фінансової кризи, припадає також заснування Буковинського товариства промислово-виробничого кредиту – інституції, що завдячує своїм виникненням ініціативі палати і знаходить у неї не лише моральну, але й

значну матеріальну підтримку. Створення цієї кредитної установи, яка завдяки безкорисній і цілеспрямованій діяльності її голови та спостережної ради, у часи кризи надає неоціненну допомогу передусім промисловцям середньої руки й відвертає багатьох з них від краху, стало тільки тому можливим, що пропагована палатою ідея самопомоги знайшла серед промисловців цілковите розуміння і готовність до самопожертви. Адже забезпечення відповідним капіталом з боку промисловців було справедливою умовою матеріальної підтримки інституції державною та крайовою владою.

На жаль, – і про це слід сказати відкрито, – в середовищі середніх і великих купців подібного розуміння значення самопомоги через об'єднання інтересів не спостерігається. Вже протягом тривалого часу активно пропагується ініційована палатою ідея про доцільність заснування купецького банку, який би виконував ті самі завдання, що й товариство промислово-виробничого кредиту. Приблизно два роки тому на одному із своїх пленарних засідань палата оголосила про готовність забезпечити купецькому банку таку саму фінансову допомогу, яку вона надала спілці промислово-виробничого кредиту. Однак навіть після тривалої агітації, незважаючи на те, що вже були підписані документи на частки для заснування товариства купецького кредиту, розпочати діяльність останнього не вдалося, бо підписанти утрималися від внесення часток, посилаючись на критичне фінансове становище. За невеликим винятком усі купці, що перебували в кращому економічному становищі, відмовилися вступати в спілку із слабшими.

Як президент купецького товариства я намагався зарадити відсутності почуття солідарності серед купецтва і закликав до тісного об'єднання. Плодом цих моїх старань повинен був би стати створений за принципом самопомоги купецький банк. Тоді усі мої намагання у цьому напрямі знайшли навіть всебічне схвалення. Однак оскільки самого лише схвалення для заснування банку недостатньо, а переконати купців у необхідності надати необхідні для цього кошти не вдалося, цей проект провалився.

Також і мої наступники в купецькому товаристві, незважаючи на усі подібні намагання, так само не досягли більшого успіху і скаржаться, що, як і раніше, колективний дух у середовищі купецтва, коли йдеться про економічні питання, все ще відсутній. І я знову повинен наголосити, що заснування купецького банку матиме найщирішу підтримку палати і всіх її членів, однак створення установи, допоки у ній не буде достатньої зацікавленості з боку самого купецтва, котре б виявило готовність внести задокументовані частки, є неможливим. Те, що можливість створення закладу, незважаючи на скрутний час, все-таки існує, підтверджує факт нещодавнього заснування без будь-якої сторонньої фінансової допомоги передплатної каси чернівецьких купців третьої гільдії.

На полегшення умов для залучення капіталу спрямований також поданий палатою і прийнятий до розгляду сеймом законопроект, який передбачає участь крайової і центральної влади в створенні торгово-промислового банку шляхом внесення по 500.000 крон від кожної із сторін. Втім, палата не задовольнилася лише цим, безперечно, визначним рішенням сейму, але й, через клопотання виконавчого комітету Буковинського сейму, займається пошуком установчого капіталу, який є передумовою отримання субвенції. Однак, старання палати, на жаль, не мали успіху. У цьому випадку також стало очевидним, що зацікавлені особи виявили надмірну нерішучість, хочеться вірити – лише тимчасову.

З усього вищесказаного випливає, що торгово-промислова палата Буковини з метою пом'якшення ситуації з кредитуванням не просто розгорнула інтенсивну діяльність, а, в міру своєї компетенції, виступила з відповідними пропозиціями та ініціативами. Тому ні палаті як такій, ні окремим її членам аж ніяк не можна дорікнути в бездіяльності у цьому питанні, оскільки поза її увагою і діяльністю не залишалось нічого, що могло бути прийнятним для досягнення відповідної мети. Так само й у газетних публікаціях, адресованих до торгово-промислової палати, немає нічого тако-

го, чого б не зробила палата з власної ініціативи. Нові ініціативи і пропозиції, незалежно з якого боку вони б не надійшли, будуть – і в цьому я можу з огляду на неодноразово виявлену волю усіх членів палати запевнити – охоче і з вдячністю прийняті та вивчені й, у разі визнання їх доцільними, – енергійно втілюватися у життя. При цьому слід пам'ятати, що позитивного результату можна досягти лише тоді, коли зацікавлені кола самі свідомо долучаться до намічених заходів і зрозуміють, що цим вони аж ніяк не створюють собі конкуренції. Бо в кризові часи відсутність спільних дій призводить до того, що втрат зазнають як усі загалом, так і кожен зокрема.

Це є поясненням усім тим, кому насправді близькі сподівання і добробут купецтва, хто, як і ми, енергійно намагається знайти вихід.

Оригінал. Друкований відбиток. Переклад з німецької.
Джерело: «Die Volkswehr». – № 510. – 22 жовтня 1913. – С.2.

№ 116
СТАТТЯ «ВИБОРИ БУРГОМІСТРА»
З ГАЗЕТИ «DIE VOLKSWEHR»

8 листопада 1913 р.

Вибори бургомістра

У вівторок, 4 числа ц[ього] м[ісяця], відбулися вибори бургомістра та першого віце-бургомістра крайової столиці. Внаслідок проведених напередодні виборів консультацій партій очікувався одноставний результат. На засідання прибули 46 міських радників. Головував віце-бургомістр д-р Вайссельбергер. Після того, як представники партій оприлюднили заяви, перейшли до проведення виборів. У ході виборів бургомістра було подано 46 голосів, з яких 41 – за д-ра Вайссельбергера, який, таким чином, був обраний. Результат був сприйнятий радою громади та присутніми з великою радістю. Після цього відбулися вибори першого віце-бургомістра. З 46-ти поданих голосів 44 випало на надвірного радника Барлеона, який, таким чином, вважається обраним. Також і цей результат був зустрінутий бурхливими оплесками. Новообрані міські посадники звернулися з промовами до членів ради міської громади, в яких вони представили свої програми і подякували за довіру. Бургомістр д-р Вайссельбергер виголосив наступну промову.

Вельмишановні панове!

Прошу Вас прийняти від мене сердечну, глибоку подяку за виявлену мені надзвичайно високу честь бути обраним на посаду бургомістра нашого міста.

Я приймаю вибір з найпалкішим прагненням виправдати Вашу довіру шляхом сумлінного виконання обов'язків, дотримання об'єктивності і неупередженості.

Результати сьогоднішніх виборів ще потребують Найвищого затвердження. Як тільки це станеться, я невідкладно подам Вам, вельмишановне панство, свою програму дій щодо всіх важливих комунальних проблем.

Сьогодні ж я хотів би висловити свою точку зору лише з одного важливого питання, яке має найближчий стосунок до ради

міської громади. Кошторис на наступний рік, який вже підготовлено магістратом, повинен по-можливості протягом уже цього місяця бути поданий Вам на схвалення. З цим пов'язана потреба забезпечити баланс у міському господарстві. Як би ми часто і з боєм не скаржилися, що через війну на Балканах, неврожай у краї та підвищення цін, якого ще не знала Європа, саме наше місто як столиця бідного на ресурси й незахищеного від можливих наслідків війни краю зазнало економічного занепаду, інтереси бюджету та загроза фінансового краху вимагають дій щодо вивчення нових джерел надходжень.

З іншого боку, більшу, ніж будь-коли, увагу слід звернути й на видаткову частину. Допоки в економічному житті не настане поліпшення, потрібно обмежити видатки найнеобхіднішим.

Про корисні як для управління, так і для розвитку міста видатки може йти мова лише тоді, коли організм нашого міського господарства відновить свої сили і загоїть рани.

Однак у кожному випадку і в будь-який час потрібно буде обходитися лише наявними засобами шляхом господарського та розумного їх використання. Ми повинні проявити тверду волю й свою енергію задля збереження порядку у міських фінансах і не планувати жодних видатків без попереднього ефективного їх покриття. Лише у такий спосіб можна досягти оздоровлення бюджету, а той, хто цього не сприймає, той не бачить або не хоче бачити, що хронічний дефіцит веде до безодні, яка загрожує поглинути усі плоди творчої праці громадян.

Вельмишановні панове!

Велика кількість невідкладних рішень і важливих проектів, частина яких уже стоїть на порядку денному, а інша частина перебуває на обговоренні в магістраті, очікують Вашого схвалення. Всю цю роботу в умовах велелюдного представництва можна виконати лише тоді, коли члени дотримуватимуться розумного обмеження своїх виступів і зменшать потік інтерпеляцій, які можна занести у книгу скарг або у вигляді короткого повідомлення передати до президії. Тому я звертаюся до Вас зі смиреним закликом: підтримайте мене на цій

відповідальній і ускладненій обставинами посаді; об'єднаймося за-
для спільної напруженої і побудованої на основі взаємної довіри ро-
боти задля добробуту й на користь нашого міста. Бо тільки таким чи-
ном ми можемо гарантувати, що ідея самоврядування житиме у сві-
домості громадян. Бо тільки у такому випадку рада міської громади
займатиме ті позиції, які належать їм відповідно до відомого вислову:
«Вільна громада – основа держави». (Бурхливі оплески та овації.)

Так само подякував за виявлену йому довіру віце-бургомістр
надвірний радник Барлеон, зазначивши у своїй надзвичайно вра-
жаючій промові, що під час виконання своїх обов'язків у новій
якості ставитиметься до всіх – хто б якої національності, віри і
партійної приналежності не був – об'єктивно та справедливо. Ця
промова теж була зустрінута бурхливими оплесками.

*

Бургомістр д-р Сало Вайссельбергер народився 1867 року в
с. Драчинцях у сім'ї великого землевласника. По закінченні гім-
назійних студій д-р Вайссельбергер вступив до Чернівецького
університету, де вивчав правничі науки. В 1892 році він вступив
на службу у фінансове управління, де працював недовго. Він при-
святив себе судовій справі і швидко зробив кар'єру, ставши вже в
1906 році радником крайового суду. Як політик д-р Вайссельбергер
уперше виступив під час заснування центристської партії великих
землевласників, в якій він виконував функції заступника голови.
10 січня 1907 року від першої виборчої курії д-р Вайссельбергер
був обраний депутатом ради міської громади, де він як доповідач
від першої секції виступив з доповіддю про врегулювання заробіт-
ної плати службовців магістрату, що було першою пробою його ве-
ликих здібностей до урядування. Уже через декілька місяців, а саме
на засіданні від 1 червня 1907 року, д-р Вайссельбергер одногос-
но був обраний першим віце-бургомістром. У тому ж році від ради
громади його було делеговано до складу правління електростан-
ції, де він сьогодні обіймає посаду віце-президента. В 1908 році д-р
Вайссельбергер був нагороджений рицарським хрестом Франца-
Йосифа найвищого ступеня. В 1911 році від загальної курії міста

д-р Вайссельбергер був обраний депутатом Крайового сейму, де він часто виступав на захист міських інтересів. Загалом, у раді громади д-р Вайссельбергер завжди був у числі перших, коли на порядку денному стояли важливі питання життєдіяльності міста. Так, д-р Вайссельбергер виступив ініціатором купівлі міською громадою електростанції. Також саме йому слід завдячувати можливість отримання для міста у 1908 році восьмимільйонної позики під випуск цінних паперів, як і переговорами з урядом і виконавчим комітетом Крайового сейму з приводу будівництва дитячого шпиталю. Й, нарешті, всі ще пам'ятають про переговори д-ра Вайссельбергера з урядом і виконавчим комітетом Крайового сейму з приводу відстрочки платежів Чернівецького міського шкільного фонду.

*

Надвірний радник Моріц Барлеон народився 1850 року в м. Чернівцях у сім'ї капітана. Після закінчення гімназії у Чернівцях та університету у Відні в 1873 році він вступив на державну службу в місцеву фінансову дирекцію, звідки в 1875 році був переведений на адміністративно-політичну роботу і почергово працював у Чернівецькому, Вижницькому та Кимполунзькому повітових управліннях. Після того як у 1876 році Барлеон був прийнятий на посаду конципіста, в 1882 році – повітового комісара, а в 1889 – секретаря Крайової управи, в 1890 році відбулося його призначення на посаду Чернівецького повітового старости і керівника повітової адміністрації, де він працював аж до його призначення в 1899 році референтом Крайової управи. У 1902 році з нагоди 50-літнього ювілею цісаря Барлеон був нагороджений орденом Франца-Йосифа і призначений надвірним радником. Після довготривалої служби найвищим рішенням від 2 грудня 1909 року Барлеон за його власним бажанням був переведений на пенсію. 28 лютого 1911 року від першої виборчої курії надвірний радник Барлеон був обраний у раду міської громади.

Оригінал. Друкований відбиток. Переклад з німецької.

Джерело: «Die Volkswehr». – № 514. – 8 грудня 1913. – С.2-3.

№ 117
ІЗ СТАТТІ
ПРО УРОЧИСТЕ ВІДКРИТТЯ ЄВРЕЙСЬКОГО
ДИТЯЧОГО БУДИНКУ В ЧЕРНІВЦЯХ
У ГАЗЕТИ «DIE VOLKSWEHR»

6 грудня 1913 р.

Святкове відкриття єврейського дитячого будинку

Цими днями наше місто збагатилося ще однією гарною установою. Завдяки ініціативі та жертвовності товариства «Бней Бріт» нещодавно тут змогли відкрити будинок для бідних єврейських дітей, до якого під нагляд і опіку можуть приводити своїх маленьких діток малоімущі батьки, які цілісний день зайняті своєю справою. Подібні успішно діючі установи можна зустріти в усіх великих містах Заходу. Адже часто трапляється так, що малі діти незаможних батьків, які протягом усього дня зайняті роботою, залишаючись самі в порожніх, убогих, взимку часто холодних житлах, наражаються на різні небезпеки, в тому числі голодну смерть. А дитячий будинок пропонує батькам нагляд, захист і турботу про їхніх дітей протягом усього дня. Тому відкриття цього закладу слід вважати великим гуманним вчинком.

Наразі дитячий будинок готовий прийняти 25 дітей. Проте з огляду на великий попит товариство вишукує можливість знайти кошти для збільшення кількості місць до 30. Для цієї справи вказане товариство нещодавно знову пожертвувало 600 к[рон]. З огляду на його виключно гуманну мету хочеться побажати товариству широкої підтримки з боку всіх верств населення. Про святкове відкриття ми отримали наступне повідомлення.

У вівторок, другого [числа] ц[ього] м[ісяця] в місцевому будинку для літніх євреїв відбулося урочисте відкриття притулку для єврейських дітей.

На святі з'явилися як представники Крайової управи: надвірний радник фон Ёорц, крайовий маршалок барон Гормузакі, бургомістр д-р Вайссельбергер, президент єврейської релігійної

громади деп[утат] д-р Штраухер, президент торгово-промислової палати Тітінгер, депутати д-р Нойман Вендер, Блюм та комерційний радник Гехт і комерційний радник Ангаух, віцепрезидент палати адвокатів д-р Кьослер, радник Крайової управи Кольбенгаєр, громадські радники ціс[арський] радник Пікер, Еліас Вендер, Кампельмахер та Флемінгер, Гарт, ціс[арський] радник директор Кіндлер, ц[ісарський] р[адник] Ольгіссер, старший радник магістрату Вайншток, радники єврейської релігійної громади Мозес Ольгіссер, Горнштайн, Розенблатт, директор Брюк, директор Данкнер, директор Краус, секретар магістрату Вассерманн, віце-секретар торгово-[промислової] палати д-р Кіслер, старший офіціал Галлер, банкір Фліглер, численні адвокати, лікарі та купці, а також численні світські дами.

Свято розпочалося з того, що у супроводі хору під диригуванням Йосифа Розенштеха головний кантор Пінкасович проспівав псалом «Mismor lesodo».

Потім усіх гостей сердечно привітав президент дитячого будинку пан Натан Горовіц, який у своїй промові передусім подякував благодійному товариству «Бней Бріт», завдяки матеріальній підтримці якого стало можливим відкриття притулку для єврейських дітей. Промовець закінчив свій виступ словами псалміста, який сказав, що кинутий у далечінь камінь став наріжним, і оголосив притулок відкритим.

Після цього із святковою промовою про місце дитини і жінки в єврействі, починаючи з біблійних часів і до наших днів, виступив головний рабин Йозеф Розенфельд. Боротьба за існування позбавляє багатьох єврейських дітей материнської турботи. Промовець подякував тим, хто спричинився до створення умов, які б замінили залишеним без опіки дітям материнську любов і виховання і, промовивши здравицю на адресу цісаря, освятив цей новий заклад.

Далі слово для виголошення наступної промови взяв президент єврейської релігійної громади деп[утат] д-р Бенно Штраухер:

Вельмишановний пане надвірний раднику! Високоповажний пане крайовий маршалку! Шановні гості! Дорогі одновірці!

Ми відкриваємо цей притулок в історично пам'ятний день. 2 грудня – це той день, коли народи Австрії урочисто відзначають 65 річницю з нагоди початку славного правління нашого милостивого монарха – правителя, якому особливо вдячними маємо бути ми, євреї. Тому що за правління нашого благородного цісаря єврейський народ отримав рівноправність, і в серці кожного єврея з'явився вітвар, до якого він постійно звертає палкі слова молитви за цісаря і цісарський дім.

[...]

У Чернівцях про цих бідних дітей вирішило потурбуватися товариство «Бней Брит» на чолі з його головою – паном Натаном Горовіцом, якому я висловлюю сердечну подяку від імені усієї місцевої єврейської громади. Нехай цей притулок, дорогі одновірці, буде близьким вашому серцю! Пам'ятаючи про єврейських бідняків і старців, пам'ятайте також про безпомічних дітей!

Щоб сьогоднішньому святу надати ще більшої ваги, з огляду на існуючі труднощі прийнято рішення, починаючи від сьогоднішнього дня, започаткувати роботу чайної, в якій протягом зими бідні євреї та єврейки, а також малоімущі представники інших конфесій могли б отримати шматок хліба та горнятко тепло-го чаю.

Насамкінець дозвольте мені щиро звернутися до представника Високої Крайової управи з проханням надавати цьому добродійному закладу державний захист і допомогу, а також звернутися до вищих органів щодо його матеріальної підтримки. Я також прошу не відмовляти нам у його могутньому захисті і сприянні вірного сина свого краю, шановного пана крайового маршалка. [...]

Регест. Друкований відбиток. Переклад з німецької.

Джерело: «Die Volkswehr». – № 518. – 6 грудня 1913. – С.2.

№ 118
ПОДЯКА
ПРЕЗИДЕНТА ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ЄВРЕЙСЬКОЇ
РЕЛІГІЙНОЇ ГРОМАДИ НА АДРЕСУ КРАЙОВОГО
І СУДОВОГО АДВОКАТА Д-РА ЮЛІУСА РАЙША
ЗА АКТ БЛАГОДІЙНИЦТВА

8 червня 1914 р.

Високоповажному пану

крайовому і судовому адвокату д-ру Юліусу Райшу

Люб'язно переказані Вами на мою – президента нашої громади – адресу для потреб «Єврейського сирітського дому», «Єврейського будинку для літніх людей» та «Єврейського дитячого будинку» благодійні внески по 50 к[рон] кожний використані відповідно до Вашої волі.

Наразі від імені вищеназваних установ, себто їхніх вихованців і підопічних, маю честь виказати Вашій Мості найщирішу подяку за живе свідчення гуманності, в черговий раз виявлене з Вашого боку.

Чернівці, дата

Від імені правління єврейської релігійної громади

Президент

д-р Штраухер

Оригінал. Рукопис. Переклад з німецької.

Джерело: ДАЧО. – Ф.325. – Оп.1. – Спр.1189. – Арк.7.

№ 119
ПОВІДОМЛЕННЯ
ЧЕРНІВЕЦЬКОГО ГУБЕРНАТОРА
МІСЦЕВІЙ ПОЛІЦІЇ
ПРО ЗВЕРНЕННЯ КАПЕЛЬМЕЙСТЕРА
СОЛОМОНА ШНАПА

2 січня 1915 р.

Виконуючому обов'язки Чернівецького поліцмейстера.

Місцевий мешканець капельмейстер Шнап Соломон звернувся до мене з клопотанням про надання дозволу його оркестру, який складається з 8 осіб, грати вечорами в ресторані Румунського Національного Дому з 1 січня цього року.

Повідомляю Вашому Високоблагородію в порядку інформування і для відповіді Соломону Шнапу, що я вищезазначену діяльність дозволяю за умови, якщо у складі оркестру не буде євреїв.

*Чернівецький губернатор
Євреїнов*

Оригінал. Машинопис. Переклад з російської.
Джерело: ДАЧО. – Ф.283. – Оп.1. – Спр.1. – Арк.23.

№ 120
ПОВІДОМЛЕННЯ
ГУБЕРНАТОРА БУКОВИНИ ЄВРЕЙНОВА
КОМАНДИРУ 71-Ї ПІХОТНОЇ ДИВІЗІЇ
ПРО ЗАПРОВАДЖЕННЯ
ПРАКТИКИ ЗАРУЧНИЦТВА
НА ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ

28 січня 1915 р.

№ 335

Таємно

Командиру 71-ї піхотної дивізії

28 [дня] цього січня мною отримана телеграма наступного змісту: «Досвід війни виявив явно вороже до нас ставлення [з боку] єврейського населення Галичини і Буковини Крапка. Кожне перегрупування наших військ, що супроводжувалося тимчасовим відступом з того чи іншого району, мало своїм наслідком вжиття супротивником жорстоких заходів щодо лояльного до нас населення[,] на яке євреї скеровують австрійців [та] німців Крапка. З метою захисту вірного населення [від] кривди і наших військ від шпигунства[,] до якого євреї вдаються на усьому фронті, Верховний Головнокомандувач наказав дати вказівки відповідним начальникам[,] починаючи з Буковини[,] виселяти євреїв вслід за відступаючим супротивником та брати заручників [з] числа найбільш заможних і тих, що займають громадські або інші посади євреїв Крапка. Заручників відправляти [у] губернії[,] розташовані [на] лівому березі Дніпра для утримання під вартою [з] попередженням єврейського населення та самих заручників, що вони є відповідальними за всі насильства[,] вчинені над мирним населенням за єврейським наклепом[;] при цьому переконати місцеве населення, що заходи ці вживаються для його захисту [і] є вимушеним результатом шестимісячного терпіння та непохитної віри [у] нелояльність [та] жорстокість євреїв до місцевого населення Крапка. Головнокомандувач наказав губернаторам звернутися по вказівки [до] Міністерства внутрішніх справ [щодо того], в які

саме губернії належить виселяти євреїв Крапка. У двохсотверстний район від штабів армій в'їзд євреїв заборонити Крапка. Викладене повідомляю відповідним штабам армій Крапка. Найближчим командирам корпусів належить зв'язатися з Вами Крапка. Списки заручників, що підлягають висланню, [із] зазначенням місця призначення належить щотижня надсилати [в] штаб». 1187 Новогребельський.

Про це повідомляю Вашому Превосходительству.

*Губернатор
Камер-юнкер
Його Імператорської Величності
(підпис)
Євреїнов*

Оригінал. Машинопис. Переклад з російської.

Джерело: ДАЧО. – Ф.283. – Оп.1. – Спр.397. – Арк.60-60зв.

№ 121
ЗАПИТ
ШТАБУ ВІЙСЬКОВОГО ГЕНЕРАЛ-ГУБЕРНАТОРА
ГАЛИЧИНИ ЩОДО МЕШКАНЦІВ МІСТА
ЧЕРНІВЦІВ, ЗААРЕШТОВАНИХ
РОСІЙСЬКИМИ ВЛАСТЯМИ

1 березня 1915 р.

П[ану] Тернопільському губернатору

Посольство Сполучених Штатів Америки, яке перебуває у Петрограді, подало через міністра внутрішніх справ клопотання про надання йому відомостей щодо теперішнього місця перебування та становища захоплених нашими військами нижчезазначених австрійських підданих: колишнього міського голови Чернівців Сало Вайсельбергера*, Василя Дуцинкевича, прокурора Лазаря Норберта, директора школи Миколи Шпекула, редактора Менделя, депутата барона Флондора, депутата доктора Квятковського, начальника ветеранів Лангберга, інспектора митниці Лібша, вчителя Миколи Топущака та службовця тюрми в Чернівцях Моріса Мюнцера.

Повідомляючи про вищевикладене за наказом військового генерал-губернатора Галичини, прошу не відмовити у належних до вашої компетенції розпорядженнях щодо наведення відповідних довідок.

Про результати прошу повідомити мене у якомога коротший термін.

*Начальник штабу
генерал-майор
[Підпис нерозбірливий]
Старший ад'ютант
капітан Драган*

Оригінал. Машинопис. Переклад з російської.
Джерело: ДАЧО. – Ф.283. – Оп.1. – Спр. 405. – Арк.8-8зв.

* У документі допущені помилки в написанні прізвищ. Насправді йдеться про Саломона Вайссельбергера, Василя Дуцинкевича, Норберта Лазаруса, Микола Спинула, Філіппа Менчеля.

№ 122
ІЗ ДОВІДКИ
КАНЦЕЛЯРІЇ ЧЕРНІВЕЦЬКОГО ГУБЕРНАТОРА
ПРО МІСЦЕ ПЕРЕБУВАННЯ
ЗАХОПЛЕНИХ РОСІЙСЬКОЮ АРМІЄЮ
МЕШКАНЦІВ МІСТА ЧЕРНІВЦІ

27 червня 1915 р.

Чернівецький губернатор

27 червня 1915 р. № 746 м. Київ

В штаб військового Генерал-губернатора Галичини

[...] У відповідь на відношення від 1 березня ц[ього] р[оку] за № 2878 інформую штаб, що за наявними у мене даними Сало Вайс[с]ельбергер, Василь Дузинкевич, Норберт Лазарус, Микола Спинул, редактор Менчель були вислані за розпорядженням штабу Верховного Головнокомандувача і перебувають у Сибіру. Де точно перебувають наразі невідомо, бо місце їх перебування не може бути розголошене за розпорядженням штабу. [...]

Регест. Машинопис. Переклад з російської.

Джерело: ДАЧО. – Ф.283. – Оп.1. – Спр.405. – Арк.11.

№ 123
СТАТТЯ
«ЗВІЛЬНЕННЯ ЧЕРНІВЕЦЬКИХ ЗАРУЧНИКІВ»
З ГАЗЕТИ «CZERNOWITZER ALLGEMENE
ZEITUNG»

17 листопада 1915 р.

Про урочисту зустріч чернівецьких заручників у Відні, які повернулися на батьківщину, 15 числа цього місяця від приватної особи ми отримали наступне телеграфне, хоча й дещо запізніле, повідомлення.

Чотирьох чернівецьких заручників д-ра Вайссельбергера, надвірного радника Дузинкевича, деп[утата] Спенула* та д-ра Філіппа Менчеля вчора ввечері зустрічали у Відні. Скрізь на їх шляху їх зустрічали щирими оваціями. Урочиста зустріч відбулася в Тетчені та Ауффігу, де їх вітали представники державної та міської влади.

У Відні на вокзалі зібралися 20 тис. осіб. Президент буковинського земляцтва «Buchenland» д-р Максиміліан Штігліц звернувся до прибульців із святковою вітальною промовою. Потім виступали депутат Семака, д-р Штраухер. У відповідь виступив д-р Вайссельбергер. Виступ останнього супроводжувався бурхливими оплесками і радісними вигуками.

Берлінські, віденські та будапештські газети виділили цілі шпальти для інтерв'ю насамперед з д-ром Менчелем. Звільнені почувуються добре. Десять днів свободи мали чудодійний ефект. У Відні заплановано низку доповідей про перебування в російському полоні. [...]

Колишні чернівецькі міські радники направили на адресу деп[утата] Миколи рицаря ф[он] Василька щиросердечну депешу, в якій вони висловили йому вдячність за його старання щодо звільнення земляків та прохання продовжити цю роботу також і на користь тих інших, які продовжують перебувати у росій-

* Спинула.

ському полоні й, насамперед, чернівецького адвоката д-ра Маєра Ебнера.

М[іж] ін[шим], на адресу д-ра Вайссельбергера з Чернівців надійшло наступне звернення: «Бургомістру д-ру Вайссельбергеру, Відень. Щиросердечні вітання з нагоди звільнення з російського полону й ласкаво просимо додому, у наш любий край. Члени 1-го відділу контрибуційної комісії по збору золота й срібла: магістратський радник Рознер, старший комісар Макай, Альфред Стржицький, дантист Карл Пітцінгер, Саломон Редліх, Йозеф Редліх, Бернгард Енґлер».

Оригінал. Друкований відбиток. Переклад з німецької.

Джерело: «Czernowitzer Allgemeine Zeitung» – № 3757. – 17 листопада 1915. – С.3.

№ 124

РАПОРТ

**ГОЛОВИ РАЙОННОЇ ЕВАКУАЦІЙНОЇ КОМІСІЇ
ПІВДЕННО-ЗАХІДНОГО ФРОНТУ ТОЛМАЧОВА
НАЧАЛЬНИКУ ШТАБУ ІХ РОСІЙСЬКОЇ АРМІЇ
ПРО ВЖИТТЯ ЗАХОДІВ ЩОДО ЄВРЕЇВ**

19 липня 1916 р.

Голова районної Евакуаційної комісії
Південно-Західного фронту, 19 липня 1916 р. №43
м. Чернівці, вул. Університетська, №6
Начальнику Штабу ІХ армії

Рапорт

Додаючи при цьому протокол, складений помічником пристава Кайдашем, доводжу до відома Вашого Превосходительства, що при відкритті багатьох зачинених крамниць останні виявляються порожніми. Неофіційним шляхом вдалося з'ясувати, що багато-хто з євреїв проникають в крамниці, забирають товари й потім розпродують їх. Особливо яскравим прикладом можуть бути тютюнові крамниці, які абсолютно всі стоять порожніми, в той час як у місті можна придбати цигарки у будь-якій кількості, причому останні продаються рознощиками. Викладений у протоколі випадок слугує яскравою ілюстрацією цього. Коли я наказав єврею Герману Лереру, який назвався власником крамниці, відкрити її вогнетривку касу, то Лерер змушений був зізнатися, що власник не він, і що йому нібито було доручено продати товари, на доказ чого він показав якийсь папір, підписаний власником крамниці Гартмаером, підпис якого втім був незасвідченим, а тому невідомо, чи справжнім. Разом з тим, з'ясувалося, що Лерер за професією кондитер і до цього торгівлею не займався.

Доповідаючи про вищевикладене, покійно прошу Ваше Превосходительство розглянути питання про вислання Лерера в Єнісейську губернію для науки іншим торговцям, які не відкрили

своїх крамниць, незважаючи на неодноразові накази командуючого армією, а також тих, хто розкрадає майно із зачинених крамниць.

*Голова комісії
Генерал-лейтенант Толмачов*

Оригінал. Машинопис. Переклад з російської.

Джерело: Ф.283. – Оп.1. – Спр.410. – Арк.161.

№125
**КЛОПОТАННЯ
НАЧАЛЬНИКА ЧЕРНІВЕЦЬКОГО
ВІДДІЛЕННЯ ТИМЧАСОВОГО ГАЛИЦЬКОГО
ЖАНДАРМСЬКОГО ПОЛЦЕЙСЬКОГО
УПРАВЛІННЯ ЗАЛІЗНИЧНИХ ЛІНІЙ
КОМЕНДАНТУ ШТАБУ ІХ АРМІЇ
ПРО СПРИЯННЯ У ДІЯЛЬНОСТІ
ЄВРЕЙСЬКОГО ІНФОРМАТОРА***

24 липня 1916 р.

24 липня 1916 р.

Чернівці

№ 8

Пред'явник цього, житель м. Новоселиця Рейнес Арон, є моїм інформатором, а тому його перебування серед євреїв Буковини вкрай бажане. Однак проживаючи без прикриття, він може провалити справу, а тому йому необхідно займатися якою-небудь комерцією. З огляду на вищевикладене прошу Вас дати вказівку щодо видачі йому перепустки для ввезення борошна в Чернівці. Про подальші рішення прошу інформувати.

Ротмістр Левицький

Оригінал. Машинопис. Переклад з російської.

Джерело: Ф.283. – Оп.1. – Спр.414. – Арк.3.

* Як свідчать матеріали справи, відповідний дозвіл було надано.

№126

**ТЕЛЕГРАФНЕ ПОВІДОМЛЕННЯ
З ДІЮЧОЇ РОСІЙСЬКОЇ АРМІЇ ЧЕРНІВЕЦЬКОМУ
ГУБЕРНАТОРУ ПРО ЗЛОВЖИВАННЯ ЄВРЕЇВ
ПРИ ОБМІНІ РОСІЙСЬКИХ ГРОШЕЙ
ТА ВЖИТТЯ ВІДПОВІДНИХ ЗАХОДІВ**

22 жовтня 1916 р.

Прошу Вашого Превосходительства видати розпорядження адміністрації м. Радівці щодо встановлення обмінного курсу російського рубля, бо приїжджаючи з позицій за закупівлями, неможливо нічого придбати, тому що місцеві жителі і євреї знецінюють наші гроші, обмінюючи один рубль на дві крони або один лев. Більше того, базаром вештаються жидки-спекулянти, які виманюють у мешканців рублі за дві крони і, таким чином, підривають довіру місцевого населення до російських грошей. Проти цього місцева адміністрація не вживає жодних заходів, і ми, російські солдати, часто залишаємось без товарів.

Д[іюча] армія

**Оригінал. Машинопис. Переклад з російської.
Джерело: Ф.283. – Оп.1. – Спр.272. – Арк.50-50зв.**

№ 127
ЗАМІТКА
«ЄВРЕЇ ТА УКРАЇНЦІ»
З ГАЗЕТИ «РУССКИЙ ВЕСТНИК»*

14 квітня 1917 р.

«Последнія новості» повідомляють:

У теперішній час керівники сіоністських кіл приділяють особливу увагу питанню ставлення євреїв до українських прагнень. Існує загальне переконання, що євреї як нація з принципових міркувань повинні підтримати національні прагнення українського народу, зберігаючи й за собою право на національне самовизначення.

В такому дусі виголошуються доповіді і приймаються резолюції. Серед українських лідерів така позиція знайшла схвальний відгук.

Зокрема, питанню стосунків між українцями та євреями було присвячено об'єднану нараду провідних представників українських та єврейських організацій, партій та членів виконавчого комітету ради об'єднаних громадських організацій. Нарада була скликана Центральним комітетом «Ради» і проходила в педагогічному музеї під головуванням проф[есора] Грушевського.

Після обміну взаємними політичними привітаннями представники українських організацій закликали євреїв до творчої співпраці на користь держави.

Єврейські представники відзначили, що національні прагнення українців їм близькі та дорогі. На нараді було прийнято рішення про організацію низки обговорень з метою визначення можливостей конкретної спільної праці українців і євреїв на користь країни.

Оригінал. Друкований відбиток. Переклад з російської.
Джерело: «Русский вестник». – № 21. – 14 квітня 1917. – С.3-4.

* Друкований орган російської окупаційної влади на Буковині.

№ 128
**ПОВІДОМЛЕННЯ
КРАЙОВОЇ ЖАНДАРМЕРІЇ
ПРО ПОВЕДІНКУ НАСЕЛЕННЯ БУКОВИНИ
ПІД ЧАС РОСІЙСЬКОЇ ОКУПАЦІЇ**

16 серпня 1917 р.

[...] Що стосується євреїв, то необхідно відзначити, що вони – більша частина їх, головним чином заможніших, рятувалася втечею на Захід – не виявили тієї лояльності, якої від них справедливо очікували. Причину цього слід шукати в тому, що росіяни, внаслідок підкупу чи інших обставин, які сьогодні ще необхідно встановити, сприяли їхній комерції, через що частина тих, що залишилися, головним чином незаможних єврейських торговців, сприйняла повернення наших [австрійських властей] як матеріальну втрату й воліла б і надалі бути під російською окупацією. Особливо тепер, після революції, внаслідок якої в Росії припинилися утиски й перестали існувати обмеження щодо євреїв. У той же час відзначу, що більша частина того єврейства, яке залишилося в селах, дуже потерпала від російської окупації й вбачала у поверненні Буковини звільнення від російського ярма. Багато факторів свідчать про діяльність сіоністських агітаторів з Англії, які займалися тут небезпечною для держави пропагандою. [...]

*Чернівці, дата
Начальник ц[ісарсько]-к[оролівської]
крайової жандармерії
Фішер*

Регест. Оригінал. Машинопис. Переклад з німецької.

Джерело: Österreichisches Staatsarchiv, Allgemeines Verwaltungsarchiv. – 1/6. – Ministerium des Innern. Präsidiale. – Sign.22. – Ktn.2096. – Zl.18090. – 1917. – S.6.

№ 129
ІЗ РАПОРТУ
ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ДИРЕКЦІЇ ПОЛІЦІЇ
ПРО СИТУАЦІЮ В ЧЕРНІВЦЯХ
ПІД ЧАС ТРЕТЬОЇ РОСІЙСЬКОЇ ОКУПАЦІЇ

20 листопада 1917 р.

Поведінка євреїв

[...] Остання окупація стала доказом надзвичайного уміння цього народу пристосовуватися. Євреї відразу зав'язали тісні стосунки з росіянами, розпочавши з ними жваву торгівлю. Вони вирушали в Росію для закупівлі товару, який пізніше збували тут за завищеними цінами. На заваді цьому не став і запроваджений росіянами обмінний курс: 1 рубль – 3 к[рони] 33 г[еллери], а пізніше навіть 1 рубль – 4 к[рони]. Цю проблему вони вирішили для себе, відмовившись від крон і встановлюючи ціни тільки в рублях таким чином, що той товар, який раніше оцінювався в 1 к[рону], коштував тепер 1 рубль. Через це дуже потерпало місцеве населення. Всі [євреї] отримували добрі прибутки і, виходячи з власних інтересів, були дуже задоволені російською владою, незважаючи на свавілля російської поліції чи інших органів влади, яке вони зуміли нейтралізувати хабарами. Багато євреїв, у тому числі з бідних верств населення, заробили великі статки. Основним для них був тільки прибуток. Ідея австрійської державності, яка під час російської окупації не приносила ніякої користі, стала непотрібною. Не можна стверджувати, що вони стали переконаними прихильниками русофільства і російського режиму. Гешефт – от що було для них стимулом. Причиною такої поведінки, якої від них з огляду на їх дотеперішню показну лояльність не очікували, була повна відсутність будь-яких розпоряджень, які б обмежували торгівлю. Ні тобі верхньої цінової межі, ні примусового закриття магазинів, ні боротьби зі спекуляцією чи інших адміністративних заходів проти торгового люду. Сприятливим фактором був також тривалий період, протягом якого легко можна було придбати будь-який крам, оскільки солдати й офіцери

збували населенню крадені і контрабандні товари. Шкідливий вплив на них могло мати, зрештою, й тривале співіснування з їх корумпованими російською владою одновірцями, які масово хлинули сюди як з окупованих ворогом з початку війни територій, так і з самої Росії. Слід згадати також, що, зрештою, й заступник генерал-губернатора, д-р Ландсберг, – єврей, а в солдатських і робітничих радах, а також виконавчому комітеті були єврейські представники, з боку яких євреї отримували серйозну підтримку. Нарешті, не можна замовчувати й те обурення, яке виникло серед населення через те, що всі товари першої необхідності, яких так не вистачало в останні дні перед окупацією, особливо тютюн, мило, борошно, цукор, єврейські торговці масово виставили на продаж у крамницях, на ринках, тротуарах і навіть у підворітнях відразу як тільки ввійшли росіяни. З іншого боку, всі ті продукти, як, наприклад, чорний і білий хліб, випічка і т. п., якими зазвичай вільно торгували єврейські торговці під час окупації і ще напередодні відступу, щезли, як тільки останній російський солдат залишив місто. [...]

*Ц[ісарсько]-к[оролівський] надвірний радник
і директор Чернівецької поліції*

*Тарангул
Підпис*

Регест. Оригінал. Машинопис. Переклад з німецької.

Джерело: Österreichisches Staatsarchiv, Allgemeines Verwaltungsarchiv. – 1/6. – Ministerium des Innern. Präsidiale. – Sign.22. – Ktn.2096. – Zl.23741. – 1917. – S.24-25.

ПОВІДОМЛЕННЯ

В ГАЗЕТИ «CZERNOWITZER ALLGEMEINE
ZEITUNG» UND «TAGBLATT»* ПРО ЗАСІДАННЯ
ЄВРЕЙСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ БУКОВИНИ

13 листопада 1918 р.

Засідання Єврейської Національної ради

В суботу 10 листопада п[оточного] р[оку] в приміщенні Тойнбігалле відбулося установче засідання Єврейської Національної ради. Вона складається з єврейського представника у Палаті послів, п'яти єврейських депутатів Крайового сейму – представників курії міських і сільських громад, а також 51 представника єврейських партій. У Національній раді представлені усі єврейські партії, а саме: «Єврейська крайова партія», «Крайова організація сіоністів», «Єврейська крайова соціал-демократична організація», «Єврейська соціалістична робітничка партія Поале-Ціон» та ортодоксальна партія «Агудат Ішуб Ерец-Ісроель».

О 9 годині ранку засідання відкрив старійшина головний рабин д-р Йозеф Розенфельд. Піднесеними словами він відзначив момент, в який зібралася Єврейська Національна рада, і надав слово тимчасовому бюро для внесення пропозицій щодо виборів президії. Президентами одногослоно були обрані: д-р Бенно Штраухер та д-р Якоб Пістінер¹⁴⁸; віце-президентами стали д-р Маер Ебнер та Ляйб Штайнметц; секретарями – Маркус Касван, д-р Маркус Кремер, д-р Маер Рознер та Маркус Шмельцер. Секретарі утворили бюро Єврейської Національної ради та її виконавчого комітету. Опісля головування на засіданні перейшло до д-ра Пістінера. Доповідач пан д-р Макс Фокшанер оголосив порядок денний, який після детального обговорення було прийнято. До виконавчого комітету були обрані: д-р Фрідріх Білліг,

* Тут спільне видання воєнного часу чернівецьких німецькомовних газет «Czernowitzer Allgemeine Zeitung» та «Czernowitzer Tagblatt».

д-р Маєр Ебнер, Бернгард Флемінгер, д-р Макс Фокшанер, д-р Бертольд Фрідманн. Д-р Саломон Касснер, Маркус Касван, д-р Маркус Кремер, професор Хайм Леккер, д-р Морітц Оберлендер, д-р Якоб Пістінер, головний рабин Йозеф Розенфельд, д-р Маєр Рознер, Маркус Шмельцер, Ляйб Штайнметц, д-р Файвель Штернберг, депутат Палати послів д-р Бенно Штраухер, д-р Нойманн Вендер та Зігмунд Вайсглас. Були створені постійні комісії: конституційна, з питань культури, економічна та фінансова.

З питання організації на пропозицію виступаючих панів д-ра Штернберга та д-ра Кремера було прийнято наступне рішення: по всьому краї мають бути створенні місцеві комітети, які здійснюватимуть керівництво місцевими представництвами Єврейської Національної ради. Місцеві комітети відповідатимуть за проведення засідань Єврейської Національної ради і виконавчого комітету, збір національного податку, підготовку звітів та внесення пропозицій щодо відродження єврейської економіки, забезпечення соціального догляду за сиротами та інвалідами, консультування біженців, компенсацію збитків, завданих війною та реквізиціями.

З питання єврейських релігійних громад після детального обговорення, в якому взяли участь представники усіх релігійних напрямків, було одностайно вирішено, що:

1. Всі існуючі в краї єврейські релігійні громади підпорядковуються Єврейській Національній раді як найвищому керівному органу єврейського населення.

2. Єврейські релігійні громади, які належить реорганізувати у національні громади на основі широкого демократичного представництва, є законними низовими органами національного самоуправління євреїв краю. У справі самостійного вирішення релігійних питань конституційній комісії належить внести відповідні пропозиції.

3. До вироблення конституантою єврейської конституції єврейські релігійні громади мають управлятися комітетами Національної ради. Кількість членів у виконавчих комітетах релігій-

них громад встановлюється згідно з діючими статутами. До створення таких комітетів від імені Єврейської Національної ради веденням поточних справ займаються існуючі згідно з діючими статутами органи управління. Виконання прийнятих рішень покладається на представників Національної ради.

На пропозицію доповідача пана Флемінгера було вирішено запровадити національний податок. Сплата цього податку буде вважатися одночасно підтвердженням належності до єврейської нації. Фінансова комісія внесла пропозицію, щоб виконавчий комітет розробив відповідне положення.

На пропозицію пана Касвана також було вирішено започаткувати випуск єврейської газети як офіційного друкованого органу Національної ради.

Це пам'ятне установче зібрання було закрито о 7 годині ввечера головою паном д-ром Ебнером зверненням до членів Єврейської Національної ради, щоб вони були свідомими тієї важкої відповідальності, яка лягає на них, і, діючи в інтересах усього народу, самовіддано втілювали в життя прийняті рішення.

Про наступне засідання буде повідомлено через газети.

Детальний звіт про роботу зібрання буде опублікований у офіційній єврейській пресі.

Оригінал-Друкований відбиток. Переклад з німецької.

Джерело: «Gemeinsame Kriegs-Ausgabe Czernowitzer Allgemeine Zeitung und Tagblatt». – № 389. – 13 листопада. – 1918. – С.3.

№ 131
ВІДОЗВА
ЄВРЕЙСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ БУКОВИНИ
ДО ЄВРЕЙСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ КРАЮ
З ПРИВОДУ РЕОРГАНІЗАЦІЇ АВСТРО-
УГОРСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

Листопад 1918 р.

«До єврейського народу!

У світі і передусім у Європі формується новий порядок. Усі народи добиваються права самостійно вирішувати свої справи і вільно влаштовувати своє національне життя. Усі нації зайняті справою державотворення, тож і євреї не мають права сидіти, склавши руки. Настав час ствердити наші національні права і історія не повинна пройти повз нас.

Отож сформулюймо наші вимоги».

Основні положення:

1. Новий устрій усіх багатонаціональних держав повинен вибудовуватися на основі права вільного самовизначення кожної нації.

Відповідно до цього єврейська нація проголошує своє право на самовизначення і має намір здійснити його з врахуванням особливостей її існування на основі персонального принципу шляхом скликання національних зборів, які вона вимагає розглядати як єврейську конституанту.

2. Єврейська конституанта буде сформована на основі загального, рівного, таємного і прямого виборчого права за принципом пропорційного представництва. Виборче право належить усім повнолітнім євреям чоловічої статі, які будуть внесені до майбутнього єврейського кадастру. Кадастр буде укладено за існуючими документами про народження, причому кожен матиме право шляхом вільного виявлення свого бажання бути вписаним чи, навпаки, вписаним у нього.

3. Конституанті належить виробити конституцію та організацію управління єврейської нації, а також врегулювати стосунки з майбутньою конфедерацією і титульними націями, поміж яки-

ми живе єврейська, шляхом взаємопорозуміння та вільного договору з кожною нацією.

4. Національне самоуправління повинно поряд з культурними справами, які є виключною компетенцією нації, охоплювати також сферу національно-економічних відносин, які впливають зі становища єврейської нації як національної меншини.

5. Єврейський провід повинен забезпечити втілення в життя наступних вимог:

- а) законодавчо забезпеченої політичної і громадянської рівноправності;
- б) пропорційного представництва в усіх публічних установах, які покликані вирішувати спільні питання;
- в) повної свободи пересування в межах майбутньої конфедерації, а також у нових державних утвореннях без обмеження політичних, економічних та національних прав;
- г) у зовнішньополітичній сфері єврейська нація вимагає міжнародних гарантій:
 - 1) реального рівноправ'я для євреїв в усіх країнах та прав національної меншини в тих країнах, де вони проживають у великій кількості, особливо в існуючих та новоутворюваних державах Східної Європи;
 - 2) вільного і необмеженого права в'їзду в усі країни і особливо в Палестину;
 - 3) для заснування єврейських поселень у Палестині та їх автономного управління.

Висуваючи ці вимоги, ми закликаємо титульні нації, з якими ми хочемо жити у мирі й дружбі, поважати наші права, а також укласти угоди, які впливають із спільності існування, в дусі братерства.

Але, передусім, ми звертаємося до вас з тим, щоб ці положення стали для вас своїми, щоб ви шляхом масових зібрань домоглися їх реалізації і не заспокоювалися до того часу, поки наші вимоги не стануть реальністю. Достатньо довго були ми, позбавлені батьківщини, в'язні гетто і жертви погромів, тими «чужи-

ми», яких відштовхували, зневажали і переслідували, але аж ніяк не тими «чужими», які могли самостійно збудувати собі свій дім. *Навіть наша національність і та заперечується. Але ми нація, єврейська нація і саме тому ми виставляємо наші вимоги.*

Від вас залежить, скільки прав і визнання ми собі виборемо. Тому намагайтеся, щоб уся енергія, яка притаманна нам, євреям, була скерована на добру справу!

До боротьби за право самовизначення єврейської нації!

*Від єврейської крайової партії:
депутат парламенту д-р Бенно Штраухер, деп[утат]
Крайового сейму д-р Макс Фокианер, деп[утат] Крайового сейму
д-р Нойманн Вендер, президент торгово-промислової палати
Вільгельм Тітцінгер, дир[ектор] Бернгард Флемінгер.*

*Від єврейської крайової соціал-демократичної організації:
д-р Якоб Пістінер, Маркус Касван,
д-р Бертольд Фрідманн, Вільгельм Іппен,
д-р Моріц Оберлендер, Натан Троппер.*

*Від крайової сіоністської організації:
д-р Маєр Ебнер, д-р Беньямін Фукс,
д-р Соломон Кінсбруннер, д-р Маркус Кремер,
професор Ізраель Шлеєр, Зігмунд Вайсслас.*

*Від крайової організації єврейсько-соціалістичної
робітничої партії «Поале Ціон»:
Маєр Рознер, Лайб Бухбіндер, Файвель Штернберґ,
Хаїм Леккер, Лайб Штайнметц, Герш Есснер*

Оригінал. Друкований відбиток. Переклад з німецької.

Джерело: Schmelzer A. L. Die Juden in der Bukowina (1914-1919). In: Hugo Gold (Hrg.) Geschichte der Juden in der Bukowina. – Bd.1. – Tel-Aviv, 1958. – S.69.

№ 132
ІЗ ЗАМІТКИ
«ПОЛІТИЧНА СИТУАЦІЯ І ЄВРЕЇ»
В ГАЗЕТИ «VORWÄRTS»

16 листопада 1918 р.

Політична ситуація і євреї

З таким порядком денним були проведені велелюдні збори, скликані єврейськими соціал-демократами у великій залі Робітничого дому¹⁴⁹. Кожен куток був заповнений, люди масово тіснилися один біля одного, але підходили все нові й нові. Тільки в залі нараховувалося близько трьох тисяч осіб. Такого зібрання Чернівці ще не бачили.

З доповіддю виступив товариш Пістінер. [Він відзначив, що] тепер настали дуже відповідальні часи. Той, хто думав, що після війни настане спокійне життя, мусить бути гірко розчарованим, тому що починається нова боротьба. Право націй на самовизначення викликає на практиці конфлікти між сусідніми народами. Євреї, що живуть посеред конфлікуючих народів, не повинні дозволити втягувати себе в ці територіальні суперечки. Їхнім завданням є утвердження на території, де вони проживають, прав меншин, права на вільний національний розвиток і представництво в Народній раді. Для цього і тільки для цього всі єврейські партії об'єдналися в Національну раду. Єврейські соціал-демократи, як і раніше, сповідують [ідею] революційної класової боротьби. Як і їхні товариші, що представляють інші нації і вбачають у Національній раді не засіб для братання, а ще одну парламентську трибуну, вони залишаються на старих позиціях.

У Чернівцях ситуація змінюється дуже швидко. Спочатку прийшли українці, а через тиждень – румуни. Відносно цих обох євреї зайняли вичікувальну позицію. Але в той час, як українці наголошували на праві національних меншин, румуни в своїх прокламаціях закликали інші нації скоритися. Це не був голос румунського народу, це була позиція бояр. Але вже минув той час, коли можна було нехтувати правами національних меншин. Ще

довго не буде сказано останнього слова, і не прокламації будуть вирішувати справу. Національні меншини повинні також ще сказати своє слово. Єврейські соціал-демократи в будь-якому випадку зроблять це, як соціал-демократи і як євреї. Вони звикли до боротьби і знають, що перемога – не за горами. Тож коли запитують, чого вичікують соціал-демократи, відповіддю буде: свого часу. Час ще не настав, але він настане. Проте вести цю боротьбу – справа партій. І навпаки, справою кожного окремо є підпорядкування розпорядженням влади.

В цей момент з'явився комісар поліції і заявив, що про збори не було повідомлено, а тому, якщо промовець не припинить виступ, збори будуть закриті примусово. Виступаючий закликав до спокою і попросив присутніх розходитися по домівках з думкою про те, що порятунок від усіх страждань прийде вже незабаром. Зала порожніла дуже поволі, і потрібні були зусилля, аби заспокоїти загальне збудження. Знову і знову чулися вигуки про те, чи інші зібрання й демонстрації останніх днів погоджені з поліцією.

Оригінал. Друкований відбиток. Переклад з німецької.

Джерело: «Vorwärts». – № 22. – 16 листопада 1918. – Арк.2-3.

№ 133

**ЛИСТ-ВІДПОВІДЬ
ЄВРЕЙСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ БУКОВИНИ
ПРЕЗИДЕНТУ РУМУНСЬКОЇ
НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ Д-РУ ЯНКУ ФЛОНДОРУ
НА ЗАПРОШЕННЯ ДО УЧАСТІ У КОНГРЕСІ
НАЦІОНАЛЬНИХ РАД КРАЮ**

27 листопада 1918 р.

Пане президенте!

У відповідь на Вашу пропозицію про участь у конгресі 28 листопада 1918 р. та беззастережне схвалення програми Румунської Національної ради маємо честь до Вашого відома відповідне рішення Єврейської Національної ради:

Єврейська Національна рада Буковини стоїть на платформі Вільсона про право народів на самовизначення, згідно з яким «усі чітко сформульовані національні вимоги повинні бути задоволені тією мірою і таким чином, щоб не виникали нові елементи розбрату і протистояння, які знову могли б порушити мир у Європі і, можливо, також у цілому світі».

Єврейська Національна рада вбачає в об'єднанні всіх румунських територій у рамках однієї держави втілення принципу самовизначення румунського народу. Однак з огляду на те, що євреї в Румунії дотепер були позбавлені прав, та враховуючи, що рівноправність євреям поки що не гарантована також і на майбутнє, Єврейська Національна рада змушена вимагати, щоб євреям Румунії була забезпечена політична і громадянська рівноправність та надані широкі, законодавчим чином закріплені беззаперечні права національної меншини.

Беручи до уваги вищезазначене та з метою збереження того нейтралітету, який єврейський народ, виходячи із особливостей свого становища, демонстрував дотепер у процесі

розв'язання територіальних питань, Єврейська Національна рада не бачить можливості взяти участь у роботі конгресу.

Чернівці, дата

Д-р Маєр Ебнер. – Д-р Якоб Пістінер. –

Д-р Бертольд Фрідманн

Оригінал. Друкований відбиток. Переклад з німецької.

Джерело: Schmelzer A. L. Die Juden in der Bukowina (1914-1919). In: Hugo Gold (Hrg.) Geschichte der Juden in der Bukowina. – Bd.1. – Tel-Aviv, 1958. – S.71.

Глосарій

¹**Кагал** – тут єврейська релігійна громада. В Східній Європі термін «кагал» традиційно позначав систему єврейського самоуправління (особливо за часів Речі Посполитої) на певній території, яка базувалася на широкій правовій, політичній та економічній автономії єврейської громади, а також керівні органи такої громади (док. № 1).

²**Біблія** – священна книга євреїв і християн, що також слугує основою головної священної книги мусульман – Корану. Слово «Біблія» грецького походження і означає «книги», тобто збірник творів Святого Письма. Євреї позначають Біблію словом «Танах», яке походить від заголовних букв назв трьох її розділів, а саме: «Тори» (Закон), «Небіїм» (Пророки) та «Хетубім» (Аріографи). Текст Біблії було написано стародавньою гебрайською мовою (док. № 2).

³**Талмуд** – кодекс єврейських релігійних законів і настанов. У іншому значенні Талмуд означає викладений у вигляді окремих дискусій коментар до усного єврейського закону Мішни, який окрім етико-релігійних норм життя містить також елементи приватного і публічного єврейського права, а також інших наукових дисциплін: медицини, астрономії, географії, геометрії, і справедливо належить до найвидатніших літературних пам'яток усіх часів і народів (док. № 2).

⁴**Приватний учитель** – тут основний спосіб здобуття єврейськими дітьми початкової освіти, яку забезпечували приватні вчителі «меламдім» у домашніх умовах або у спеціально орендованих для цього приміщеннях «хедерім» (кімнатах). Учителями були особи, які часто не мали спеціальної підготовки, однак знали на іудейській релігії. А тому діти займались переважно вивченням іудейської релігії, в процесі якого набували також навиків читання, письма і лічби. До запровадження австрійською владою у другій половині XIX ст. на Буковині публічних єврейсько-німецьких шкіл, приватне навчання у «хедерах», а також школи типу «Талмуд-Тора» (див. Талмуд-Тора)

були основними, глибоко вкоріненими в єврейській традиції, формами шкільництва.

⁵**13-річний вік** – тут вік, по досягненні якого єврейський юнак стає самостійним повноправним учасником релігійного життя єврейської громади. Релігійне повноліття позначається терміном «Бар-Міцва», що буквально означає «син заповіді», «муж обов'язків» і є, як правило, для єврейського юнака та його сім'ї знаменною подією. За єврейською традицією вважається, що з цього часу він починає виконувати всі релігійні обов'язки, має право давати обіцянки та розпоряджатися своїм майном. Момент досягнення релігійного повноліття, зазвичай, святкується в першу після настання 13-річного віку суботу, і полягає в тому, що юнак уперше в своєму житті викликається до читання Тори (див. Тора) в синагозі (див. Синагога). Вважається також, що після досягнення «Бар-Міцви» батько не несе більше відповідальності за свого сина, який відтепер може працювати з батьком, розпочинати власну справу або навіть бути зарученим. Саме тому до досягнення 13-річного віку єврейські діти (юнаки) повинні були закінчити курс початкової, як правило приватної, освіти (док. № 2).

⁶**Мойсеїв Закон** – тут зміст п'яти перших книг Старого Завіту (П'ятикнижжя), які становлять першу частину Біблії (див. Біблія) і позначаються у євреїв словом «Тора» (див. Тора) або «Закон». Згідно з єврейською традицією, «Закон» у вигляді Божого одкровення був даний євреям на горі Сінай через єврейського пророка Мойсея, який вважається засновником єврейської релігії (док. № 2).

⁷**Хабер** – тут почесний титул (див. також Морайн), яким в єврейських громадах німецьких земель позначали осіб, які багато років свого життя віддали вивченню єврейських релігійних книг, законів і традицій. Буквально термін «Хабер» означає «товариш» (док. № 2).

⁸**Морайн** – тут «Морену» – почесний титул рабинів і талмудистів (знавців Талмуда) в німецьких землях, який буквально означав «наш учитель». З часом, з метою створення культу вченості в єврейському середовищі, цим титулом почали наділятися всі особи чоловічої статі, які склали іспит на знання Талмуда (див. Талмуд) та змісту інших релігійних книг, у день їх одруження. В окремих випадках цей титул присвоювався також тим членам єврейської громади, які мали великі заслуги на ниві громадської діяльності. Правом присвоювати почесні титули володіли виключно рабини (док. № 2).

⁹**Синагога** – тут кам'яна, рідше дерев'яна споруда, яка слугує євреям місцем відправлення служби Божої. Остаточою у такій функції синагога утвердилася лише з початком періоду вигнання євреїв з Палестини (після 70 р. н. е.). Зважаючи на ключову роль релігії в житті єврейського народу, синагога відразу перетворилася на головну інституцію єврейських громад. Будівля синагоги розташовувалася, як правило, в центрі єврейського поселення, інколи на під-

вищенні і виділялася з-поміж інших будівель своїми розмірами й добротністю. Головними елементами внутрішнього облаштування синагоги були «арон-кодеш» (див. Вівтар) та «біма» («алмебар») – пульт для читання Тори в центрі храму. У верхній частині синагоги розміщувалися галереї для жінок. Пишність зовнішнього і внутрішнього оздоблення синагог залежала від матеріально-фінансового стану громади. Зі збільшенням чисельності єврейського населення, а також поширенням реформ у середовищі єврейства поряд з існуючою синагогою могли бути збудовані ще одна або декілька синагог і молитовних будинків. Великі синагоги мали власну адміністрацію та обслуговуючий персонал. Від самого початку синагоги були багатофункціональними установами (див. Шкільні місця) (док. № 2).

¹⁰**Обрізання** – тут ритуальна операція, яка, згідно з єврейською традицією, робиться усім новонародженим єврейським дітям чоловічої статі на 8-й день їхнього життя з метою видалення крайньої плоти пеніса. Окрім суто медичного і гігієнічного обґрунтування, обрізання має для євреїв важливе історико-культурне значення. Зокрема, ритуал обрізання вважається актом вступу в лоно єврейської релігії і символізує союз між Богом та Ізраїлем (єврейським народом) (док. № 2).

¹¹**Тора** – Святе Письмо. Слово «Тора» у стародавній гебрайській мові означає «Вказівка Господа», «Божа заповідь». Пізніше слово «Тора» набуло значення сукупності усіх заповідей Господніх, даних ізраїльському (єврейському) народу через Мойсея (див. Мойсеїв Закон). Згідно з біблійною легендою, Господні заповіді були висічені на кам'яних скрижалях, які Мойсей приніс своєму народу, спустившись із гори Сінай. З часом слово «Тора» набуло ширшого значення як назва першої з трьох основних частин Біблії (див. Біблія), яка, у свою чергу, поділяється на п'ять книг: «Буття», «Вихід», «Левит», «Числа», «Второзаконня». Читання і вивчення Тори завжди вважалося одним з головних обов'язків єврея. Для зручності у користуванні текст Тори записували на довгому пергаменті, який потім згортався у сувій (див. Сувій Тори). Ця давня традиція збереглася й донині (док. № 2).

¹²**Шкільник** – тут посадова особа у складі адміністрації єврейської громади – «хазан», яка відповідала за проведення служби Божої у синагозі або молитовному будинку. Часто шкільник виконував ряд інших важливих функцій: кантора (див. Кантор), учителя, проповідника, судді. За відсутності рабина він був єдиним, хто міг дати офіційне тлумачення текстів релігійних книг, законів, а також здійснювати ритуальні обряди (док. № 2).

¹³**Кантор** – посадова особа в адміністрації єврейської релігійної громади, яка відповідала за дотримання порядку під час богослужіння у синагозі, а також виконувала функції заспівувача, головного співака або керівника хору у реформованих єврейських храмах. Посада кантора була запроваджена в новий час і прийшла на зміну посаді «хазана», на якого традиційно покладалась декілька

важливих функцій, зокрема виконавця релігійних пісень та гімнів під час бого-служіння, помічника єврейського священика і вчителя тощо (док. № 2).

¹⁴**Єврейська хула** – тут духовний акт проклинання людини, проголошення анафема, відлучення. Хула слугувала покаранням особи за вчинений непослух, злочин, порушення правил суспільної моралі тощо. В єврейській традиції існувало декілька видів хули, які розрізнялися за своєю суворістю. Проголошувати хулу мали право рабини або найвищі релігійні авторитети. Особа, на яку було накладено хулу, підлягала загальному публічному осудженню, ганьбі, відлученню від громади. Якщо, наприклад, хула накладалась на особу, яка займалася комерцією, то така особа, як правило, розорялась, адже всі відверталися від неї і переставали купувати її товар. Інколи хула накладалась також і на неєвреїв (док. № 2).

¹⁵**Шкільне місце** – тут місце для моління у синагозі (див. Синагога) або молитовному будинку. В єврейській традиції синагоги і молитовні будинки часто використовувалися також для вивчення Тори та інших релігійних книг. Тому в розмовній мові (див. Єврейський жаргон) східноєвропейського єврейства вони позначалися словом «Шуле», «Шул», «Шіл», що буквально означає «школа». Продаж і оренду «шкільних місць» часто використовували як джерело надходжень для спорудження нових або підтримання у належному стані існуючих синагоги чи молитовного будинку (док. № 2).

¹⁶**Подушна контрибуція** – тут один з податків, який сплачувався єврейським населенням Галичини на користь держави починаючи ще з часів Речі Посполитої. Після приєднання краю до Австрії розмір цього податку спочатку було суттєво збільшено, а потім перейменовано на т. зв. «Податок терпимості» (Toleranzgebühr). В 1797 році замість останнього було запроваджено «свічковий податок». 1824 року галицьку систему оподаткування євреїв було поширено й на Буковину. Однак подушної контрибуції у вигляді окремого податку у краї не існувало (док. № 2).

¹⁷**Виробні** – тут ремісниче виробництво (док. № 2).

¹⁸**Книги народжень і обрізань** – тут йдеться про один з видів метричних книг, в яких записувалися прізвища та імена новонароджених членів єврейських громад, а також дата здійснення ритуалу обрізання (див. Обрізання). Обов'язкове ведення метричних книг було запроваджено в єврейських громадах у ході реформ Марії-Терезії й було продиктоване державними інтересами, зокрема, для контролю фіскальної бази, виконання євреями військової повинності та міграції єврейського населення. Ведення метричних книг в єврейських громадах повинні були здійснювати тамтешні рабини, а за відсутності останніх – даяни або шкільники. Метрична справа в єврейських громадах була впродовж усього австрійського періоду предметом особливої уваги і суворого контролю з боку держави (док. № 6).

¹⁹**Єврейський домашній фонд** – тут власний бюджет єврейської генеральної Дирекції або її місцевого представництва (док. № 6).

²⁰**Сруль Фрідманн Донненфельд** – тут видозмінене ім'я та прізвище одного з найбільш відомих і впливових у середині ХІХ ст. в середовищі хасидських мас Буковини, Галичини та Поділля цадиків, засновника т. зв. «Садагурської» династії «чудодійних» рабинів Ізраеля Фрідманна. І. Фрідманн народився в м. Погребище на Поділлі в 1797 р., деякий час як духовний лідер і наставник тамтешніх прибічників хасидизму проживав у містечку Ружин неподалік Києва – за що був прозваний «ружинером», – але через непорозуміння з офіційною владою змушений був виїхати за межі Російської імперії. На початку 1842 р. І. Фрідманн оселився в Садгорі, де з часом виник потужний центр хасидського руху, що проіснував аж до Першої світової війни і був відомий далеко за межами буковинського краю. Помер І. Фрідманн у жовтні 1850 р. і був похований на єврейському кладовищі в Садгорі (док. № 12).

²¹**Друга книга Мойсея** – тут одна з п'яти книг Старого Завіту (П'ятикнижжя), відома під назвою «Вихід». Книга майже повністю присвячена висвітленню історії виходу євреїв з Єгипту та їх перших поневірянь у пустелі. Також вона подає історію Сінайського одкровення та вміщує т. зв. «Книгу союзу», тобто кодекс цивільних і кримінальних законів (док. № 13).

²²**Адонай Елос Зебаот** – тут, очевидно, назва молитви, що походить від застосованої в ній словесної формули для позначення імені Бога «Адонай Елога Цебаот», і дослівно означає «Господь Владика Воїнства». Як відомо, в тексті Біблії (див. Біблія) ім'я Бога найчастіше позначається тетраграмматом «JHWH», правильне прочитання якого невідоме. У зв'язку з цим, а також з огляду на те, що ім'я Творця вважається занадто святим, щоб його згадувати всує, єврейська традиція виробила ряд слів-замінників, які у різних комбінаціях подають ті чи інші характеристики Всевишнього (док. № 13).

²³**Лапсердак єврейсько-польського покрою** – тут йдеться про традиційний спосіб життя в своїй більшості глибоко консервативного і не сприймаючого духу нового часу єврейства Галичини, який знаходив свій вияв серед іншого також і в звичці носити старомодний, незручний і непрактичний довгополий грубого покрою одяг (док. № 14).

²⁴**Каббалістичне марнослів'я** – тут зневажлива назва релігійно-містичного вчення в іудаїзмі – Каббали, яке ставило собі за мету пізнання світу, Бога та зв'язку людини із Всевишнім не на основі одкровення і усталених догм, а за допомогою суб'єктивної містичної практики. Термін «Каббала» буквально означає «отримане шляхом переказу» та використовувався першопочатково для позначення усного вчення, яке не ввійшло у Талмуд, і носіями якого довгий час залишалася привілейована меншість єврейського народу. Тому Каббала тривалий час вважалася таємним вченням. Витоки Каббали сягають своїм корінням у епоху вавилонського полону, а остаточно її доктрина оформилась в епоху середньовіччя. Найбільш відомими каббалістами вважа-

ються Сімон Бен-Йохай, Йосиф Каро, Мойсей Кордоверо, Ісаак Лурія, Авраам Абулафія та ін. Каббала поділяється на світоглядну, яка, поєднуючи в собі елементи теософії, космогонії, есхатології та віру євреїв у Біблію як світ символів, пропонує алегоричне трактування біблійних текстів, та практичну, яка, обґрунтовуючи здатність людини за допомогою спеціальних ритуалів, молитов та інших внутрішніх вольових актів, а також білої і чорної магії втручатися в божественно-космічний процес історії (напр., наблизити прихід Месії), виступає керівництвом до дії щодо практичного перетворення дійсності. Завдяки своєму вченню про єдність буття та рівність людей перед Богом, ідеї Каббали були популярними серед народних мас і зокрема в середовищі хасидів. Магічні прийоми Каббали часто у своїй релігійній практиці застосовували хасидські цадіки (див. Раббі – ватажок хасидів), які таким чином намагалися зміцнити вплив на своїх прибічників, створюючи ілюзію власної богоподібності та здатності творити чудеса (док. № 14).

²⁵**Раббі – ватажок хасидів** – тут зневажливе узагальнює позначення духовних наставників і неофіційних душпастирів єврейських хасидських громад (див. Хасидизм). Згідно з хасидським вченням, такі особи були наділені магічною, чудодійною силою і володіли даром пророцтва, через що їх ще часто називали «чудодійними рабинами». Також хасиди називали їх «цадиками», тобто праведниками, які були покликані виконувати роль посередника між Богом і простою людиною. На пізньому етапі розвитку хасидизму душпастирська функція почала переходити у спадок від батька до сина. Це дало початок виникненню численних сімейних династій і призвело до того, що духовними провідниками хасидів ставали часто малоосвічені особи, які, аби утвердити свій вплив на хасидське населення, вдавалися до крутійства й інших «нечистих» засобів, захоплюючи простий люд до фанатизму й обскурантизму (док. № 14).

²⁶**Рабинізм** – тут традиційний напрямок в іудаїзмі, оснований на авторитеті рабинів та їх монопольному праві трактувати Мойсеїв Закон (див. Мойсеїв Закон), а також на обов'язку точного й самозреченого виконання усіх єврейських звичаїв і традицій, релігійно-ритуальних норм, приписів та настанов єврейських релігійних книг і, насамперед, Талмуда (див. Талмуд) (док. № 14).

²⁷**Так звані польські євреї** – тут бідне, неосвічене, консервативне й фанатично віддане вченню рабинів і хасидських цадиків (див. Раббі – ватажок хасидів) єврейське населення Галичини, яка до 1772 року перебувала у складі польської держави Речі Посполитої (док. № 14).

²⁸**Німецько-польський мовний діалект** – тут один з діалектів єврейської розмовної мови їдиш (див. Єврейський жаргон), яким послуговувалася більшість єврейського населення Галичини (док. № 14).

²⁹**Єврейський жаргон** – тут розмовна (побутова) мова більшості євреїв Центральної і Східної Європи, що виникла приблизно в XV-ХХІ столітті на базі середньовічної німецької мови шляхом додавання до останньої гебраїської

та, – залежно від регіону, – романської або слов'янської лексики. Представники єврейського просвітництва XVIII ст. в Німеччині вважали мову народних мас несправжньою, неповноцінною і через фонетичну схожість з німецькою назвали її «жаргоном» або «зіпсованою німецькою». По-різному називали свою мову і самі її носії, але, починаючи з кінця XIX ст., за нею поступово закріплюється назва «їдиш». Період другої половини XIX – поч. XX ст. став часом відродження й утвердження «жаргону» як повноцінної народної і літературної мови. З поширенням ідей сіонізму в єврейських громадсько-політичних і літературних колах розгорілася жвава дискусія щодо того, яку мову – їдиш як живу розмовну мову чи гебрайську (іврит) як мову Тори, – вважати національною мовою єврейського народу (док. № 14).

³⁰**Хасидизм** – тут окреме релігійно-містичне вчення в рамках офіційної доктрини іудаїзму, засновником якого виступив раббі Ізраель Бен Елієзер (Бешт) (1700-1760 рр.). Назва вчення походить від слова «хасид», що означає «благочестивий». В основі вчення лежить ідея про те, що все у світі є проявом Всевишнього, і тому воз'єднання людини з Богом досягається не через самозречене вивчення Закону, а буденними ділами і вчинками, підкріпленими пристрасним бажанням злиття з Творцем. Завдяки тому, що хасидизм проповідував принцип демократизації іудаїзму на основі сердечної, інтимної прив'язаності людини до Бога й оптимістичного ставлення до життя, нове вчення швидко набуло популярності в середовищі бідних єврейських мас Поділля, Галичини та Волині і поступово перетворилося у потужний релігійний рух, який у другій половині XVIII – першій половині XIX ст. охопив майже все східноєвропейське єврейство (док. № 14).

³¹**Звисаючі до низу пейси** – тут довгі скроневі кучері волосся, які висали з-під капелюха або шапки у набожних євреїв. У другій половині XIX – на поч. XX ст. пейси стали однією із зовнішніх ознак ортодоксальних євреїв, які не сприймали реформ у житті єврейських громад і суворо дотримувалися єврейських релігійних законів (у тому числі щодо одягу та інших елементів зовнішнього вигляду) та настанов. У середовищі реформованих або асимільованих євреїв пейси часто були символом відсталості, обскурантизму, а особи, що їх носили, зазнавали критики, насмішок і зневаги (док. № 14).

³²**Кошерне м'ясо** – тут т. зв. «чисте» м'ясо, отримане з тварини або птиці, зарізаних згідно з встановленими єврейською традицією правилами ритуального забою – «шехітою». Виконання цих правил обумовлювалося необхідністю дотримання встановлених законів про їжу і ритуальну чистоту. Ритуально-чистий забій худоби і птиці забезпечували найняті громадою спеціально навчені різники – «шохетім», які здійснювали свої послуги на платній основі (див. Надбавка на кошерне м'ясо) (док. № 15).

³³**Сьомий день свята Суккот** – тут останній день одного з найбільших єврейських свят, яке святкується протягом семи днів і припадає на середину жов-

тня місяця за християнським календарем. Назва свята походить від гебрайського слова «сукка» – «шалаш», «кущ», через що це свято має ще й іншу назву – «свято шалашів» або «свято кущів». Свято відзначається в пам'ять про першу стоянку євреїв під час їх виходу з Єгипту, коли вони змушені були сім днів жити у шалашах, споруджених з оливкових, пальмових і миртових гілок (док. № 15).

³⁴**Надбавка на кошерне м'ясо** – тут додаткова плата за ритуально-чистий забій худоби і птиці, яка стягалася з членів єврейських громад на користь держави. На Буковині надбавка на кошерне м'ясо була запроваджена за прикладом Галичини в 1824 році (док. № 16).

³⁵**Даян** – див. Релігійний служка (док. № 21).

³⁶**Рабинат** – тут окремий адміністративний орган у системі єврейсько-го громадського самоврядування в межах території окремої землі чи коронного краю Австрійської монархії, очолюваний крайовим рабином. Уперше інститут крайового рабинату був запроваджений в австрійських землях єврейським законодавством Марії-Терезії і мав на меті поставити під контроль держави неофіційний вплив рабинів на єврейські громади. На рабинат покладалося виконання ряду контролюючих і наглядових функцій. Зокрема, крайовий рабин, який обирався членами головної єврейської релігійної громади краю і затверджувався монаршим двором, контролював діяльність даянів і релігійних служок у малих громадах, наглядав за діяльністю різників та приватних єврейських вчителів, викладав основи єврейської релігії у місцевій публічній єврейській школі, наглядав за веденням у громадах краю метричних книг тощо. На Буковині інститут рабинату вперше запроваджено в 1849 р., однак через незадоволення багатьох місцевих громад у 1878 р. був ліквідований (док. № 21).

³⁷**Суботні дні** – тут останні, сьомі за єврейським календарем, дні тижня, які вважаються святковими і ревно шануються євреями. Згідно з біблійною легендою, Бог створив Світ за шість днів, а на сьомий день, яким була субота, – відпочивав. З часом єврейська традиція виробила цілу низку законів щодо відзначання суботнього дня, об'єднаних поняттям «Шабат», через що свято суботи євреї називають ще й «Шабатом». Свято суботи розпочинається в надвечір'я п'ятниці і триває до суботнього вечора. Суботній день вважається днем відпочинку, а тому євреям суворо забороняється будь-яка фізична праця. В цей день євреї повинні присвятити себе духовним речам: глибоким роздумам про Бога, релігійно-філософській бесіді, молитвам. Свято суботи відзначається в колі сім'ї і включає в себе такі обов'язкові елементи, як відвідання ритуальної лазні (див. Міква), синагоги, святкову вечерю із запалюванням свічок і проголошенням молитов (док. № 23).

³⁸**Д-р Лазар Еліас Ігель** – визначний громадський і релігійний діяч Буковини австрійського періоду, крайовий рабин Буковини. Народився 28 лютого 1825 р. у м. Львові, помер 16 березня 1892 р. у Чернівцях. Отримавши

традиційну єврейську початкову освіту, Л. Ігель під впливом ідей єврейського просвітництва, т. зв. «гаскалі», продовжив навчання у гімназії. В 1843 р. розпочав навчання в колегіумі рабинів в італійському м. Падуя, який закінчив у 1849 р., отримавши ступінь доктора теології і титул рабина. Повернувшись у рідне місто, Л. Ігель деякий час учителював та займався викладацькою діяльністю у Львівському університеті. На запрошення освіченої частини Чернівецької релігійної громади в 1854 р. він переїхав у Чернівці, де обійняв посаду рабина і проповідника в місцевій синагозі. Виконуючи згідно з австрійським законодавством одночасно функції крайового рабина, Л. Ігель розгорнув активну діяльність щодо впорядкування і модернізації єврейських культових справ у краї. Запровадження німецької мови у богослужінні та активне реформування ритуально-церемоніальних елементів єврейського релігійного побуту викликали незадоволення і вороже ставлення з боку ортодоксальної частини чернівецького єврейства, що поглибило існуюче протистояння всередині релігійної громади крайової столиці.

Будучи прибічником поміркованих реформ і поширення світської освіти й культури у єврейському середовищі, Л. Ігель заснував у Чернівцях єврейське видавництво, а також виступив ініціатором створення ряду єврейських товариств. У 70-х рр. XIX ст. Л. Ігель очолив місцевий осередок товариства «Israelitische Allianz» (див. Віденська спілка «Альянс ізраеліте»), яке займалося збором коштів для допомоги євреям у різних країнах та колонізації Палестини, і входив до складу правління місцевого відділення «Фонду барона Гірша». З ініціативи та за активної участі рабина д-ра Л. Ігеля в Чернівцях у 1877 р. було збудовано величний єврейський релігійний храм – «темпл», який став архітектурною окрасою міста. На початку 90-х рр. XIX ст. саме в домі рабина Л. Ігеля збиралися молоді чернівецькі гімназисти і студенти, які в 1891 р. заснували перше в Чернівцях єврейське академічне товариство «Гасмоней» (док. № 23).

³⁹**Освічена частина тамтешніх євреїв** – тут частина єврейського населення м. Чернівці, яке, намагаючись інтегруватися в соціально-економічне, політичне і культурне середовище крайової столиці, стало на шлях асиміляції та відмови від значної частини єврейських звичаїв і традицій, а також релігійно-ритуальних законів іудаїзму на користь німецької мови та культури. Ця група складалася в основному з представників заможних та середніх верств єврейського населення, які мали світську, часто вищу університетську освіту. В політичному відношенні вони були прихильниками «австроцентризму» та підтримували політику цісаря і його уряду. В ідеологічному сенсі вони сповідували лібералізм. Кількість освічених євреїв у Чернівцях почала швидко зростати після революції 1848-1849 рр. Однак повністю домінувати в єврейській релігійній громаді міста вони стали лише з поч. 70-х років XIX ст. (док. № 26).

⁴⁰**Йозефінське законодавство** – тут положення «Едикту терпимості», або т. зв. «Єврейського статуту» австрійського імператора Йосифа II від 7 трав-

ня 1789 р. Витриманий у дусі освіченого абсолютизму, «Єврейський статут» мав на меті інтегрувати багаточисельне єврейське населення східних австрійських провінцій у політико-правове поле держави та перетворити євреїв на «корисних громадян». Одним з головних наслідків втілення в життя «йозефінського» законодавства стала остаточна ліквідація правової і політичної автономії єврейських громад – кагалів (див. Кагал) (док. № 26).

⁴¹**Чернівецька ортодоксальна єврейська громада** – тут Чернівецька єврейська релігійна громада, яка виникла в 1871 р. внаслідок розколу у єдиній великій громаді й виходу з неї значної кількості ортодоксальних євреїв, не згідних із політикою освіченого керівництва. Ортодоксальна єврейська громада домоглася визнання з боку політичної влади Буковини, мала власний статут і свого рабина. Та оскільки конфлікти в середовищі чернівецького єврейства на цьому не припинилися, в 1876 р. Міністерство віровизнань та освіти своїм рішенням змушене було ліквідувати обидві громади. Лише завдяки безкомпромісній позиції австрійської влади та проведенню в тому ж році нових виборів правління ортодоксальні й освічені євреї (див. Освічена частина тамтешніх євреїв) знову об'єдналися в одну велику загальноміську громаду (док. № 29).

⁴²**Талмуд-Тора** – тут один з типів традиційних закладів для надання початкової освіти єврейським дітям. Школи цього типу призначалися в основному для сиріт і дітей з неплатоспроможних сімей, які не могли забезпечити своїм дітям приватну освіту (див. Приватний учитель) у «хедері», а тому витрати на заснування та утримання таких шкіл несла вся єврейська громада або спеціально створене для цього товариство. Навчання у таких школах традиційно скеровувалося на вивчення основ іудейської релігії, а також навичкам читання, письма та лічби (док. № 29).

⁴³**Шульхан Арух** – тут найбільш авторитетне в іудаїзмі зібрання норм єврейського звичаєвого та ритуально-релігійного права (законів Галахи), укладене в 1542 р. видатним знавцем рабинської традиції з Іспанії Йосифом Бен-Ефраїмом Каро. В перекладі з давньоєврейської мови «Шульхан Арух» означає «накритий стіл». Уперше кодекс «Шульхан Арух» був надрукований автором у 1550 р. у Венеції (док. № 29).

⁴⁴**Агада** – тут складова частина тексту Талмуда (див. Талмуд). Слово «агада» буквально означає «розповідь». Агадою позначається сукупність релігійно-етичних міркувань, що поєднали в собі повчання, афоризми морально-релігійного змісту, історичні перекази та легенди, покликані впливати, головним чином, на душевний стан людини. Агадична частина тексту Талмуда тісно переплетена і пов'язана з т. зв. галахічною, тобто сукупністю обов'язкових до виконання правових та ритуальних норм і приписів (док. № 29).

⁴⁵**Мінгагім** – тут сукупність технік і способів виконання релігійних та правових норм, не зазначених у писаному законі євреїв. У широкому розумінні слово «мінгагім» означає «звичаї». Значною мірою «мінгагім»/служать дже-

релом єврейського права, а також мають велике значення для повсякденної, в т. ч. релігійної практики. В поєднанні з «рішонам», тобто поглядами попередників, «мінгагім» слугували легітимацією нових правил та норм, а також забезпечували сталий розвиток єврейського закону (док. № 29).

⁴⁶**Доместиційний податок** – тут податок, який був головним джерелом доходів єврейських релігійних громад Буковини. Його повинні були сплачувати всі єврейські мешканці, котрі мали бодай якісь доходи. Внаслідок здійснених у другій половині XIX ст. реформ внутрішньої організації єврейських релігійних громад саме регулярна сплата доместиційного податку стала підставою для набуття євреєм права участі у виборах керівних органів своєї громади (док. № 29).

⁴⁷**Міква** – тут єврейська ритуальна лазня. В початковому значенні міква це басейн, водойма або наповнений водою резервуар для ритуальної купелі. Згідно з традицією, перш ніж євреї почнуть святкувати Шабат (див. Суботні дні), інші релігійні свята, вони повинні прийняти мікву для ритуального очищення. Ритуальна лазня завжди була невід'ємною і дуже важливою інституцією єврейської релігійної громади. Необхідною умовою для облаштування такої ритуальної лазні була вимога, щоб вона наповнювалася природним шляхом чистою дощовою водою або через канал, проведений від річки чи джерела (док. № 29).

⁴⁸**Урмахергассе** – тут німецька назва колишньої вулиці Годинників, яка нині називається вул. К. Лібкнехта (док. № 29).

⁴⁹**Ортодоксія** – тут світоглядна позиція переважної більшості галицького і буковинського єврейства, в основі якої лежали фанатична відданість приписам іудейської релігії і традиціям предків, заперечення будь-яких змін у житті, негативне ставлення до прогресу та світської освіти (док. № 30).

⁵⁰**Пасхальний хліб** – тут тонка, випечена з прісного тіста паляниця – маца, яку євреї споживають упродовж семи днів свята Пасхи. У такий спосіб євреї пошановують пам'ять своїх предків, які на шляху з Єгипту в Палестину змушені були їсти тільки прісний хліб з води та борошна. Оскільки її приготування обходилося дешево, мацу часто називали також «хлібом бідняків». У єврейських громадах Східної Європи існувала традиція безкоштовного забезпечення мацою бідних єврейських сімей напередодні пасхальних свят (док. № 29).

⁵¹**Загальний єврейський Порядок** – тут «Едикт терпимості», або т. зв. «Єврейський статут» австрійського імператора Йосифа II від 7 травня 1789 р. (див. також Йозефінське законодавство) (док. № 31).

⁵²**Місце для моління** – тут право володіння, користування та розпорядження одним сидячим місцем у чоловічій і жіночій частинах синагоги (див. Синагога) або молитовного будинку, отримане шляхом купівлі чи оренди (док. № 32).

⁵³**Едул** – шостий місяць біблейського та дванадцятий місяць громадянського календаря євреїв, що за християнським календарем припадає на серпень – вересень (док. № 32).

⁵⁴**Амалія Цукер** – дружина крупного чернівецького промисловця і банкіра єврейського походження Маркуса Цукера, який належав до табору т. зв. освічених євреїв (див. Освічена частина тамтешніх євреїв) і в середині 50-х років XIX ст. займав пост віце-президента Чернівецької єврейської релігійної громади. А. Цукер та її чоловік були відомими філантропами і щедрими благодійниками. В 1855 р. вони надали велику фінансову допомогу для відкриття в місті єврейського шпиталю. В 1872 р. А. Цукер подарувала єврейській релігійній громаді земельну ділянку в центральній частині міста, на якій у 1877 р. було споруджено величний єврейський релігійний храм – «темпль», у приміщенні якого нині розташований кінотеатр «Чернівці» (док. № 35).

⁵⁵**Галицький ліберал** – так називали прихильників просвітництва і реформ в єврейському середовищі Галичини (док. № 36).

⁵⁶**Вівтар** – тут «Арон-кодеш» – один з головних елементів внутрішнього архітектурного оздоблення синагог, що мав вигляд величної (інколи до 15 м заввишки) споруди з каменю чи дерева і розташовувався біля східної стіни, часто у спеціально збудованій ніші. «Арон-кодеш» великих синагог мав, як правило, складну архітектурну форму триярусних воріт, прикрашених бароковою пишністю і витонченістю та символізував Ворота Господа. В центрі вівтаря облаштовувалася спеціальна ніша для зберігання сувою Тори (див. Тора), що закривалась завісою або дверцятами (док. № 36).

⁵⁷**Сім ноахідських заповідей** – тут заповіді, які були дані Богом людству ще до Сінайського одкровення, тобто до дарування євреям Тори (див. Тора) на горі Сінай, і які за часів життя синів Ноя, або Ноаха (звідси – «ноахідський») набули характеру обов'язкових до виконання законів. У біблійній літературі згадується різна кількість таких заповідей (законів). Однак прийнято вважати, що таких було сім. Позаяк вважається, що всі народи світу походять саме від трьох синів Ноя, то й дотримання «законів синів Ноевих», на думку талмудистів, є обов'язковим для всіх людей, у тому числі неєвреїв (док. № 38).

⁵⁸**Раббі Ішмаель** – тут, очевидно, Ісмаїл бен-Авраам Ісаак Коген (1724-1811 рр.) – відомий талмудист і головний рабин Модени, який мав авторитет чудового діалектика і майстра вирішувати найзаплутаніші казуїстичні суперечності (док. № 38).

⁵⁹**Раббі Акіба** – тут Акіба бен-Йосиф (бл. 50 р. – 132 р. н. е.) – один з найвидатніших єврейських релігійних законників, який кодифікував матеріал усного релігійного вчення євреїв, здійснив синтез традиції Святого Письма з єврейськими релігійними традиціями, а також був творцем талмудичного перекладу Біблії (док. № 38).

⁶⁰**Д-р Єлінек** – тут Адольф Єлінек (1821-1893 рр.), відомий єврейський вчений-орієнталіст, знавець єврейської релігійної літератури, видатний проповідник, а також письменник і журналіст. Будучи прихильником поміркованого лібералізму, А. Єлінек виступав за поступ у єврейському середовищі та розвиток іуда-

їзму. В 1856 році на запрошення реформованої частини єврейської громади Відня він обійняв пост рабина і проповідника у новозбудованому єврейському храмі у Леопольдштадті. А. Єлінек належав до небагатьох західноєвропейських єврейських вчених, які розуміли значення єврейства Східної Європи для збереження і подальшого розвитку єврейського народу. Перу А. Єлінека належить велика кількість творів з історії, філософії та літератури єврейства, полемічних і бібліографічних праць, статей на єврейську і загальносуспільну тематику (док. № 38).

⁶¹**Вассергассе** – тут німецька назва колишньої вулиці Водяної, нині вул. Севастопольська (док. № 39).

⁶²**Сер Мозес Монтефйоре** – видатний англійський філантроп і громадський діяч, шериф Лондона і графства Міддельсекса. Роки життя: 1784-1885. Будучи євреєм за походженням, М. Монтефйоре завжди виступав на захист євреїв в усьому світі. Завдяки своїм зв'язкам з монаршими родинами та урядовими колами в багатьох країнах світу він домагався для єврейського населення цих держав гарантій їх прав і підтримки. М. Монтефйоре неодноразово також жертвував великі суми коштів для підтримки бідних євреїв (док. № 39).

⁶³**Барон Ротшильд** – тут Альфонс Ротшильд (1827-1905 рр.) – барон, французький представник дому Ротшильдів. З 1854 р. – голова банкірської контори Ротшильдів у Парижі, а пізніше – один з директорів Французького державного банку. А. Ротшильд був також відомим філантропом, меценатом і благодійником. Щорічно з настанням зими він жертвував на користь французьких бідняків 100 тис. франків (док. № 39).

⁶⁴**Свято Маккавеїв** – тут вечірка, влаштована національно свідомою єврейською молоддю Відня і Львова з нагоди свята «Хануки» (див. Ханука) та в пам'ять про героїв єврейського народу (див. Гасмонеїці) (док. № 40).

⁶⁵**Гасмонеїці** – тут узагальнена епічно-поетична назва братів Йохана-на, Симона, Юди, Елеазара та Йонатана Гасмонеїв з династії Маккавеїв, які в першій пол. II ст. д. н. е. очолили боротьбу населення Іудеї проти сирійців і на деякий час звільнили Єрусалим від загарбників. Завдяки цій перемозі вдалося відновити і наново освятити головну святиню єврейського народу – Єрусалимський храм. З того часу в пам'ять про ті події єврейський народ щорічно святкує «Хануку» (див. Ханука) (док. № 40).

⁶⁶**Віденське студентське товариство «Кадіма»** – тут перше в Європі єврейське національне академічне товариство, створене в 1882 р. студентами Віденського університету на чолі з Н. Бірнбаумом (див. Натан Бірнбаум), М. Шнірером (див. Моше Шнірер), Р. Бірером (див. Д-р Бірер) за прикладом німецьких студентських т. зв. «б'ючих» корпорацій. Метою діяльності товариства було відродження свідомості та поширення сіоністських ідей у середовищі єврейської академічної молоді Західної Європи (док. № 40).

⁶⁷**Нойцайт** – тут газета «Die Neuzeit» (Новий час) – єврейсько-німецький щотижневик, який виходив у Відні з 1861 до 1904 р. Журнал у релігійних питань

нях дотримувався реформістського напрямку і публікував на своїх шпальтах як історико-літературний, так і злободенно-політичний матеріал (док. № 40).

⁶⁸**Ханука** – традиційне єврейське свято повторного освячення храму (вітгара), яке святкується щорічно протягом восьми днів, починаючи з 25 кислева до 3 тевета (перша декада грудня за християнським календарем). Вперше свято було запроваджене Іудею Маккавеєм у 165 р. до н. е., через що воно часто називається також «святом Маккавеїв». Хануку називають також «святом вогнів», оскільки в перший вечір цього свята прийнято запалювати вісім ханукальних вогнів (свічок) у знак пам'яті про чудо, яке нібито сталося під час освячення Єрусалимського храму (док. № 40).

⁶⁹**Агудат-Ахім** – тут назва єврейської організації (буквально означає «Братній Союз»), що виникла в 1883 р. у Львові в середовищі молодшого покоління єврейської інтелігенції і виступала за асиміляцію, політичну, соціальну та культурну інкорпорацію єврейського населення Галичини в польську націю. Діяльність «Агудат-Ахім» піддавалась гострій критиці з боку національно свідомої частини єврейської інтелігенції, об'єднаної довкола товариства «Шомер Ізраель» на чолі з Рубеном (Рувимом) Бірером (див. Д-р Бірер), а також євреїв – прихильників австрійського конституціоналізму (док. № 40).

⁷⁰**Д-р Бірер** – тут Рубен (Рувим) Бірер (1837-1931 рр.) – лікар, публіцист, один з основоположників сіоністського руху. В 1867 році Р. Бірер заснував у своєму рідному місті Львові перше на території Австрії єврейське політичне товариство «Шомер Ізраель». Проживаючи з 1879 року у Відні, Р. Бірер став одним з ініціаторів заснування товариства з колонізації Палестини «Агават Ціон», а також взяв активну участь у створенні в 1883 році єврейського академічного товариства «Кадіма» (див. Віденське студентське товариство «Кадіма»). Пізніше Р. Бірер був палким прихильником Т. Герцля (див. Д-р Теодор Герцль) і активно добивався скликання світового єврейського конгресу (док. № 40).

⁷¹**Бараха** – тут молитва благословення, бенедикція. Виголошувати баруху могли як священики, так і прості євреї й навіть жінки під час запалювання суботніх (див. Суботні дні) свічок (док. № 41).

⁷²**Моше Шнірер** – тут Моріц Т. Шнірер (1860-1942 рр.) – лікар, публіцист, один з перших активістів сіоністського руху в Австро-Угорщині. Переїхавши в 1880 р. з Бухареста на навчання у Відень, М. Шнірер у 1882 р. став членом «Агават Ціон», а також одним з головних натхненників створення єврейського академічного товариства «Кадіма» (див. Віденське студентське товариство «Кадіма»). В подальшому М. Шнірер був вірним соратником і довірною особою Т. Герцля, брав участь у роботі всіх чотирьох перших сіоністських конгресів, а також супроводжував Т. Герцля у його подорожі по Палестині в 1898 р. (док. № 41)

⁷³**Натан Бірнбаум** – видатний австрійський громадський діяч, політик, публіцист, письменник, філософ, теоретик сіонізму та єврейського націона-

лізму. Народився в 1864 р. у Відні, помер у 1937 р. в Голландії. Н. Бірнбаум був одним із перших пропагандистів єврейської національної ідеї серед студентства та інтелігенції Відня. З цією метою він узяв активну участь у створенні в 1882 р. у Віденському університеті студентського товариства «Кадіма» (див. Кадіма) та започаткував видання ряду газет, як, напр., «Selbsemanzipation» (Самоемансипація), «Сіон» та ін. Будучи на початковому етапі прихильником сіоністської (першим ужив термін «сіонізм») платформи, Н. Бірнбаум брав участь в роботі першого (1897 р.) та другого (1898 р.) всесвітніх сіоністських конгресів у Базелі. Однак пізніше Н. Бірнбаум пориває з рухом Т. Герцля (див. Д-р Теодор Герцль), вважаючи тактику політичного сіонізму безперспективною. Вирішення єврейського питання він вважав можливим шляхом активного розвою національного життя євреїв у діаспорі. Пропагуючи ідею «діаспорного націоналізму», Н. Бірнбаум робить численні агітаційні подорожі, в т. ч. в Галичину, а також виступає засновником цілого ряду нових єврейських товариств.

У 1908-1910 рр. Н. Бірнбаум проживає в Чернівцях, де виступає ініціатором та організатором Першої всесвітньої конференції єврейської мови (1908 р.), засновує дві єврейські газети, товариство «Єврейський театр», агітує за утвердження єврейської народної мови їдиш як національної мови євреїв та визнання її з боку австрійської влади, бере активну участь у громадському і політичному житті краю.

Н. Бірнбаум – автор численних публіцистичних статей і праць з єврейської проблематики, які він часто підписував своїм псевдо Матіас Ахер. Один з найповніших видань праць Н. Бірнбаума вийшло в 1910 р. в Чернівцях у 2-х томах під назвою «Ausgewählte Schriften» (Вибрані твори) (док. № 41).

⁷⁴**Наган Нетіє Самуеллі** – відомий єврейський лірик. Народився 28 лютого 1847 р. в м. Стрий. Помер у 1921 р. в м. Баден поблизу Відня. Свої твори Н. Самуелі писав гебрайською мовою. Відомими є також його переклади на гебрайську мову творів Шіллера, Гьоте, Гюго, Гайне (док. № 41).

⁷⁵**Сіон** – тут узагальнена поетично-легендарна назва Єрусалима, що походить від однойменної назви гори (підвищення) в південно-східній частині міста, названої також «Храмовою горою» (док. № 41).

⁷⁶**Свята мова** – тут гебрайська мова (їврит). Особливе значення і статус гебрайської мови в єврейській традиції пояснюється тим, що саме стародавнім варіантом цієї мови була написана головна книга іудаїзму – Тора (див. Тора). Ашкеназьке, в т. ч. усе східноєвропейське єврейство використовувало гебрайську мову головним чином у релігійних обрядах, а також для написання релігійних, наукових і, частково, літературних творів. У щоденному побуті більшість єврейського населення країн Центральної та Східної Європи (в т. ч. Буковини) користувалася мовою їдиш, яку через її схожість з німецькою на Буковині називали «жаргоном» (див. Буковинський жаргон) (док. № 41).

⁷⁷**Віденська спілка «Альянс ізраеліте»** – тут товариство для надання матеріальної і духовної допомоги євреям, засноване у м. Відень у 1872 р. за прикладом паризького товариства «Alliance Israelite Universelle». Поява товариства була спричинена переслідуваннями й утисками румунських євреїв. Організаторами товариства виступили видатні політичні діячі Австрії єврейського походження Ігнац Куранда та Леон Комперт. Діяльність товариства скеровувалася в т. ч. на створення мережі філій і місцевих осередків, завданням яких було також поліпшення соціального становища та підняття культурного рівня місцевого єврейського населення. Осередок «Alliance Israelite» було створено на Буковині. Першим його головою став головний рабин краю д-р Лазар Еліас Ігель (див. Д-р Лазар Еліас Ігель) (док. № 42).

⁷⁸**Бенно Штраухер** – тут Беньямін Штраухер – відомий буковинський політик австрійсько-румунської доби, почесний громадянин м. Чернівці, багаторічний голова Чернівецької єврейської релігійної громади, депутат ради міської громади, депутат Крайового сейму та Палати послів Австрійського парламенту. Народився 11 серпня 1850 р. в с. Рогізна, помер 5 листопада 1940 р. в Чернівцях. Після закінчення гімназії вивчав право у Віденському та Чернівецькому університетах, де в 1878 р. захистив дисертацію. Опісля працював конципістом та практикуючим адвокатом. Будучи на поч. 80-х років XIX ст. обраним у члени ради, а згодом і правління Чернівецької єврейської релігійної громади, розпочав боротьбу проти багаторічної залежності єврейського громадського управління від впливу вузького кола багатих єврейських патрициїв міста. Виступаючи у цій боротьбі на боці простої «маленької» людини, Б. Штраухер швидко здобув популярність і вже 1884 р. був обраний у раду міської громади. Ставши в 1900 р. також і членом Буковинського крайового сейму, він активно добивався здійснення в краї демократичних реформ. З цією метою Б. Штраухер підтримував ідею створення в Крайовому сеймі міжнаціональної фракції прогресивних сил, яка в 1903 році отримала назву «Вільнодумний союз» (див. Вільнодумний союз). З 1897 р. і до розпаду Австро-Угорщини Б. Штраухер також представляв інтереси Буковини в Австрійському парламенті, де очолював т. зв. «єврейський клуб» – парламентську групу, яка була створена після парламентських виборів у червні 1907 р. для ведення самостійної єврейської національної політики. У своїх парламентських виступах Б. Штраухер захищав інтереси не тільки буковинського та австрійського єврейства, але й гостро критикував погроми у Росії та утиски прав єврейського населення в Румунії.

Під впливом національного пробудження народів імперії Габсбургів та наростання хвилі антисемітизму в кінці XIX ст. Б. Штраухер прийшов до висновку про необхідність здійснення буковинськими євреями своєї власної національно орієнтованої політики і став одним з головних її творців. У 1907 р. він заснував «Єврейське національне товариство», яке згодом (1909 р.) перетворив на політичну партію, та газету «Volkswehr» (Народний захист). Будучи

прихильником т. зв. єврейського «діаспорного націоналізму», Б. Штраухер активно домагався визнання євреїв краю окремою нацією з правом мати власну виборчу курію, а також визнання єврейської мови (їдиш) офіційною і рівноправною мовою. Однак така його позиція викликала несприйняття з боку буковинських сіоністів на чолі з проф. Л. Кельнером (див. Професор д-р Кельнер), яке згодом переросло у довготривалу безкомпромісну боротьбу, названу сучасниками «тридцятилітньою війною». Після приєднання Буковини до Румунської держави Б. Штраухер залишався активним політиком не тільки крайового, але й також загальнодержавного рівня.

Як багаторічний президент Чернівецької єврейської релігійної громади Б. Штраухер сприяв зміцненню її матеріально-технічної бази, вдосконаленню громадського управління, хоча при цьому часто вдавався до авторитарних методів. З ініціативи та за активної участі Б. Штраухера в 1908 році в Чернівцях було споруджено Єврейський Національний Дім (док. № 44).

⁷⁹**Давид Тітінгер** – відомий громадсько-політичний діяч Буковини австрійського періоду, крупний підприємець і фінансист, один з головних ініціаторів створення в Чернівцях продуктової біржі, голова єврейського товариства підтримки убогих «Machse Luewjon». Народився 3 лютого 1834 р. в Сучаві, помер 29 травня 1900 р. в Чернівцях. Д. Тітінгер походив з відомої у краї великої і заможної єврейської родини. Освіту здобув у Чернівецькій гімназії та торговій академії м. Ляйпціг. У 1871 р. Д. Тітінгер увійшов до складу правління Чернівецької єврейської релігійної громади, членом якого залишався аж до кінця свого життя. В середині 70-х років, будучи досвідченим і успішним підприємцем, він виступив організатором крайової продуктової біржі та став одним із її керівників. У 1880 р. Д. Тітінгер був обраний до ради міської громади. В 1886 р. чернівецьке купецтво делегувало Д. Тітінгера до складу правління Чернівецької торгово-промислової палати, де він невдовзі зайняв пост віце-президента. Одночасно він стає також депутатом Буковинського крайового сейму, в якому належить до проурядової централістсько-ліберальної фракції. З 3 березня 1896 р. і до кінця свого життя Д. Тітінгер також представляв інтереси буковинських купців і фінансистів у нижній палаті Австрійського парламенту (док. № 46).

⁸⁰**Громада Садагури** – тут єврейська громада торгового містечка неподалік від північної околиці Чернівців, яке нині носить назву Садгора. В період входження Буковини до складу держави Габсбургів населення Садгори на більш ніж 80 % складалося з євреїв. Головними причинами великої концентрації і стрімкого збільшення єврейського населення в Садгорі були пільги, надані австрійською владою місцевим євреям наприкінці XVIII ст. у зв'язку з планами пришвидшеного розвитку цього населеного пункту, а також переселення сюди на поч. 40-х років XIX ст. з території Російської імперії надзвичайно популярного в середовищі євреїв-хасидів (див. Хасидизм) «ружинського» цадика (див. Ізраель Фрідманн Донненфельд) (док. № 50).

⁸¹**Орендар пропінації** – тут особа, яка володіла правом виробництва та продажу спиртних напоїв на певній території. Право пропінації часто віддавалося власниками маєтків в оренду євреям (док. № 50).

⁸²**Релігійний служба** – тут посадова особа в адміністрації єврейської громади. Зазвичай у малих або філіальних єврейських громадах краю, які не могли або не мали права мати власного рабина, релігійний служба виконував душпасторську та ряд інших важливих громадських функцій (див. Шкільник) (док. № 51).

⁸³**Далмація** – тут королівство у складі Австро-Угорської імперії, що займало територію площею 12834 кв. км і розміщувалося на узбережжі Адріатичного моря (док. № 53).

⁸⁴**Форальберг** – тут «Voralberg» – найменша коронна земля в ціслейтанській частині Австро-Угорської імперії, яка межувала із Швейцарією, Ліхтенштейном, Баварією, Тіролем (док. № 53).

⁸⁵**Сіван** – третій місяць біблейського та дев'ятий місяць громадянського календаря євреїв, що за християнським календарем припадає на травень – червень (док. № 54).

⁸⁶**Хешван** – восьмий місяць біблейського та другий місяць громадянського календаря євреїв, що за християнським календарем припадає на жовтень – листопад (док. № 54).

⁸⁷**Шват** – одинадцятий місяць біблейського та п'ятий місяць громадянського календаря євреїв, що за християнським календарем припадає на січень – лютий (док. № 54).

⁸⁸**Адар** – дванадцятий місяць біблейського та шостий місяць громадянського календаря євреїв, що за християнським календарем припадає на лютий – березень (док. № 54).

⁸⁹**Нісан** – перший місяць біблейського та сьомий місяць громадянського календаря євреїв, що за християнським календарем припадає на березень – квітень (док. № 54).

⁹⁰**Тамуз** – четвертий місяць біблейського та десятий місяць громадянського календаря євреїв, що за християнським календарем припадає на червень – липень (док. № 54).

⁹¹**Тішрі** – сьомий місяць біблейського та перший місяць громадянського календаря євреїв, що за християнським календарем припадає на вересень – жовтень (док. № 54).

⁹²**Кіслев** – дев'ятий місяць біблейського та третій місяць громадянського календаря євреїв, що за християнським календарем припадає на листопад – грудень (док. № 54).

⁹³**Іяр** – другий місяць біблейського та восьмий місяць громадянського календаря євреїв, що за християнським календарем припадає на квітень – травень (док. № 54).

⁹⁴**Ав** – п'ятий місяць біблейського та одинадцятий місяць громадянського календаря євреїв, що за християнським календарем припадає на липень – серпень (док. № 54).

⁹⁵**Маєр Ебнер** – визначний політичний та громадський діяч Буковини австрійсько-румунського періоду, один із засновників і провідників сіоністського руху на Буковині й Австрії. Народився 18 вересня 1872 р. у Чернівцях, помер у 1955 р. в Ізраїлі. Ще в період навчання у Чернівецькій гімназії ознайомився з ідеями національного відродження єврейського народу. В 1891 р. вступив на юридичний факультет Чернівецького університету Франца-Йосифа, в тому ж році взяв активну участь у створенні першого на Буковині єврейського національного студентського т. зв. «б'ючого» товариства «Гасмонеа», а в 1893 р. став його головою. М. Ебнер виступив з гострою критикою асиміляторських устремлінь своїх земляків-одновірців. Як активіст сіоністського руху і прихильник програми Т. Герцля (див. Д-р Теодор Герцль) М. Ебнер представляв Буковину на Першому всесвітньому сіоністському конгресі в Базелі (1897 р.). В середовищі буковинських сіоністів М. Ебнер виступав за активну участь у т. зв. «поточній політиці» (Gegenwartsarbeit) і на цій основі з метою започаткування буковинськими євреями своєї власної національно орієнтованої політики в 1901 р. вступив у тактичний союз з Б. Штраухером (див. Бенно Штраухер), який, однак, тривав недовго. В 1907 р. М. Ебнер стає співзасновником «Єврейського політичного товариства» та співредактором його друкованого органу – газети «Bukowiner Volks-Zeitung» (Буковинська народна газета). З 1910 р. М. Ебнер займає посаду заступника голови крайового сіоністського комітету та заступника голови новоутвореної єврейської політичної партії на чолі з Л. Келльнером (див. Професор д-р Келльнер), яка вступає у безкомпромісну довготривалу боротьбу з Б. Штраухером та його прихильниками.

Під час Першої світової війни М. Ебнер у числі інших визначних буковинців був як заручник депортований російською військовою адміністрацією до Сибіру. Після повернення продовжує активну політичну діяльність. У ході подій жовтня – листопада 1918 р. на Буковині очолює Єврейську Національну раду краю.

Із входженням Буковини до складу Румунії М. Ебнер засновує газету «Ostjüdische Zeitung» і виступає на захист прав єврейської національної меншини у Румунії. В 1926 р. він обирається до Румунського парламенту, де очолює Єврейський парламентський клуб та виступає ініціатором створення загальнорумунської єврейської політичної партії. В 1931 р. бере участь у Всесвітньому конгресі національних меншин у Женеві та стає його віце-президентом. У 1932 р. М. Ебнера обирають президентом Чернівецької єврейської релігійної громади. З приходом радянської влади емігрує з Буковини до Палестини (док. № 55).

⁹⁶**Едуард Райс** – відомий громадський і політичний діяч Буковини австрійського періоду, перший чернівецький бургомістр єврейського походжен-

ня. Народився 8 травня 1850 р. в с. Залуче, помер 27 квітня 1907 р. у Відні, похований у Чернівцях. У столиці Буковини Е. Райс проживав з 6-річного віку. Після закінчення місцевої вищої гімназії він студював право у Відні. Закінчивши навчання та здобувши ступінь доктора права, Е. Райс розпочинає свою професійну діяльність практикантом крайового суду та крайової прокуратури. З 1875 р. працює співробітником адвокатської контори д-ра Ротта і входить до складу правління крайової палати адвокатів. У 1880 р. розпочалась його самостійна адвокатська діяльність. У 1884 р. Е. Райс від другої виборчої курії був уперше обраний до ради міської громади, членом якої він був аж до своєї смерті. Починаючи з 16 січня 1894 р., сім разів поспіль рада міської громади довіряла йому пост першого віце-бургомістра Чернівців. Ставши у квітні 1905 р. нарешті бургомістром крайової столиці, Е. Райс зробив великий внесок у розвиток міської інфраструктури та модернізації міського господарства (док. № 57).

⁹⁷**Штайнгассе** – тут німецька назва колишньої вулиці Кам'яної, нині вул. Переяславська (док. № 59).

⁹⁸**Кучурмарерштрассе** – тут німецька назва колишньої вулиці Великокучурівської, яка нині називається Червоноармійською (док. № 59).

⁹⁹**Емлієнгассе** – тут німецька назва вулиці Емлії, пізніше перейменованої радянською владою на вул. Ф. Енгельса. Нині вулиця О. Ольжича (док. № 59).

¹⁰⁰**Д-р Люеґер** – тут Карл Люеґер (1844-1910 рр.) – австрійський політичний діяч, засновник і голова партії «християнських соціалістів», яка завдяки відвертому використанню антисемітської пропаганди, а також енергійності, організаційному та ораторському таланту свого лідера на поч. 80-х років XIX століття здобула велику популярність в Австрії. В 1895 році християнські соціалісти отримали більшість у земельному парламенті Нижньої Австрії та Віденському міському магістраті, а сам К. Люеґер став бургомістром Відня. Користуючись своїм впливом у міському самоуправлінні, К. Люеґер та його прихильники запровадили низку соціально-економічних обмежень щодо євреїв (док. № 61).

¹⁰¹**Християнсько-соціальна партія** – тут австрійська політична партія, яка в кінці XIX – на поч. XX століття стала відомою через свою відверту антисемітську політику і пропаганду в Австро-Угорщині в цілому та у Відні зокрема (див. також Д-р Люеґер) (док. № 61).

¹⁰²**Депутат Масарик** – тут Томаш Гарріґ Масарик (1850-1937 рр.) – чеський мислитель, учений, видатний громадсько-політичний діяч і перший президент Чехословацької республіки. В період з поч. XX ст. і до розпаду монархії Габсбургів у 1918 р. неодноразово обирався депутатом Палати послів Австрійського парламенту, де, представляючи інтереси т. зв. «молодочехів» та Чеської прогресивної партії, виступав за автономію Чехії у складі Австро-Угорщини (док. № 61).

¹⁰³**До 1868 р. євреї Австрії були такими ж безправними, як у Росії** – тут порівнюється становище єврейського населення в державі Габсбургів та Росій-

ській імперії на початку ХХ століття. З прийняттям конституції від 21 грудня 1867 року та низки законів 1868 року євреї Австро-Угорщини отримали широкі громадянські, політичні та економічні права і свободи й були повністю зрівняні у їх правах з представниками інших конфесій. На противагу цьому в Росії обмеження прав єврейського населення, а також практика застосування репресивної і насильницької політики щодо євреїв існували аж до Лютневої революції 1917 року (док. № 61).

¹⁰⁴**Русінегассе** – тут німецька назва вулиці Руської (док. № 62).

¹⁰⁵**Спленигассе** – тут німецька назва вулиці, названої в честь австрійського генерала Сплени. Нині ця вулиця носить ім'я О. Поповича (док. № 62).

¹⁰⁶**Пумнулгассе** – тут німецька назва вулиці А. Пумнула (док. № 62).

¹⁰⁷**Рошергассе** – тут німецька назва колишньої вулиці Рошинської, яка нині носить назву О. Гастелло (док. № 62).

¹⁰⁸**Рьомергассе** – тут німецька назва вулиці Римської, яка нині носить назву А. Шкіля (док. № 62).

¹⁰⁹**Елізабетплац** – тут німецька назва площі Єлизавети, яка нині носить назву Театральна (док. № 62).

¹¹⁰**Франценгассе** – тут німецька назва вулиці Франца, яка нині носить назву 28 Червня (док. № 62).

¹¹¹**Тюркенгассе** – тут німецька назва вулиці Турецької (док. № 62).

¹¹²**Анкергассе** – тут німецька назва вулиці Якірної, нині – вул. Р. Люксембург (док. № 62).

¹¹³**Шпрінгбрунненгассе** – тут німецька назва вулиці Фонтанної (колишня Нижньоєврейська), яка нині є частиною вулиці Гетьмана П. Сагайдачного (док. № 62).

¹¹⁴**Сінагогенгассе** – тут німецька назва вулиці Синагоги, що тепер носить назву А. Барбюса (док. № 62).

¹¹⁵**Гауптштрассе** – тут німецька назва вулиці Головної, нині – частина вулиці Головної від вулиці Ю. Гагаріна до Центральної площі (док. № 62).

¹¹⁶**Бангофштрассе** – тут німецька назва вулиці Вокзальної, нині – частина вулиці Ю. Гагаріна від вулиці Головної до залізничного вокзалу (док. № 62).

¹¹⁷**Брюкенштрассе** – тут німецька назва колишньої вулиці Мостової, яка розпочиналася в районі залізничного вокзалу і вела до мосту через р. Прут. Нині це частина вулиці Ю. Гагаріна (док. № 62).

¹¹⁸**Олександр Гаркави** – єврейський письменник, філолог, один з найбільш відомих свого часу дослідників «жargonу» (див. Єврейський жаргон). Народився в 1863 р. в Білорусії, помер у 1939 р. в Нью-Йорку. Порівнюючи історію розвитку єврейської розмовної мови, О. Гаркави доводив, що вона є так само повноцінною, як і будь-яка інша європейська мова, має свою власну граматику і лексикографію. О. Гаркави був автором підручників з англійської мови, багатьох популярних книг та словників (док. № 63).

¹¹⁹**І. Л. Перец** – Ісаак Ляйбуш (Лайб) Перец (1851-1915 рр.) – видатний єврейський письменник, який вважається одним із засновників та класиків нової єврейської літератури. Свої перші твори (наприклад, «Лі Омрім», «Сіппурім ба-Шір ве-Шірім Шонім») І. Л. Перец написав на гебрайській мові. Пізніше І. Л. Перец виступив поборником «жаргону», тобто мови їдиш, якою розмовляла більшість східноєвропейського єврейства. Одним з найбільш відомих його творів на мові їдиш є поема «Моніш». Свою прихильність до народної мови І. Л. Перец пояснював виключно утилітарними міркуваннями, розглядаючи її як тимчасовий засіб для просвіти простого народу, що не володіє мовою Тори (док. № 63).

¹²⁰**Менделе Мойхер Сфорім** – літературне псевдо Шолома Якова Абрагамовича (1836-1917 рр.) – одного із засновників і класиків нової єврейської літератури. Свої численні літературні твори Ш. Я. Абрагамович писав як гебрайською мовою, так і на мові їдиш. Відтворюючи реальні сцени із життя простого народу своєї доби на мові Тори, він зробив неоціненний внесок у розвиток і осучаснення старогебрайської мови. Найбільш відомими його творами є: роман «Га-Авот вега-Банім» (Батьки і діти), оповідання «Das kleine Menschele» (Маленька людина), «Klaftsche» (Кляча), «Wunschfingerl» (Чарівна каблучка) та ін. (док. № 63).

¹²¹**Хаїм Житловський** – єврейський письменник і громадський діяч, публіцист, теоретик соціалістичного автономізму. Народився в 1865 р. у Вітебську, помер 1943 р. в Канаді в м. Калгарі. В своїх працях Х. Житловський критикував основи марксизму в цілому і єврейського марксизму зокрема за несправедливе, на його думку, недооцінювання тієї ролі, яку відіграє національний фактор в людській історії. Х. Житловський відмежувався від сіонізму і, проповідуючи концепцію т. зв. культурного націоналізму, був палким прихильником єврейської народної мови їдиш. Також він був одним з перших, хто ще в 90-х роках ХІХ ст. почав відстоювати ідею самостійного національного існування єврейського народу (док. № 63).

¹²²**Льобль Таубес** – один з піонерів сіоністського руху в Галичині та Буковині, відомий публіцист і народний трибун. Народився в 1863 р. в галицькому містечку Отинія в сім'ї, що належала до знаменитого в Галичині і Румунії рабинського роду Таубесів. Дата смерті невідома. В кінці ХІХ – на поч. ХХ ст. Л. Таубес зробив великий внесок у справу поширення єврейської просвіти в середовищі галицьких і буковинських євреїв та підняття їх національної свідомості. Відвідуючи єврейські громади в Галичині і Буковині, Л. Таубес виступав з численними промовами на народних зібраннях, часто особисто ініціював публічні акції, спрямовані на популяризацію єврейської національної справи й, особливо, єврейської народної мови їдиш. З просвітницькою метою Л. Таубес заснував у Коломиї єврейські газети «Die jüdische Volkzeitung» та «Volksfreund», які поширювалися також на Буковині й виступали проти асиміляції євреїв краю (док. № 63).

¹²³**Аш** – тут Шалом Аш (1881-1957 рр.) – відомий єврейський письменник, драматург, класик новітньої єврейської літератури. Свої твори Ш. Аш писав як на івриті, так і на мові їдиш. Найбільш відомими з них є: «In a schlechter Zeit», «A Stödtel», «Zurückgekommen», «Moischele», «Meschiachs Zeiten», «На шляху в Сіон», «Бог помсти» та ін. (док. № 63).

¹²⁴**Г. Д. Номберг** – Гірш Давид Номберг (1876-1927 рр.) – відомий єврейський письменник т. зв. «жаргонної», тобто написаної на мові їдиш, літератури. Головну увагу у своїх творах Номберг звертав на життєву долю єврейської інтелігенції або т. зв. «інтелігентного пролетаріату». Герої майже всіх його творів це різні варіації одного й того ж типу «зайвих» євреїв, які не знають ні любові, ні ненависті, і блукають по світу із спорожнілою душею й атрофованою волею. Найбільш відомими творами Номберга є: «In a Poilischer Jeschiwah», «Schweig Schwester», «Oigen», «Zwischen Tate-Mame» (док. № 63).

¹²⁵**Вільнодумний союз** – тут міжнаціональне фракційне утворення у Буковинському крайовому сеймі, створене демократично налаштованими депутатами – представниками провідних етносів Буковини в 1903 р. з метою об'єднання зусиль для проведення економічних і політичних реформ у краї. На початковому етапі «Вільнодумний союз» об'єднав українських, румунських та єврейських політиків, представлених відповідно депутатами Миколою Васильком, Аурелом Ончулом та Бенно Штраухером (Див. Бенно Штраухер), до яких пізніше долучилися також і німці. Програма діяльності «Вільнодумного союзу» включала вирішення проблем земельної реформи та поліпшення становища селянства, підняття заробітної платні учителів, а також запровадження нового виборчого закону та остаточну ліквідацію станових привілеїв. Незважаючи на те, що «Вільнодумний союз» проіснував лише до 1905 р. і розпався через розбіжності економічних та політичних інтересів репрезентованих у ньому національних груп, його діяльність сприяла загальній демократизації суспільного життя (док. № 76).

¹²⁶**Темпельгассе** – тут колишня німецька назва частини теперішньої вул. Університетської від Центральної площі до кінотеатру «Чернівці» (док. № 79).

¹²⁷**Петерсплац** – тут будинок на площі Св. Петра в районі греко-католицької церкви на вул. Руській (док. № 84).

¹²⁸**Буковинський жаргон** – тут місцевий діалект єврейської розмовної мови їдиш (див. Єврейський жаргон) (док. № 84).

¹²⁹**Професор д-р Кельнер** – тут Леон Кельнер (Leon Kellner) (1859-1928 рр.) – визначний громадський і політичний діяч Буковини австрійського періоду, професор Чернівецького університету, викладач англійської мови та літератури. В 1904 р. Л. Кельнер приїхав у Чернівці з Відня, де працював приват-доцентом англійської філології тамтешнього університету. Окрім викладання в університеті, Л. Кельнер активно співпрацював з багатьма віденськими ліберальними та єврейсько-асиміляційними виданнями

(«Presse», «Neuzeit», «Neue Freie Presse»). Пізніше він стає прихильником і близьким соратником Т. Герцля (див. Д-р Теодор Герцль), бере участь у 5-му сіоністському конгресі, а також видає його твори під назвою «Zionistische Schriften». Переїхавши на Буковину, Л. Келльнер також не обмежується лише науковою і викладацькою роботою, а занурюється у політичне життя краю. З 1910 до 1914 року він був незмінним головою крайового сіоністського комітету. В 1910 році він створює на Буковині нову єврейську політичну партію «Volksrat der Bukowiner Juden» та засновує єврейську німецькомовну газету «Volksrat», за допомогою яких веде нищівну боротьбу проти найвпливовішого єврейського політика Буковини Бенно Штраухера (див. Бенно Штраухер) та його партії. В 1911 р. Л. Келльнер ініціює створення єврейського товариства «Toynbeehalle», а також обирається депутатом Крайового сейму. В 1918 р. після приєднання Буковини до Румунії Л. Келльнер повертається назад у Відень, де з 1919 р. працює секретарем у канцелярії Федерального президента Австрійської республіки.

Л. Келльнер став автором великої кількості наукових праць, зокрема, «Історії англійської літератури в епоху королеви Вікторії» (1909 р.), «Історії північноамериканської літератури» (1913 р.), монографії про Шекспіра (1900 р.), а також ряду публіцистичних творів на суспільно-політичну тематику (док. № 85).

¹³⁰**Д-р Теодор Герцль** – основоположник політичного (практичного) сіонізму, письменник, журналіст, драматург. Народився 1860 року в Будапешті, помер у 1904 році в Едласі, похований у Відні. Під враженням наростаючої в Європі і в т. ч. в Австро-Угорщині хвилі антисемітизму в 1895 році Герцль опублікував свою відому брошуру «Der Judenstaat» (Єврейська держава). Цей твір став фактично програмою нового єврейського руху, що мав на меті побудову модерної єврейської держави в Палестині (док. № 89).

¹³¹**Буковинський варіант німецької мови** – це зіпсована єврейська – тут саркастичне перефразування побутуючої в урядових колах Австро-Угорщини та середовищі асимільованих євреїв думки про те, що народна мова їдиш (див. Буковинський жаргон) є нічим іншим ніж «зіпсованою» німецькою мовою. Підстави стверджувати зворотне давала переважаюча усі інші національні групи кількість єврейського населення в Чернівцях, з огляду на що можна було зробити висновок, що, навпаки, носії німецької мови розмовляють «зіпсованою» єврейською (док. № 91).

¹³²**Основний закон держави** – тут конституційний закон від 21 грудня 1867 р., який проголосував рівність усіх націй і народів Австрійської імперії, а також закріпив за ними право вільно розвивати свої національні мови та культури. В результаті прийняття цієї конституції, а також низки законів на її виконання правове становище євреїв у державі Габсбургів відчутно поліпшилося. Разом з тим ключові проблеми, а саме визнання державою існування окремої єврейської нації та мови, залишилися невирішеними (док. № 91).

¹³³**Єврейський клуб** – тут депутатська група в Палаті послів Австрійського парламенту, створена єврейськими депутатами від різних провінцій після парламентських виборів 1907 р. за прикладом аналогічних об'єднань депутатів інших національностей з метою ведення самостійної національної єврейської політики згідно з програмними засадами створеної в липні 1907 р. «Єврейської національної партії Австрії». До складу єврейського клубу увійшли четверо із чотирнадцяти депутатів-євреїв, а саме: д-р Гайнріх Габель, д-р Артур Малер, Адольф Штанд від Галичини та д-р Бенно Штраухер (див. Бенно Штраухер) від Буковини, який і став його головою. Незважаючи на свою малочисельність, єврейський клуб активно відстоював єврейські національні інтереси й, зокрема, вніс ряд законопроектів та інтерпеляцій щодо визнання єврейської національності та єврейської мови тощо. Депутати єврейського клубу гостро критикували переслідування й утиски єврейського населення в Російській імперії та Румунії, а також домагалися покарання винних у ексцесах та застосуванні насильства під час парламентських виборів у Галичині. Єврейський клуб проіснував до весни 1910 р. і розпався внаслідок суперечностей серед його членів (док. № 91).

¹³⁴**Тюркенбрунненплац** – тут німецька назва площі Турецької криниці (док. № 96).

¹³⁵**Скедль** – тут Артур Скедль – професор Чернівецького університету, правник, активний громадський і політичний діяч Буковини австрійського часу, активіст і один з провідників національного руху буковинських німців. Народився 9 липня 1860 р. у м. Грац, помер 4 червня 1923 р. у Празі. Чернівецький період життя А. Скедля розпочався в 1887 році, коли його після навчання в університетах Граца, Ляйпціга, Берліна та здобуття ступеня доктора права було запрошено на посаду позаштатного професора цивільно-процесуального права університету Франца-Йосифа. Активна наукова та освітня діяльність А. Скедля сприяла тому, що в 1898 р. його було обрано на посаду ректора. Громадсько-політична активність А. Скедля спрямовувалась головним чином на згуртування та організаційне оформлення німецького національного руху. Зокрема, він брав активну участь у заснуванні в 1897 р. та подальшій діяльності «Товариства християнських німців на Буковині», а в 1901 році очолив новостворене товариство «Німецький учнівський дім у Чернівцях». Безпосередньо політична кар'єра А. Скедля розпочалась у 1899 році, коли він став депутатом спочатку ради міської громади Чернівців, а невдовзі також і Крайового сейму, де представляв інтереси спочатку німецької ліберальної партії, а потім німецької національної партії. В 1912 р. А. Скедль переїхав на постійне проживання до Праги, де до самої смерті працював професором Празького університету (док. № 100).

¹³⁶**Ландгаусгассе** – тут німецька назва колишньої вулиці Крайового сейму, яка нині носить назву митрополита Андрія Шептицького (док. № 100).

¹³⁷**Зібенбюргенштрассе** – тут німецька назва колишньої вулиці Семигородської, яка розпочиналася на перехресті теперішніх вулиць Червоноармійської та Головної і вела в південно-східному напрямку. Нині частина вулиці Головної (док. № 100).

¹³⁸**Ювілейна народна школа** – тут початкова школа, будівництво якої було розпочато в 1908 році і приурочено відзначенню 60-літнього ювілею перебування на троні австрійського цесаря Франца-Йосифа. Нині в приміщенні цієї школи розміщується Чернівецька загальноосвітня школа № 5 (док. № 100).

¹³⁹**Сувій Тори** – тут текст Тори (див. Тора), написаний за єврейською традицією на сувої пергаменту. Впродовж багатьох віків єврейська традиція виробила спеціальні правила написання тексту Тори на пергаменті – т. зв. «Барайту». Остання регламентувала порядок і параметри розміщення тексту на сувої: висоту й ширину стовпців, кількість лінійок у стовпцях і букв у лінійках, а також проміжки, відступи тощо. Зазвичай загальна довжина сувою Тори становить 34 м, а ширина 61 см (6 долонь). Нанесення тексту Тори на сувій пергаменту здійснювали спеціально навчені писці – «сойфери». Сувій Тори є для євреїв святинею. У синагогах він зберігається у спеціальній ніші вітваря (див. Вітвар) – «ківоті», а в домашніх умовах – у спеціально виготовленій і багато прикрашеній скрині. Традиція забороняє продавати сувій Тори, за винятком випадків, коли немає чим заплатити вчителю та коли нічим покрити видатки на весілля (док. № 101).

¹⁴⁰**Ваггассе** – тут німецька назва колишньої вулиці Вагової, яка нині носить назву Л. Толстого (док. № 102).

¹⁴¹**Клойс** – тут молитовний дім у євреїв-хасидів (див. Хасидизм) (док. № 102).

¹⁴²**Тауссір** – тут Теодор рицар фон Тауссір (Theodor Ritter von Taussig) (1848-1909 рр.) – австрійський фінансист, банкір імператора Франца-Йосифа, який деякий час (до 1906 р.) був також президентом єврейської релігійної громади Відня. В 1906 р. його було піддано гострій критиці з боку частини австрійського єврейства за те, що він узяв участь у фінансуванні російського уряду шляхом надання грошового займу, внаслідок чого відбулася його відставка (док. № 104).

¹⁴³**Д-р Менчель** – тут Філіпп Менчель, визначний громадський і політичний діяч Буковини австрійсько-румунського часу (док. № 104).

¹⁴⁴**Д-р Вайссельбергер** – тут Соломон Вайссельбергер – визначний громадсько-політичний діяч Буковини австрійського періоду, бургомістр міста Чернівці. Народився 1867 р. в с. Драчинці на Буковині, помер у 1931 р. у Відні. Після закінчення навчання на юридичному факультеті університету Франца-Йосифа у Чернівцях С. Вайссельбергер працював суддею. Політичну кар'єру розпочав у 1904 році, коли був обраний заступником голови місцевої «Вільнодумної центрристської партії» великих землевласників. У 1907 році від першої виборчої курії С. Вайссельбергер був обраний до ради міської громади, де він

розгорнув активну діяльність у справі вдосконалення міського самоуправління. Того ж року його було обрано першим віце-бургомістром. У 1911 році С. Вайссельбергер як кандидат від «Єврейської національної партії» Б. Штраухера (Див. Бенно Штраухер) став депутатом Крайового сейму. 4 листопада 1913 р. рада міської громади обрала С. Вайссельбергера бургомістром, якому випало виконувати свою функцію також і в роки Першої світової війни. В ході другої окупації міста російською армією (осінь 1914 – зима 1915 рр.) його та багатьох інших визначних чернівчан було взято в заручники російською окупаційною владою та вивезено вглиб російської території, звідки він повернувся завдяки втручання міжнародної громадськості лише восени 1915 р. Проживаючи з 1920 р. знову в Чернівцях, С. Вайссельбергер двічі, в 1922 та 1927 рр., обирався депутатом Румунського парламенту від Буковини (док. № 105).

¹⁴⁵**Тіберійське озеро** – тут Тіверіадське, або Генісаретське озеро, відоме в історії також під назвою Галілейське море (док. № 108).

¹⁴⁶**ЕАС** – тут абревіатура від «Engeres Actions-Comitee» – німецькомовної назви малого виконавчого комітету організації всесвітнього сіоністського руху, створеного вперше на I Всесвітньому конгресі сіоністів у Базелі в 1897 р. Малий виконавчий комітет був одним з головних ланок у керівництві всесвітньою сіоністською організацією, який обирався у складі трьох осіб на термін до скликання наступного конгресу і повинен був координувати роботу великого виконавчого комітету з втілення в життя рішень конгресів. Малий виконавчий комітет видавав центральний орган сіоністського руху – газету «Die Welt» (Світ), вів фінансові справи, а також представляв рух у переговорах та дипломатичних відносинах. Місцем розташування малого виконавчого комітету були в різні роки Відень та Кельн (док. № 112).

¹⁴⁷**Тойнбігалле** – тут збудований протягом 1912-1913 рр. на вул. Фарбергасе 11 (потім вул. Турецька 6а, нині Турецька 10) з ініціативи однойменного товариства будинок просвіти для бідних верств єврейського населення міста. Назва товариства і будинку походить від прізвища англійського економіста і філантропа Арнольда Тойнбі, який у 80-х рр. XIX століття активно займався поширенням освіти й культури серед робітників Лондона. Будинок «Тойнбігалле» у Чернівцях був споруджений з ініціативи професора Чернівецького університету і лідера буковинських сіоністів Л. Кельнера (див. Професор д-р Кельнер) на кошти єврейського подружжя Анни та Маркуса Кіслінгерів (док. № 113).

¹⁴⁸**Д-р Якоб Пістінер** – відомий громадський і політичний діяч Буковини австрійсько-румунського періоду, засновник і голова крайової організації єврейської політичної партії соціалістичного спрямування «Бунд». Народився в 1882 р. в с. Фундул Молдови на Буковині, помер 23 серпня 1930 р., похований у м. Чернівці. Вищу освіту Я. Пістінер здобув на юридичному факультеті Чернівецького університету. Деякий час працював практикуючим адвокатом, після чого присвятив себе політичній діяльності. Будучи співробітником, а потім

редактором соціал-демократичної газети «Volkspressе», перетворив її спочатку на щотижневик, а потім на популярну в краї щоденну газету, яка, починаючи з 1912 р., виходила під назвою «Vorwärts». Після приєднання Буковини до Румунії двічі, в 1920 та в 1928 роках, обирався депутатом Румунського парламенту. В 1921 р. Я. Пістінер увійшов до виконавчого комітету «Міжнародного робітничого союзу». З 1923 р. він був також представником Румунії в Соціалістичному Інтернаціоналі (док. № 130).

¹⁴⁹Робітничий дім – тут приміщення старого міського театру на розі вулиць Шкільної і Турецької, на місці якого сьогодні стоїть будівля міської поліклініки № 2 (док. № 132).

Allgemeine Ordnung für die gesammte Juden- schaft der Königreiche Galizien und Lodomerien.

Erster Abschnitt.

Von der Direction und Uebersetzung der galizischen Judenschaft überhaupt.

Erster Artikel.

Von Einrichtung und Zusammensetzung eines Jüdischen Corporis.

§. I.

Mer allen hat man zur Grundlage gegenwärtiger Juden-Ordnung genom-
men, daß die Judenschaft in ein allgemeines Corpus zusammengezogen
werde, weil allein dadurch ihre Uebersetzung und Ansehung zum allgemeinen
Besten erzielt werden kann.

§. II.

Dieses zu errichtende allgemeine Corpus aber ist dahin zu verstehen,
daß die gesammte Judenschaft unter einer General-Direction zu stehen habe,
welche unter der Oveaufsicht des Landes-Gubernii überhaupt die jüdischen
Gemein-Anliegenheiten sowohl, als jene der Kahalen insbesondere zu besor-
gen hat.

§. III.

Durch dieses zu errichtende Corpus werden jedoch die Kahale nicht auf-
gehoben, sondern lediglich in einen Zusammenhang gebracht und der Direction un-
terordnet.

§. IV.

Jedoch erfordert die allgemeine Uebersetzung auch in Absicht auf die be-
sondern Kahalen, daß die gar zu kleinen, und durch die vielfältigen ihre Kräf-
ten übersteigenden domestical Ausgaben, sich selbst zur Last gewordenen Kahale
vermindert, und in grössere zusammengezogen werden mögen.

Zweiter Artikel.

Von den Individuis, aus welchen die Jüdische Direction zu bestehen hat.

§. I.

Damit aber die Direction dieses allgemeinen Corporis desto nützlicher gemacht
werde, so hat man selbe in zween Theile abzutheilen befunden, nämlich,
in jenen, dem die Einleitung der von dem Landes-Gubernio erlassenden Ver-
ordnungen und überhaupt die Anordnung aller zur Aufrechthaltung der jüdischen
Gemeinden nöthigen Massregeln, dann den andern, welchen die Execution, und
die Aufsicht über die Kahale in den Kreisen obliegt.

§. II.

Титульна сторінка тексту закону „Загальний порядок
для євреїв Галичини і Володимирії”.

16 червня 1776 р.

1844.

70305

13
B

GOUVERNEUR-MILITAIRE

DE KIEW,

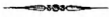
GOUVERNEUR-GÉNÉRAL

DE PODOLIE ET DE VOLHYNIE,

Sénateur

et

Aide-de-Camp-Général.

KIEW.

Le 17 Octobre 1844

N 469.

Monsieur le Baron,

Conformément à l'office du 9 Octobre
Assab, j'ai l'honneur d'informer Votre
Excellence, que l'Ordonnance concernant la ré-
ception des Juifs fugitifs, n'a pas encore
été promulguée et que conséquemment il
n'est pas de mon droit de procéder à la ré-
ception du Juif Meier Neikhausen.

Reuillez bien agréer l'expression de pro-
fond respect et de haute considération avec
les quels j'ai l'honneur d'être

Monsieur le Baron

de Votre Excellence

le très humble serviteur

Imdr. Le Salskiéff

A. S. E. M. le Baron de Krieg,
Président de Gallicie et de Lodomérie, etc. etc.

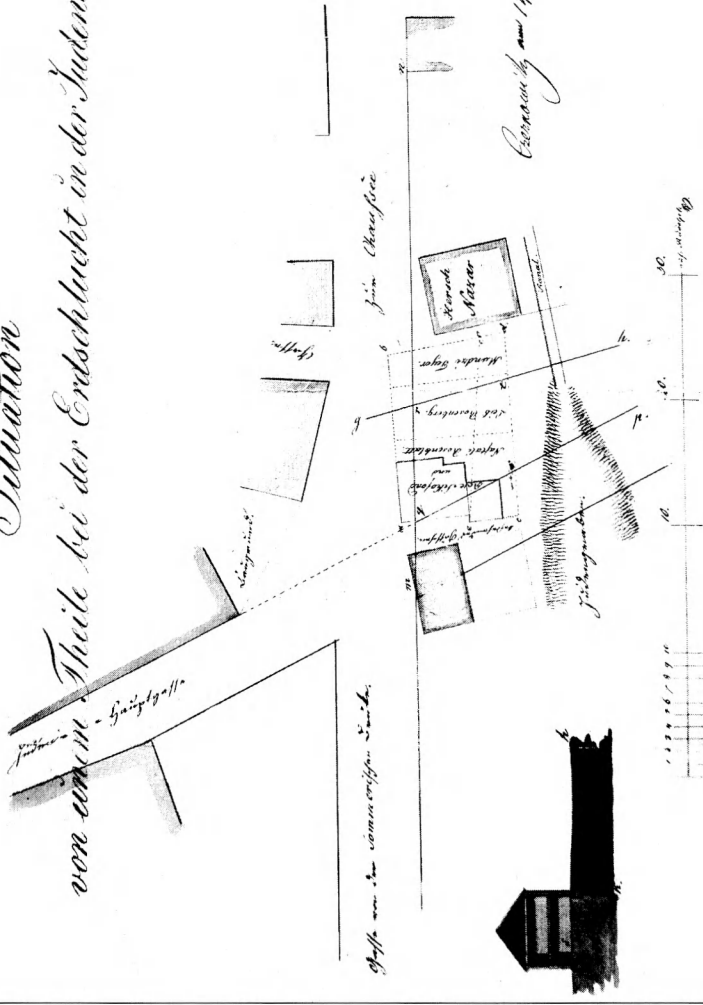
II

Прохання київського військового генерал-губернатора
до намісника Галичини та Володимирії про повернення
російських євреїв-біженців. 17 жовтня 1844 р.

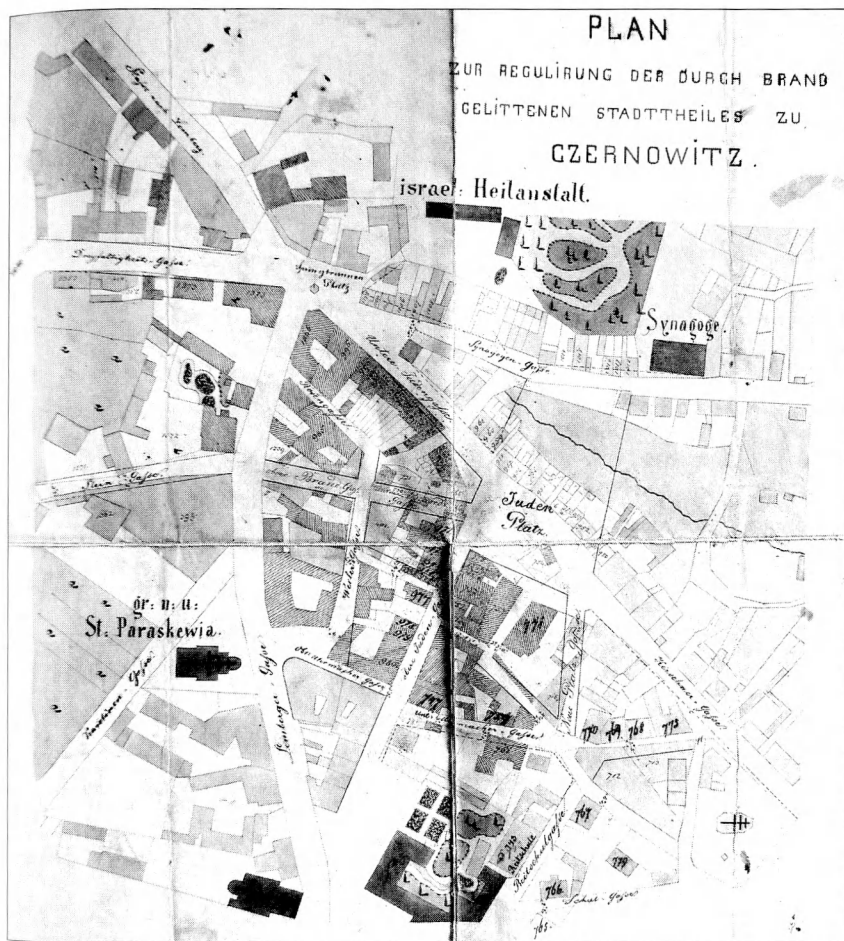
(Ф.1026. - Он.1. - Спр.886. - Арк.1)

Situation

von einem - Gäßchen in der Judenstadt.
Thaile bei der Entschlucht in der Judenstadt.

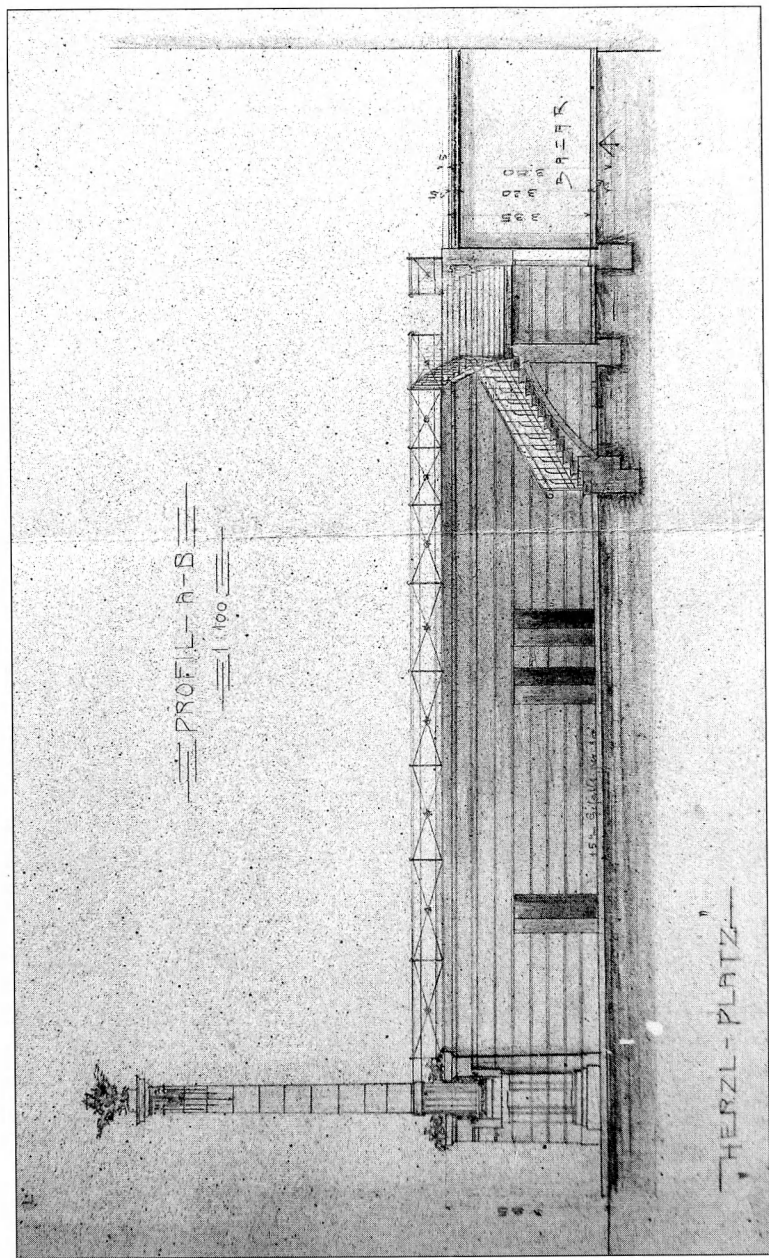
Ситуаційний план урвища у нижній частині міста – т.зв. „єврейського рову”. 14 листопада 1828 р.
(Ф.39. – Оп.1. – Стр.34. – Арк.76)

**План нижньої частини міста Чернівці,
на якому відтворено знищені внаслідок пожежі 1859 р.
будинки і вулиці т.зв. „єврейського кварталу”.**

21 серпня 1859 р.

(Ф.39. – Оп.1. – Спр.512. – Арк.58)

Проект упорядкування площі „Старий ринок” (колишньої „Єврейської площі”),
перейменованої на честь Т.Герцля. 1906 р.

(Ф.39. – Оп.1. – Спр.2083. – Арк.66)

N^o *690. S. S.*

Für das Ausland.

Anmerkung.
 Passträger hat sich beim Eintritte in die kaiserlich türkischen Staaten, dann Moldau und Wallachei binnen drei Tagen bei den betreffenden u. s. w. Consularbehörden unter sonstiger Abhandlung gemächlich zu melden.

IM NAMEN SEINER KAISERL. UND KONIGL. APOSTOLISCHEN MAJESTÄT

FRANZ JOSEPH I.
 KAISERS VON ÖSTERREICH,
 KÖNIGS VON BÖHMEN U. S. W., UND APOSTOLISCHEN KÖNIGS VON UNGARN

REISE-PASS

gebürtig
 für *Banilower*

Geburtsjahr *1822.*

Statur *mittel*

Gesicht *länglich*

Haare *braun*

Augen *blau*

Mano *mittel*

Nase *mittel*

Besondere Kennzeichen:

Derselbe reiset

über

Charakter *ruhig*

Beschäftigung *Lehrer*

nach *Bessarabien*

wohnhaft zu

im Bezirke *Czernowitz*

Kreis (Comitat)

Kronland *Buchowina*

Eigenhändige Unterschrift:

Dieser Pass ist gültig

Ein Jahr

Am 24. May 1872. in Czernowitz

...

Закордонний паспорт, виданий австрійською владою єврейському вчителю з Чернівців Ріві Баниловеру 24 травня 1872 р. для поїздки у Бессарабію.

(Ф.325. – Он.1. – Спр.135. – Арк.9)

№ 350/07

Kundmachung!

Es ist wunderbar vorgekommen, dass Sterbefälle
früher der Juhwaffenden nicht rechtzeitig bei der
jüdischen Cullidgemeinde angemeldet worden,
woraus häufig eine Verzögerung der von der Cull.
hilfsgemeinde mit ihren Organen und diesem Chorale
zu besorgenden Beerdigungen eintritt. —

Insbesondere entstehen über solche Verzögerungen, die
von den Parteien der Beerdigungszeit (Stunde) einseitig
bestimmt wird, besser noch der Cullidgemeinde die zu
erwählenden Anordnungen getroffen sind über treffen
konnte. — Da derartige Unzukunftsheiten auf dem
Juhwaffe der Publikums zuzuwenden sind, falls
vorkommende Todesfälle sofort der jüdischen Cullidge-
meinde zur Kenntnis zu bringen, und nur im Einver-
nehmen mit dem Vorstand der Beerdigungszeit, (Stunde)
zu bestimmen. Damit der Cullidgemeinde mit ihren Organen
die zur Teilnahme der rituellen Beerdigung erforderli-
chen Beerdigungen und Vorkehrungen rechtzeitig
und kluglos vornehmen kann. —

Herrn Vorstände der israel. Cullidgemeinde

Cernowitz, 15. März 1908

Der Präses:

Повідомлення правління Чернівецької єврейської релігійної громади
про новий порядок здійснення поховань на єврейському цвинтарі
(німецькою мовою). 15 березня 1901 р.

(Ф.325. — Он.1. — Спр.776. — Арк.3)

№ *1111*

Für das Ausland.

IM NAMEN SEINER KAISERL. UND KÖNIGL. APOSTOLISCHEN MAJESTÄT

FRANZ JOSEPH I.

KAISERS VON ÖSTERREICH,
KÖNIGS VON BÖHMEN U. S. W., UND APOSTOLISCHEN KÖNIGS VON UNGARN.

REISE-PASS

für <i>Gertrud Feller</i>	Geburtsjahr <i>1840</i>	Dieser reiset
	Statur <i>mittel</i>	von
	Gesicht <i>oval</i>	
	Haare <i>braun</i>	über
Charakter <i>willig</i>	Augen <i>blau</i>	
Beschäftigung <i>gärtner</i>	Mund <i>gerade</i>	nach <i>Rußland</i>
	Nase <i>gerade</i>	<i>Molbau</i>
	Besondere Kennzeichen:	
wohnhaft zu <i>Luxany</i>		Dieser Pass ist gültig
im Bezirke <i>Krems</i>	Eigenhändige Unterschrift:	<i>Zwei Jahre</i>
Kreis (Comitat) <i>Rakowina</i>	<i>Henrich Feller</i>	
Kronland <i>Rakowina</i>		

Krems am 28. April 1871/Emil
Der k. k. Bezirkshauptmann
Dolopowicz

**Закордонний паспорт, виданий австрійською владою
Кіцманського повіту орендарю з села Лужани Маєру Гершу Феллеру
28 квітня 1871 р. для поїздки в Росію та Молдавію.**

(Ф.325. – Он.1. – Спр.135. – Арк.8)

Name und Charakter	Eltern	Alter		Wohnort	Stand
		Jahre	Monate		
des Bräutigams Abraham Amtmann geb. zu Grodzka in Lubawa	Elig Amtmann und Fanne	Drei und zwanzig	zwei	Lubawa	ledig
der Braut Perl sel. Pepi Sofer geb. zu Lemberg	Salomo Sofer und Ripke geb. Tutman	sieben und zwanzig	zehn	Lemberg Rindgasse Nr. 4	ledig
Tag, Monat, Jahr der Trauung		Ort der Trauung		Name des die Trauung verrichtenden Rabbiners (oder Religions- weisers) unter Angabe des Wohnortes	
Ein und zwanzigsten Oktober im Jahr acht hundert ein und achtzig		Lemberg		S. Zischka's Syn. Rabbiner in Lemberg	
Zeugen (Name, Charakter, Wohnort)					
Leon Tutmann m.p. Dufour. Marienstadt Pepi Feisler. — Frolshofen, Band. Nr. 177/881. Geb. zu Jah. 200. Grodzka am S. Ubita's beauftragt. Lubawa					
Anmerkung Die Trauung des Bräutigams so wie Braut. in der Syn. in Lubawa. Geb. zu Lubawa. Geb. zu Lubawa. Geb. zu Lubawa.					

Urkund dessen die amtliche Fertigung.

Israelitische Matritenführung zu Lemberg

den 24. Oktober 1881

S. Zischka
Rabbiner

Свідоцтво про шлюб Абрагама Амтманна та Перл Пепі Софер,
 зареєстрований метрикуляром Чернівецької єврейської
 релігійної громади 24 жовтня 1881 р.

(Ф.325. - Оп.1. - Спр.230. - Арк.1)

Geburtsmatriken-Schein.

6

Ausgang

geburts-Matrik der israelitisch u. Kathol. Gemeinden *Chernowitz*
Band *III*. Seite *113*. Zahl

Tag, Monat, Jahr der Geburt		Ort und Haus-Nr. der Geburt						
<i>Vier acht und zwanzigste September ein tausend acht hundert fünfzig acht</i>		<i>Chernowitz 963</i>						
Name des Kindes		Des Kindes Geschlecht						
<i>Moschia Jossel</i>		<table border="1"> <tr> <td>weiblich</td> <td>weiblich</td> <td>weiblich, an- geblich jesu- tisch oder un- eig. Geburt</td> </tr> <tr> <td>☒</td> <td>☐</td> <td>☐</td> </tr> </table>	weiblich	weiblich	weiblich, an- geblich jesu- tisch oder un- eig. Geburt	☒	☐	☐
weiblich	weiblich	weiblich, an- geblich jesu- tisch oder un- eig. Geburt						
☒	☐	☐						
Vor- und Zuname, Stand, Beschäftigung und Wohnort des Vaters der Mutter		Vatzen oder Zeugen, Beschneider oder Namensbeileger, Hebamme						
<i>Schlomo Beile Oelgießer Lincker</i>		<i>Grünmann Paul Krüger</i>						
		Anmerkung						

Urkund dessen die amtliche Actiquina.

Israelitische Matrikenführung zu *Chernowitz*
Chernowitz den *8 März* 18 *81* *Kazan*

Свідцтво про народження дитини Моші Йоссеља
в чернівецькій єврейській родині Шломи Ольгіссера
та Байле Лінкер, видане 8 березня 1881 р.

Auskündigung des Rabbinen

Allen Mitgliedern des Grossrabbinats Religionsvereins
mein herzlichstes Gedenken, das die Grossrabbinats
Entscheidung des Grossen Schabse Kerner aus Laskowitz
auf den Hof Wolf Kerner aus Laskowitz, mit
dem Herrn Perle Hallenberg aus Horca Luchow des
Herrn Moses Hersch Hallenberg aus Horca, die
am 2. März d. Auskündigung hier in der Synagoge
in der Nähe Gumbinnen n. z. am 22. und 29. Jan.
Janer und am 5. Febr 1881, Antritt und
König Krone Einweisung auf dem Wege
ist, Sadowa am 9. Febr 1881

Jechiel Taubes

Довідка, видана релігійним службою із Садгори рабином
Єхієлом Таубесом про триразове оголошення заручин Шабсе Кернера
з Лашківки та Періл Галленберг з Горечі, 9 лютого 1881 р.

(Ф.325. - Оп.1. - Спр.230. - Арк.10)

„Jüdische Illustrierte Zeitung“ № 1 „Żydowska gazeta ilustrowana“.

Krakau, den 2 Januar 1909
Grodziszka 53.

Höchl.
Präsidium der isr. Kultusgemeinde
Kernowitz

Wir beabsichtigen in unserem Blatte
einige Abbildungen sowie eine nähere Beschrei-
bung Ihres jüngst eingeweihten jüdischen
„Halls“ zu veröffentlichen. Wir glauben, dass
es auch für Sie von Interesse sein wird, dass
über Ihr grossartiges Werk ausführlich berichtet
wird, und erlauben wir uns hiermit höflich
zu ersuchen uns gefl. einige photograph.
Aufnahmen (der Frontfassade, der Inneneinrichtung)

Клопотання редакції краківської „Єврейської ілюстрованої газети“
до правління Чернівецької єврейської релігійної громади
про надання опису та світлин новозбудованого
Єврейського Національного Дому. 2 січня 1909 р.

(Ф.325. - Он.1. - Спр.896. - Арк.52)

Sektion VIII.

13076

Erneuerungspolize für

Feuer-Versicherung

Pol.-Zahl **522651 VII.**

Agentur **W. W.**

MALMEN

GOTTES

Die

Wechselseitige Versicherungs-Gesellschaft in Krakau

bestätigt hiemit, dass die *gelehrte Jüdische Kulturgemeinde* die laut untenstehender Berechnung bemessene Gesamtgebühr für die unveränderte Erneuerung der Polize **Z. 381383** für die Versicherung von *Mrb. (Jüd. Natus Krakau) Krenowitz* in *Denke Elisabethpl.* bis zur Summe von Kronen **52724** erlegt, und dadurch, im Sinne der allgemeinen Statuten und der Versicherungs-Bedingungen der Gesellschaft das Recht auf Vergütung der Schäden, welche an den versicherten Gegenständen in der Zeit:

Vom **14. November** **1900** *neun* 12 Uhr
 bis **Lehr** *Lehr* Mittags

durch Feuer verursacht wurden, erworben hat.

Bemerkungen des Agenten

W. W. & Co. Krakau
CEBROWA 2

Ch. 240

Unterschrift des Agenten

Berechnung der Prämie	Kronen h.
Vorbereitungs-Prämie nach dem Tarif	52.73
5 % Reservefondbeitrag . . .	2.64
2 % Feuerwehrbeitrag . . .	1.06
Manipulations- und Stempelgebühr	76
Gesamt-Gebühr . . .	57.19
Ab 15 % Rückersatz . . .	
f. d. Jahr 08 von Pol. Z. 381383	
von der Netto-Prämie R. 52.73	7.90
Baar zu entrichten	49.29

K 52.73
ab 15% = 7.90
44.83
geb. 4.96
49.87

Krenowitz am **13. Oktober** 1909.

Wechselseitige Versicherungs-Gesellschaft in Krakau.

Mitteilung

Die Herren Agenten sind gemäss § 14 der Ministerialverordnung vom 5. März 1895 R. G. Bl. Nr. 31 mit Vollmachten den Parteien auf Verlangen vorzuweisen

Bekehrung L. 10. 11. 1900
 112 1900. 20.000.

Die Stempelgebühr wird von der Gesellschaft unmittelbar entrichtet.

Свідцтво страхування
приміщення Єврейського Національного Дому
на випадок пожежі, видане страховою фірмою з Кракова
13 жовтня 1909 р.

(Ф.325. - Он.1. - Спр.896. - Арк.129)

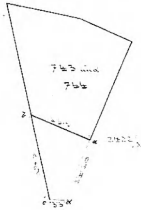
Katastralgemeinde: Czernowitz

z. L.: 3 974/901

Situationsplan

über beabsichtigten Grundverkauf, also mit a, b, c, d sind a, bezugsnehmender Theil
der Grundparzelle D/4 2422/2, durch Herrn Moses Schläfer.

Fläche = 122 m².

Maßstab 1:720.

Maßstab 1:2220.

Situationsplan
Herrn M. R. Schläfer
v. 2/6 901

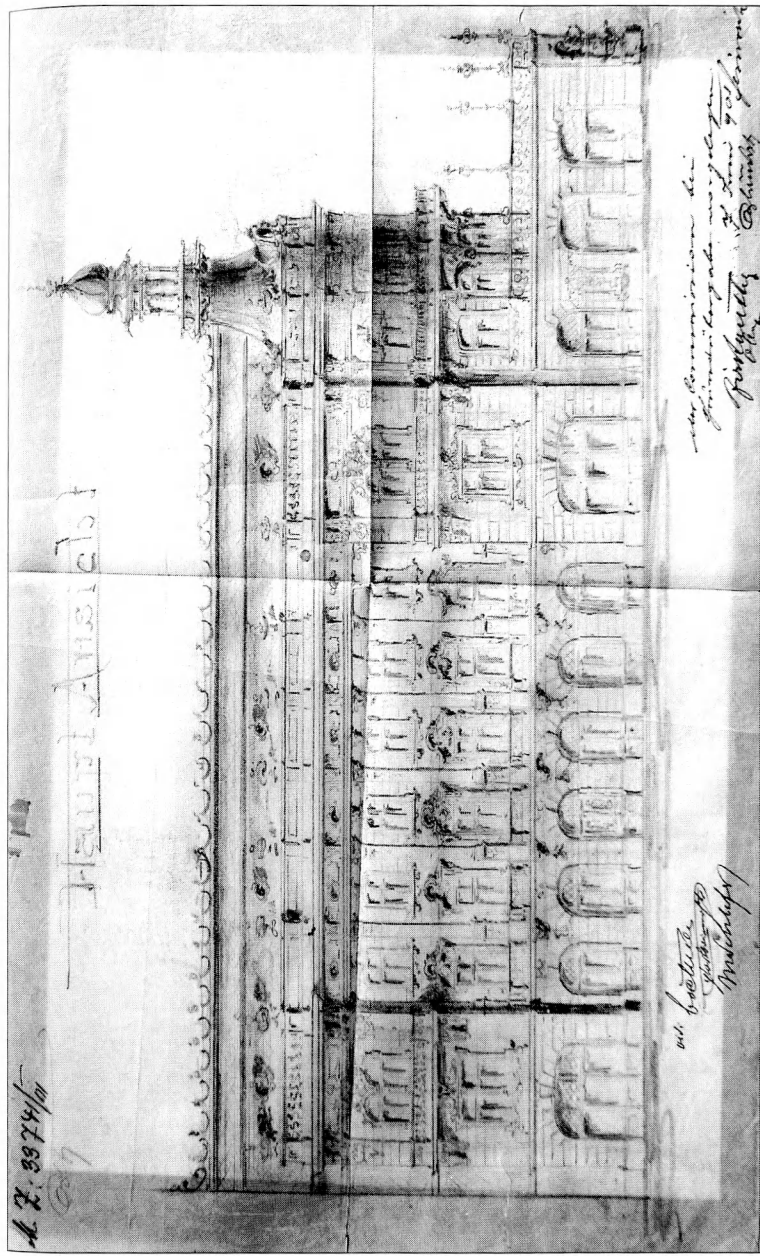
Czernowitz am 26. Dec. 1901.

KARL NAVRÁTIL
beh. aut. Civil-Geometer
CZERNOWITZ

Karl Navrátil
beh. aut. Civil-Geometer

Ситуаційний план земельної ділянки, придбаної чернівецьким євреєм
Мозесом Шлефером для будівництва будинку, відомого нині
як „будинок-корабель”. 22 травня 1901 р.

(Ф.39. - Оп.1. - Спр.1503. - Арх.189)

План „будинку-корабля”. 7 червня 1901 р.

(Ф. 39. – Оп. 1. – Спр. 1503. – Арк. 197)

דער אמאנימענטס פרייז בעטרייבט:
פיר און אידן און
עסטרייך 8
רוסישלאנד 12
פראנקרייך 16
הויטלאנד 6
ענגלאנד 13
אמעריקא 4
מדינתאויגוסטין 16
פראנק
אינטראנעספרייז 10 קר.
פיר איינע צייטלע

המצפה

HAMIZPE.

מחור לשנת:
באדן אסטרייח 6 פיל
פראנק 10
אסטרייח 12
רוסישלאנד 13
אמעריקא 4
מדינתאויגוסטין 16
פראנק
אינטראנעספרייז 10 קר.
פיר איינע צייטלע

על המצפה נעמוד

להגיד ליעקב חדשות ונצורות, להשמיע לבני ישראל דברי חכמה ודעת

יוצא לאור פעם בשבוע

מאח

משה ארענשטיין

נולדו אליו הצופה בלשון אשכנזי (לך העפר המצפה אשר יראה יורה) בשנת 1840

Nr. 1. Czernowitz, 28. Jänner 1888.

טשערנאוויטץ רח שבט תרמ"ח.

בכלל, ומישרת לכת עם בני ישראל בדרכי המוסר והמדות בפרט? — היא שאלה, אשר עליה לנו להשיב:

אם נביטה בעין פקוחה על דרכי העמים בחייהם המדיניים, נראה לדאבון לבנו כי עוד לא נשתנו סדרי בראשית, ועולם המדיני כמנהגו נוהג, ראשית המטא לבני אדם, שפיתח דמים, עוד לא חדלה, המלחמות תרבינה, ודם אדם ישפך כמים ארצה, וישבי התבל יוציאו את מבחר בניהם לדורג, ומלכי העמים יפזרו הונם ורכושם אך לכלי נשק וקנה נוחת, הצדק והמשפט לא על אדני אדבה ושלום נוסדה, כי אם על אדני העוין והגבורה הטבעי, למי העוין, לו המשפט והמשרה, ולמי הגבורה, לו הצדק והמשלה, הגדול בולע את הקטן, ואין דורש משפט, ומבקש צדק, כי הצדק ינענע לרשע, והשכל לסכל, ואהבת אדם, אשר בה העמים הנאורים יתפארה, אך רעות רוח היא, בה המחוקקים יבדילו בין מיתה קלה לחמורה, וחכמי הרישם ימצאו כדורי עופרת קטנים להמית נבר ברנע לקיים הכתיב: ואהבת לרעך כמוך, ברור לו מיתה יפה, ואם נוהה, כי בשצף קצף התנפל גוי על גוי, ויעש בו כלה, את עידיה שרפו באש, את מרכבותיהם, שברו את סויהם עקרו ואת השבויים הכו לפי חרב או מברו לעבדים, ובזמן הזה העמים ברונג רחם יזכור, אולם כל נשכה, כי המלחמה בימי קדם היתה מלחמה לאומית, ולאום מלאום, כי יאמץ אך חסם ושוד מגמת פניו, וכאשר שבעה נפשו משלל האויב

תכן הענינים: לפנים אי לאחור, — דברי הימים — חדשות ישראל, יסוד עולם.

לפנים או לאחור?

Die Aufklärung verdirbt die Menschen.
Ein erleuchteter Verstand verdirbt auch die Gesinnungen.
— Der Kopf muss auch das Herz bilden. Schiller.

לעתים מוזמנים יחשבו בני אדם דרכיהם, ויפלוט מעגל רגליהם, למען דעת אם הולכים הם לפנים או לאחור? — שלמים וכן רבים בזמן הזה, המתהללים באור ההשכלה, הוורח בימינו יגזרו אומר, כי כל גוי ואדם, הוולך לנגה אור ההשכלה, הוא מיטיב צעד ומישר לכת, והולך לפנים, וכל גוי ואדם, העוצם עיניו מראות באור ההשכלה, בחושך הולך, דרכיו עקשים, ומעגלותיו נלוזים, ולא ידע במה יכשל, והולך הוא לאחור ולא לפנים, נחפשה נא דרכינו ונחקרה גם אנהו פראש שנת 1888 אם דבר אמת בפי המתהללים באור ההשכלה, ונדרשה לדעת אם הדור החדש הזה מיטיב צעד ומישר לכת והולך לפנים ולא לאחור.

ההשכלה הולכת לפנים ולא לאחור, זה הוא משפט אמת וצדק! כי כל החכמות והמדעים וכל חושרת המעשה יעלו מעלה מעלה, וישגשגו מיום ליום, וחכמי הדור הזה ילכו מחיל אל חיל בידיעת העולם והטבע וימצאו חדשות, אשר לא שיערו, אבותיה ואשר לא היו לעולמים, אולם ההשכלה הזאת, האם מיטבת צעד העמים

DAS VOLK

Abonnementspreise:

ganzz. K 4
halbj. K 2
in Deutschland Mk. 4
bes. Mk. 2; im übrigen
Ausland Post. fr. bezw.
Fres. 3.-

Einzelne Nummern
: 15 Heller.

— Jüdisches Organ —

Erscheint jeden zweiten Freitag.

Schluß des Blattes drei Tage vor Erscheinen.

Redigiert von einem Komitee. — Eigentum eines Konsortiums.

Herausgeber und verantwortlicher Redakteur: Dr. Nathan Birnbaum.

Redaktion und Administration: **Neue Weltgasse 20.**

Insertionspreise:

Die fünf gespaltene Feil-
zeile 15 h. bei Wieder-
holung. Entsprechender
Rehalt. : : 1 Zeile 1 K
per Zeile.
Manuskripte werden nicht
retourniert, unbedruckte
Büchle nicht angenommen.
Übersetzung. : : Reklama-
tionen sind portofrei.

Nr. 1.

Czernowitz, den 20. Mai 1910.

1. Jahrgang.

An die jüdische Öffentlichkeit!

Wir übergeben hiemit unser Blatt der Öffentlichkeit, ihrem Verständnis und Wohlwollen.

„Das Volk“ will mithelfen, in der Jüdischkeit der Bukowina den Sinn für sachlich fundamentierte Politik zu wecken und zu stärken. Zugleich aber will es auch beitragen, daß sich diese Jüdischkeit einen Ehrenplatz innerhalb der jüdischen Gesamtheit, namentlich in der großen ostjüdischen Kulturgenossenschaft, erringe. Auf daß den bukowinischen Juden nichts Jüdisches mehr als fremd gelten dürfe.

„Das Volk“ wird den Angelegenheiten dieses Landes, insoweit sie jüdisches Interesse berühren, dienen, aber auch dem jüdischen Leben draußen seine vollste Aufmerksamkeit widmen. Es will nicht nur unsere bukowinischen Juden, sondern auch seine auswärtigen Leser

in den wichtigsten jüdischen Fragen orientieren und beraten.

Darum werden u. a. auch das Feuilleton und der literarisch-künstlerische Teil des Blattes mit besonderer Liebe gepflegt werden.

Wir wollen den Frieden und die ruhige Arbeit. Sollten aber Leute, deren Unfähigkeit, Bleibendes zu schaffen, und deren schrankenlose Ichsucht tausendfach erprobt sind, uns mit der ihnen eigenen verbissenen Tücke in unserem ehrlichen Streben stören, dann sind auch wir für den Kampf zu haben. Denn wir wissen, was dabei zu gewinnen ist: die Befreiung des bukowinischen Judentums von dem Starbtraup, in dessen dank seinen Götzen verfallen ist. Und diese Götzen fürchten wir nicht.

Das Redaktionskomitee der Zeitschrift „Das Volk“.

FEUILLETON.

Vor dem himmlischen Gericht.

Von Abraham Wewiorka.*

Aus den Jüdischen übersetzt.

Wie man weiß, ging der Großvater, Reb Jecheil der Heilige, plötzlich von ihm. Umgeben von all den Seinen, am Ausgange des heiligen Sabbat, kaum nachdem er mit der Hawdule fertig war. Er rief noch einmal „Schma-Jidruel“ und ließ dann in seinem Stuhl zurück. Die Leute glaubten, das rühre von dem großen Streite mit dem „Heiligen Magid“ her, — es habe also die andere Partei gestigt. In Wahrheit aber berief man ihn damals zu einer Sitzung des himmlischen Gerichts. Das ging so zu.

In einem kleinen Städtchen wohnte ein junger Mann, ein heiliger und reiner, vollkommen gefäulter wie lautes Gold, kurz ein Auserlesener!

* Wewiorka gehört zu den besten jungen Dichtern der neuen jüdischen Literatur.

Und jeden Abend ging Hersch Wolf so hielt nämlich der junge Mann — weit in den Wald hinein, sich in Einsamkeit zu versenken und irrenden Seelen Gnade zu wirken.

Dort, wo der Wald beginnt, wohnte eine schöne Jungfrau, eine Christin zwar, doch wie eine Jüdin sah sie aus, ein züchtiges Mädchen. Jeden Abend sah sie Hersch Wolf. Und da begann ihre Seele an seiner zu hangen. Sie bekam ihn lieb, bis zum Selbstvergessen. Denn wenn sie auch eine Christin war, so empfand sie doch seine Größe. Sie hatte den Finken in sich, war eine von den Frommen der anderen Völker. Und dazu war ihr Antlitz unendlich schön und ihre Augen leuchteten wie der Morgenstern.

Sie sah ihn täglich, er aber sah sie nie, denn er ging, in seine Betrachtungen vertieft, dahin. . . . Es schmerzte sie, daß er sie nicht bemerkte. Da verließ sie darauf, zu singen, wenn er dem Wald betrat. In ihrer Stimme lag so viel Süße, die Töne hatten

und flammten so heilig empor, daß es einen Stein hätte rühren können. Hersch Wolf aber meinte, ein Vogel auf einem Baume hätte zu Gottes Preis einen Hymnus angestimmt. Das entzückte ihn, er dankte dem Herrn der Welt und wirkte Erlösung.

Als sie nun sah, daß das Singen nichts helte, ging sie ihm eines abends mit seinen Schriften nach. Er schritt auf eine Anhöhe mitten im Walde zu, setzte sich dort und blickte stumm nach Westen, wo die Sonne schon zu sinken begann. Er saß auf der Anhöhe und sie stand von weiten zwischen den Bäumen und sah zu ihm hin. . . . Im Walde war es dämmerungssüß, die Baumkronen waren vom Abend, der blaue, gelbe, weiße und grüne Wölkchen in Flammen gesetzt hatte, bestrahlt.

Und in ihrem Herzen loderte ein großes Feuer auf, zitternd und bangend ging sie auf den Fußspitzen zu ihm hin und ward schwer vor ihm auf die Knie. . . . Er erbebte, stand auf und wollte weg, sie aber hielt seine Fäule fest. . . . Er wollte nicht, was er tun

Програмна стаття редакції чернівецької єврейської газети „Das Volk“ (Народ), яку видавав і редагував Натан Бірнбаум. №1, травень 1910 р.

ספר

שערי ציון

עם

שעמי פסוקי מקרא

שהבר הרב הכולל המקובל אלהי כמהר"ר נתן נטע בן הקדוש מוהר"ר משה הנובר זצ"ל הי"ד אשכנזי תלמוד הרב מוהר"ר חיים ווייסל זל"ה תלמוד מובהק של הרב האלקי מוהר"ר יצחק לוריא זללה"ה :

עם תוספות קודש על קודש

ספר יצירה

תקון סעודה

מפי הקדוש הסגל האלהי הרשב"י עם נקודות ודגני דבור על חופניו להקל זמיל לקיים זה השלחן אשר הקולא בו מונה תמיש אלקי לפניו : האר"י זל"ל :

ועוד הוספנו בו דבר טוב פירוש המלות ע"י עברי מיימש הנהוג בינינו :

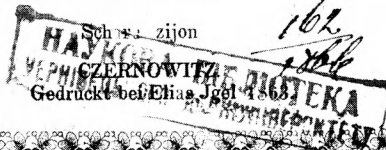
בדפוס של הנגיד מוהר"ר אלי איגל בן הנגיד מוהר"ר רוב בער נ"י. התן בהמנוח מוהר"ר משולם הידלער ז"ל :

משערנאוויץ

לפי"ק

נדהי ישראל יבנם

בשנת

Титульна сторінка єврейської книги,
надрукованої у друкарні крайового рабина
Лазаря Еліаса Ігеля. 1868 р.

מנא המליצה

העברעאישער

ברי'עפשאטין

זאמלונג דער בעסטען העברעאישען אויפ-
זעטצע מאדערנער שריפטשמעלער צור
בעלעהרונג אונד אונטערדאלטונג

פ'ד

געבילדעטע איזראעליטען.

ערשיינט אין העפטען. פרייז איינעס העפטעס 40 קר.

אויף וועלן פאפיר 50 קר.

הערויסגעגעבען אונד געזאמעלט פאן

יהושע ווידמאן

בוכהענדלער אין משערנאוויטין.

1טער יאהרגאנג. 1טעס העפט.

דריק סאן ה' אלישע היילפערן.

נאכדרוק פארבעהאלטען.

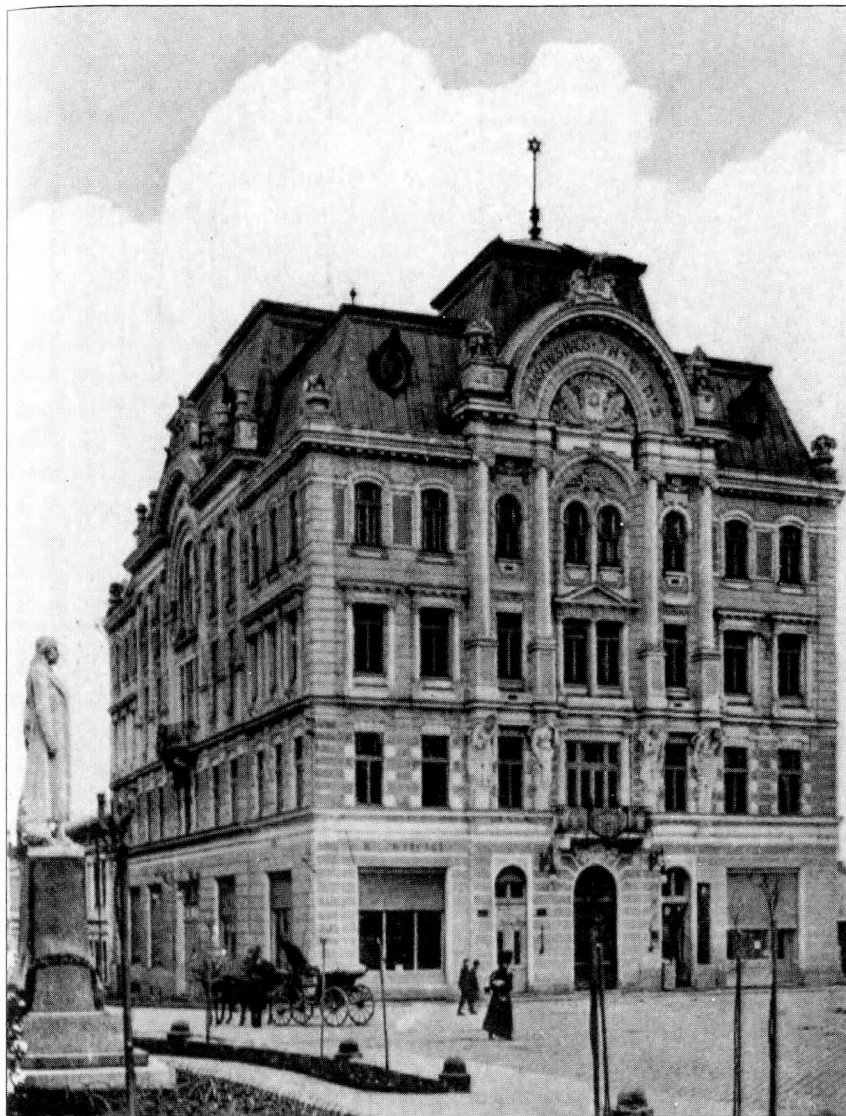
Титульна сторінка виданої в Чернівцях у друкарні
Рудольфа Екгарда антології вибраних творів єврейської та німецької
(у перекладі на гебрійську) літератури. 21 березня 1882 р.

**„Єврейський квартал”. Вигляд з північно-східного передмістя.
В центрі – вул. Сінагогенгассе (нині вул. А.Барбюса)
та будівля Великої синагоги.**

**Колишня площа „Старий ринок”, або т.зв. „Єврейська площа”
на перетині нинішніх вулиць Шолом-Алейхема
та Гетьмана П.Сагайдачного.**

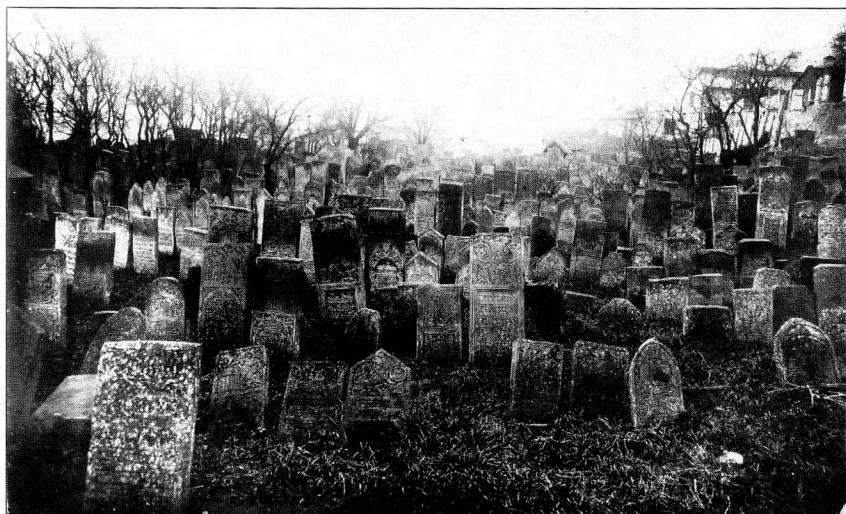
**Єврейський Національний Дім
(будівництво завершено в останні дні грудня 1908 року).**

**Єврейський храм (храм). Споруджено 1877 р.
Проект львівського архітектора Юліана Захаревича.**

Будівля однієї з приватних єврейських шкіл – хедер.

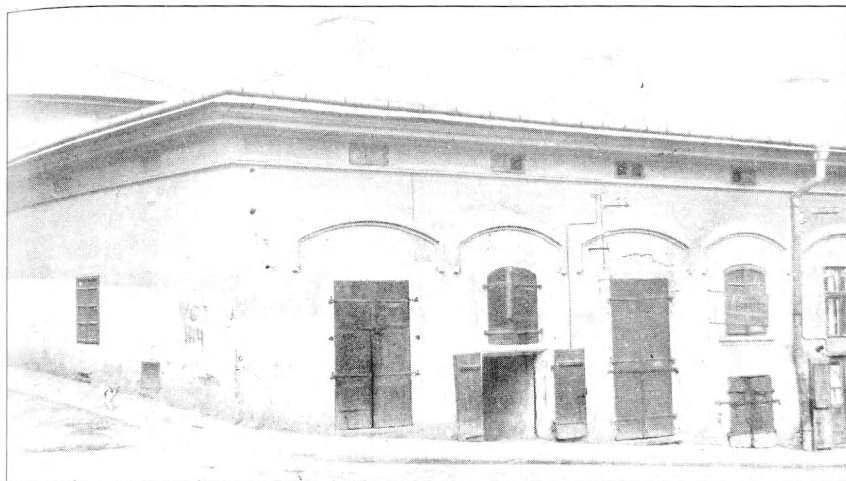
**Старе єврейське кладовище,
яке знаходилось у районі нинішньої вул. Одеської.**

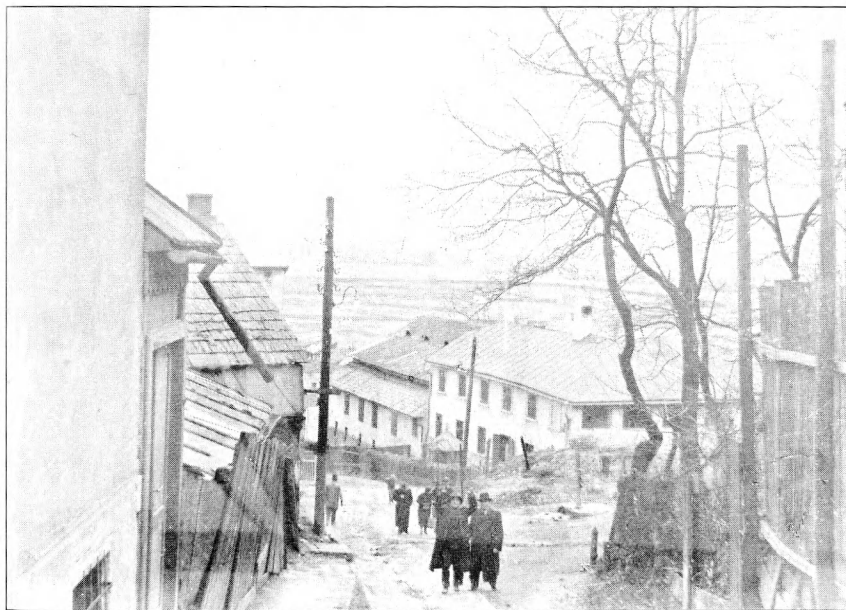
**Райтшульгассе (вул. Верхової їзди, нині Ужгородська) –
одна з вулиць, яка веде у т.зв. „єврейський квартал”.**

**Вулиця Нижньоєврейська,
нині частина вул. Гетьмана П.Сагайдачного.**

**Один з будинків на колишній вул. Верхньоєврейській,
нині вул. Шолом-Алейхема.**

**Штайлегасе (вул. Крута, нині не існує),
яка вела до єврейського кладовища.**

Траурна процесія у дворі Великої синагоги на вул. Сінагогенгассе, нині вул. А.Барбюса.

Загальний вигляд вул. Сінагогенгассе.

**Один із численних єврейських молитовних будинків
на вул. Сінагогенгасе.**

**Загальний вигляд Великої синагоги на вул. Сінагогенгасе.
Будівництво завершено в 1853 р.**

Будинок просвіти для бідних верств єврейського населення – т.зв. „Тойнбігалле”. Будівництво завершено в 1913 р.

Іменний покажчик

- Абрагамович Ш.Я. (Сфорім М.М.),
260, 419
Абулафія А., 410
Авербах М., 210, 236
Агатштайн Д., 37
Агатштайн Є., 37
Агатштайн І., 236
Айглер А., 180
Айзенберг Й., 209
Айзенберг, 360
Айзер Й., 72
Айнгольд, 358
Айссек С., 73
Акіба бен-Йосиф (раббі Акіба), 191,
401, 416
Аксельрад, 319
Аллерганд, 360
Альбрехт Ф., 216
Альг, 161
Альтгайм С., 248
Альтман Аар., 69
Альтман Айз., 112
Альтман Лайз., 218
Альтман Сол., 112
Альтманн В., 69
Альтманн М., 209
Альтманн П., 69
Амстер А., 147, 180
Амстер М., 30, 108, 128
Ангаух М., 377
Ангаух С., 121
Аом Б., 248
Аріє М., 353
Арм Х., 248
Армінген Г., 356
Арон Б., 216
Атласс Г., 181
Ауерсперг Г., 41
Ауслендер Я., 322
Ауслендер, 360
Ахнер Й., 181
Аш Ш., 261, 263, 265, 427
Бадіан А., 182
Бадіан Й., 215
Бадіан М., 353
Бадіан, 360
Балтінестер (упр. шпиталю), 187
Балтінестер Б. (молодший), 317
Балтінестер Б. (старший), 147, 181
Балтінестер Є., 182
Балтінестер Лаз., 243, 250, 366
Балтінестер Люд., 180
Балтінестер, 360
Бараш Л., 236
Бараш С., 256
Барб, 357
Барбаш М., 221
Барбер А.І., 180
Барбер Іс., 147, 180
Барбер Л., 34, 180
Барбюс А., 425
Бардах Я., 215
Бардах, 296
Барлеон М., 356, 372, 374, 375
Барон Г., 256
Барон М.Б., 248

Барон С.Д., 218
Бартфельд Л., 324
Бартфельд Ф., 335
Бауер В., 71
Баум Г., 219
Баум, 311
Бауман Е.К., 71
Бауман, 315
Баумьоль П., 219
Бахер Е., 105
Безен А., 236
Безен І., 236
Безен І.Н., 236
Безен Х., 236
Бекманн, 253
Бен-Йохай Сімон, 410
Бераль, 356
Берковер, 319
Берковіч П., 248
Берл Б., 182
Берл М., 181
Берлер В., 319
Біанович Г., 317, 318
Біднер Г., 219
Бікель, 362
Білліг Г., 180
Білліг Ф. 243, 395
Бірер Й., 289, 292, 293, 352, 353
Бірер Р., 196, 199, 417, 418,
Бірнибаум Н. (Матіас Ахер), 198, 257,
260, 263, 265, 288, 297, 298, 312,
417, 418, 419
Бірниберг, 311
Біттер І., 73
Блаукопф Г., 211
Блаукопф, 310
Блюм Й., 353
Блюм Йоз., 34, 234, 235, 236, 280, 377
Блюм Йосс., 215
Блюм Маск., 219
Блюм Мен., 216
Боген, 290
Бойменр Е., 353
Бойтлер І., 71
Бомсе П., 236
Борух С., 219
Ботушан, 357

Браер, 357
Брайгер, 230
Бранд М., 181
Брандман С.І., 217
Брендер Ш., 219
Бреннер А., 255
Бреннер, 289
Брехер Ю., 181
Брехер, 360
Брунштайн А.М., 181, 236, 356, 358
Брунштайн, 360
Брусиллов О., 38
Брюк, 377
Брюль, 360
Бурачинський, 356, 358
Бурггойзер Б., 215
Бурггер М., 71
Бургіньйон, 282
Бухбіндер Л., 400
Бухгольц Й., 322
Вагнер Г., 148, 180, 206
Вагнер О., 180
Вагнер Р., 206
Вагнер С., 74
Вагшаль З., 251
Вайбель І., 129
Вайер С., 78
Вайзер М., 237
Вайнбергер Г., 317
Вайнгаст Б., 216
Вайнер Б., 217
Вайнтрауб А., 319
Вайнтрауб, 311
Вайнштайн В., 219
Вайншток (д-р), 289
Вайншток, 377
Вайс Бен. 257, 309, 334
Вайс Бет., 360
Вайс С., 315
Вайсберг, 357
Вайсглас З., 290, 300, 357, 360, 396,
400
Вайсглас, 360
Вайсельберг І., 335
Вайскірхнер, 280
Вайсманн П., 209
Вайсманн, 260, 262

Вайссбах А.Д., 219
Вайссбах Ф., 217
Вайссельбергер Й., 215,
Вайссельберг В., 256
Вайссельбергер (пані), 357, 358
Вайссельбергер Й., 237, 257, 388
Вайссельбергер С., 34, 35, 36, 339, 356,
358, 372, 374, 375, 376, 383, 384,
385, 386, 430, 431
Вайссельбергер Т., 363
Вайссельбергер, 360
Вайсфш А., 256
Вайтц О., 256
Вайтцнер Й., 237
Вайтцнер С., 209
Вайх І., 335
Вайх, 360
Валлах М., 256
Валльштайн А., 33, 243, 250, 254, 270,
338, 357, 365
Вальцер Г.А., 287
Вандерман К., 216
Вандерман С., 235, 236, 237
Ванівські М., 219
Василько М., 32, 268, 282, 283, 284,
285, 385, 427
Вассерманн, 377
Вассерштром Е., 182
Ваттер М., 73
Вахтель, 360
Вебер Г., 360
Векслер А., 180
Вельт А., 353
Венгловський, 357, 358
Вендер Б., 181
Вендер Е., 377
Вендер І., 71
Вендер Н., 34, 291, 356, 357, 377, 396,
400
Вендер Х., 71
Вендер, 357, 359
Венінгер Моз., 69
Веннігер Марк., 70
Вербер Б., 299, 353, 355, 358
Вербер, 358, 359
Веттер І., 265
Вехслер Л., 261, 263
Висоцький В., 251
Віглер Й.І., 181
Відманн, 281
Віжніцер Й., 343, 344
Візенфельд Я., 69
Вікторія (королева), 428
Віленк, 357
Вільсон, 8, 401
Віттнер Г., 215
Вітцінгер П., 113, 114
Вішаффер, 180, 186, 187, 188
Война Ф., 67
Войнарович, 161
Волін Й., 335
Вольф А., 72
Вольф О., 76
Вольф С., 72
Вольффер, 325
Вурмбранд Ш., 248
Гаас, 290
Габе, 355
Габер А., 248
Габленц Д., 356
Гагарін Ю., 425
Гайб, 331
Гайне Г. (Гейне Г.), 419
Гайс Х., 287
Гайт Я., 287
Гайтель Р., 290
Гайхлер М., 182
Галер, 358
Галлер (пані), 358
Галлер Й., 76
Галлер, 377
Галлер Г., 73
Гамбургер К., 209
Гамбургер, 311
Гаммер С., 314
Ганіцький А., 271
Гаргоф, 201
Гаркави О., 258, 425
Гарнік Л., 216
Гарт (пані), 358, 359
Гарт А., 251
Гарт, 289, 357, 358, 359, 377
Гартмаєр, 387
Гасмоней Е., 417

Гасмоне́й Йо́н., 417
Гасмоне́й Йо́х., 417
Гасмоне́й С., 417
Гасмоне́й Ю. с. 417
Гаспель Ш., 335
Гасснер А., 71
Гасснер М., 209
Гастелло О., 425
Гастер М., 287
Гауер М., 301, 353
Гауер, 359
Гаут І., 147
Гегер Я., 74
Геллер Г., 287
Геллер І., 308
Геллерт М., 214
Геллер І., 70
Геллер С., 113
Гельман, 290
Гельманн С. 237
Гелович Йо́г., 37
Гелович Йо́з., 37
Гельбер О., 237
Гендлер, 319
Геннігер, 107, 108
Гердан О., 237
Герер І., 319
Герман А., 180
Герман, 271
Германн Л., 319
Геровський Г., 36
Геровський О., 36
Герцберг Н., 214
Герціг Г., 69
Герцль Т., 32, 308, 337, 354, 418, 419,
423, 427, 428
Герцог, 356
Гершль Б., 181
Гершманн А., 360
Гершманн Г., 354
Гершманн Л., 208, 209, 236, 237, 358,
360
Гершманн, 358, 359, 360
Гехль А., 38
Гехт (пані), 358, 359,
Гехт Л., 216
Гехт Я., 289, 356, 358, 377

Гехт, 360
Гехтер І., 180
Гіка Гр., 12
Гільфготт Г., 316
Гільфердінг А., 235, 236, 237
Гінгоффер, 356
Гіндес С., 217
Гірлінг С., 71
Гірш А., 72
Гірш М.М., 237
Гірш Маер (Садгора), 215
Гірш Маер, 310
Гірш Моріц, 29, 413
Гірш С.А., 219
Гірш Я.М., 216
Глазер, 363
Гогенштайн Тун, 356
Голінгер Е.Ф., 73
Голубігер С., 181
Гольнер О., 36
Горзетцькі фон Горнталь, 356, 358
Гормузакі А., 356, 357, 376
Горнштайн, 363, 377
Горовіц М., 218
Горовіц Н., 377, 378
Горовіц П., 218
Горовіц С. (Мозес Цві Гірш Бен
Шімсон Майзельс), 25, 112
Горовіц, 319
Горшовер Й., 182
Гофер А., 72
Гофлінг М., 335
Гохкірхен А.Р., 67
Гохштедт Г., 216
Григорович, 33
Григорча А., 357
Григорча Р., 357
Грушевський М., 391
Гуллес (пані), 360
Гуллес (фройляйн), 360
Гуллес Л., 214
Гуллес, 295, 357
Гутманн Й., 210
Гуттманн, 360
Гутшнекер Ш.Л., 335
Гюго, 419
Габель Г., 429

Гаєр, 262
Гайгер Б., 237
Гайгер Ір., 234, 235, 236
Гайгер Ітц., 237
Гайгер Н.Г., 70
Ганг, 357
Гедале М. 335
Гелен Л., 70
Гелер Л., 70
Гербель Д., 209
Гінгольд, 360
Глазберг, 311
Гласер Й., 343
Глюкманн, 274
Голец Р., 71
Гольд Я., 317
Гольденберг А., 218
Гольденберг Д.М., 248
Гольденберг М., 243, 252, 254
Гольденберг Н., 237
Гольденберг С., 217
Гольденберг Ф., 243
Гольденберг, 357
Гольденгребер, 290, 300
Гольденфельд Н., 352
Гольдер (фройляйн), 360
Гольдер, 357
Гольдкланг Я., 216
Гольдлуст Г., 236, 237
Гольдманн П., 353
Гольдфельд (пані), 358
Гольдфельд, 236, 357, 358
Гольдфрухт І.А., 141
Гольдфрухт, 357
Горчицький, 356
Готтек, 260
Готtemanн Мот., 237
Готтесман Майер, 221
Готтесман Мен., 215
Готтесман С., 215
Готтесман Ф., 215
Готтесман Х., 221
Готтесманн (фройляйн), 263
Готтесманн Марк., 319
Готтесманн Мен., 319
Готтесманн, 301, 363
Готтліб А.В., 237

Готтліб І., 236, 237
Готтліб М.Л., 216
Готтліб Ніс., 237
Готтліб Ноа, 217
Готтліб Я., 256
Готтліб, 357
Готтфрід, 300
Грайф В., 333
Грайф, 319
Граніер В.І., 218
Граубарт Г., 180
Грауер М., 218
Грауер П., 360
Греллер Д., 72
Грісгабер Д., 77
Грісгабер С., 76
Гроніх Г., 214
Гроніх І., 237, 251
Гроніх К., 335
Грос Х.Л., 112
Гросберг, 363
Гросс Д., 215
Гросс Л., 256
Гроссер Л., 217
Гроссер Ю.Л., 74
Гроссман Д., 248
Грудерс, 261
Грюн І.Б., 319
Грюндауер А., 287
Гьорц, 376
Гьосс, 207
Гьоте, 419
Гьоттер Г., 360
Давид М., 214
Давидович А., 182
Давід (пані), 357
Давід, 356, 357, 359
Дакнер, 356, 377
Данклер Д., 217
Дармер Б., 72
Дармер Н., 72
Дармер Ф., 72
Дармер Ю., 72
Даттнер, 356, 358
Даубер Аб., 72
Даубер Ан., 319
Даубер Г., 72

Даубер Д., 236
Даубер Л., 72
Дельфінер Д., 71
Деммель Й., 37
Денкер Я., 73
Дереш С.І., 335
Детіна, 253
Діамант М., 33, 250, 288, 291, 312
Дікштайн М., 298, 312, 313, 334
Дінесон І., 265
Діше, 357
Дойч С., 4, 87, 93
Доліво-Добровольський, 35
Доненфельд З., 180
Дорф Б., 71
Дорф Р., 71
Драган, 383
Дузинкевич, 383, 384, 385
Еберман В., 214
Ебнер Б., 236, 352
Ебнер Л., 237
Ебнер Маер, 243, 254, 271, 301, 338,
339, 343, 352, 353, 357, 363, 365,
386, 395, 396, 397, 400, 404, 423,
424
Ебнер Моз., 236
Ебнер С., 236
Ебнер Х., 218
Ебнер, 357, 359
Едельштайн Я., 217
Екгард П., 68
Екштайн А., 236
Екштайн М., 236
Екштайн, 363
Елленбоген Й., 255, 299, 301
Енгельс Ф., 424
Енглер А., 236
Енглер Б., 386
Енглер Д., 215
Енглер Й.М., 216
Енглер М., 218
Енглер Т., 71
Енглер Я., 219
Енценберг К., 14
Ерліх Б., 216
Ерліх Г., 248
Ерліх С., 253

Ернст А., 331, 332
Ертль М., 41
Есснер Г., 400
Євреїнов С., 37, 380, 381, 382
Єскелес, 319
Єлизавета, 425
Єлінек А., 191, 195, 416, 417
Єнкнер, 331
Житловський Х., 260, 261, 262, 265,
426
Зайдлер С., 219
Зайднер, 357
Зайнфельд І.М., 237
Залодек Й., 365
Зальдінгер А., 74
Зальтер Б., 180
Зальтер К., 180
Зальтер Сам., 302
Зальтер Сол., 20
Зальтер, 33
Зандман З., 216
Зандманн Л., 317
Заубенберг М., 316
Зеллермаер М., 214
Зельцер, 339
Зіберрот, 263
Зігель Б., 313
Зікофант Р., 75, 76, 77
Зільбер, 319
Зільбербуш, 319
Зільберштайн Ф., 112
Зінгер Е., 72
Зінгер Л., 114
Зінгер, 260, 262
Зінрайх Б., 217
Зомер М., 216
Зомер Х., 218
Зоммер (д-р), 290, 299
Зоммер, 77
Зоненштайн А.М., 74
Зотек, 265
Зухер Б.Л., 218
Зухер З., 217
Зущин, 310
Зюскінд Б., 217
Зюссер А., 216
Іванов М., 37

- Ігель Е.Л., 128, 130, 131, 132, 133, 135,
201, 311, 412, 413, 420
Ізраїль Бен Еліезер (Бешт), 411
Імберман М., 216
Іппен В., 317, 400
Іппен І., 236
Іссеческул, 79
Йосиф II (Габсбург), 14, 15, 16, 17, 19,
88, 413, 415,
Кабак, 196, 199
Каган Д., 214
Кайдаш, 387
Кайндль М., 329, 330, 331, 332
Каліхштайн Е., 236
Калльман Г., 71
Калужняцький, 356
Камель А., 72
Камель М.Б., 72
Каміл Д., 248
Кампель Й., 182
Кампельмахер М., 209, 289, 357, 377
Кампельмахер, 360
Кан (д-р), 310
Кан, 260
Каро Й. Бен-Ефраїм, 410, 414
Касван М., 313, 395, 396, 397, 400,
Касснер С., 289, 353, 358, 396
Касснер, 358
Катц Ф., 214
Катц Ш., 256
Кац І., 34
Качер Я., 335
Квятковський, 383
Кельнер Л., 6, 32, 34, 301, 336, 337,
338, 339, 343, 344, 345, 350, 362,
363, 365, 421, 423, 427, 428, 431
Керн, 289
Кешман А., 329
Кібаух Д., 335
Кільснер, 253
Кіммельманн, 357, 363, 377
Кіндлер Я., 236, 317, 318
Кіндлер, 360
Кінсбруннер Б., 289, 300
Кінсбруннер М., 218, 300, 301
Кінсбруннер О., 75, 76, 77
Кінсбруннер С., 400
Кінсбруннер С.Л., 114
Кінсбруннер Х., 289, 292, 301, 338, 339
Кірмаер М., 256
Кірх В., 37
Кіслер Г., 147, 181, 377
Кіслінгер А., 431
Кіслінгер М., 357, 365, 431
Клайнманн, 260
Клар Й., 237
Клар, 319
Клінгер, 363
Клюгер К., 353, 357
Кляйн Ю.Л., 237
Кляйнброд А., 215
Клянрок І., 334
Кніпфер (пані), 357
Кніпфер, 356, 357, 358
Кноль Ф., 311
Кобилянський, 345
Коген І. бен-Авраам Ісаак (раббі
Ішмаель), 190, 416
Колло І., 71
Колло М., 71
Колло Н., 71
Колло С., 70
Колло Х., 71
Кольбенгаер, 377
Кольреттер І., 335
Коммер А., 316
Коммер Л., 351, 352, 353
Коммер, 360
Комперт Л., 420
Кон Б., 248
Кон Я., 34, 147, 180
Коппель М., 219
Кордовоеро М., 410
Коритинський В., 322
Корманн Й., 301, 363
Корн Б., 343
Корн З., 215
Корн І., 215
Корн Мен., 335
Корн Мор., 236, 319
Корн О., 319
Корн С., 73
Корн Ф., 218
Корнґрюн Ф., 362

Корнфельд Р., 218
Косовер (пані), 357, 359
Косовер Я., 317, 357, 358, 359
Коссін (пані), 358, 359
Коссін, 357, 359
Костроух, 356
Коттляр А., 209
Коттляр І., 310
Коффлер М., 108, 180
Кохановський А., 136
Крайндлер, 360
Крайнер, 360
Крайсбергер Г., 319
Крайсбергер І., 319
Крайсгар, 201, 202
Крайсель Г., 218
Кramer, 310
Кранцдорф Е.А., 236
Кранцдорф І.І., 236
Кранцдорф Ю.Г., 236
Краус А., 357, 377
Краус С., 237
Краус, 88
Кременецкий Й., 348
Кремер Іс., 236
Кремер Ітц., 236
Кремер К., 236, 316
Кремер М., 300, 301, 363, 395, 400
Кремер Ф., 237
Кремер Х. 234, 235, 236
Кріг Ф. фон Гохфельден, 86
Крігель, 319
Крігер І., 208, 209
Кріско, 357
Кріш, 356
Кромаер, 351
Кубах С., 71
Кула Г.І., 215
Кула Г.Л., 219
Кула Герш., 218
Кула Гут., 218
Кула Лайб, 216
Кула Лео., 215
Кула Мен., 216
Кула Моз., 235, 236
Кула Мор., 216
Кула Н.Л., 216

Кула Р., 218
Кунц М.Б., 112
Кунштедт М., 317
Куппер Ш.Г., 218
Куранда І., 420
Кюбах Ю., 70
Кюмельман Б., 214
Кьоніг (філ.), 358
Кьоніг Л., 316, 317
Кьоніг, 324,
Кьорнер Б., 217
Кьорнер Л., 215
Кьорнер Ф.М., 216
Кьорнер, 300
Кьослер, 377
Лазанський Л., 86
Лазар Г., 76
Лазарус М., 36
Лайбель В., 72
Лайбель Х., 72
Лакс С., 214
Лам С., 216
Лангберг, 383
Ланггаус Н., 353
Лангер Г. (мол.), 182
Лангер Г. (старш.), 181
Лангер Герш, 20
Лангер Ш., 290
Ланде А., 214
Ланде М., 215
Ланде Ш.Д., 215
Ландман В., 38
Ландманн Вольф, 308
Ландсберг, 394
Ланей Ф., 243
Ласт, 339
Лауб Д., 333
Лауер Є., 357
Лауфман І., 74
Лауфман Л., 74
Лауфман Маер, 74
Лауфман Моз., 74
Лауфман С., 74
Лахнер С.Б., 72
Левицький, 389
Левін М., 236
Левіт Г., 256

- Леккер Х., 396, 400
Лео Е., 322, 356
Леопольд II (Габсбург), 19
Лер Л., 219
Лерер Г., 387
Лерер Ш.Г., 217
Лібкнехт К., 415
Лібрайх М. Ізр. 236
Лібрайх М.Й., 236
Лібш, 383
Лідерманін Б., 70
Лікворнік А., 218
Лікворнік І., 216
Лікворнік, 319
Лінкер Х., 235, 236
Лінкер Ш., 217
Літвак М., 217
Літвак Я., 71
Ліфтер М., 352
Ліхтендорф Г., 243
Ліхтендорф Л., 237
Ліхтендорф У., 180
Локер Б., 288, 313
Лонер Аар., 72
Лонер Абр., 72
Лонер Д., 217
Лонер М., 72
Лонер С., 217
Лувіш, 360
Луненфельд Б., 219
Луненфельд З., 215
Лупу Ф., 282, 356, 358
Лурія І. с. 410
Люегер К., 6, 252, 253, 254, 424
Люксембург Р., 425
Люстіг Л., 182
Люстіг Ш., 248
Люттінгер Абр., 30, 193
Люттінгер Б., 74
Люттінгер Е. 180
Люттінгер М., 237
Люттінгер Сам. (мол.), 209
Люттінгер Сам., 180
Люттінгер Сол., 180, 237
Люттінгер Ср., 74
Люттінгер Я., 181, 236
Люттінгер, 289
Ляйтер А., 280, 322, 356, 357, 358
Ляйтер, 357, 359
Льовеншусс Л., 236
Льовеншусс Ф., 236
Льові Е., 181
Мадер А., 214
Маер Ф., 209
Майдлер, 360
Майер І., 180
Майзельс М. Цві Гірш Бен Шімсон
(Горовіц-Майзельс), 24
Майсельманн А., 237
Майслер П., 70
Макай, 386
Маккавей І., 403, 418,
Макс, 310
Максимович, 356
Малер А., 252, 253, 254, 429
Мандель С., 181
Маніу, 357
Марбах, 290
Маргоффер Й., 248
Марія-Терезія, 17, 408, 412,
Марк Й., 67
Масарик Т., 252, 253, 254, 424
Маурюбер, 359
Маційовський Е., 346, 347
Мельцер З., 335
Мельцер Ю., 36
Мельцер Юд., 335
Мельцер, 357
Мендельсон М., 24
Мендельсон, 360
Менкес (кантор), 199, 200
Менкес Й., 214, 357,
Менкес Ф., 360
Менкес, 360
Менчель С., 215
Менчель Ф., 31, 36, 263, 289, 290, 291,
338, 357, 358, 383, 384, 385, 430,
Менчель, 358, 359
Мердінгер С., 319
Мердінгер Ю., 70
Метцгер М., 112
Меч З., 70
Меч Й., 70
Меч М., 70

Мізалес, 299
Мірл, 113
Місіс Ф., 86
Міттельманн Г., 317, 318
Міхель М., 214
Модерер, 187
Мойсей, 84, 406, 407, 409,
Монтефйоре М., 193, 417
Моргенштерн А., 216
Моргенштерн Й., 216
Моргенштерн С.І., 216
Моргенштерн Х., 218
Мусяца, 357
Мюллер А., 69
Мюльштайн Л., 218
Мюльштайн, 360
Мюнцер М., 383
Мюнцлер Н., 72
Наглер М., 219
Наглер Н., 219
Наглер Ф., 215
Надлер (пані), 360
Надлер Л., 181
Надлер, 360
Надль Ш., 181
Найд Е., 70
Найд Л., 70
Наріг І., 69
Наріг М., 69
Насер Л., 209
Настопіл, 356
Нахтігаль Д., 181
Нідербак У., 74
Новак Н., 70
Новогребельний, 382
Ной, 416,
Нойбек, 297, 298
Нойбергер М., 237
Нойбергер, 263
Номберг Г.Д., 260, 261, 265, 427
Норберт Л., 383, 384
Норре Б., 69
Норре Мен., 69
Норре Мой., 69
Обервегер С., 319
Оберлендер М., 396, 400
Олінг Г., 218

Оллінгер С., 37
Ольгіссер Г., 324
Ольгіссер Й., 317, 377
Ольгіссер Л., 208, 209
Ольгіссер М., 377
Ольжич О., 424
Ончул А., 32, 282, 427
Ончул Т., 357
Оренштайн Й., 148
Оренштайн, 301, 357
Павлов О., 36
Палаш Г., 181
Папст Е., 243, 250, 251, 271, 366
Пастернак М., 71
Перец І.Л., 259, 260, 261, 262, 264, 265,
426
Печек, 356
Пігуляк, 356
Пікер Г., 113
Пікер М., 209, 316, 377
Пікер С., 296
Піклер, 300
Пінкасович, 377
Піно фон Фрідендаль Ф., 5, 149, 160
Пістінер Я., 35, 310, 395, 396, 400, 401,
404, 431, 432
Пітцінгер К., 386
Померанц Ц., 35
Попович О., 425
Поппель І., 217
Поппель С., 217
Поппер А., 181
Поппер Г., 181, 237
Поппер Й.Л., 181
Порас (д-р), 357
Порас, 360
Прайзер Л., 216
Прайс М., 248
Прангер, 368
Премінгер М., 256
Прилуцькі, 263
Простак Й., 287
Пудер І., 256
Пульманн З., 316
Пумнул А., 425
Рабл, 310
Райнер А.Е., 334

Райнігер А., 77
Райс Е., 35, 245, 246, 423, 424
Райс Ф., 247
Райс, 357
Райтер Л., 219
Райтманн (пані), 358
Райтманн, 356, 358
Райфен, 265
Райх Л., 215
Райхманн (д-р), 295, 310
Райхманн Н., 360
Райхманн, 310
Райш М., 217
Райш Юд., 219
Райш Юл., 7, 379
Ранд Л., 216
Рарес А., 180
Рат, 299
Раухвергер-Вайсглас, 360
Рахмут (д-р), 290
Рахмут, 289, 290
Регенштрайф В., 181
Регенштрайф Г., 74
Редінгер Д., 181
Редліх Й., 386
Редліх С., 386
Редліх, 253
Рейнес А., 389
Реннерт А., 311
Рестер, 260
Ретер, 299, 300, 325
Ретгер Й., 214
Ретгер Л.К., 215
Рехен М., 237
Реш І., 71
Реш М., 72
Реш Я., 72
Рібер Й., 353
Рібер П., 352
Рідлер М., 73
Ріттберг С., 217
Ріттбург Ю., 70
Рогас Г., 34
Розенберг Л., 75, 76, 77
Розенберг, 357
Розенблатт А., 71
Розенблатт Д.С., 256
Розенблатт З., 215
Розенблатт Іс., 248, 377
Розенблатт Ітц.Й., 215
Розенблатт Й., 286
Розенблатт Йос., 215
Розенблатт К., 215
Розенблатт Лаз., 237
Розенблатт Лайб., 319
Розенблатт Лея, 75, 76, 77
Розенблатт Н., 75
Розенблатт Р., 335
Розенблюм Н., 216
Розенгарген А., 37
Розенгек І., 182
Розенкранц Б.Б., 216
Розенталь М., 256
Розенталь Я., 256
Розенфельд Й., 257, 353, 377, 395, 396
Розенфельд Л., 290
Розенцвайг К., 181
Розенцвайг Лаз., 180
Розенцвайг Лайб., 181
Розенцвайг Моз., 147, 180
Розенцвайг Мор., 180
Розенцвайг Я., 131, 181
Розенштех Й., 377
Розеншток Б., 214
Розеншток І.Г., 237
Розенштраус А., 181
Рознер М., 289, 386, 395, 396, 400
Ролінг А., 189, 190, 191
Роннізінн Р., 70
Ронус А., 70
Ронус Б.Л., 70
Ростокер Ю., 69
Рот Л., 236, 237
Рот Маєр, 217
Рот Моз., 236, 237
Ротледер М.Я., 219
Ротт, 424
Роттенберг Д., 147
Роттер, 360
Ротшильд А., 193, 417
Рубель В., 216
Рубель Г., 216
Рубер Б., 217
Рубінштейн Б., 131

- Рубінштейн І., 30, 34, 108, 180
Рубінштейн Я., 128, 147
Ругендорф К., 256
Рудіх Ад., 296
Рудіх Айз., 69
Рудіх І., 69
Рудіх Й., 69
Рудіх Меш., 215
Рудіх Моз., 215
Рудіх О., 215
Рудіх П.А., 69
Рудіх С., 34, 356
Рудіх Сол., 69
Рунес І., 214
Руснак, 331
Руфф З., 237
Рьослер І.Р., 219
Рьослер Л., 215
Рьослер Ш.Г., 218
Сагайдачний П., 425
Сажин, 356
Сален С., 295
Самуелі А., 237
Самуеллі Н.Н., 199, 419
Самуельсон, 197, 200
Свистун Ф.І., 27
Семака, 385
Семанюк, 311
Сервішер М., 180, 237
Сігал, 289
Сімонович (деп), 356, 358
Сімонович, 356
Сімон Бен-Йохай, 410
Сімон К., 214
Скедль А., 329, 429
Сокаль Г., 236, 237
Сокол Г., 315
Спинул М., 383, 384, 385
Сплени Г., 13, 18, 425
Спун Г., 219
Сруловіч М., 73
Стадіон, 88
Стаплер А., 77
Стефанович, 358
Стржицький А., 386
Сфорім М.М. (Абрагамович Ш.Я.),
260, 426
- Табак Л., 181
Тайтлер С., 217
Тайх, 299
Таллер Ю.Ф., 74
Тамплер, 343
Таненцапф Я., 215
Танненбаум М., 319
Тарангул, 292, 394
Тартаковер Я., 108
Тартер Г., 248
Тартер М., 106
Таубес Д., 313, 314
Таубес Є., 214
Таубес І., 263, 299, 300, 301
Таубес Л., 260, 261, 291, 298, 301, 363,
426
Таубес, 300
Тауссіг Т., 337, 430
Тельманн М., 332
Тенненблатт А., 319
Тернер А., 141
Тернер, 356
Тетельманн А., 71
Тирер Х. Бен Шломо
(Хаїм Черновіцер), 23
Тітінгер Бен., 113
Тітінгер Бер., 357
Тітінгер В., 7, 275, 290, 293, 316, 317,
318, 339, 356, 357, 367, 377, 400
Тітінгер Дав., 34, 208, 209, 237, 421
Тітінгер Дж., 114
Тітінгер З., 357
Тітінгер Йоах., 7, 30, 128, 148, 275,
Тітінгер Н., 114, 147, 180, 204
Тітінгер Х., 105
Тітінгер, 360
Тіфер І., 112
Тішлер У., 237
Тодріс А., 112
Тойбес Й., 187, 193
Тойнбі А., 431
Толмачов, 387, 388
Толстой Л., 430
Топущак М., 383
Требіч С., 181
Трепов Ф., 38
Трітт А., 215

Трітт Г., 217
Трітт І., 217
Тріхтер Г., 237, 289
Троммер З., 217
Троммер М., 237
Тропп К., 317
Троппер Н., 297, 313, 314, 400
Тулекман Г., 112
Турель Й., 237
Тургель Ф., 209, 237
Угарте А., 67
Унгар Б., 256
Фаер М., 75, 77
Файбуш А., 72
Файн (фройляйн), 360
Файн, 357, 358
Фалікманн, 360
Фасслер І., 71
Федорович, 311
Федькович Ю., 8, 10
Фельдманн Н., 219
Фернбах, 310
Фехнер Й., 34
Філес, 355
Фінк К., 181
Фіш Й., 219
Фішбах А., 218
Фішель Б., 237
Фішер (адвокат), 289
Фішер (вчитель), 331
Фішер (пані), 358, 359
Фішер Й., 214
Фішер Р., 360
Фішер Ф., 215, 333
Фішер фон Моссара Г., 356, 357
Фішер Ю., 357, 358, 359
Фішер Я., 34, 356, 358, 359
Фішер, 392
Флемінгер Б., 251, 316, 324, 357, 377,
396, 397, 400
Фліглер, 377
Флондор Н., 356, 383
Флондор Я., 7, 403
Флор С., 312
Фляйшер, 299, 301
Фльор, 363
Фогель А., 248

Фогель, 311
Фойерверк Г., 304
Фойерверк, 317
Фокшанер М., 243, 249, 252, 254, 270,
356, 358, 395, 396, 400
Фокшанер, 358, 359
Фонтін В., 317
Форманн Л., 70
Фрайдман І., 182
Фрайфельд Й.Ф., 70
Франкель А., 73
Франц І (Габсбург), 19, 88, 425
Франц ІІ (Габсбург), 65
Франц Йосиф І (Габсбург), 89, 107,
109, 212, 245, 374, 375, 423, 429,
430
Френзель С., 317
Френкель Д., 251, 346
Френкель Ф., 310
Фрідвальд Е.А., 335
Фрідманн Б., 396, 400, 404
Фрідманн І. (Сруль Фрідманн
Донненфельд), 4, 23, 80, 81, 409,
421
Фрідманн Меш., 209
Фрідманн Моз., 237
Фрімель, 219
Фріст М., 311
Фрітц С., 319
Фрішлінг М., 217
Фройндліх М., 214
Фройндліх С., 215
Фрунер Й., 221
Фрухт Л., 289, 292, 352, 357, 358
Фрухт, 358, 359
Фрухтманн Маер.Г., 335
Фрухтманн Мар., 335
Фрюлінг Л., 248
Фукс Б., 400
Фукс Й., 317
Фурмайстер В., 73
Фурмайстер Я., 73
Фурман А., 112
Фурман М., 214
Фурманн Н., 236, 237
Фюрт Ф., 322, 329, 356, 357
Фюрт, 357, 358

Хаєс Л., 236
Ходровер І., 236
Цапpler М., 70
Цапpler С., 70
Цапpler Ю., 70
Цвіллінг, 360
Целлермайер, 295
Центнер М., 209
Центнер, 357
Церибувель К., 298
Цімблер Г., 216
Цімблер Г., 217
Цімблер І., 216
Цімер Б., 218
Цімер М., 218
Цімер Я., 216
Цімерер Л.Г., 72
Цімерер М., 72
Цімерер Я., 72
Ціммер Г., 319
Ціммет М., 237
Ціффер М., 147
Цукер А., 7, 180, 206, 207, 416
Цукер Б., 218
Цукер І., 71
Цукер М., 108, 416
Чайкель Л., 334
Чаргафф І., 237
Черновіцер Х. (Тирер Х. Бен Шломо),
23
Чіггфрей, 356
Чопп Г., 182
Шаєс Л., 236
Шайович І., 335
Шайович Мен., 237
Шайович Моз., 71
Шайович С., 237
Шапіра Б., 237
Шапіра М., 181, 341, 342
Шарф М., 72
Шатнер Н., 335
Шауер І., 353, 363
Шауер Я., 287
Шварц З., 335
Шварц М., 71
Шварц Н., 71
Шварц О., 243

Шварцвальд Е., 182
Шварцвальд М., 181
Шварцфельд Д., 181
Швінгер І., 74
Шевер І., 309
Шек Д., 182
Шекспір, 428
Шептицький А., 429
Шер М., 256
Шерф Аб., 217
Шерф Ад., 249
Шерф Г., 335
Шерф Й., 108
Шерф, 188
Шерц С., 108
Шетц Е., 180
Шетц Л., 181
Шефер Ісаак, 216
Шефер Ісідор, 216
Шехт, 315
Шехтер Мар., 335
Шехтер Мор., 214
Шиффер С., 69
Шібер Й., 335
Шібер С., 290, 291
Шіллер, 183, 185, 419
Шілл А., 69
Шілл Г., 69
Шілл Ш., 69
Шіфтер Б., 209
Шіфтер Берга., 360
Шіфтер І., 209
Шіфтер Й., 353, 357, 358
Шіфтер М., 316
Шіфтер, 358
Шіффер Х., 237
Шкіль А., 425
Шлеєр І., 400
Шлезінгер А., 113, 114
Шлекер М.В., 218
Шлефер Л., 209
Шломюк Й., 73
Шлосманн А., 236
Шматник Й., 217
Шмельцер М., 395, 396
Шмельцер, 360
Шметтерлінг, 357

Шмірер Й., 352
Шмос М., 214
Шнайдер Й., 74
Шнап С., 380
Шнапп І., 216
Шнее, 300, 301
Шнірер М., 195, 417, 418
Шнітцер С., 217
Шобер Я., 74
Шойер В. с.72
Шор І., 181
Шор, 360
Шорр А., 319
Шорр Х., 319
Шоттенфельд Й., 363, 357, 358
Шоттенфельд, 358, 359
Шпербер С., 214
Шпехлер І., 248
Шренцель Г., 182
Штайн Х., 287
Штайнер А., 148
Штайнер Б., 357, 358
Штайнер Й., 34
Штайнметц В., 248
Штайнметц Л., 288, 395, 396, 400
Штамлер М., 215
Штанд А., 429
Штекль, 360
Штернберг Б.С., 70
Штернберг Й., 218
Штернберг М.Й., 219

Штернберг Сол., 335
Штернберг Ср., 70
Штернберг Ф., 396, 400
Штернберг Х.І., 70
Штефанович, 356
Штехер, 214
Штігліц М., 385
Штір М., 319
Штоерманн, 357
Штраухер Б., 6, 7, 9, 32, 33, 34, 35, 205,
208, 209, 213, 229, 244, 250, 251,
262, 270, 272, 280, 282, 289, 290,
291, 292, 293, 305, 323, 324, 325,
337, 339, 344, 346, 356, 357, 377,
379, 385, 395, 396, 400, 420, 421,
423, 427, 428, 429, 430, 431
Штремайер К., 5, 142, 151
Штупп Х., 219
Шуберт, 200
Шуллер М., 70
Шульманн Г., 319
Шульц З., 237
Шютц Н., 181, 237
Шьонбаум Л., 316
Щедріш С., 105
Юстер Г., 4, 22, 78, 79, 108, 141
Юстер М., 20
Явітц А., 70
Якоб, 324
Янкель С.М., 215
Янкель Ш.Л., 219

Географічний покажчик

- Австрія, 5, 9, 11, 13, 19, 21, 32, 33, 34,
87, 89, 90, 122, 132, 134, 142, 149,
151, 203, 253, 268, 280, 281, 320,
324, 378, 408, 418, 420, 423, 424,
428
- Австро-Угорщина, 7, 26, 37, 38, 39,
418, 420, 424, 425, 428
- Амстердам, 91
- Англія, 392
- Ауффіг, 385
- Баварія, 422
- Баден, 419
- Базель, 419, 423, 431
- Балкани, 373
- Банилів Волоський, 120
- Банилів Руський, 72, 73
- Банилів Слободзія, 73
- Барбівці, 72
- Берегомет над Серетом, 20, 73
- Берлін, 184, 381, 429
- Бессарабія, 38
- Бистриця, 323
- Білорусія, 425
- Богемія, 61, 87, 93
- Болахів, 90
- Бояни, 36, 70, 221, 232, 300
- Боянчук, 71, 315
- Браїла, 265
- Броди, 90, 92, 93
- Будапешт, 428
- Буковина, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12,
13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22,
23, 24, 26, 27, 28, 29, 31, 32, 33, 34,
35, 36, 37, 38, 39, 40, 64, 68, 69, 107,
122, 124, 131, 132, 133, 134, 145,
149, 161, 203, 206, 222, 229, 230,
232, 238, 243, 260, 265, 266, 267,
268, 270, 275, 276, 278, 280, 281,
282, 283, 284, 285, 289, 293, 299,
300, 304, 306, 312, 323, 324, 336,
337, 338, 343, 344, 346, 347, 348,
367, 370, 381, 389, 392, 395, 398,
403, 405, 409, 412, 414, 415, 419,
420, 421, 423, 424, 426, 427, 428,
429, 430, 431, 432
- Бухарест, 353, 418
- Бучач, 183, 261
- Валахія, 11
- Валесака, 73
- Валява, 71, 325
- Василів, 71
- Васлівці, 71
- Варшава, 257, 265
- Вашківці, 71, 285, 287
- Венеція, 414
- Веренчанка, 69
- Вижниця, 12, 13, 19, 23, 26, 69, 232,
266, 267, 284, 295, 300, 310
- Вилавче, 72, 302
- Відень, 13, 14, 20, 29, 62, 67, 123, 133,
135, 145, 151, 194, 199, 207, 245,
253, 257, 265, 300, 305, 313, 324,
338, 348, 352, 353, 357, 375, 385,
386, 404, 417, 418, 419, 420, 424,
427, 428, 430, 431
- Вікно, 70

Вільно, 257, 265
Вітебськ, 426
Волинь, 411
Володимерія, 3, 4, 41, 42, 59
Волака над Черемошем, 72
Гаврилівці, 38, 71
Галичина, 3, 4, 13, 15, 16, 17, 19, 20, 22,
23, 24, 26, 27, 37, 41, 42, 59, 65, 66,
87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 122, 130,
132, 145, 161, 183, 184, 194, 195,
196, 230, 265, 282, 346, 353, 367,
381, 383, 384, 408, 409, 410, 411,
412, 416, 418, 419, 426, 429
Глибока, 37, 73, 74
Глиниця, 69
Голландія, 419
Гореча, 272
Грац, 429
Гурагумора, 26, 38, 290, 291
Далмація, 229, 422
Давидени, 38
Дерелуй, 37
Дніпро, 381
Дорна, 323, 324, 325
Дорошівці, 70
Драчинці, 70, 374, 430
Дрогобич, 183, 346
Едлас, 428
Європа, 3, 8, 23, 279, 373, 398, 403,
417, 428
Єгипет, 409, 412, 415
Єрусалим, 417, 419
Жадова, 74
Женева, 423
Жовква, 25, 90
Жучка, 71, 219
Заліщики, 4, 118
Залуче, 424
Заставна, 6, 290, 315, 343, 344, 345
Західна Європа, 417
Зелено-Неполоківці, 327
Злочов (Золочів), 313
Іванківці, 38, 69
Іджешти, 74, 120
Ізраїль, 84, 423
Іспанія, 414
Іспас, 72, 311
Іудея, 417
Іцкани, 237
Кабин, 69
Кадубівці, 70
Калафіндешти, 74
Калгарі, 426
Калинівці над Черемошем, 72
Калічанка, 75
Камена, 28, 302
Канада, 426
Карапчів, 72
Кельн, 257, 431
Київ, 286, 384, 409
Кимполунг, 13, 19, 38
Киселів, 70
Кіндешти, 74
Кіцмань, 4, 38, 118, 119, 232, 315, 319,
327
Коломия, 90, 183, 426
Коровя, 70
Красна, 20, 120
Купка, 74
Кучурів Великий, 20, 70, 74
Кучурів Малий, 71, 343
Ляйпціг, 421, 429
Леопольдштадт, 417
Ліхтенштейн, 422
Лодзь, 265
Лондон, 265, 417, 431
Львів, 41, 63, 64, 86, 90, 92, 93, 194,
195, 199, 257, 265, 274, 352, 354,
357, 412, 417, 418
Людигореча, 70
Магала, 71
Мазанешти, 73
Маморниця, 335
Мигово, 73
Митків, 71
Міддельсекс, 417
Міліїв, 73
Модена, 416
Молдавія, 11, 15,
Моравія, 87, 93
Нижня Австрія, 424
Німеччина, 220, 221, 389, 411
Неполоківці, 362
Нью-Йорк, 258, 261, 425

Онут, 70
Опришени, 74
Оршівці, 38
Остриця, 70, 335
Отинія, 426
Оттоманська Порта, 11
Падуя, 413,
Палестина, 31, 39, 300, 348, 350, 363,
399, 406, 413, 415, 418, 423, 428
Панка, 74, 120
Паргівці, 73
Париж, 417
Перемишль, 183
Петербург, 257
Петрівці над Серетом, 74
Петроград, 36, 383
Погорилівка, 71, 343
Погребище, 409
Поділля, 23, 409, 411
Познань, 90
Польща, 90
Прага, 61, 93, 429
Пресикарени, 74
Прут, 18, 25, 37, 38, 425
Путила, 326
Радівці, 29, 289, 290, 292, 293, 352,
356, 390
Раранче, 71
Ревсени, 73
Репужинці, 315
Річ Посполита, 11, 405, 408, 410
Рогізна, 71, 420
Роман, 324
Ропча, 73, 120
Росія, 35, 36, 38, 80, 81, 90, 253, 323,
392, 393, 394, 420, 424, 425
Ружин, 409
Румунія, 8, 11, 184, 323, 324, 345, 403,
420, 423, 426, 428, 429, 431, 432
Садгора (Садагура), 4, 12, 13, 19, 20,
23, 26, 69, 71, 80, 81, 118, 119, 145,
214, 219, 232, 296, 409, 421
Самбір, 93
Самушин, 70
Семигороддя, 14
Серет, 12, 13, 19, 26, 29, 38, 73, 74, 115, 356
Сибір, 36, 383, 423

Синівці, 74
Сінай, 407, 416
Сіон, 200, 419, 426
Снятин, 4, 118, 119, 352
Сполучені Штати Америки (США),
38, 379, 383
Ставчани, 38, 69
Станівці Долишні (над Черемошем),
71, 73, 327
Станіслав, 92, 183, 184, 185
Стирче, 237
Сторожинець, 26, 120, 121, 232
Стрий, 419,
Стрильче, 237
Сучава, 12, 13, 16, 19, 20, 26, 161, 281,
290, 300, 357, 421
Східна Європа, 278, 399, 405, 410, 415,
417, 419
Тарашани, 37
Тарнов, 92, 93
Тернопіль, 90, 93, 379
Тетчен, 385
Тіроль, 422
Топорівці, 38, 70, 214, 333
Угорщина, 87
Форальберг, 229, 422
Франкфурт-на-Майні, 91
Франція, 254
Фуле, 348
Фундул Молдови, 431
Фюрстенгаль, 20
Хлівище, 36
Хотин, 15
Центральна Європа, 410, 419
Цурин (Цурень), 70, 335
Чагор, 70
Чарторія, 72
Черемош, 26
Чернівецька область, 3, 8, 10
Чернівці, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10, 12, 13, 14,
16, 18, 20, 21, 22, 24, 25, 26, 29, 31,
32, 33, 35, 36, 38, 39, 63, 73, 74, 77,
78, 79, 80, 81, 90, 93, 94, 108, 109,
110, 111, 113, 114, 115, 116, 118,
124, 127, 128, 129, 131, 132, 134,
136, 141, 142, 143, 146, 147, 152,
160, 161, 162, 164, 180, 188, 203,

204, 205, 206, 207, 209, 211, 221,
222, 225, 226, 228, 229, 232, 235,
236, 237, 238, 240, 243, 244, 246,
248, 251, 253, 255, 256, 270, 272,
275, 280, 288, 289, 292, 293, 298,
299, 304, 306, 308, 309, 314, 322,
323, 324, 341, 343, 346, 347, 352,
362, 364, 365, 366, 375, 376, 378,
379, 383, 384, 386, 387, 389, 392,
393, 401, 404, 412, 413, 419, 420,
421, 424, 427, 428, 429, 430, 431

Чехія, 424
Чорнівка, 214
Чудей, 120, 232
Чуньків, 70, 71
Швейцарія, 422,
Шипинці, 69, 236
Ширівці Долішні, 71
Шишківці, 69
Шубранець, 335
Щербівці, 74
Юрківці, 71

SUMMARY

O. Dobrzhans'kyy, M. Kushnir, M. Nykyrsa
JEWISH POPULATION AND DEVELOPMENT
OF THE JEWISH NATIONAL MOVEMENT IN BUKOVYNA
IN LATE 18TH – EARLY 20TH CENTURIES

This collection has become the first systematized publication of documents and materials on Jewish history of Bukovyna as a part of the Habsburgs' empire (1774-1918). The publication contains copies of documents from the State Archives of Chernivtsi Region, State Archives of the Austrian Republic (Allgemeines Verwaltungsarchiv der Republik Österreich) as well as the materials from the Bukovynian newspapers of that time. The materials broadly cover different sides of life of the Jewish community in Bukovyna including their legal, social and economic situation, self-government, religious life, activities of charitable and other national societies, culture and education, as well as national movement, political activities and the situation of Bukovynian Jews during World War I.

The majority of these sources which for different reasons was not paid much attention to during a long period of time, is published for the first time. It includes hand-written and printed German texts as well as documents in Hebrew and Yiddish which were translated into Ukrainian according to contemporary norms of Ukrainian stylistics and spelling. All documents and materials are published in chronological order. The volume contains extensive footnotes and a glossary of the most important terms and notions, short biographies of personalities as well as an index of names and places.

This publication is made within the framework of research on formation, development and interaction of national movements in Bukovyna in late 19th - early 20th centuries which is carried out by researchers of Yuriy Fed'kovych Chernivtsi National University. The volume is a contribution to understanding of the essence of complicated and contradictory ethno-national processes and events that took place in Jewish community during this time. The authors have defined two directions of these processes: formation of specific Bukovynian type of the Jewish population, on one hand, and awakening of national identity, consolidation and awareness of being part of the ancient Jewish people, on the other one. This publication is designed primarily for researchers of Bukovynian Jews history, experts in theory of nations, national and social-political movements, professors, students and those who are interested in history of Bukovyna.

ZUSAMMENFASSUNG

O. Dobrzhans'kyy, M. Kushnir, M. Nykyrsa

JÜDISCHE BEVÖLKERUNG UND DIE ENTWICKLUNG DER JÜDISCHEN NATIONALBEWEGUNG IN DER BUKOWINA IM LETZTEN VIERTEL DES 18. – ZU BEGINN DES 20. JHS.

Der vorliegende Sammelband ist die erste Ausgabe von Dokumenten und Materialien zur Geschichte des Judentums in der Bukowina in der Zeit ihrer Zugehörigkeit zur Habsburgermonarchie (1774-1918). Er enthält die Texte der Archivakten, deren Originale in den Fonds des Staatsarchivs des Gebiets Czernowitz, des Allgemeinen Verwaltungsarchivs der Republik Österreich aufbewahrt werden, sowie die Artikel und Mitteilungen der bukowinischen Zeitungen aus der damaligen Zeit. Sie vermitteln Informationen zu den verschiedensten Lebensbereichen der jüdischen Gemeinschaft des Landes und beziehen sich insbesondere auf folgende Aspekte: rechtliche und sozial-wirtschaftliche Lage, Organisation der gemeinschaftlichen Selbstverwaltung, Kultusangelegenheiten, Vereinswesen, Kultur und Schulwesen, jüdische Nationalbewegung und politische Aktivitäten sowie die Lage der Bukowiner Judenschaft während des Ersten Weltkrieges.

Der Großteil dieser Quellen, die aus verschiedenen Gründen lange Zeit außerhalb der Reichweite der Forschung lagen, wird hier zum ersten Mal veröffentlicht. Das sind mehrheitlich deutschsprachige Handschriften und Typoskripte sowie einzelne Texte in Hebräisch und Jiddisch in ukrainischer Übersetzung. Dies erfolgte unter Einhaltung der Normen der gegenwärtigen ukrainischen Stilistik und Rechtschreibung. Alle Dokumente und Materialien sind chronologisch geordnet. Die Benutzung des Sammelbandes soll den Lesern auch durch Anmerkungen, ein Glossar der wichtigsten jüdischen Begriffe und Termini, biografischer Angaben zu erwähnten Personen sowie Namen- und Ortsregister erleichtert werden.

Die Ausgabe dieses Sammelbandes erfolgt im Rahmen eines größeren Forschungsprojektes zum Thema „Die Entstehung, Entwicklung und gegenseitige Wechselwirkungen der nationalen Bewegungen in der Bukowina in der zweiten Hälfte des 19. und zu Beginn des 20. Jahrhunderts“, das von den Wissenschaftlern der Nationalen Jurij-Fedkowytsch-Universität Czernowitz durchgeführt wird. Die Publikation ist ein Beitrag zum Verständnis jener komplexen und widersprüchlichen ethnonationalen Prozesse und Phänomene, die in der genannten Periode im Leben der jüdischen Bevölkerung in der Bukowina zum Vorschein kamen und sich, der Ansicht der Herausgeber nach, in zwei entgegengesetzte Richtungen entwickelten. Einerseits fand die Formierung von einer besonderen, „bukowinischen“ Identität der Juden statt. Andererseits ging es um das nationale Erwachen, Konsolidierung und Selbsterkenntnis der einheimischen Juden als Bestandteil des uralten jüdischen Volkes.

Das Buch richtet sich an Forscher der Geschichte des Bukowiner Judentums, Fachleute im Bereich der Natiologie und der gesellschaftlich-politischen Bewegungen, an Hochschullehrer und Studenten sowie an all diejenigen, die sich für die Vergangenheit der Bukowina interessieren.

ЗМІСТ

Від упорядників	3
Євреї на Буковині в останній чверті XVIII – на початку XX століття	11
Документи і матеріали	
№ 1 Патент стосовно запровадження нового закону для євреїв Галичини та Володимерії 16 червня 1776 р.....	40
№ 2 Із загального закону для всього єврейства королівства Галичини та Володимерії. 16 червня 1776 р.....	42
№ 3 Директивна вказівка військової Надвірної ради Генеральному Намісництву в Галичині та Володимерії щодо місцевих євреїв. 17 листопада 1781 р.	59
№ 4 Повідомлення Галицького Генерального Намісництва про видачу грошової винагороди єврейським жителям Чернівців за освоєння пустищних земель. 31 грудня 1783 р.....	63
№ 5 Вказівка Галицького генерального намісництва щодо можливості застосування нового єврейського статуту на Буковині. 3 вересня 1785 р.	64
№ 6 Указ австрійського імператора Франца II про отримання євреями імен та прізвищ. 21 лютого 1805 р.	65
№ 7 Зразок бланка посвідки терпимості для єврейського населення Буковини. 28 травня 1813 р.....	68
№ 8 Список єврейських землеробських сімей Буковини. 19 липня 1824 р.....	69
№ 9 Повідомлення Чернівецького міського суду щодо скарги жителів єврейської частини міста на рішення цісарсько- королівського будівельного відділу. 12 червня 1829 р.....	75

№ 10	Звернення правління Чернівецької єврейської релігійної громади до Чернівецького магістрату стосовно ремонту єврейської лазні. <i>14 травня 1840 р.</i>	78
№ 11	Повідомлення Буковинської окружної управи Галицькому Намісництву щодо справи чернівецького комерсанта Герша Юстера. <i>4 березня 1842 р.</i>	79
№ 12	Клопотання Сруля Фрідманна Донненфельда про дозвіл на поселення в Садгорі. <i>12 травня 1842 р.</i>	80
№ 13	Обіжник № 73924 Галицького Намісництва про порядок процедури складання євреями присяги. <i>20 грудня 1846 р.</i>	82
№ 14	Лист самбірського рабина Самуеля Дойча Міністерству віровизнань та освіти Австрії про становище єврейського населення Галичини та шляхи його поліпшення. <i>28 березня 1851 р.</i>	87
№ 15	Із статуту Чернівецького єврейського шпиталю. <i>8 квітня 1852 р.</i>	94
№ 16	Клопотання представників єврейського населення м. Чернівці до цісаря Франца-Йосифа про недопущення запровадження надбавки на кошерне м'ясо. <i>2 грудня 1852 р.</i>	109
№ 17	Письмове підтвердження батьківства Беньяміна Тітінгера. <i>15 січня 1856 р.</i>	113
№ 18	Письмове підтвердження батьківства Нафталі Тітінгера. <i>2 квітня 1856 р.</i>	114
№ 19	Повідомлення Чернівецької повітової управи про стан роботи щодо регулювання становища євреїв та запровадження їх метричного обліку. <i>29 серпня 1856 р.</i>	115
№ 20	Повідомлення Кіцманської повітової управи про становище єврейського населення на території повіту та міркування щодо його регулювання. <i>11 листопада 1856 р.</i>	117
№ 21	Повідомлення Сторожинецької повітової управи про стан роботи щодо запровадження єврейських метричних книг. <i>17 грудня 1856 р.</i>	120
№ 22	Лист Міністерства віровизнань та освіти Австрії до Крайового уряду Буковини стосовно відміни окремих положень шлюбного законодавства. <i>11 серпня 1857 р.</i>	122
№ 23	Звернення правління Чернівецької єврейської релігійної громади до євреїв Буковини з приводу шлюбів. <i>17 червня 1860 р.</i>	124

№ 24	Донос жителя Чернівців Іцїга Вайбеля на адресу Буковинської православної митрополії про використання жителями іудейської віри християн як челядь та домашню прислугу. 21 серпня 1860 р.	129
№ 25	Клопотання Чернівецької єврейської релігійної громади про довічне затвердження Лазаря Еліаса Ігеля крайовим рабином. 15 травня 1862 р.	130
№ 26	Лист державного Міністерства Австрії на адресу Буковинської крайової управи щодо вирішення справи про подальше перебування на посаді крайового рабина Лазаря Еліаса Ігеля. 1862 р.	132
№ 27	Лист державного Міністерства Австрії Буковинській крайовій управі стосовно функцій крайового рабина. 26 жовтня 1864 р.	134
№ 28	Оголошення Чернівецького магістрату про затвердження статуту Чернівецької єврейської релігійної громади. 2 липня 1871 р.	136
№ 29	Із статуту початкової школи для хлопців і дівчат «Талмуд-Тори» Чернівецької єврейської ортодоксальної громади. 19 липня 1872 р.	137
№ 30	Із петиції членів Чернівецької єврейської релігійної громади міністру віровизнань та освіти Австрії Штремайеру про стан справ у єврейській релігійній громаді та необхідність її подальшого об'єднання. 12 вересня 1872 р.	142
№ 31	Вказівка Міністерства віровизнань та освіти Австрії крайовому президенту Буковини барону Феліксу Піно фон Фріденталю стосовно конфлікту у Чернівецькій єврейській релігійній громаді. 26 вересня 1872 р.	149
№ 32	Статут «Товариства єврейського темпю в Чернівцях». 1872 р.	152
№ 33	Із звіту виконавчого комітету Буковинського сейму про навчання учениць іудейського віровизнання в акушерській школі. 19 березня 1877 р.	161
№ 34	Статут Чернівецької єврейської релігійної громади. 1876 р.	162
№ 35	Список членів Чернівецької єврейської релігійної громади, які ініціювали створення «Товариства єврейського темпю в Чернівцях». 17 серпня 1881 р.	180
№ 36	Стаття «Наша галицька молодь і прогрес» з чернівецької газети «Neue israelitische Allianz». 7 грудня 1883 р.	183

№ 37	Замітка «Пан Вішаффер та наш єврейський шпиталь» з чернівецької газети «Neue israelitische Allianz». 21 грудня 1883 р.	186
№ 38	Передова стаття «Фундаментальні положення Талмуда» з чернівецької газети «Neue israelitische Allianz». 4 січня 1884 р.	189
№ 39	Замітка з чернівецької газети «Neue israelitische Allianz» у рубриці «Місцеві новини». 4 січня 1884 р.	192
№ 40	Передова стаття «Свято Маккавеїв та його наслідки» з чернівецької газети «Allgemeine israelitische Allianz». 11 січня 1884 р.	194
№ 41	Передова стаття «Погляд вслід Хануки» з чернівецької газети «Allgemeine israelitische Allianz». 11 січня 1884 р.	198
№ 42	Стаття «Єврейський альянс» з чернівецької газети «Hamizpe». 28 січня 1888 р.	201
№ 43	Копія оголошення з газети «Mährisch-Schlesischer Korrespondent» про оголошення конкурсу на право заміщення посади головного рабина і проповідника у Чернівцях. 26 травня 1892 р.	203
№ 44	Клопотання Бенно Штраухера про надання громадянства міста Чернівців. 17 березня 1893 р.	205
№ 45	Повідомлення крайового Президента Буковини правлінню Чернівецької єврейської релігійної громади про порядок створення благодійного фонду імені Амалії Цукер. 19 травня 1895 р.	206
№ 46	Із звіту виконавчого комітету благодійного товариства «Machse Luewjon» на загальних зборах членів товариства. 1 грудня 1895 р.	208
№ 47	Повідомлення Чернівецького магістрату єврейській релігійній громаді про вихід з єврейства Германа Блаукопфа. 6 вересня 1899 р.	211
№ 48	Повідомлення опікунської ради фонду притулку для єврейських сиріт про умови передачі закладу у відання Чернівецької єврейської релігійної громади Чернівців. 9 липня 1901 р.	212
№ 49	Із замітки «Сойм краєвий» у газеті «Руска Рада». 12 (25) вересня 1903 р.	213
№ 50	Список виборців першої виборчої курії єврейської релігійної громади Садагури. 2 лютого 1904 р.	214

№ 51	Із статуту Новоселицького єврейського товариства релігійної освіти та забезпечення одягом убогих. 28 червня 1905 р.	220
№ 52	Статут «Політичного товариства прогресивних євреїв Буковини». 6 жовтня 1905 р.	222
№ 53	Із виступу депутата Бенно Штраухера з питання виборчої реформи на засіданні Австрійської Палати послів 13 березня 1906 року. 13 березня 1906 р.	229
№ 54	Звіт правління Чернівецького товариства «Getreide-Händler und Agenten – Unterstützungs – Verein» про діяльність за 1905 рік. 15 квітня 1906 р.	234
№ 55	Статут Єврейського політичного товариства. 21 січня 1907 р.	238
№ 56	Звернення правління Чернівецької єврейської релігійної громади до єврейського населення з роз'ясненням ролі та функцій громади в процесі здійснення похоронного ритуалу. 19 березня 1907 р.	244
№ 57	Текст плакату-оголошення Чернівецького магістрату про смерть бургомістра Едуарда Райса. Квітень 1907 р.	245
№ 58	Подяка Чернівецькому магістрату від дружини покійного бургомістра Едуарда Райса за допомогу в організації похорону її чоловіка. Травень 1907 р.	246
№ 59	Повідомлення керівництва Єврейського політичного товариства про прийом нових членів. 29 травня 1907 р.	248
№ 60	Донесення комісара Чернівецької поліції про хід зборів єврейських виборців. 27 липня 1907 р.	250
№ 61	Донесення Дирекції поліції про перебіг зборів, скликаних єврейським політичним товариством. 8 грудня 1907 р.	252
№ 62	Список приватних єврейських шкіл міста Чернівці. 22 грудня 1907 р.	256
№ 63	Стаття «Єврейська мовна конференція» з газети «Czernowitzer Allgemeine Zeitung». 1 вересня 1908 р.	257
№ 64	Стаття «Єврейська мовна конференція» з газети «Czernowitzer Allgemeine Zeitung». 2 вересня 1908 р.	262
№ 65	Стаття «Єврейська мовна конференція» з газети «Czernowitzer Allgemeine Zeitung». 5 вересня 1908 р.	264
№ 66	Стаття «Ми і жиди» з газети «Буковина». 5 серпня 1908 р.	266
№ 67	Стаття «Ще раз: ми і жиди (з нагоди промов репрезентантів жидів на ювілею посла Василька)» з газети «Буковина». 12 вересня 1908 р.	268

№ 68	Донесення Дирекції поліції про перебіг зборів Єврейського політичного товариства. 21 листопада 1908 р.....	270
№ 69	Оголошення правління Чернівецької єврейської релігійної громади про порядок складання надписів на гробівцях єврейського кладовища. 8 вересня 1909 р.	272
№ 70	Замітка «Визнання єврейської нації» з газети «Czernowitzer Allgemeine Zeitung». 1 жовтня 1909 р.	273
№ 71	Замітка «Визнання єврейської нації і реформа виборів до сейму» з газети «Czernowitzer Allgemeine Zeitung». 9 жовтня 1909 р.	274
№ 72	Витяг з листа Вільгельма Тітінгера на адресу правління Чернівецької єврейської релігійної громади з приводу заснування в місті благодійних фондів імені його батька, Йоахіма Тітінгера. 2 грудня 1909 р.	275
№ 73	Стаття «Партійна програма Єврейської національної партії Буковини» з газети «Die Volkwehr». 8 грудня 1909 р.	276
№ 74	Стаття «Чого ми хочемо?» з газети «Die Volkwehr». 8 грудня 1909 р.	278
№ 75	Із замітки «Про прийом міністра торгівлі в Чернівцях» у рубриці «Місцева хроніка» газети «Die Volkwehr». 8 грудня 1909 р.	280
№ 76	Стаття «Русини і євреї» з газети «Die Volkwehr». 15 січня 1910 р.	281
№ 77	Замітка «Єврейське національне товариство «Дебора» з газети «Die Volkwehr». 13 січня 1909 р.	286
№ 78	Замітка «Єврейська національна спілка у Вашківцях» з газети «Die Volkwehr». 5 лютого 1910 р.	287
№ 79	Замітка «Товариство «Єврейський театр» з газети «Die Volkwehr». 7 лютого 1910 р.	288
№ 80	Донесення Дирекції поліції про перебіг зборів представників Єврейської національної партії Буковини. 8 лютого 1910 р.	289
№ 81	Замітка «Збори єврейських уповноважених» з газети «Die Volkwehr». 10 лютого 1910 р.	293
№ 82	Замітка «Національний рух у провінції» з газети «Die Volkwehr». 19 лютого 1910 р.	295
№ 83	Повідомлення «Єврейська національна спілка в Садагурі» з газети «Die Volkwehr». 26 лютого 1910 р.	296
№ 84	Звіт комісара Чернівецької поліції про загальні збори товариства «Єврейський театр». 27 лютого 1910 р.	297

№ 85	Стаття «Буковинський крайовий партійний з'їзд сіоністів» з газети «Die Volkswehr». 28 лютого 1910 р.	299
№ 86	Замітка «Пошанування» з газети «Die Volkswehr». 3 березня 1910 р.	302
№ 87	Із замітки «Неправильна назва» з газети «Die Volkswehr». 5 березня 1910 р.	303
№ 88	Стаття «Єврейський сирітський будинок у Чернівцях» з газети «Die Volkswehr». 26 березня 1910 р.	304
№ 89	Клопотання Ісака Геллера до Чернівецької єврейської релігійної громади щодо закриття публічного дому в єврейському кварталі. 31 березня 1910 р.	308
№ 90	Замітка «Благодійний вечір» з газети «Die Volkswehr». 16 квітня 1910 р.	310
№ 91	Донесення Дирекції поліції про перебіг єврейських народних зборів. 7 травня 1910 р.	312
№ 92	Замітка «Із Заставни» з газети «Die Volkswehr». 12 травня 1910 р.	315
№ 93	Замітка «Загальні збори товариства чернівецьких купців» у рубриці «Місцева хроніка» газети «Die Volkswehr». 7 червня 1910 р.	316
№ 94	Замітка «Вибори ради єврейської релігійної громади в Кіцмані. Перемога національної партії» з газети «Die Volkswehr». 16 червня 1910 р.	319
№ 95	Стаття «Перепис населення» з газети «Die Volkswehr». 18 червня 1910 р.	320
№ 96	Витяг з угоди між Чернівецьким магістратом та Чернівецькою єврейською релігійною громадою про використання води Турецької криниці для ритуальних потреб. 3 серпня 1910 р.	322
№ 97	Замітка «Вшанування депутата доктора Штраухера» з газети «Die Volkswehr». 12 серпня 1910 р.	323
№ 98	Замітка «Вандалізм на цвинтарі» з газети «Die Volkswehr». 1 вересня 1910 р.	326
№ 99	Замітка «З Нижніх Станівців» з газети «Die Volkswehr». 1 вересня 1910 р.	327
№ 100	Із статті «Шкільні справи» у газеті «Die Volkswehr». 18 жовтня 1910 р.	329
№ 101	Замітка «Відкриття молитовного будинку» з газети «Die Volkswehr». 9 жовтня 1910 р.	333

№ 102	Замітка «Культурна спілка єврейських студентів» з газети «Die Volkswehr». 29 жовтня 1910 р.	334
№ 103	Замітка «Єврейська національна спілка» з газети «Die Volkswehr». 8 листопада 1910 р.	335
№ 104	Стаття «Рух» з газети «Die Volkswehr». 12 листопада 1910 р.	336
№ 105	З протесту Маркуса Шапіра проти рішення Чернівецької дирекції поліції про заборону проведення зібрання єврейського населення Чернівців на підтримку єврейської мови. 1911 р.	341
№ 106	Донесення Заставнівського повітового відділу поліції про перебіг зібрання єврейських мешканців у справі «Єврейської Народної ради». 1 березня 1911 р.	343
№ 107	Донесення Дирекції поліції про перебіг зборів прихильників єврейської партії в Чернівцях. 2 липня 1911 р.	346
№ 108	Із статті «Буковинська колонія в Палестині» в газеті «Der Jüdische Volksrat». 21 липня 1911 р.	348
№ 109	Із статті «Ювілейне свято «Гасмоней» в газеті «Der Jüdische Volksrat». 21 липня 1911 р.	351
№ 110	Стаття «Бал «Гасмоней» у газеті «Czernowitzer Allgemeine Zeitung». 10 січня 1912 р.	355
№ 111	Перелік установчих документів інституцій Чернівецької єврейської релігійної громади. [1912].....	361
№ 112	Стаття «Крайова конференція буковинських сіоністів» з газети «Der Jüdische Volksrat». 24 травня 1912 р.	362
№ 113	Відозва об'єднаного громадського комітету до єврейських виборців міста Чернівці. Лютий 1913 р.	364
№ 114	Повідомлення керівництва Єврейського політичного товариства про проведення загальних зборів. 18 червня 1913 р.	366
№ 115	Стаття «Президент торгово-економічної палати Тітінгер про економічну кризу» з газети «Die Volkswehr». 22 жовтня 1913 р.	367
№ 116	Стаття «Вибори бургомістра» з газети «Die Volkswehr». 8 листопада 1913 р.	372
№ 117	Із статті про урочисте відкриття єврейського дитячого будинку в Чернівцях у газеті «Die Volkswehr». 6 грудня 1913 р.	376

№ 118	Подяка президента Чернівецької єврейської релігійної громади на адресу крайового і судового адвоката д-ра Юліуса Райша за акт благодійництва. <i>8 червня 1914 р.</i>	379
№ 119	Повідомлення Чернівецького губернатора місцевій поліції про звернення капельмейстера Соломона Шнапа. <i>2 січня 1915 р.</i>	380
№ 120	Повідомлення губернатора Буковини Євреїнова командирі 71-ї піхотної дивізії про запровадження практики заручництва на окупованих територіях. <i>28 січня 1915 р.</i>	381
№ 121	Запит штабу військового генерал-губернатора Галичини щодо мешканців міста Чернівців, заарештованих російськими властями. <i>1 березня 1915 р.</i>	383
№ 122	Із довідки канцелярії Чернівецького губернатора про місце перебування захоплених російською армією мешканців міста Чернівці. <i>27 червня 1915 р.</i>	384
№ 123	Стаття «Звільнення чернівецьких заручників» з газети «Czernowitzer Allgemeine Zeitung». <i>17 листопада 1915 р.</i>	385
№ 124	Рапорт голови районної Евакуаційної комісії Південно-Західного фронту Толмачова начальнику штабу ІХ російської армії про вжиття заходів щодо євреїв. <i>19 липня 1916 р.</i>	387
№ 125	Клопотання начальника Чернівецького відділення тимчасового Галицького жандармського поліцейського управління залізничних ліній коменданту штабу ІХ армії про сприяння у діяльності єврейського інформатора. <i>24 липня 1916 р.</i>	389
№ 126	Телеграфне повідомлення з діючої російської армії Чернівецькому губернатору про зловживання євреїв при обміні російських грошей та вжиття відповідних заходів. <i>22 жовтня 1916 р.</i>	390
№ 127	Замітка «Євреї та українці» з газети «Русский вестник». <i>14 квітня 1917 р.</i>	391
№ 128	Повідомлення крайової жандармерії про поведінку населення Буковини під час російської окупації. <i>16 серпня 1917 р.</i>	392
№ 129	Із рапорту Чернівецької дирекції поліції про ситуацію в Чернівцях під час третьої російської окупації. <i>20 листопада 1917 р.</i>	393

№ 130	Повідомлення в газеті «Czernowitzer Allgemeine Zeitung» und «Tagblatt» про засідання Єврейської Національної ради Буковини. 13 листопада 1918 р.....	395
№ 131	Відозва Єврейської Національної ради Буковини до єврейського населення краю з приводу реорганізації Австро-Угорської держави. <i>Листопад 1918 р.</i>	398
№ 132	Із замітки «Політична ситуація і євреї» в газеті «Vorwärts». <i>16 листопада 1918 р.</i>	401
№ 133	Лист-відповідь Єврейської Національної ради Буковини президенту Румунської Національної ради д-ру Янку Флондору на запрошення до участі у конгресі національних рад краю. <i>27 листопада 1918 р.</i>	403
Глосарій		405
Іменний покажчик		433
Географічний покажчик		448
Summary		452
Zusammenfassung		453

Науково-популярне видання

Упорядники
ДОБРЖАНСЬКИЙ Олександр Володимирович
КУШНІР Микола Петрович
НИКИРСА Марія Дмитрівна

**Єврейське населення та розвиток
єврейського національного руху на Буковині
в останній чверті XVIII – на початку XX ст.**

Збірник документів та матеріалів

Редактор Л. В. Звенигородська
Технічний редактор Д. І. Чевка

*У книзі використані фотографії з фондів наукової бібліотеки ЧНУ
та приватних колекцій упорядників.*

Підписано до друку 03.08.2007. Папір офсетний. Друк офсетний.
Формат 60×84/16. Ум. друк. арк. 26,97 + 2,48 вкл. Зам. 004. Тираж 500 пр.

ТОВ «Видавництво “Наші книги”»,
58000 м. Чернівці, вул. 28 Червня, 44, офіс 307.
Виготовлено в ТОВ “Друк Арт”, вул. Головна, 198а, м. Чернівці, 58018

**ЄВРЕЙСЬКЕ
НАСЕЛЕННЯ
ТА РОЗВИТОК
ЄВРЕЙСЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНОГО РУХУ
НА БУКОВИНІ**

**В ОСТАННІЙ ЧВЕРТІ XVIII –
НА ПОЧАТКУ XX СТ.**

ISBN 978-966-482-001-8

